

รายงานการวิจัย

เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการใช้ราชาศัพท์ในหนังสือพิมพ์และสื่อโทรทัศน์

ชื่อผู้วิจัย

หม่อมหลวง ฐิติรัตน์ ลดาวัลย์

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

กระทรวงศึกษาธิการ

ประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๑

กิติกรรมประกาศ

งานวิจัย เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการใช้ราชาศัพท์ในหนังสือพิมพ์ และสื่อโทรทัศน์ นี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่าย นับตั้งแต่เมื่อเริ่มโครงการประมาณปีกว่ามาแล้ว และหลายครั้งหลายหนที่ผู้วิจัยคิดจะวางมือจากการวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากประสบปัญหาและอุปสรรคนานัปการ

ผู้วิจัยต้องขอขอบคุณ ฝ่ายข่าวสถานีโทรทัศน์ช่อง ๓ อ.ส.ม.ท. สถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง ๕ สถานีโทรทัศน์ช่อง ๗ สี สถานีโทรทัศน์ช่อง ๘ อ.ส.ม.ท. สถานีโทรทัศน์ช่อง ๑๑ และ ไอ.ที.วี. รวมทั้ง สำนักงานคณะกรรมการเอกลักษณ์ของไทย หน่วยประชาสัมพันธ์ งานพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา กองข่าวสำนักพระราชเลขานุการ สำนักพระราชวัง และบุคคลต่าง ๆ อีกหลากหลายฝ่ายซึ่งไม่อาจนำมากล่าวได้ทั้งหมดที่ให้ความร่วมมืออย่างดียิ่งในการทำวิจัยครั้งนี้

ข้อผิดพลาดบกพร่องที่พึงมีจากการวิจัย ผู้วิจัยขอน้อมรับไว้ทุกประการ แต่หากงานวิจัยนี้มีประโยชน์บ้างแล้ว ขอบอกคุณความดีทั้งหมดแก่ ม.ร.ว.แสงสุรย์ ฤดาวลัย ผู้ให้ความรู้ในเรื่องราชาศัพท์ และเป็นพลังใจให้ผู้วิจัยพยายามสานงานที่ยากยิ่งนี้ให้สำเร็จลุล่วงได้

ม.ล.ฐิติรัตน์ ฤดาวลัย

๓๑ มีนาคม ๒๕๔๓

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการใช้ราชาศัพท์ในหนังสือพิมพ์และสื่อโทรทัศน์นี้มีวัตถุประสงค์การวิจัยอยู่ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการใช้ราชาศัพท์ในปัจจุบันของหนังสือพิมพ์และสื่อโทรทัศน์ ๒) เพื่อศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่ผลกระทบต่อการใช้ราชาศัพท์ในปัจจุบัน และ ๓) เพื่อกระตุ้นให้คนไทยตระหนักถึงความสำคัญของการใช้ราชาศัพท์อย่างถูกต้อง และร่วมกันอนุรักษ์วัฒนธรรมทางภาษา ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทยไว้ไม่ให้เสื่อมสูญ

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยได้เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งจากเอกสาร และ วิดีโอภาพจากสถานีโทรทัศน์ช่องต่าง ๆ คือ ๑) เก็บข้อมูลข่าวพระราชสำนัก และบทความ สารคดีเทิดพระเกียรติในหนังสือพิมพ์รายวัน ๖ ฉบับ ได้แก่ ไทยรัฐ เดลินิวส์ มติชน ข่าวสด แนวหน้า และไทยโพสต์ เป็นระยะเวลา ๑ ปี เริ่มตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๔๑ ถึงวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๔๒ ๒) เก็บข้อมูลจากสถานีโทรทัศน์ช่องต่าง ๆ โดยการสุ่มตัวอย่าง เก็บข่าวพระราชสำนัก จากสถานีโทรทัศน์ ๓ สถานี ได้แก่ สถานีโทรทัศน์สีช่อง ๓ อ.ส.ม.ท. สถานีโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง ๕ และสถานีโทรทัศน์สีช่อง ๗ เป็นระยะเวลา ๑ ปี ตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๔๑ ถึงวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๔๒ ๓) เก็บข้อมูลจากสารคดีเทิดพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษาซึ่งเผยแพร่ทางสถานีโทรทัศน์ทุกช่อง รวม ๕ เรื่อง ๔) เก็บข้อมูลจากการถ่ายทอดสดงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ

ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการใช้ราชาศัพท์มีมากในสื่อหนังสือพิมพ์ ทั้งการเสนอข่าว การเขียนบทความ และสารคดี ลักษณะของปัญหา มีการใช้ราชาศัพท์ในการเรียกขานพระนามพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์บกพร่อง นิยมใช้คำย่อที่เป็นภาษาลำลอง เลือกใช้คำนามและกริยาราชศัพท์ผิดทั้งรูปคำ และความหมายของคำ ทั้งยังใช้ราชาศัพท์ไม่เหมาะสมกับลำดับฐานันดรศักดิ์อีกด้วย

ส่วนข้อบกพร่องการใช้ราชาศัพท์ในสื่อโทรทัศน์จะพบน้อยกว่าในสื่อหนังสือพิมพ์ ภาษาราชศัพท์จะมีลักษณะเป็นแบบแผน และเป็นทางการมากกว่า แต่การถ่ายทอดสดนั้นพบว่า แม้ผู้บรรยายจะใช้ภาษาอย่างเป็นแบบแผน แต่มักจะเป็นการใช้ราชาศัพท์ที่มีการผูกประโยคยาว จึงค่อนข้างเป็นประโยคที่ฟุ่มเฟือย ลักษณะราชศัพท์จะเพิ่มคำให้สูงขึ้นกว่าการใช้ในโอกาสทั่วไป ซึ่งอาจเนื่องจากผู้บรรยายต้องทำหน้าที่ในงานพระราชพิธีที่สำคัญจึงพยายามใช้ภาษาให้สูงส่งขึ้น

ข้อบกพร่องในการใช้ราชาศัพท์ ทุกฝ่ายไม่เฉพาะแต่สื่อมวลชนเท่านั้น ที่ต้องร่วมกันแก้ไขปัญหานี้ รัฐบาลควรส่งเสริมให้คนในสังคม โดยเฉพาะเยาวชนมีความรู้เรื่องราชาศัพท์อย่างถูกต้อง สื่อมวลชนต้องพยายามปรับปรุงแก้ไขปัญหา ศึกษาทำความเข้าใจระเบียบการใช้ราชาศัพท์อย่างทอ้งแท้ ก่อนที่จะนำเสนอข่าวหรือสารคดี ผู้บรรยาย หรือผู้ดำเนินรายการต่าง ๆ หากจำเป็นต้องใช้ราชาศัพท์ ก็ต้องศึกษาแบบแผนการใช้ราชาศัพท์ให้แม่นยำ เวลาบรรยายจะต้องกล่าวด้วยถ้อยคำที่ชัดเจน ไม่พูดเร็ว รัว จนทำให้ผู้ฟังฟังผิด เกิดความเข้าใจการใช้ราชาศัพท์ผิดไป

ราชาศัพท์เป็น วัฒนธรรมทางภาษาของชาติที่แสดงถึงควมมีอัจฉริยภาพในการสร้างสรรค์ถ้อยคำของคนไทย เป็นเอกลักษณ์ของความเป็นไทยที่น่าภาคภูมิใจ เราทุกคนจึงต้องร่วมกันรักษาไว้มิให้เสื่อมสูญ

Summary

The objectives of the research entitled "The Study and analysis of the problems relating to the royal wording used by newspapers and television" emphasize on 3 main aspects :

1. To study and analyze the problems of royal wording currently used by newspapers and TV media.
2. To study the process of social and cultural changes which affect the present use of royal wording.
3. To encourage the Thai people to recognize the importance of how to use the royal wording correctly and to conserve linguistic culture which is identity of the Thai nation.

This study is a qualitative research by collecting the information from documents and video from various TV channels :

1. Collecting information on royal news and articles as well as documentary in honour of the royal family published in 6 daily newspapers namely Thai Rath, Daily News, Matichon, Khao Sod, Naew Nah and Thai Post for a period of one year starting from October 1, 1998 to September 30, 1999.
2. Collecting information from various TV channels through sampling of royal news collecting from following 3 TV channels : channels 3, 5 and 7 for a period of one year from October 1, 1998 to September 30, 1999.
3. Collecting information from 9 documentary features to honour their majesties on the occasion of their birthday anniversaries which were televised by all TV channels.
4. Collecting information from live-broadcast on the ceremony of His Majesty 6th Cycle Birthday Anniversary.

The result of the research reveals that the problems in using the royal wording are mostly found in the newspaper media in the form of news presentation, article writing, and documentary featuring. The problems can be categorized as follows :

1. Misuse of royal wording in addressing royal specific names.
2. Use of informal abbreviations
3. Incorrect use of royal wording regarding nouns and verbs both in words and meanings.

4. Improper use of royal wording regarding her ranking.

The faults in using royal wording are less found in TV media than in newspaper one. The royal wording is more typical and formal. However, it is found in the live-broadcast that even though the narrator uses the typical royal wording but he often use them in making a long sentence, which is rather superfluous. The use of royal wording is over-raised than in normal use due to the reason that the narrator has to perform his duty on such important ceremony.

The resolve of the problem in the misuse of the royal wording must be done not only by mass media but with the cooperation of all concerned.

The Government should encourage the public especially the youth to have correct knowledge in royal wording usage. Mass media should attempt to improve and solve the problems by thoroughly studying and understanding the regulations relating to the use of royal wording before the news and documentary features are presented. When needed, the narrator or the MC must study the usage of the royal wording accurately. While explaining, he should speak with clear words, not too fast which may cause misunderstanding to the audience.

The royal wording is the nation's linguistic culture which presents the genius of Thai people in creating words. It is the Thai identity to be proud of. Thus, all the Thai people must conserve it forever.

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
สารบัญ	
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาของปัญหาในการวิจัย	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ในการวิจัย	๒
๑.๓ ระเบียบวิธีวิจัย	๒
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๓
๑.๕ ข้อตกลงเบื้องต้น	๓
๑.๖ วิธีดำเนินงานการวิจัย	๔
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	๕
บทที่ ๒ ความเป็นมาและฐานันดรศักดิ์ของพระราชวงศ์ไทย	
๒.๑ ความหมายและความสำคัญของราชาศัพท์	๖
๒.๒ ความเป็นมาของราชาศัพท์	๘
๒.๓ ที่มาของภาษาในราชาศัพท์	๑๐
๒.๔ ฐานันดรศักดิ์แห่งพระราชวงศ์ไทย	๑๒
บทที่ ๓ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมที่มีผลต่อการใช้ราชาศัพท์	
๓.๑ สังคมสมัยกรุงสุโขทัย	๒๘
๓.๒ การใช้ราชาศัพท์ในสมัยกรุงสุโขทัย	๓๐
๓.๓ สังคมสมัยอยุธยา	๓๒
๓.๔ การใช้ราชาศัพท์ในสมัยอยุธยา	๓๓
๓.๕ สังคมสมัยกรุงธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น	๓๘
๓.๖ การใช้ราชาศัพท์สมัยกรุงธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น	๓๙
๓.๗ สังคมสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงปัจจุบัน	๔๑
๓.๘ การใช้ราชาศัพท์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงปัจจุบัน	๔๒

สารบัญ (ต่อ)

บทที่ ๔	แบบแผนและปัญหาการใช้ราชาศัพท์ในปัจจุบัน	
๔.๑	แบบแผนการใช้ราชาศัพท์ในปัจจุบัน	๕๒
๔.๒	การใช้คำนามราชาศัพท์สำหรับพระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์	๖๑
๔.๓	การใช้กริยาราชศัพท์สำหรับพระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์	๖๓
๔.๔	ปัญหาการใช้ราชาศัพท์ในปัจจุบัน	๖๘
บทที่ ๕	บทวิเคราะห์	๕๑
๕.๑	ปัญหาการใช้ราชาศัพท์ในหนังสือพิมพ์รายวัน	๑๐๐
๕.๒	การถ่ายทอดสดทางสื่อโทรทัศน์	๑๓๑
บทที่ ๖	บทสรุปและอภิปรายผล	๑๖๕
	บรรณานุกรม	๑๗๑
	ภาคผนวก ประมวลคำราชาศัพท์	

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาของปัญหาการวิจัย

ชนชาติไทยเป็นชาติที่ยิ่งใหญ่ซึ่งมีประวัติศาสตร์อันยาวนาน สามารถรักษาเอกราช และลักษณะวัฒนธรรมของตนเองมาเป็นเวลานานนับพันปี ภาษาไทยจึงเป็นวัฒนธรรมของชาติที่ไม่อาจประเมินค่าได้ เพราะไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือที่ใช้สื่อสารระหว่างคนในชาติเท่านั้น แต่หมายถึงเครื่องแสดงความจริงใจ แสดงความเป็นชาติที่มีเอกราช แสดงความเป็น “ไท” แสดงคุณลักษณะ และภูมิปัญญาของคนไทยที่ได้รังสรรค์ภาษาขึ้นมาอย่างประณีตบรรจง มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่งดงามยิ่งนัก คนไทยทุกคนจึงไม่ควรที่จะคำนึงถึงแต่การสื่อความหมายให้เข้าใจกันอย่างเดียว แต่ควรคำนึงถึงความงดงามของภาษาซึ่งแสดงวัฒนธรรมและเอกราชประจำชาติด้วย ดังจะขอัญเชิญพระราชดำรัสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามราชบรมราชกุมารี ในพิธีพระราชทานรางวัลการประกวดทำนองเสนาะของกรมศิลปากร เมื่อวันที่ ๓๐ มีนาคม ๒๕๒๑ ดังความตอนหนึ่งว่า

ภาษานอกจากจะเป็นเครื่องมือสื่อสารแสดงความรู้สึกนึกคิดของชนทั้งโลกแล้ว ยังเป็นเครื่องแสดงให้เห็นวัฒนธรรม อารยธรรม และเอกลักษณ์ประจำชาติอีกด้วย ไทยเป็นอารยประเทศ ซึ่งมีขนบประเพณี ศิลปกรรม วรรณคดี และภาษา ซึ่งเจริญ รุ่งเรืองมาแต่อดีตกาล เราผู้เป็นอนุชนจึงควรภูมิใจ ช่วยกันผดุงรักษามรดกทางวัฒนธรรมอันเป็นทรัพย์สินทางปัญญา ที่บรรพบุรุษได้อุตสาหะสร้างสรรค์ขึ้นไว้

ราชาศัพท์เป็นเครื่องแสดงถึงวัฒนธรรมทางภาษาของชาติแขนงหนึ่ง ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติที่แสดงถึงอัจฉริยภาพของคนไทยในทางสร้างสรรค์ภาษาได้อย่างไพเราะลึกซึ้ง เหมาะสมกับลักษณะขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของสังคมไทยที่รู้จักอ่อนน้อมและให้เกียรติแก่บุคคลอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลที่สูงกว่าด้วยชาติวุฒิ คุณวุฒิ และวัยวุฒิและสอดคล้องกับการปกครองระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขของประเทศ

หากแต่ปัจจุบันการใช้ราชาศัพท์เกิดปัญหาอย่างยิ่ง เพราะราชาศัพท์เป็นภาษาที่มีแบบแผนและระเบียบการใช้ซึ่งมีลักษณะเฉพาะ ทั้งยังแตกต่างกันตามลำดับฐานันดรศักดิ์ ทำให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นเรื่องยาก หรือเกิดความสับสนในการเลือกใช้คำ ประกอบกับกระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรมในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไป จึงส่งผลกระทบต่อการใช้ราชาศัพท์อย่างมาก

ทั้งในปัจจุบันเป็นยุคข้อมูลข่าวสาร สื่อมวลชน โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์และสื่อโทรทัศน์ มีบทบาทสำคัญและอิทธิพลอย่างยิ่ง ต่อวิถีชีวิตของคนในสังคมทุก ๆ ด้าน สื่อมวลชนจึงมีส่วนสำคัญในกระบวนการเปลี่ยนแปลงการใช้ภาษา โดยเฉพาะการใช้ราชาศัพท์ ด้วยประชาชนส่วนมากจะทราบข่าวในพระราชสำนักได้นั้น จำต้องอาศัยสื่อมวลชนเป็นผู้ถ่ายทอด ฉะนั้นสื่อใช้ราชาศัพท์เช่นไร คนในสังคมส่วนใหญ่มักจะใช้เช่นนั้น

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเห็นว่าน่าจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งหากมีการทำวิจัยในเรื่องนี้ เพราะผลของการวิจัยจะทำให้ทุกฝ่ายเข้าใจ และตระหนักถึงปัญหาการใช้ราชาศัพท์ในปัจจุบัน และคงสามารถกระตุ้นให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ริบเร่งดำเนินการร่วมมือกับการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นไม่ปล่อยให้การใช้ราชาศัพท์เป็นเพียงเครื่องมือการสื่อความหมายเท่านั้น หากแต่หันมาตระหนักถึงคุณค่าวัฒนธรรมทางภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติอย่างจริงจัง

๑.๒ วัตถุประสงค์เป็นการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการใช้ราชาศัพท์ในปัจจุบันของหนังสือพิมพ์และสื่อโทรทัศน์

๑.๒.๒ เพื่อศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมที่มีผลกระทบต่อการใช้ราชาศัพท์ในปัจจุบัน

๑.๒.๓ เพื่อกระตุ้นให้คนไทยตระหนักถึงความสำคัญของการใช้ราชาศัพท์อย่างถูกต้องและร่วมกันอนุรักษ์วัฒนธรรมทางภาษา ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทยไม่ให้เสื่อมสูญ

๑.๓ ระเบียบวิธีวิจัย

๑.๓.๑ การรวบรวมข้อมูล

ประเภทของงานวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Content Analysis) มุ่งศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยทฤษฎีทางภาษา โดยเฉพาะแบบแผนการใช้ราชาศัพท์

๑.๓.๒ การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลซึ่งเป็นข่าว บทความ สารคดี ที่เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ จากหนังสือพิมพ์ และโทรทัศน์มาวิเคราะห์เปรียบเทียบการใช้ราชาศัพท์เฉพาะศัพท์ที่

ผิดหรือมีปัญหาในการใช้ หากความถี่ของจำนวนครั้งที่ใช้ผิด แล้วนำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) และวิเคราะห์หोरรถธิบาย (Explanatory Analysis)

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ศึกษาเฉพาะราชาศัพท์ที่ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ไทย ในปัจจุบันเท่านั้น

๑.๔.๒ ศึกษาและเก็บข้อมูลจากหนังสือพิมพ์รายวัน โดยเลือกเฉพาะหนังสือพิมพ์ที่มีผู้นิยมอ่านมา รวม ๖ ฉบับ คือ ไทยรัฐ เดลินิวส์ ข่าวสด มติชน แนวหน้า และไทยโพสต์ เก็บข้อมูลเฉพาะข่าวพระราชกรณียกิจและพระกรณียกิจตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๔๑ ถึงวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๔๒

๑.๔.๓ ศึกษาและเก็บข้อมูลจากสื่อโทรทัศน์ ๖ ช่องสถานี คือ โทรทัศน์ช่อง ๓ อ.ส.ม.ท. สถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง ๕ สถานีโทรทัศน์ช่อง ๗ สี สถานีโทรทัศน์ช่อง ๘ อ.ส.ม.ท. สถานีโทรทัศน์ช่อง ๑๑ และสถานีโทรทัศน์ ไอ.ที.วี. ตามรายละเอียดดังนี้

๑.๔.๓.๑ เก็บข้อมูลข่าวพระราชกรณียกิจ จากสถานีโทรทัศน์ช่อง ๓ อ.ส.ม.ท. สถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง ๕ และสถานีโทรทัศน์ ช่อง ๗ สี ตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๔๑ ถึงวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๔๒

๑.๔.๓.๒ เก็บข้อมูล สารคดีเทิดพระเกียรติในมหามงคลโอกาส วันเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ และการถ่ายทอดสดพระราชพิธี

๑.๕ ขอบตกลงเบื้องต้น

๑.๕.๑ หลักเกณฑ์และแบบแผนการใช้ราชาศัพท์ที่ถูกต้องในปัจจุบันนั้น งานวิจัยนี้ เลือกใช้หนังสือราชาศัพท์ ฉบับต่อไปนี้เป็นคือ

ก. ราชาศัพท์ ของสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี จัดพิมพ์เผยแพร่พุทธศักราช ๒๕๓๗ (มีใบแทรกคำผิด)

ข. ราชาศัพท์ของสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ กระทรวงศึกษาธิการ จัดพิมพ์เผยแพร่ พุทธศักราช ๒๕๓๘

เหตุผลที่คัดเลือกหนังสือดังกล่าว เพราะ

ก. หนังสือราชาศัพท์ ของสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี จัดพิมพ์เผยแพร่นี้ รัฐบาลได้แต่งตั้งอนุกรรมการเฉพาะกิจ พิจารณาวินิจฉัย ซึ่งประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิในด้านภาษาไทยหลายคน ท่านเหล่านั้นเป็นผู้ที่มีความรู้ด้านราชาศัพท์อย่างลึกซึ้ง หนังสือเล่มนี้จึงเป็นตำราราชาศัพท์ที่รวบรวมเนื้อหาสาระเกี่ยวกับราชาศัพท์ไว้สมบูรณ์มากที่สุดและใหม่ที่สุดในปัจจุบัน

ข. การเลือกใช้หนังสือราชาศัพท์ ของสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ จัดทำ แต่เป็นเล่มที่กระทรวงศึกษานำไปพิมพ์เผยแพร่ก็ด้วยเหตุที่ฉบับของสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์มีคำพิมพ์ผิดปรากฏหลายแห่ง ซึ่งเมื่อกระทรวงศึกษาจัดพิมพ์ใหม่ ได้นำไปแก้ไขเป็นที่ถูกต้อง จึงใช้เล่มนี้ประกอบด้วย

๑.๕.๒ การศึกษาวิเคราะห์ในงานวิจัยนี้ ศึกษาเฉพาะการใช้ราชาศัพท์ ในการเสนอข่าวพระราชกรณียกิจ การเขียนบทความ และสารคดีเทิดพระเกียรติโดยใช้ภาษาอย่างเป็นทางการเท่านั้น

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

๑.๖.๑ ขั้นการเก็บรวบรวมข้อมูล

๖.๑.๑.๑ ศึกษาหลักเกณฑ์และระเบียบการใช้ราชาศัพท์จากตำราราชาศัพท์ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ตำราหลักภาษาไทย ข้าราชการกรมมหาดเล็กหลวง ระเบียบสำนักพระราชเลขานุการ และสำนักงานเลขาธิการ สำนักพระราชวัง

๖.๑.๑.๒ เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งข้อมูลประเภทเอกสาร ข้อมูลจากสื่อโทรทัศน์ตามขอบเขตการวิจัย

๖.๑.๑.๓ สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และมีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องการใช้ราชาศัพท์

๑.๖.๒ ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร จากสื่อโทรทัศน์ มาวิเคราะห์โดยแยกวิเคราะห์ข้อมูลเป็น ๒ กลุ่มคือ ข้อมูลจากหนังสือพิมพ์และข้อมูลจากสื่อโทรทัศน์ แบ่งการวิเคราะห์การใช้ราชาศัพท์ตามประเภทของคำ และฐานันดรศักดิ์พระราชวงศ์

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

๑. เป็นผลงานทางวิชาการ เกี่ยวกับวัฒนธรรมทางภาษาของชาติแขนงหนึ่งซึ่งจะเป็นประโยชน์โดยตรงทั้งต่อนักเรียน นักศึกษา ข้าราชการ สื่อมวลชน ตลอดจนคนไทยทั่วไป

๒. ผลการวิจัยนี้จะเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาและผลกระทบที่เกิดจากการใช้ราชาศัพท์ที่ผิดพลาดและสับสนของสื่อมวลชน ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทอย่างยิ่งในการถ่ายทอดวัฒนธรรมในยุคข้อมูลข่าวสาร อันจะเป็นการกระตุ้นให้ทางราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกระดับตื่นตัว และหาทางร่วมมือกัน แก้ไขปัญหาและข้อบกพร่องในการใช้ราชาศัพท์ที่เกิดขึ้นเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมทางภาษานี้ไว้มิให้วิบัติและเสื่อมสูญ

๓. ผลการวิจัยที่สามารถนำไปเป็นเอกสารอ้างอิงได้สำหรับการศึกษาค้นคว้า การสัมมนา การอภิปราย และการฝึกอบรมในระดับต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมทางภาษาของชาติ

๔. เป็นแนวทางให้นักวิชาการและผู้สนใจ รวมทั้งผู้ห่วงใยในวัฒนธรรมทางภาษา ได้ศึกษาค้นคว้าและทำวิจัยในขอบเขตที่กว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้น เพื่อเป็นการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างนักวิชาการและบุคคลในหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้ ทั้งเป็นการร่วมกันรักษาและสืบทอดวัฒนธรรมทางภาษาแขนงนี้ต่อไป

บทที่ ๒

ความเป็นมาของราชาศัพท์และฐานันดรศักดิ์ของพระราชวงศ์ไทย

๒.๑ ความหมายและความสำคัญของราชาศัพท์

“สังคมมนุษย์ในทุก ๆ สังคมย่อมมีชนบประเพณีเป็นกติกาสำหรับการอยู่ร่วมกัน.... กติกาหนึ่งในสังคมมนุษย์ถือว่าการให้เกิดริบบุคคลอื่นตามลำดับฐานะและกาลเทศะเป็นลักษณะวัฒนธรรมอันดีงามอย่างหนึ่งของมนุษย์”^๑ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้เกิดริบแก่บุคคลที่เป็นหัวหน้าชุมชนหรือผู้ที่ชุมชนเคารพนับถือ ฉะนั้น เมื่อมนุษย์ใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสาร ลักษณะการใช้ภาษาจึงย่อมสนองตามกติกาของสังคม ในแต่ละชาติจึงมีภาษาที่ใช้กับบุคคล กาลเทศะ เวลา สถานที่ และปริบทแวดล้อมอื่น ๆ ที่แตกต่างกัน แต่ระดับการใช้ภาษานี้แต่ละชาติจะไม่เหมือนกัน อาจมากบ้างน้อยบ้างตามลักษณะวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ

สำหรับวัฒนธรรมไทยถือเป็นธรรมเนียมที่ค่อนข้างจะเคร่งครัดในเรื่องของการรู้จักการวะ นอบน้อม และให้เกิดริบบุคคลอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลที่สูงกว่าเราด้วยชาติวุฒิ วิทยุฒิ และคุณวุฒิ ประกอบกับลักษณะการปกครองของไทยที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข จึงทำให้ประชาชนคนไทยมีความรู้สึกยกย่อง เทิดทูนในประมุขของประเทศยิ่งขึ้น ด้วยเหตุเหล่านี้คนไทยจึงพยายามคิดสร้างสรรค์ถ้อยคำพิเศษเพื่อแสดงถึงความเคารพสักการะต่อพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ และสร้างสรรค์ถ้อยคำที่สุภาพ ไพเราะ และนอบน้อม เพื่อไว้ใช้กับบุคคลในระดับต่าง ๆ ตามความเหมาะสมอันเป็นเครื่องแสดงถึงความมีมารยาทของผู้พูดหรือผู้เขียนที่รู้จักอ่อนน้อม ถ่อมตน และให้เกิดริบแก่ผู้ที่เราพูดด้วย หรือผู้ที่เรากล่าวถึง

ถ้อยคำที่ใช้สำหรับกราบบังคมทูลต่อพระมหากษัตริย์ หรือใช้เมื่อกล่าวถึงพระองค์ท่านรวมทั้งถ้อยคำที่ใช้สำหรับบุคคลในระดับฐานันดรศักดิ์ต่าง ๆ นั้นก็คือ “ราชาศัพท์” นั่นเอง ซึ่งแต่เดิมราชาศัพท์นี้มีความหมายเฉพาะตามรูปศัพท์ กล่าวคือ คำศัพท์ที่ใช้สำหรับพระราชทานนั้น ดังปรากฏหลักฐานที่เขียนไว้ในบานแผนกของตำราราชาศัพท์ในสมัยรัชกาลที่ ๓ ว่า “ราชาภาษาสำหรับกราบทูลเจ้าชีวิต สมมุติเรียกว่า ราชาศัพท์ เป็นเยี่ยงอย่างมาแต่ก่อนอดีตเจ้าผู้ครองเมืองเป็นคุณอยู่”^๒

^๑ ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, “ความสัมพันธ์ระหว่างการสอนภาษาไทยกับค่านิยมปัจจุบัน,” ภาษาไทย-วิชาที่ถูกลืม (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๘), หน้า ๑๕.

^๒ ม.ล.ปีย์ มาลากุล, การใช้ถ้อยคำ (พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๑๓), หน้า ๕.

หากแต่ขนบธรรมเนียมของไทยไม่ได้มุ่งยกย่องให้เกิดริเฉาะพระมหากษัตริย์ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ฉะนั้น การใช้คำราชาศัพท์จึงได้ขยายกว้างขึ้น โดยมีการกำหนดให้ใช้ถ้อยคำพิเศษกับพระราชโอรส และพระราชธิดาในพระมหากษัตริย์ ดังหลักฐานที่ปรากฏในกฎมณเฑียรบาลสมัยอยุธยาตอนต้น เมื่อปี ศักราช ๗๒๒ (พ.ศ.๑๕๐๔) สมเด็จพระเจ้า อยู่ทองได้ทรงกำหนดถ้อยคำที่จะกราบพูด รวมทั้งถ้อยคำที่เรียกเครื่องอุปโภคของพระราชกุมารชั้นสมเด็จพระหน่อเจ้ากับชั้นพระเจ้าลูกเธอไว้ โดยมีคำที่สูงค่ากว่ากันตามลำดับพระยศ^๓

ต่อมาสันนิษฐานว่า เมื่อสังคมเจริญขึ้นการติดต่อสื่อสารกับบุคคลในระดับต่าง ๆ กว้างขึ้นความหมายของราชาศัพท์จึงกว้างกว่าเดิมเป็น “ถ้อยคำที่ใช้กับขุนนางหรือข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ พระภิกษุ สามเณร และสุภาพชนทั้งปวงด้วย”^๔

ฉะนั้น คำว่า “ราชาศัพท์” ในปัจจุบันนี้จึงไม่ได้หมายถึงถ้อยคำที่ใช้กับพระมหากษัตริย์เท่านั้น หากแต่หมายถึง “คำสุภาพไพเราะซึ่งนำมาใช้ให้ต้องตามกาลนิยม โดยใช้ให้ถูกต้องตามชั้นหรือฐานะของบุคคล เป็นถ้อยคำที่เชิดชูบุคคลผู้เจริญด้วยวิบุลย์ ชาติวุฒิ คุณวุฒิ เป็นคำซึ่งแสดงความเคารพนับถือ...”^๕ นับได้ว่าเป็นลักษณะวัฒนธรรมทางภาษาเฉพาะแบบของชาติไทย ซึ่งไม่มีชาติใดที่จะมีความละเอียดลออพิถีพิถันในการสร้างสรรค์ภาษาได้หลากหลายตามลำดับชั้นของบุคคลได้เท่านี้

ราชาศัพท์จึงไม่เพียงแต่เป็นขนบธรรมเนียมที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมอันดีงามของชาติที่เป็นอารยชนเท่านั้น หากแต่ยังสะท้อนให้เห็นถึงอัจฉริยภาพของคนไทยในการสร้างสรรค์ภาษาไทยอีกด้วย ฉะนั้น ผู้มีการศึกษาทุกคนจึงสมควรอย่างยิ่งที่จะได้ศึกษาถึงขนบธรรมเนียมการใช้ราชาศัพท์ให้ถูกต้อง เพื่อร่วมกันอนุรักษ์ลักษณะวัฒนธรรมทางภาษานี้ไว้ ดังทรงสนะของวิทย์ พิณคันเงิน ซึ่งกล่าวว่า

^๓ม.ร.ว.แสงสุรีย์ ลดาวัลย์, “ข้อสังเกตเล็ก ๆ น้อย ๆ เกี่ยวกับราชาศัพท์,” ชุมนุมทางภาษาไทย (พฤษภาคม, ๒๕๑๔), ๖-๗.

^๔พระไวยวงษาธิราช, ราชาศัพท์ฉบับบรรจพระราชทานพจนานุกรมที่ ๕ (พระนคร : รุ่งวิทยา, ๒๕๐๘), หน้าคำนำ.

^๕กระทรวงศึกษาธิการ, หลักภาษาไทย : หนังสือประกอบการศึกษาวิชาภาษาไทยประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนปลาย (พระนคร : องค์การคำคุณุสสา, ๒๕๑๔), หน้า ๑๕๓.

....การใช้ราชาศัพท์เป็นวัฒนธรรมทางภาษาที่สื่อแสดงถึงความไพเราะ ลึกซึ้ง และร่ำรวยทางภาษามากกว่าจะเป็นการบังคับอย่างตายตัว และการที่ชาวบ้านผู้ไม่เข้าใจราชาศัพท์พูดกับพระมหากษัตริย์อย่างบริสุทธิ์ใจนั้น ย่อมได้รับพระราชอภัยให้โดยปริยาย แต่ผู้มีการศึกษาดีแล้วก็สมควรจะได้ศึกษาเพื่อให้ถูกต้องตามประเพณีซึ่งถือว่าเป็นวัฒนธรรมส่วนหนึ่งด้วย เพื่อให้สมกับที่ได้รับการศึกษามาแล้วไม่เสียประโยชน์เปล่า มิเสียแรงที่ไทยเรามีวัฒนธรรมทางภาษามาช้านาน...^๖

๒.๒ ความเป็นมาของราชาศัพท์

เมืองไทยเรานั้นเริ่มมีการใช้ราชาศัพท์ครั้งแรกในสมัยใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่นอน บรรจบ พันธุเมธา^๗ กล่าวว่า ราชาศัพท์เป็นเรื่องเกิดขึ้นภายหลัง หลังจากที่มีการปกครองบ้านเมืองได้เปลี่ยนแปลงไปจากแบบพ่อค้าลูก มาเป็นแบบเจ้าผู้ครองกับไพร่บ้านพลเมือง ซึ่งก็ย่อมหมายความว่าราชาศัพท์คงเริ่มมีใช้ครั้งแรกในสมัยกรุงศรีอยุธยา แต่สงวน อึ้งคง^๘ ให้ข้อสันนิษฐานที่ต่างไป โดยสันนิษฐานว่า ราชาศัพท์คงเกิดขึ้นครั้งแรกในสมัยพญาธิไท แห่งกรุงสุโขทัย เพราะมีหลักฐานปรากฏว่ามีการใช้ราชาศัพท์บ้างแล้วในศิลาจารึกวัดศรีชุมและในวรรณคดีเรื่องไตรภูมิพระร่วง แต่ก็ไม่มีหลักฐานปรากฏว่าได้มีระเบียบการใช้ราชาศัพท์ขึ้นในสมัยนั้น

ในสมัยพระเจ้าอู่ทองขึ้นครองราชสมบัติ พระองค์ได้ทรงตรากฎหมายว่าด้วยลักษณะพยานขึ้น ซึ่งบานแพนทของกฎหมายฉบับนี้ก็ปรากฏการใช้ราชาศัพท์เช่นกัน แต่ก็ยังไม่ปรากฏหลักฐานประกาศใช้ราชาศัพท์เป็นทางการแต่อย่างใด^๙

^๖วิทย์ พิณคันเงิน, “พฤติกรรมในสังคมไทย,” วารสารจันทร์เกษม, ๑๒๗ (พฤศจิกายน-ธันวาคม, ๒๕๑๘), ๕๕.

^๗บรรจบ พันธุเมธา, ลักษณะภาษาไทย (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๔), หน้า ๒๓๗-๘.

^๘สงวน อึ้งคง, ราชาศัพท์ฉบับสมบูรณ์ (พระนคร : ก้าวหน้า, ๒๕๐๔), หน้า ๑.

^๙ม.ร.ว.แสงสุรย์ ลดาวัลย์, เรื่องเดิม, หน้า ๓.

ครั้งถึงแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ พระองค์ได้ทรงวางข้อบัญญัติเกี่ยวกับพระราชฐานและราชวงศ์ขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.๒๐๐๑ ชื่อว่า “กฎมณเฑียรบาล” และในกฎหมายฉบับนี้เองสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้ทรงบัญญัติต่อยอดคำในการเพ็ดทูลไว้ตอนท้ายของกฎมณเฑียรบาลนับเป็นสมัยแรกที่มีการวางระเบียบการใช้ราชาศัพท์^{๑๐}

ด้วยเหตุที่มีหลักฐานปรากฏเช่นนี้ จึงมีผู้สันนิษฐานกันว่าราชาศัพท์คงจะเริ่มมีในครั้งแรกในสมัยพญาธิไท หรือมีเจ้านั้นก็เป็นในสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่ทอง ผู้ที่มีความเห็นแตกต่างจากผู้อื่นคือ ม.ร.ว.แสงสุรย์ ลดาวัลย์^{๑๑} สันนิษฐานว่าราชาศัพท์น่าจะมีการใช้กันนานแล้ว ก่อนสมัยพระยาธิไทและสมเด็จพระเจ้าอยู่ทอง เพราะทั้งสองพระองค์ทรงเป็นประมุขของแต่ละอาณาจักรในเวลาร่วมกัน คือสมเด็จพระเจ้าอยู่ทองขึ้นครองราชสมบัติในกรุงศรีอยุธยา ระหว่างปี พ.ศ.๑๘๕๓-๑๘๖๑ และพระยาธิไททรงขึ้นครองราชย์ระหว่างปี พ.ศ.๑๘๕๗-๑๘๖๕ เมื่อเป็นระยะเวลาร่วมสมัยกัน ถ้าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดคิดคำราชาศัพท์ขึ้นและอีกฝ่ายหนึ่งจะเลียนแบบตามย่อมเป็นไปได้ แต่ไม่ใช่ระยะเวลาอันสั้น เพราะการที่วัฒนธรรมของถิ่นหนึ่งจะแพร่ไปอีกท้องถิ่นหนึ่งจนได้รับความนิยมในสมัยที่การคมนาคมยังไม่เจริญนั้น ควรจะต้องใช้เวลาที่ห่างกันหลายปี ไม่น่าจะเป็นระยะเวลาที่ใกล้เคียงกันเช่นนี้ ม.ร.ว.แสงสุรย์ ลดาวัลย์ เห็นว่า การใช้ราชาศัพท์มีมาตั้งแต่รัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหง โดยให้เหตุผลว่า

ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงนั้น ก็แสดงชัดอยู่ว่าคนไทยในยุคนั้น ได้รับคำในภาษาอื่นที่เห็นว่าเป็นคำสูง และคำไพเราะมาใช้แล้ว เช่น พระบรมนามาภิไธยพระบิดาพ่อขุนรามคำแหง คือ พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ก็ใช้คำในภาษาสันสกฤต พระบรมมหาราไชยของพ่อขุนรามคำแหงเอง คำว่า “ราม” ก็เป็นภาษาบาลี นอกจากนี้ข้อความบางตอนก็ยังแสดงให้เห็นว่าได้มีการใช้คำเป็นสองลักษณะ คือเป็นคำธรรมดาสามัญและเป็นคำสุภาพก็มี เช่น ถือศีล บางแห่งทรงใช้ว่า “ทรงศีล” บางแห่งทรงใช้ว่า “จาศีล” คำว่าไหว้ก็เหมือนกัน เมื่อไหว้ผีทรงใช้ว่า “ไหว้” แต่เมื่อไหว้พระ ท่านมิได้ทรงใช้ว่า ไหว้พระ ทรงใช้คำว่า “นบ” แทนไหว้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีการใช้คำสุภาพกับสิ่งที่เคารพนับถือกันแล้วในสมัยนั้น อันคำสุภาพนี้ก็อยู่ในวงราชาศัพท์นั่นเอง^{๑๒}

^{๑๐}สงวน อ้นคง, เรื่องเดิม, หน้า ๒๔.

^{๑๑}ม.ร.ว.แสงสุรย์ ลดาวัลย์, เรื่องเดิม, หน้า ๓-๕.

^{๑๒}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔ - ๕.

ข้อสันนิษฐานนี้มีเหตุผล และในสมัยพ่อขุนรามคำแหง กรุงสุโขทัยแผ่อาณาเขตกว้างขวาง เมืองสุพรรณบุรี (หรือเมืองอู่ทอง) ก็ขึ้นอยู่กับกรุงสุโขทัย ฉะนั้น การที่เมืองอู่ทองจะรับวัฒนธรรมทางภาษานี้ไว้จนปรากฏหลักฐานว่ามีการใช้ราชาศัพท์ในสมัยพระเจ้าอู่ทองนั้นก็เป็นเรื่องที่เป็นไปได้ เพียงแต่ว่าในรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหงนั้น ถ้อยคำที่ใช้เป็นราชาศัพท์คงมีไม่มากนัก แต่ในสมัยต่อ ๆ มา มีการคิดถ้อยคำราชาศัพท์มากขึ้น บางทีก็เปลี่ยนแปลงไปบ้างบางประการตามลักษณะทางสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ และวิวัฒนาการทางภาษา พระราชนิยมของพระมหากษัตริย์ในแต่ละรัชกาล

๒.๓ ที่มาของภาษาในราชาศัพท์

ราชาศัพท์ที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันนี้ นอกจากที่เป็นคำภาษาไทยแท้แล้ว ยังมีคำภาษาต่างประเทศหลายภาษาที่เรานำมาดัดแปลงให้เป็นราชาศัพท์ สาเหตุที่ต้องนำภาษาอื่นมาใช้เป็นราชาศัพท์ เพราะลักษณะภาษาไทยนั้นเป็นภาษาคำโดดและมีคำใช้น้อย ฉะนั้น ไทยจึงรับภาษาอื่นเข้ามา การที่รับเอาภาษาบาลีและสันสกฤตมาใช้ก็เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากทางศาสนา ภาษาบาลีเป็นภาษาในพุทธศาสนา ภาษาสันสกฤตเป็นภาษาที่ใช้ในศาสนาพราหมณ์ ซึ่งคนไทยนั้นแม้จะนับถือศาสนาพุทธแต่ก็มีความเชื่อตามศาสนาพราหมณ์ และโดยที่มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อเป็นการยกย่องให้เกียรติบุคคลที่เรานับถือ จึงนำภาษาในศาสนามาใช้กับบุคคลเหล่านั้น ส่วนภาษาเขมร ไทยได้รับอิทธิพลจากการติดต่อแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ประกอบกับความนิยมเลื่อมใสในไสยศาสตร์ เห็นคาถาอาคมต่าง ๆ ลงอักขระด้วยอักษรขอม ทำให้เข้าใจว่าอักษรขอมเป็นความศักดิ์สิทธิ์เป็นของสูง จึงนำภาษาเขมรมาใช้เป็นราชาศัพท์ด้วย^{๓๓}

ภาษาเขมรที่ไทยนำมาใช้เป็นราชาศัพท์มีอยู่ ๒ ประเภท คือ^{๓๔}

๑) คำราชาศัพท์เขมร หมายถึง คำที่เขมรใช้เป็นคำสำหรับพูดกับพระราชาในภาษาเขมร คำพวกนี้เมื่อนำมาใช้ในภาษาไทย ตามกฎจะใช้เป็นคำราชาศัพท์ได้โดยไม่ต้องมีการประกอบรูปคำแต่อย่างใด แต่มีบางคำที่ไทยเดิมคำว่า พระ หรือ ทรง ไว้ด้วย เช่นคำว่า ุกราบบังคพูล (กราบบังคมทูล) ุตราส (ตรัส) ุโบรส (โปรด) ุสร่ง (สรอง) คำเหล่านี้ไทยรับมาใช้โดยไม่ได้เปลี่ยนแปลง แต่บางคำไทยรับโดยกลายเสียงจากเดิม เช่น สุนง ภาษาเขมรแปลว่า แทน กลายเสียงเป็นฉลอง เป็นต้น

^{๓๓} สงวน อึ้งคง, เรื่องเดิม, หน้า ๗ - ๑๑.

^{๓๔} กาญจนา นาคสกุล, “คำเขมรในราชาศัพท์” เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการเรื่อง “ราชาศัพท์กับสังคมไทย” เนื่องในวโรกาสมหามงคลสมัยกาญจนาภิเษก ๒๒-๒๓ สิงหาคม ๒๕๓๕ ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (อัคราณา), หน้า ๑ - ๓.

ส่วนคำราชาศัพท์เขมรบางคำ ไทยก็นำมาเติม พระ หรือ ทรง นำหน้า เช่น บนทูล (บอ) เป็น พระบัณฑิต (คำสั่ง) ผนัวส (บวช) เป็นทรงผนวช (บวช) เป็นต้น

๒) คำเขมรธรรมดา หมายถึง คำธรรมดาในภาษาเขมร ซึ่งเมื่อนำมาใช้เป็นราชาศัพท์ จะต้องมีการประกอบรูปศัพท์ตามวิธีการประกอบคำธรรมดาขึ้นเป็นราชาศัพท์ในภาษาไทย เช่น

คำนาม		คำไทย
คำเขมร		
ขุนต์	หมอนอิง	พระขนน
ตุรเจียก	หู	พระกรรเจียก
สุนาบ์เกลา	กางเกง	พระสนับเพลา

คำกริยา		คำไทย	
คำเขมร			
กุนแสง	ผ้าเช็ดหน้า	ทรงพระกันแสง	ร้องไห้
เจรีน	มาก	ทรงพระเจริญ	โตขึ้น มากขึ้น เจริญขึ้น
เฎิร	เดิน	ทรงพระดำเนิน	เดิน

แม้ว่าไทยจะรับรูปแบบการใช้ราชาศัพท์มาจากเขมร และนำราชาศัพท์เขมรมาใช้ในภาษาไทย แต่คำเขมรที่นำมาใช้เป็นคำราชาศัพท์ทั้งที่เป็นคำราชาศัพท์มาแต่เดิมและทั้งที่เป็นคำธรรมดา รวมแล้วมีประมาณ ๓๐ คำเศษเท่านั้น คำอื่น ๆ ล้วนเป็นคำมาจากภาษาบาลีสันสกฤตทั้งสิ้น^{๑๕} ตัวอย่างเช่น

คำที่มาจากภาษา	คำที่มาจากภาษา
พระขงฆ์ (หน้าแข้ง)	พระเศียร (ศีรษะ)
พระปีตุลา (ลุง)	พระไอยกา (ปู่, ตา)
พระทนต์ (ฟัน)	พระพักตร์ (หน้า)
พระราชบุจถา (คำถาม)	พระปฤษฎางค์ (หลัง)

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕

การที่ไทยรับคำบาลีสันสกฤต เข้ามาใช้มาก ทั้งที่เป็นภาษาธรรมดา และราชาศัพท์ นั้น เนื่องจากคำภาษาบาลีสันสกฤตผูกพันกับศาสนาซึ่งเป็นที่เคารพเชิดชูของคนไทย

๒.๔ ฐานันดรศักดิ์ของพระราชนวงศ์ไทย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๒๕ ได้ให้ความหมายของคำ “ฐานันดร” ว่า “ลำดับในการกำหนดชั้นบุคคล เช่น ยศ บรรดาศักดิ์”^{๑๖} การจัดลำดับชั้นของบุคคลนี้ ศัพท์ทางสังคมวิทยาเรียกว่า การจัดระดับชั้นทางสังคมหรือการจัดช่วงชั้นทางสังคม ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Social stratification ซึ่งทุกสังคมไม่ว่าจะเป็นสังคมประชาธิปไตย หรือประเทศสังคมนิยมทั้งหลายต่างก็มีการจัดระดับชั้นทางสังคมนี้ทั้งสิ้น เพราะมนุษย์ในทุกสังคมจะมีฐานะหรือสถานภาพที่สูงต่ำไม่เท่ากัน ซึ่งการจัดระดับชั้นนี้ในแต่ละสังคมต่างก็มีเกณฑ์ที่แตกต่างกันไป สำหรับสังคมไทยในอดีตเกณฑ์ที่นำมาใช้ในการจัดลำดับชั้นของบุคคล คือ สถานภาพตามชาติวุฒิ (ascribed status) หรือชาติกำเนิดนั่นเอง หากแต่สังคมไทยในปัจจุบันอาศัยหลักเกณฑ์หลาย ๆ อย่าง ประกอบกันในการจัดลำดับชั้นของบุคคล ซึ่งมีทั้งสถานภาพตามชาติวุฒิ วิทยุฒิคุณวุฒิ และ ตำแหน่งหน้าที่การงาน

พระยาอุปกิตศิลปสาร ได้จัดชั้นของบุคคลในสังคมไทย เป็น ๕ ชั้น คือ “พระราชา ๑ เจ้านาย ๑ พระสงฆ์ ๑ ขุนนาง ๑ คนสุภาพ ๑”^{๑๗}

ชั้นพระราชาและเจ้านายนี้ รวมเรียกว่าพระราชนวงศ์ ซึ่งมีลำดับหรือฐานันดรต่างกัน การใช้ราชาศัพท์ต้องเป็นไปตามลำดับชั้น ฉะนั้นผู้ที่จะใช้ราชาศัพท์ได้ถูกต้อง จำเป็นต้องเข้าใจ ลักษณะฐานันดรศักดิ์แห่งพระราชนวงศ์ด้วย การจัดลำดับชั้นของพระราชนวงศ์ หรือ ฐานันดรศักดิ์แห่งพระราชนวงศ์นั้น แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ^{๑๘}

๑. สกถยศ หมายถึง ยศที่เกิดขึ้นตามชาติวุฒิหรือชาติกำเนิดว่าเป็นเจ้านายชั้นใด
๒. อิศริยยศ หมายถึง ยศที่พระเจ้าแผ่นดินแต่งตั้งขึ้น

^{๑๖} พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, (กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๕), หน้า ๒๘๘.

^{๑๗} พระยาอุปกิตศิลปสาร (นิ่ม กาญจนชีวะ), “ราชาศัพท์,” หลักภาษาไทย (พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔), หน้า ๒๔.

^{๑๘} สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, “อธิบายว่าด้วยยศเจ้า,” จดหมายเหตุเรื่องทรงตั้งพระบรมวงศานุวงศ์ (พระนคร : หอสมุดพระวชิรญาณ, ๒๔๖๘), หน้า ๑

๑. สกถยศ

๑.๑ เจ้าฟ้า

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระบรมราชาธิบายเกี่ยวกับพระยศเจ้านายไว้ในหนังสือ เรื่อง “ธรรมเนียมราชตระกูลในกรุงสยาม” ว่า^{๑๕}

ในตำแหน่งยศเจ้านาย ที่จะให้ได้พยานจำเป็นแบบโบราณนั้นเห็นมีอยู่ในพระราชกำหนดกฎมณเฑียรบาล ซึ่งได้ตั้งขึ้นแต่ครั้งสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ ผู้สร้างกรุงในจุลศักราช ๙๒๐ ที่หลังสร้างกรุงแล้ว ๘ ปี ซึ่งกฎมณเฑียรบาลนี้แปลว่า สำหรับรักษาเรือนเจ้าแผ่นดิน ในกฎหมายนั้น ได้พรรณนากำหนดพระเกียรติยศของพระเจ้าแผ่นดิน และพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ซึ่งอยู่ในตำแหน่งราชการและข้อบังคับ..... ในกฎหมายนั้นได้แบ่งออกเป็น ๔ ชั้น

(๑) ชั้นที่ ๑ พระเจ้าลูกเธอเกิดด้วยพระอัศรมเหสี เรียกว่า *สมเด็จพระหน่อพระพุทธเจ้า* มียศใหญ่กว่าเจ้านายทั้งปวง

(๒) อีกชั้น ๑ เรียกว่า *ลูกหลวงเอก* เป็นพระราชโอรสของพระเจ้าแผ่นดิน แต่พระมารดานั้น ต้องเป็นพระธิดาของพระเจ้าแผ่นดินเหมือนกัน จึงเรียกว่าเป็นลูกหลวงเอก พระเจ้าลูกเธอชั้นนี้ มียศได้กินเมืองเอก คือ เมืองพิษณุโลก เมืองสุโขทัย เมืองนครราชสีมา เป็นต้น เรียกว่า ลูกเธอกินเมืองเอกก็เรียก

(๓) รองลงมาอีกชั้น ๑ พระราชโอรสของพระเจ้าแผ่นดินแต่พระมารดาเป็นหลานหลวง คือ หลานของพระเจ้าแผ่นดินตรงที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า แครนค็อคเตอ เจ้าที่เกิดด้วยหลานหลวงดังนี้ ก็นับว่าเป็นลูกหลวงเหมือนกัน แต่ *ที่ยศกินเมืองโท* เหมือนเมืองสวรรคโลก เมืองสุพรรณ เป็นต้น (เพราะหลานหลวงที่เป็นสมเด็จพระเจ้าหลานเธอ ก็มีตำแหน่งกินเมืองเหมือนกัน คือ เมืองอินท เมืองพรหม)

(๔) ยังชั้น ๑ ที่เกิดด้วยพระสนมเรียกว่า *พระเยาวราช* คือเจ้าผู้น้อย ไม่ได้กินเมือง

^{๑๕} พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, “ธรรมเนียมราชตระกูลในกรุงสยาม,” *ธรรมเนียมราชตระกูลในกรุงสยามและพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้ากรุงสยาม*, ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพิมพ์พระราชทานในงานพระราชทานเพลิงพระศพ พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันที่ ๓๐ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๓๗, หน้า ๒-๓.

จากพระบรมราชาธิบาย ข้างต้นนี้ จะเห็นว่าพระราชโอรส พระราชธิดาในพระมหากษัตริย์สมัยอยุธยาตอนต้น จะทรงดำรงสกุลยศ ๔ ชั้น คือ สมเด็จพระพุทธเจ้า ลูกหลวงเอก ลูกหลวงโท และพระยาวราช ซึ่งในกฎหมายเกียรติยศฉบับดังกล่าว แม้จะมีการแบ่งลำดับชั้นเจ้านาย แต่ก็ไม่มีการระบุพระยศของพระราชโอรส หากสังเกตจะเห็นการเรียกขานพระนามที่แตกต่างกันคือ พระราชโอรสที่ประสูติแต่พระชนนีที่ศักดิ์เป็นพระมเหสี หรือพระชนนีที่เป็นลูกหลวงหลานหลวง จะมีคำนำพระนามว่า “พระ” เช่น พระรามศวร พระอินทราชา พระบรมราชา พระแก้วฟ้า พระศรีศิลป์ ส่วนพระราชโอรสที่ประสูติแต่พระสนม จะใช้คำนำหน้าพระนามว่า “เจ้า” เช่น เจ้าทองจันทร์ เจ้าอ้ายพระยา เจ้ายี่พระยา เจ้าสามพระยา ดังนั้นคำว่า “พระ” และ “เจ้า” น่าจะเป็นคำแสดงพระยศของเจ้านายในสมัยต้นกรุงศรีอยุธยาตอนต้น^{๒๐}

ส่วนคำว่า **เจ้าฟ้า** นั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราชาธิบายว่า^{๒๑} เดิมคำ **เจ้าฟ้า** เป็นคำเรียกเจ้าแผ่นดิน หรือเจ้าเมือง เหมือนหนึ่งเป็นเจ้ามาจากฟ้า เป็นเชื้อวงศ์ของเทวดาตามคติความเชื่ออย่างอินเดีย ที่ถือกันว่า พระเจ้าแผ่นดินเป็นสมมติเทวดา เมื่อลูกเธอซึ่งเป็นพระราชโอรสของพระเจ้าแผ่นดินได้ไปครองเมืองเอก - โท คนทั้งปวงจึงเรียกพระราชโอรสที่ทรงครองเมืองนั้นว่าเจ้าฟ้า

เจ้าฟ้า เป็นสกุลยศชั้นสูง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงอธิบายไว้ว่า

เจ้าที่สกุลยศเป็นชั้นสูงนั้น เรียกว่าเจ้าฟ้า ที่มาใช้เป็นราชสกุลยศเห็นจะมาแต่คติเดิมของไทย เรียกเทวดาว่าผีฟ้า จึงเรียกเจ้านายของตนว่าเจ้าฟ้า ตรงกับเช่นเรียกว่า สมมติเทวราช เข้าใจว่าเป็นยศ ซึ่งเกิดขึ้นทางเมืองไทยใหญ่ก่อน แต่เดิมใช้เรียกแต่เจ้าผู้เป็นพระราชปกครองเมือง เช่นเดียวกับคำว่าขุนหรือขุนหลวงนั่นเอง เจ้าผู้ครองเมืองไทยใหญ่ แลเมืองเถิน เมืองลื้อ ทุกวันนี้ก็ยังเรียกกันว่าเจ้าฟ้า เช่นเจ้าฟ้าหมอกใหม่ เจ้าฟ้าเชียงตุง เจ้าฟ้าเชียงรุ่ง เป็นต้น...ยศเจ้าฟ้าปรากฏในสยามประเทศนี้ เมื่อ พ.ศ. ๒๑๑๑ ครั้งนั้น พระเจ้าหงสาวดีบุเรงนองเอาแบบยศเมืองประเทศราชไทยใหญ่ที่ขึ้นเมืองหงสาวดี มาตั้งสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชแต่ยังครองเมืองพิษณุโลกเป็นเจ้าฟ้าสองแคว คำว่าสองแควเป็นชื่อเดิม

^{๒๐} ม.ร.ว. แสงสุรย์ ลดาวัลย์, ฐานันดรศักดิ์แห่งพระราชวงศ์ของไทย (พระนคร : กองวัฒนธรรม สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ) ๒๕๑๕, หน้า ๓.

^{๒๑} พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, เรื่องเดิม, หน้า ๓.

ของเมืองพิษณุโลก พระนามเจ้าฟ้าสองแควนั้นแบ่งตรงกับอย่างที่เราเรียกทุกวันนี้ว่า พระเจ้าพิษณุโลก เป็นนามตำแหน่งผู้ครองเมืองประเทศราช ต่อมาในหนังสือราชการไทยที่ใช้คำเจ้าฟ้าเป็นครั้งแรกในพระราชกฤษฎีกาของสมเด็จพระเอกาทศรถอยู่ในกฎหมายลักษณะขบถศึก ตั้งเมื่อปีมะเส็ง จุลศักราช ๙๕๕ ภายหลังจากสมเด็จพระนเรศวรทรงทำยุทธหัตถีกับพระมหาอุปราชาหงสาวดีปี ๑ ในพระราชกฤษฎีกานั้น เรียกพระนามสมเด็จพระนเรศวรว่า สมเด็จพระบรมบาทมงกุฎลักษณะ อรรคนุริโสคม บรมหน่อนราเจ้าฟ้านเรศวรเชษฐาบดี ดังนี้ คำเจ้าฟ้าในที่นี้ก็แปลว่าเป็นพระเจ้าแผ่นดินอีก ที่มาใช้เจ้าฟ้าเป็นสกุลศักดิ์สำหรับพระราชกุมาร ปรากฏในหนังสือพระราชพงสาวดารเป็นครั้งแรกในแผ่นดินสมเด็จพระเอกาทศรถ เรียกพระราชโอรสว่า เจ้าฟ้าสุทัศน์ เจ้าฟ้าศรีเสวภาคย์ ก่อนหน้านั้นขึ้นไป แม้ในกฎหมายเทียบบาลที่กล่าวถึงราชกุมารศักดิ์ก็ได้ปรากฏคำว่าเจ้าฟ้า^{๒๒}

ต่อมาในสมัยพระเจ้าปราสาททอง (พ.ศ. ๒๑๔๓ - ๒๑๕๕) ได้มีพระราชกำหนดราชสกุลยศขึ้นในกฎหมายเทียบบาล ผู้ที่จะดำรงพระยศเจ้าฟ้า คือ^{๒๓}

๑. เป็นพระราชโอรส พระราชธิดา ที่ประสูติแต่ลูกหลวง
๒. เป็นพระราชโอรส พระราชธิดา ที่ประสูติแต่หลานหลวง

ครั้นถึงสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. ๒๑๕๕ - ๒๒๒๕) ได้ทรงยกเลิกขนบธรรมเนียมที่ให้เจ้านายเสด็จไปครองเมือง เพราะทำให้เกิดเหตุแย่งชิงราชสมบัติ หรือบางครั้งเจ้านายเหล่านั้นกลับไปพร้อมกับข้าศึกยกทัพมาตีเมืองหลวง แต่กระนั้นผู้คนก็ยังคงเรียกเจ้านายซึ่งเป็นลูกหลวงและหลานหลวงที่แม้ไม่ได้ทรงครองเมืองว่าเจ้าฟ้า ทั้งในสมัยอยุธยาตอนปลายนี้พระเจ้าแผ่นดินไม่ค่อยทรงสถาปนาพระมเหสีให้มีพระองค์ใดสูงกว่ากัน จึงไม่มีตำแหน่งพระอัครมเหสี ทำให้ไม่มีพระราชโอรสที่ดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระหน่อพระพุทธเจ้า หรือสมเด็จพระพุทรากรด้วย แม้เป็นพระโอรสของพระมเหสีก็คงเรียกว่า เจ้าฟ้า เช่นเดียวกับลูกเธอที่ประสูติแต่ลูกหลวง และหลานหลวง^{๒๔}

^{๒๒} สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระราชดำรัสราชานุญาต, เรื่องเดิม, หน้า ๒ - ๓.

^{๒๓} พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, เรื่องเดิม, หน้า ๔.

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ได้มีการกำหนดบุคคลที่จะดำรงพระยศชั้นเจ้าฟ้าโดยสืบเนื่องจากธรรมเนียมสมัยอยุธยา และกรุงธนบุรี ดังนี้^{๒๕}

๑. เมื่อพระมหากษัตริย์เสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติโดยการปราบดาภิเษกตั้งราชวงศ์ใหม่ย่อมมีพระราชอำนาจสถาปนาพระประยูรญาติสนิท หรือผู้ทำคุณแก่แผ่นดินที่สมควรดำรงพระยศเจ้าฟ้า เป็นเจ้าฟ้าได้^{๒๖}

๒. พระมหากษัตริย์ที่เสด็จเถลิงถวัลราชสมบัติโดยการสืบสันตติวงศ์พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาพระอิสริยยศพระเชษฐา พระเชษฐภคินี พระขนิษฐา พระอนุชาที่ร่วมพระราชชนนีเดียวกัน แต่มิได้ดำรงพระอิสริยยศเป็นเจ้าฟ้าขึ้นเป็นเจ้าฟ้าได้

๓. พระราชโอรส พระราชธิดาของพระมหากษัตริย์ ที่มีพระชนนีเป็นพระราชธิดาของพระมหากษัตริย์ในรัชกาลก่อน หรือที่เรียกว่าประสูติแต่ลูกหลวง จะดำรงพระยศเป็นเจ้าฟ้าแต่ประสูติ เรียกเจ้าฟ้าชั้นนี้ว่า “ทูลกระหม่อม”

๔. พระราชโอรส พระราชธิดาของพระมหากษัตริย์ ที่มีพระชนนีเป็นพระอัครมเหสีดำรงพระยศเป็นเจ้าฟ้าแต่ประสูติ เรียกเจ้าฟ้าชั้นนี้ว่า “ทูลกระหม่อม” เช่นกัน^{๒๗}

๕. พระราชโอรส พระราชธิดาของพระมหากษัตริย์ที่มีพระชนนีเป็นพระราชนัดดาของพระมหากษัตริย์ในรัชกาลก่อน หรือที่เรียกว่าประสูติแต่หลานหลวง ดำรงพระยศเป็นเจ้าฟ้าแต่ประสูติ แต่ไม่ได้เรียกว่าทูลกระหม่อม เรียกกันว่า “สมเด็จพระชาย” หรือ “สมเด็จพระหญิง”^{๒๘}

๖. พระราชโอรส พระราชธิดาของพระมหากษัตริย์ที่ประสูติแต่พระชนนีที่มีพระยศต่ำกว่าพระองค์เจ้า หรือแม้แต่สามัญชน แต่ได้รับการสถาปนาให้มีพระยศเป็นพระองค์เจ้า หรือเทียบเท่าก่อนจะประสูติพระราชโอรส หรือพระราชธิดา พระราชโอรส พระราชธิดานั้นก็จะดำรงพระยศเป็นเจ้าฟ้า แต่ประสูติ เรียกว่า “สมเด็จพระ” เช่นเดียวกับพระโอรส พระราชธิดาที่ประสูติแต่หลานหลวง

^{๒๕} ม.ร.ว. แสงสุรย์ ลดาวัลย์, ฐานันดรศักดิ์แห่งพระราชวงศ์ของไทย, หน้า ๔-๖

^{๒๖} เช่นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เมื่อทรงปราบดาภิเษกสถาปนาราชวงศ์จักรี เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๒๕ ได้ทรงสถาปนาพระประยูรญาติร่วมพระอุทรเป็นเจ้าฟ้าหลายพระองค์ เช่น ทรงสถาปนาสมเด็จพระเจ้าฟ้างุ้มมิ่งเมือง เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระศรีสุทธำคม (แก้ว) เป็นต้น

^{๒๗} เช่น สมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถฯ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ (พระองค์เจ้าเสาวภาผ่องศรี)

^{๒๘} เช่น สมเด็จพระเจ้าฟ้าโสมนัส พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งประสูติแต่พระราชนัดดาในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (หม่อมเจ้าโสมนัส)

๙. พระราชโอรส พระราชธิดาของพระมหากษัตริย์ที่ประสูติแต่พระชนนีซึ่งเป็นเจ้าต่างประเทศทั้งประเทศเอกราช และประเทศราช พระมหากษัตริย์อาจทรงสถาปนาขึ้นเป็นเจ้าฟ้าได้^{๒๕}

๑๐. พระโอรส พระธิดาในสมเด็จพระเจ้าฟ้าหญิง ซึ่งเป็นสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ น้องนางเธอ หรือสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ ซึ่งมีพระชนกดำรงพระยศเป็นเจ้าฟ้าหรือพระองค์เจ้าต่างกรม ก็ทรงดำรงพระยศเป็นเจ้าฟ้าแต่ประสูติ เจ้าฟ้าชั้นนี้เรียกว่า “สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ” ทรงศักดินาเทียบเท่าพระองค์เจ้าลูกหลวง แต่ในกรณีที่พระชนกเป็นสามัญชน พระมหากษัตริย์อาจทรงสถาปนาพระโอรส พระธิดาในสมเด็จพระเจ้าฟ้าหญิง ดำรงพระยศเป็นเจ้าฟ้าโดยไม่ทรงสถาปนาพระชนก^{๒๖}

๑๑. พระโอรส พระธิดาในสมเด็จพระเจ้าฟ้าชาย ซึ่งเป็นสมเด็จพระเจ้าพี่ชายเธอ น้องชายเธอ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ ที่มีพระชนนีดำรงพระยศเป็นเจ้าฟ้า ก็ทรงดำรงพระยศเป็นเจ้าฟ้าชั้น “สมเด็จพระหลานเธอ” เช่นเดียวกับพระโอรส พระธิดาในสมเด็จพระเจ้าฟ้าหญิง^{๒๗}

๑๒. พระราชโอรส พระราชธิดาในกรมพระราชวังบวรสถานมงคล (วังหน้า) ซึ่งมีพระชนนีเป็นเจ้า พระมหากษัตริย์อาจทรงสถาปนาพระยศพระราชโอรส หรือพระราชธิดาพระองค์ใหญ่ให้เป็นเจ้าฟ้าได้ ตามแต่พระราชวินิจฉัย^{๒๘}

๑๓. พระราชโอรส พระราชธิดาของพระมหากษัตริย์ที่ประสูติแต่พระสนม ซึ่งเป็นบุตรของบุคคลที่มีความสำคัญ หรือทำคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติอย่างมาก พระมหากษัตริย์อาจทรงสถาปนาขึ้นเป็นเจ้าฟ้าได้ โดยไม่มีการสถาปนาพระสนมซึ่งเป็นพระมารดา แต่ธรรมเนียมนี้ปรากฏครั้งเดียวในแผ่นดินพระเจ้ากรุงธนบุรี

การกำหนดและสถาปนาพระยศชั้นเจ้าฟ้านี้ จะเห็นได้ว่าตามธรรมเนียมราชตระกูลนั้น ถ้อยสายพระชนนีเป็นสำคัญ

^{๒๕} เช่น สมเด็จพระเจ้าฟ้ากุณฑลทิพยวดี พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกที่ประสูติแต่เจ้าจอมมารดาสุก พระธิดาเจ้านครเวียงจันทน์

^{๒๖} เช่น เจ้าฟ้าบุญรอด (สมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชชนนีในรัชกาลที่ ๒) พระธิดาในเจ้าฟ้ากรมพระศรีสุดารักษ์ ซึ่งเป็นสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ได้รับสถาปนาให้ดำรงพระยศเจ้าฟ้าทั้งที่พระบิดาเป็นสามัญชน คือ เจ้าขรรค์เงิน

^{๒๗} เช่น พระราชโอรส พระราชธิดาในเจ้าฟ้ากรมหลวงอิสรสุนทร ที่ประสูติแต่สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้าบุญรอด ดำรงพระยศเป็นเจ้าฟ้าแต่ประสูติทุกพระองค์

^{๒๘} เช่น เจ้าฟ้าพิบูลทอง พระราชธิดาในกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท พระมารดา คือ เจ้าหญิงศิริธิดา พระชนินิษฐาพระเจ้ากาวิละ นครเชียงใหม่

๑.๒ พระองค์เจ้า

พระยศพระองค์เจ้าเป็นราชสกุลยศรองจากเจ้าฟ้า น่าจะมีการกำหนดขึ้นในสมัยพระเจ้าปราสาททอง แต่สมัยนั้นยังไม่มีคำว่า “พระองค์เจ้า” คงเรียกว่า “พระองค์” ดังปรากฏในพระราชพงศาวดารที่เรียกขานพระนามพระราชโอรสในสมเด็จพระเจ้าปราสาททองที่เกิดแต่พระสนมว่า “พระองค์ทอง” เป็นต้น เพิ่งจะปรากฏหลักฐานการใช้คำว่า “พระองค์เจ้า” ในรัชกาลสมเด็จพระพุทธเจ้าเสือ^{๓๑}

บุคคลที่จะดำรงพระยศเป็นพระองค์เจ้า มีดังนี้

๑. พระราชโอรส พระราชธิดาของพระมหากษัตริย์ ที่ประสูติแต่พระสนมทรงดำรงพระยศเป็นพระองค์เจ้า หรือตามธรรมเนียมในสมัยอยุธยาเรียกว่า พระเยาวราช^{๓๒}

๒. พระราชโอรส พระราชธิดาของกรมพระราชวังบวรสถานมงคล (วังหน้า) ทั้งที่ประสูติแต่พระมารดาที่เป็นเจ้าและสามัญชน (เฉพาะสมัยกรุงรัตนโกสินทร์) จะดำรงพระยศเป็นพระองค์เจ้าทั้งสิ้น^{๓๓} แต่ในสมัยอยุธยาถ้าพระมารดาเป็นสามัญชน จะดำรงพระยศเป็นหม่อมเจ้าเท่านั้น^{๓๔}

๓. พระโอรส พระธิดาของกรมพระราชวังบวรสถานพิมุข (วังหลัง) ที่ประสูติแต่พระมารดาที่เป็นเจ้าจอม ดำรงพระยศเป็นพระองค์เจ้าแต่ประสูติ

๔. พระโอรส พระธิดาของสมเด็จพระเจ้าฟ้า ที่มีพระมารดาเป็นพระองค์เจ้าดำรงพระยศเป็นพระองค์เจ้าแต่ประสูติ^{๓๕}

๕. พระโอรส พระธิดาของสมเด็จพระเจ้าฟ้า ที่มีพระมารดาเป็นสามัญชนแต่เป็นนางห้าม สะใภ้หลวงพระราชทาน^{๓๖} พระโอรส พระธิดา ก็จะดำรงพระยศเป็นพระองค์เจ้าทุกพระองค์^{๓๗}

^{๓๑} ม.ร.ว. แสงสุรีย์ ลดาวัลย์, ฐานันดรศักดิ์แห่งพระราชวงศ์ไทย, หน้า ๘ - ๑๐

^{๓๒} เช่น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดโชไชย (พระองค์เจ้าเคศิธรกุมาร) พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเจ้าจอมมารดาชุ่ม

^{๓๓} เช่น พระราชวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าคุณหญิง พระราชธิดาในกรมพระราชวังบวร มหาสุรสิงหนาด กับเจ้าจอมมารดาเสมอ

^{๓๔} เช่น หม่อมเจ้าอาทิตย์ ในกรมพระราชวังบวรเสนาพิทักษ์ ในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ

^{๓๕} พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล พระโอรสในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ และพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมเขตมงคล

^{๓๖} นางห้าม สะใภ้หลวงพระราชทาน หมายถึง กุลสตรีที่เป็นสามัญชน บิดามารดาได้นำตัวถวายให้รับราชการในพระมหากษัตริย์ แต่พระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานให้เป็นพระชายาในสมเด็จพระเจ้าฟ้า

^{๓๗} เช่น พระโอรส พระธิดาในสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระจักรพรรดิพงศ์ (พระราชโอรสในสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี) มีชายาเป็นนางห้ามสะใภ้หลวงพระราชทาน คือ ม.ร.ว.สว่าง พระโอรส พระธิดาทุกพระองค์ ดำรงพระยศพระองค์เจ้าทั้งสิ้น เช่น พระองค์เจ้าเสวยชูวงศักราวัต (กรมหมื่นอนุพงษ์จักรพรรดิ) พระองค์เจ้าอรพัทธ์ประไพ

๖. พระโอรส พระธิดาของสมเด็จพระเจ้าฟ้า ที่มีพระบิดาเป็นสามัญชน พระมหากษัตริย์อาจทรงสถาปนาให้ดำรงพระยศ พระเจ้าหลานเธอระองค์เจ้า โดยไม่ได้ทรงสถาปนาพระสวามีของสมเด็จพระเจ้าฟ้า^{๔๐}

๗. พระโอรส พระธิดาของพระองค์เจ้าลูกหลวงที่มีพระมารดาเป็นพระองค์เจ้าจะดำรงพระยศพระองค์เจ้าแต่ประสูติ^{๔๑}

๘. พระโอรส พระธิดาของพระองค์เจ้าต่างกรม ซึ่งเป็นพระองค์โต หากเป็นผู้ที่ทำความประโยชน์ต่อทางราชการอย่างมาก จนเป็นที่คุ้นเคยในพระมหากษัตริย์ อาจทรงสถาปนาขึ้นเป็นพระองค์เจ้าได้

^{๔๐} ตามกฎหมายแต่โบราณว่าด้วยการสมรสของพระราชวงศ์ บัญญัติไว้ว่าเจ้าฟ้าหญิงพระองค์ใด จะทรงสมรสกับสามัญชน จะต้องกราบถวายบังคมลาออกจากฐานันดรศักดิ์แห่งพระราชวงศ์ เว้นไว้แต่จะได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงพระอิสริยยศเดิม แต่ถึงแม้พระมารดาจะดำรงพระอิสริยยศเดิม พระโอรส พระธิดา ก็จะต้องเป็นสามัญชน จะเป็นเจ้าได้ต่อเมื่อบิดาซึ่งเป็นสามัญชนได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นเจ้า หรือ พระมหากษัตริย์ ทรงสถาปนาเฉพาะพระโอรส พระธิดาให้เป็นเจ้า บิดาคงเป็นสามัญชน เช่น พระธิดาของสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ทรงได้รับการสถาปนา เป็น พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้า คือพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์ และพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าอทิตยาทรกิติคุณ

^{๔๑} เช่น พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเปรมบุรฉัตร และพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิมลฉัตร พระโอรส พระธิดากรมหมื่นกำแพงเพชรอัศวโยธิน (พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระองค์เจ้าประภาวดีตนมล)

พระราชวงศ์ชั้นพระองค์เจ้าดังกล่าวข้างต้น แบ่งตามพระเกียรติยศได้ดังนี้^{๑๒}

๑. พระองค์เจ้าชั้นเอก หมายถึง พระราชโอรส พระราชธิดาในพระมหากษัตริย์ที่ประสูติแต่เจ้าจอมมารดา มีค่านำพระนามต่าง ๆ กัน คือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระเจ้าฟ้านางเธอ พระเจ้าน้องนางเธอ พระเจ้าลูกเธอ พระราชวงศ์เธอ^{๑๓}

๒. พระองค์เจ้าชั้นโท หมายถึง พระโอรส พระธิดาในกรมพระราชวังบวรสถานมงคล (วังหน้า) ทูกระชกาล และพระราชนัดดาในพระมหากษัตริย์ที่ดำรงพระยศชั้นพระองค์เจ้าตั้งแต่ประสูติกาล ในชั้นนี้มีค่านำพระนามต่าง ๆ กัน คือ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระวรวงศ์เธอ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระบรมวรวงศ์เธอ พระเจ้าหลานเธอ

๓. พระองค์เจ้าชั้นตรี หมายถึงพระประยูรญาติของพระเจ้าแผ่นดินชั้น พี่ ป้า น้ำ อา ของพระเจ้าแผ่นดินในแต่ละรัชกาล ใช้ค่านำพระนาม ๓ อย่างคือ พระประพันชวงศ์เธอ พระวงศ์เธอ และพระสัมพันธวงศ์เธอ

อย่างไรก็ตาม แม้ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์จะกำหนดราชสกุลยศชั้น “เจ้าฟ้า” และ “พระองค์เจ้า” มาใช้แทนพระยศ “พระ” และ “เจ้า” ดังสมัยอยุธยาตอนต้นแล้วก็ตาม แต่การสถาปนาเจ้านายในราชตระกูลเป็น “พระ” ก็ยังมีอยู่ เช่น ในสมัยรัชกาลที่ ๔ ทรงสถาปนาเฉลิมพระนามพระชนนีของสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี ขึ้นเป็น พระรูปสิริโสภาคมทานาคนารี^{๑๔} และในสมัยรัชกาลที่ ๖ ทรงสถาปนาพระสนม ขึ้นเป็นพระวรวงศ์เธอ พระอินทรศักดิ์ศรี เป็นต้น

๑.๓ หม่อมเจ้า

ผู้ที่ดำรงพระยศหม่อมเจ้าได้มีดังนี้ คือ ^{๑๕}

๑. เป็นพระโอรส พระธิดาของสมเด็จพระเจ้าฟ้าที่ประสูติแต่พระมารดาที่เป็นสามัญชน ^{๑๖}

^{๑๒} พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, เรื่องเดิม, หน้า ๑๖-๒๐

^{๑๓} เป็นตำแหน่งตั้งขึ้นใหม่ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นค่านำพระนามพระราชโอรส พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการให้เปลี่ยนเป็น “พระเจ้าบรมวงศ์เธอ” แทน

^{๑๔} ม.ร.ว.แสงสุรย์ ตดาวัลย์, ฐานันดรศักดิ์แห่งพระราชวงศ์ของไทย, หน้า ๕-๑๐

^{๑๕} พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, เรื่องเดิม, หน้า ๒๑-๒๒.

^{๑๖} เช่น หม่อมเจ้าสิริวิวัฒน์ มหิดล พระธิดาในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎ

๒. เป็นพระโอรส พระธิดา ของพระองค์เจ้าลูกหลวง ซึ่งมีพระมารดาเป็น
สามัญชน^{๔๓}

๓. เป็นพระโอรส พระธิดา ของพระองค์เจ้าหลานหลวง ซึ่งมีพระมารดาเป็น
สามัญชน

๔. เป็นพระโอรส พระธิดา ของกรมพระราชวังบวรสถานพิมุข (วังหลัง) ที่มี
พระมารดาเป็นสามัญชน และไม่ได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นเจ้าจอม

เจ้านายที่ดำรงพระยศหม่อมเจ้านี้ หากรับราชการสนองเบื้องพระยุคลบาทสร้าง
ความดีความชอบเป็นประโยชน์แก่บ้านเมือง ก็อาจได้รับการสถาปนาเลื่อนพระยศเป็นพระองค์
เจ้าได้^{๔๔}

ส่วนหม่อมราชวงศ์ และหม่อมหลวงนั้น เป็นสกุลยศที่สืบสายจากเจ้านายต่อจาก
ชั้นหม่อมเจ้า คือ บุตรธิดาของหม่อมเจ้า มีสกุลยศเป็นหม่อมราชวงศ์ บุตรธิดาของหม่อมราชวงศ์มี
สกุลยศเป็นหม่อมหลวง สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เรียกบุตรธิดาของหม่อมเจ้าว่า เจ้าบ้าง คุณบ้าง
แต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาไม่ปรากฏหลักฐานว่าใช้อย่างไร คำว่า หม่อมราชวงศ์ และหม่อมหลวงจึง
ปรากฏใช้ในสมัยรัชกาลที่ ๔ แต่มีพระบรมราชโองการ ประกาศลงวันศุกร์ เดือนอ้าย ขึ้น ๑๑ ค่ำ
ปีชวด ฤกษ์ศักราช ๑๒๒๖ (พ.ศ. ๒๔๐๗) ไม่ให้เรียกหม่อมราชวงศ์ และหม่อมหลวงว่า “เจ้า” ถือว่า
เป็นสามัญชนที่อยู่ในราชสกุลวงศ์เท่านั้น

๒. อิศริยยศ

การเฉลิมพระเกียรติเจ้านายนั้น นอกจากพระมหากษัตริย์จะทรงสถาปนา
พระยศเจ้านายตามฐานันดรศักดิ์ที่ทรงถือกำเนิด ซึ่งเรียกว่า สกุลยศแล้วยังทรงสถาปนาให้เจ้านาย
ดำรงศักดิ์สูงขึ้น ซึ่งเรียกว่าอิสริยยศ อีกด้วย โดยอาจทำได้ในโอกาสต่าง ๆ เช่น^{๔๕}

๑. ในโอกาสผลัดแผ่นดิน

๒. เมื่อทรงเจริญพระชันษาสูงขึ้นมาก เป็นหัวหน้าในราชสกุลแต่ละแขนงในเครือ
พระบรมวงศ์แห่งแผ่นดิน

^{๔๓} เช่น หม่อมเจ้านักขัตรมงคล พระโอรส กรมหลวงจันทบุรีนฤนาถ (พระเจ้าบรมวงศ์เธอ
พระองค์เจ้ากิติยากรวรลักษณ์ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ) พระมารดา คือ หม่อมเจ้าอัปสรสมาน เทวกุล พระธิดา
ในกรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ

^{๔๔} เช่น หม่อมเจ้าจุลจักรพงษ์ พระโอรสในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ
กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ และหม่อมคัททริน (ชาวรัสเซีย) ทรงได้รับการสถาปนาเป็นกรณีพิเศษ ดำรง
พระยศ “พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า” ซึ่งตามปกติจะสถาปนาขึ้นเป็นเพียง “พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า” เท่านั้น
การสถาปนาเจ้านายดำรงพระยศสูงขึ้นนี้ หากไม่ได้มีประกาศกำหนดให้พระโอรสพระธิดามี
ศักดิ์สูงขึ้นด้วย พระโอรส พระธิดาของเจ้านายพระองค์นั้นจะมีสกุลยศตามชาติกำเนิด

^{๔๕} พระเทพวที, ราชาศัพท์และมารยาทการใช้ถ้อยคำ (พระนคร : เสริมวิทย์บรรณาการ,
๒๕๑๔) หน้า ๔๒

๓. ทรงประกอบคุณงามความดี เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติบ้านเมืองและเป็น
ที่เคารพรักแห่งหมู่อำมาตย์ราชบัณฑิต

พระอิสริยยศในสมัยอยุธยา มีดังนี้คือ^{๕๐}

๑. สมเด็จพระพุทธเจ้า
๒. พระมหาอุปราช
๓. พระ
๔. การทรงกรม

๑. สมเด็จพระพุทธเจ้า

เป็นพระอิสริยยศสูงสุด ผู้ดำรงอิสริยยศนี้ต้องเป็นพระราชโอรสพระองค์ใหญ่
ของพระมหากษัตริย์ที่ประสูติแต่พระอัครมเหสี คำว่า “สมเด็จพระพุทธเจ้า” จึงเป็นคำแสดง
พระยศทางสกุลยศ และพระอิสริยยศ เพราะเป็นผู้ดำรงตำแหน่งรัชทายาท สืบราชสมบัติต่อจากพระ
มหากษัตริย์ ภายหลังตำแหน่งนี้ได้ยกเลิกไป หากแต่ไม่ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจนว่าเป็นช่วงสมัยใด
“พระอิสริยยศนี้ในสมัยอยุธยา มีการสถาปนาพระองค์สุดท้าย คือ สมเด็จพระบรมราชาหน่อ
พุทธางกูร ในรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ (พ.ศ. ๒๐๓๒ - ๒๐๘๒)”^{๕๑}

๒. พระมหาอุปราช

เป็นพระอิสริยยศรองจากสมเด็จพระพุทธเจ้า ผู้ดำรงอิสริยยศนี้ คือ
พระราชโอรสของพระมหากษัตริย์ที่ประสูติแต่พระสนมเอก เรียกว่า พระอัยยเมือง หรือ แม่อยู่เมือง
พระมหาอุปราชเป็นพระยศทั้งสกุลยศและอิสริยยศ แต่ไม่ใช่ตำแหน่งรัชทายาท นอกเสียจากสมเด็จพระ
หน่อพระพุทธเจ้าสิ้นพระชนม์ หรือในสมัยนั้นพระมหากษัตริย์ไม่ได้สถาปนาพระมเหสีขึ้นเป็น
พระอัครมเหสี จึงไม่มีพระราชโอรสที่จะดำรงอิสริยยศเป็นสมเด็จพระพุทธเจ้าพระมหาอุปราช
ถึงจะเป็นผู้ที่ได้ขึ้นครองราชย์ต่อไป

^{๕๐} สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, เรื่องเดิม, หน้า ๕-๑๐

^{๕๑} วรรณที อักษรพงศ์, การใช้ราชศัพท์ไทย, ผลงานวิจัยลำดับที่ ๑๐ ฉลองลายสี่ไทย
(กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย ฝ่ายวิจัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๕๘ อ้างจาก พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับจันทนุมาศ (เจิม) จัดพิมพ์โดยกรมศิลปากร (พระนคร : คลังวิทยา, ๒๕๐๘), หน้า ๕๑๗-๒๐.

๓. พระ

เป็นพระอิสริยยศชั้นรองจากพระมหาอุปราช เริ่มมีใช้ตั้งแต่สมัยสุโขทัย นิยมมากในสมัยอยุธยา หากแต่ไม่มีหลักฐานปรากฏว่า ใช้เป็นเครื่องแสดงสกุลยศหรืออิสริยยศอย่างไรอย่างแน่ชัด นอกจากจะสังเกตเห็นได้ว่าเป็นคำนำพระนามเจ้านายชั้นลูกหลวง เช่น พระนเรศวร พระเอกาทศรถ และนำหน้าเจ้านายผู้หญิง เช่น พระสุริโยทัย พระวิสุทธิกษัตริย์ และพระเทพกษัตริย์ เป็นต้น

๔. การทรงกรม

เป็นการสถาปนาพระอิสริยยศเจ้านายขึ้นเป็นเจ้าต่างกรมให้มียศเป็นกรมหมื่น กรมขุน กรมหลวง กรมพระ และกรมพระยา คู่แกล่กับราชการของกรมที่ตั้งขึ้น ซึ่งคนในกรมนั้นก็คือข้าไทของเจ้านายพระองค์นั้น ๆ โดยให้สิทธิเจ้าพระองค์นั้น ตั้งมหาดเล็กในกรมของท่านขึ้นเป็น เจ้ากรม ปลัดกรม และสมุหบัญชี มีบรรดาศักดิ์เป็นขุน หลวง พระ หรือพระยาได้ ตามที่พระเจ้าแผ่นดินทรงกำหนด^{๔๒}

สาเหตุของการตั้งกรมเจ้านายนี้ ม.ร.ว.ศีกฤทธิ ปราโมช^{๔๓} ได้แสดงความเห็นว่า เกิดจากปัญหาที่ชายฉกรรจ์ในสมัยอยุธยาซึ่งเป็นไพร่หรือเรียกว่า “เลข” นั้น ต้องถูกเกณฑ์มาใช้งานปีละ ๖ เดือน เรียกว่าเข้าเดือนออกเดือน หมายความว่าต้องถูกเกณฑ์มาใช้ในราชการเดือนหนึ่ง ออกเวรเดือนหนึ่ง ทั้งในสมัยอยุธยาตอนกลาง ราชการได้อนุญาตให้คนที่ไพร่หรือเลขเสียเงินจำนวนหนึ่งให้แก่ทางราชการเพื่อจ้างคนอื่นมาทำหน้าที่แทนตน เมื่อตนไม่สามารถจะเข้าเวรได้ ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมก็จะหนีเข้าป่าไปเป็นโจรบ้าง หรือบางกลุ่มก็จะหาที่พึ่งพา โดยการเข้าถวายตัวเป็นข้าไท เจ้านายในพระราชวงศ์ที่ตนเห็นว่ามีบารมีจะคุ้มครองตนได้ ทำให้เจ้านายบางพระองค์มีข้าไทเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นผลเสียอย่างยิ่ง เพราะนอกจากจะทำให้จำนวนคนที่จะมาช่วยงานราชการน้อยลงแล้ว เจ้านายที่มีข้าไทเป็นจำนวนมากนั้นอาจคิดกบฏขึ้นเมื่อไรก็ได้ พระมหากษัตริย์จึงทรงสถาปนาพระอิสริยยศเจ้าต่างกรมขึ้น นอกจากจะเป็นการเฉลิมพระเกียรติเจ้านายพระองค์นั้น ๆ แล้ว ยังตัดปัญหาเรื่องกบฏไปได้ เพราะข้าไทของเจ้านายพระองค์นั้นจะมีผู้บังคับบัญชาเป็นข้าราชการประจำในตำแหน่งต่าง ๆ เช่นเดียวกับกรมกองราชการอื่น ๆ ทั้งทางราชการก็มีอำนาจบังคับบัญชาเหล่าข้าไทของเจ้านายต่อไป และเรียกมาใช้ในราชการได้ โดยวิธีออกหมายกะเกณฑ์ไปเช่นเดียวกับกรม กอง ราชการทั้งหลาย

^{๔๒} ม.ร.ว.แสงสุรย์ ลดาวัลย์, ฐานันดรศักดิ์แห่งพระราชวงศ์ของไทย, หน้า ๒๕.

^{๔๓} ม.ร.ว.ศีกฤทธิ ปราโมช, “สังคมไทย,” ลักษณะไทย (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕), หน้า ๑๓-๑๔

การสถาปนาพระยศเป็นเจ้าต่างกรมนี้ ในสมัยอยุธยากำหนดไว้ ๔ ชั้น คือ ^{๕๔}

๑. กรมพระ เป็นอิสริยยศสำหรับสมเด็จพระพันปีหลวงและพระมหาอุปราช
๒. กรมหลวง เป็นอิสริยยศสำหรับพระมเหสี
๓. กรมขุน เป็นอิสริยยศสำหรับเจ้าฟ้าราชกุมาร
๔. กรมหมื่น เป็นอิสริยยศสำหรับพระองค์เจ้า

ครั้นถึงสมัยรัตนโกสินทร์ การสถาปนาเจ้าต่างกรม แบ่งเป็น ๗ ชั้น คือ ^{๕๕}

๑. กรมพระราชวังบวรสถานมงคล
๒. กรมพระราชวังบวรสถานพิมุข
๓. กรมสมเด็จพระ
๔. กรมพระ
๕. กรมหลวง
๖. กรมขุน
๗. กรมหมื่น

๑. กรมพระราชวังบวรสถานมงคล พระอิสริยยศนี้ ก็คือตำแหน่งพระมหาอุปราชในสมัยอยุธยาตนเอง ซึ่งเพิ่งปรากฏเรียกกันว่า “วังฝ่ายหน้า” ในสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาเป็นคำเรียกสมเด็จพระนเรศวรเมื่อยังทรงดำรงพระยศเป็นพระมหาอุปราชครองเมืองพิษณุโลก และเมื่อทรงประกาศอิสรภาพไม่ขึ้นแก่พม่า ได้ทรงรวบรวมผู้คนฝ่ายเหนือมาตั้งมั่นที่กรุงศรีอยุธยา โดยเสด็จมาประทับประจำที่วังจันทร์เกษม ซึ่งเป็นวังที่อยู่ด้านหน้าของพระราชวังหลวง ในสมัยต่อมาวังจันทร์เกษมได้เป็นที่ประทับของพระมหาอุปราชหลายพระองค์ รวมทั้งสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ฉะนั้นเมื่อได้เสด็จขึ้นครองราชย์แล้ว ทรงเห็นว่าวังจันทร์เกษมเป็นพระราชวังที่ทรงเคยประทับ และเป็นสถานที่ที่พระองค์ใช้เป็นที่มั่นในการช่วงชิงอำนาจจากสมเด็จพระศรีสุธรรมมาราชได้สำเร็จ จึงทรงเปลี่ยนนามพระราชวังจันทร์เกษมใหม่เป็น พระราชวังบวร

^{๕๔} ม.ร.ว.แสงสุรย์ ฤควัดย์, ฐานันดรศักดิ์แห่งพระราชวงศ์ของไทย, หน้า ๓๑

^{๕๕} พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, เรื่องเดิม, หน้า ๒๒-๒๓.

สถานมงคล^{๔๖} ต่อมาในสมัยแผ่นดินพระเพทราชาได้ทรงตั้งหลวงสรศักดิ์ (สมเด็จพระเจ้าเสือ) พระราชโอรสบุญธรรมเป็นพระมหากษัตริย์ ประทับที่พระราชวังบวรสถานมงคลในครั้งนั้นจึงได้มีการบัญญัตินามอย่างเป็นทางการเรียกสังกัดวังหน้าว่า “กรมพระราชวังบวรสถานมงคล”^{๔๗} เมื่อมีการสถาปนาพระยศเจ้านายในสมัยรัตนโกสินทร์ จึงถือตำแหน่ง กรมพระราชวังบวรสถานมงคล เป็นพระอิสริยยศสูงสุดรองจากพระมหากษัตริย์ เป็นตำแหน่งผู้ที่จะได้สืบราชสมบัติต่อไป

การตั้งกรมพระราชวังบวรสถานมงคลนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงอธิบายว่า

กรมพระราชวังถ้ามีสององค์ก็เรียกเสียด่า พระบัณฑูรใหญ่ พระบัณฑูรน้อยขุม ที่เรียกพระบัณฑูรนั้น ตามคำสั่ง แต่ที่เป็นองค์เดียวก็เรียกว่า พระบัณฑูรก็มี เรียกใช้กลับกันได้ทั้งสองอย่างเพราะเป็นยศวังหน้าด้วยกัน^{๔๘}

๒. กรมพระราชวังบวรสถานพิมุข เรียกกันอย่างสามัญว่า วังหลัง มีพระอิสริยยศรองจากกรมพระราชวังบวรสถานมงคล หรือรองจากพระมหากษัตริย์ สันนิษฐานว่าการเรียกเช่นนี้เกิดขึ้นในสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชา ซึ่งโปรดให้สร้างวังอีกแห่งเป็นที่ประทับของสมเด็จพระเอกาทศรถเพื่อใช้เป็นที่พักผ่อนเสด็จทางด้านตะวันตก วังนี้อยู่ด้านหลังของพระราชวังหลวง จึงได้เรียกว่าวังหลัง และเรียกกันต่อ ๆ มา จนถึงสมัยพระเพทราชาจึงได้ทรงบัญญัติอย่างเป็นทางการเรียกสังกัดวังหน้าว่า “กรมพระราชวังบวรสถานมงคล” และเรียกสังกัดวังหลังว่า “กรมพระราชวังบวรสถานพิมุข”^{๔๙} ซึ่งก็ได้ใช้กันสืบต่อมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้ยกเลิกตำแหน่งกรมพระราชวังบวรสถานมงคล เปลี่ยนเป็น “สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารแทน”^{๕๐} ส่วนตำแหน่งกรมพระราชวังบวรสถานพิมุขนั้น ก็โปรดให้ยกเลิก โดยมีได้ทรงตั้งตำแหน่งใดแทน

^{๔๖} กรมศิลปากร, ตำนานวังหน้า เทศนาบวรราชประวัติ และพระนามเจ้านายในพระราชวังบวร, พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลโท พระอาศรัยสงราชภักดี (ม.ป.ท., ม.ป.ป), หน้า ๕.

^{๔๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐.

^{๔๘} พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, เรื่องเดิม, หน้า ๒๓.

^{๔๙} กรมศิลปากร, เรื่องเดิม, หน้า ๒๐.

^{๕๐} สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงดำรงพระอิสริยยศพระองค์แรก

๓. **กรมสมเด็จพระ** เป็นอิสริยยศที่เพิ่งมีขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๔ เป็นพระยศที่สูงกว่ากรมพระที่เคยมีมาก่อน โดยได้ทรงสถาปนาสมเด็จพระบรมราชชนนีพระพันปีหลวง และพระบรมราชวงศ์ผู้ใหญ่ที่ทรงนับถือขึ้นเป็นกรมสมเด็จพระ ^{๖๐} ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖ โปรดให้ยกเลิกแล้วทรงบัญญัติให้มีพระยศกรมพระยาขึ้นแทน ^{๖๑}

๔. **กรมพระ** เป็นพระยศสูง สำหรับสถาปนาสมเด็จพระบรมวงศ์เธอฯ ซึ่งเป็นพระเจ้าพี่ยาเธอ พี่นางเธอ และพระบรมราชชนนีของพระเจ้าแผ่นดินในรัชกาลก่อน ^{๖๒}

๕. **กรมหลวง** เป็นพระยศ สำหรับสถาปนาพระราชโอรสของพระมหากษัตริย์หรือเจ้าฟ้าที่ทรงเจริญพระชันษาแล้ว ^{๖๓}

๖. **กรมขุน** เป็นพระยศสูงสำหรับสถาปนาเจ้านายที่ยังไม่ทรงเจริญด้วยวัยวุฒิและคุณวุฒิพอที่จะสถาปนาขึ้นเป็นกรมหลวง และเป็นพระยศสำหรับสถาปนาเลื่อนพระยศพระองค์เจ้าที่ทรงกรมแล้ว ให้มีพระอิสริยยศสูงขึ้น ซึ่งข้อนี้ต่างจากสมัยอยุธยา ที่พระองค์เจ้าจะทรงดำรงพระอิสริยยศสูงสุดเพียงกรมหมื่นเท่านั้น ^{๖๔}

๗. **กรมหมื่น** เป็นพระยศสำหรับสถาปนาพระองค์เจ้า ^{๖๕}

^{๖๐} สถาปนาเฉลิมพระยศ สมเด็จพระเจ้าฟ้าบุญรอด ซึ่งเป็นสมเด็จพระบรมราชชนนี พระพันปีหลวงขึ้นเป็น “กรมสมเด็จพระศรีสุริเยนทรามาตย์”

เลื่อนกรม พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนุชิตชิโนรส เป็น “กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส สุกดขัติยวงศ์”

^{๖๑} ทรงสถาปนา พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวชิรญาณวโรรส พระบรมราชูปัชยาจารย์ขึ้นเป็น “สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส”

^{๖๒} สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยาเทพสุภาวดี (พระนามเดิม สภา) ทรงเป็นพระพี่นางพระองค์ใหญ่ในรัชกาลที่ ๑

^{๖๓} พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงศาธิราชสนิท (พระนามเดิม พระองค์เจ้านวม) พระราชโอรสในรัชกาลที่ ๒

^{๖๔} พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนเจริญผลพูลสวัสดิ์ (พระนามเดิม พระองค์เจ้าชมพูนุท) พระราชโอรสในรัชกาลที่ ๓

^{๖๕} พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ (พระนามเดิม พระองค์เจ้ารัชนี้แจ่มจรัส) พระโอรสในกรมพระราชวังบวรวิชัยชาญ

อย่างไรก็ตามในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ การทรงกรมมีลักษณะกว้างกว่าเดิมเพราะไม่กำหนดชั้นตำแหน่งและสกุลยศ เจ้านายที่ทรงบำเพ็ญพระกรณียกิจและประกอบคุณงามความดีให้แก่ประเทศชาติจะได้รับพระราชทานราชวังเป็นการสถาปนากรมให้สูงขึ้นตามความดีความชอบ แต่ละพระองค์ ดังเช่นรัชกาลที่ ๓ โปรดให้พระองค์เจ้ามีอิสรียศชั้นกรมหลวง หรือในสมัยรัชกาลที่ ๔ โปรดให้พระองค์เจ้าดำรงอิสรียศเป็นกรมพระ^{๖๗}

^{๖๗} วรรณท์ อักษรพงศ์, เรื่องเดิม, หน้า ๖๕ - ๖๖

บทที่ ๓

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมที่มีผลต่อการใช้ราชาศัพท์

ราชาศัพท์เกิดขึ้นจากระบบสังคมและวัฒนธรรม เมื่อสังคมเปลี่ยนการใช้ราชาศัพท์ย่อมเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย จากการศึกษาวิเคราะห์ทำให้เห็นความสัมพันธ์ของระบบโครงสร้างของสังคมและวัฒนธรรมไทย ที่ส่งผลต่อพัฒนาการการใช้ราชาศัพท์ โดยจะกล่าวในภาพรวมแยกตามสมัยดังนี้

๓.๑ สังคมสมัยสุโขทัย

ลักษณะสังคมของกรุงสุโขทัยนั้น “มีลักษณะเป็นสังคมเผ่า (Tribal Society) หมายถึงสังคมอันประกอบด้วยคนที่อยู่ในเผ่าเดียวกัน มีความเกี่ยวพันและผูกพันแน่นหนาทางสายโลหิตสังคมเช่นนี้จึงเป็นสังคมที่ไม่ใหญ่โตนัก มีคนจำนวนจำกัด และอยู่ในเนื้อที่ซึ่งไม่กว้างขวางนัก สามารถติดต่อกันได้สะดวกทุกเวลา”^๑ ลักษณะสังคมจึงสงบสุข ผู้คนในสังคมมีความใกล้ชิดกัน ไม่มีการแบ่งแยกชนชั้นมากนัก ทุกคนมีเสรีภาพที่จะทำการใด ๆ ได้โดยสมบูรณ์ ดังปรากฏข้อความในหลักศิลาจารึกด้านที่ ๑ ของพ่อขุนรามคำแหงว่า

เมื่อชั่วพ่อขุนรามคำแหง เมืองสุโขทัยนี้ดี ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว
เจ้าเมืองบ่เอาจอบในไพร่ลู่ทาง เพื่อนจูงวัวไปค้า ขี่ม้าไปขาย ใครจักใคร่ค้าช้าง
ค้า ใครจักใคร่ค้าม้าค้า ใครจักใคร่ค้าเงินค้าทองคำ ไพร่ฟ้าหน้าใส ลูกเจ้าลูกขุน
ผู้ใดแล้ล้มหายตายกว่า เข้ายเรือนพ่อเชื้อเสื่อค้ำมัน ช้างขอ ลูกเมียเย็บข้าว ไพร่ฟ้า
ข้าไทย ป่าหมากป่าพลูพ่อเชื่อกัน ไว่แก่ลูกมันสิ้น ไพร่ฟ้าลูกเจ้าลูกขุนมิแลผิดแผก
แสกกว้างกัน สวนดูแท้แลจึงแล่งความแก่(๑)ขาด้วยชื้อบ่เข้าผู้ลักมักผู้ชื้อน เห็นข้าว
ท่านบ่ใคร่พิน เห็นสินท่านบ่ใคร่เคียด คนใดขี้ช้างมาหา พาเมืองมาสู่ ช่วยเหลือ
เพื่อกู้ มันบ่มีช้างบ่มีม้า บ่มีปั่วบ่มีนาง บ่มีเงินบ่มีทอง ให้แก่มัน ช้อยมันดวงเป็น

^๑ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, “สังคมไทย”, ลักษณะไทย (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕),

บ้านเป็นเมือง ได้ข้าเสือกข้าเสื่อหัวฟุงหัวรบก็ดี บ่น่าปติ ในปากประตูมีกระดิ่งอัน
หนึ่งแขวงไว้หั้นไพร่ฟ้าหน้าปก กลางบ้านกลางเมือง มีถ้อยมีความ เจ็บท้องข้อง
ใจมันจกกล่าวถึงเจ้าถึงขุนบ่ไว้ไปสิ้นกระดิ่งอันท่านแขวนไว้ พ่อขุนรามคำแหง
เจ้าเมืองไค้ยินเรียก เมื่อถาม สวณความแก่มันด้วยชื่อ ไพร่ในเมืองสุโขทัยนี้จึงชม^๒

ศิลาจารึกหลักที่ ๑ นี้ แม้จะมีข้อถกเถียงกันว่าอาจไม่ใช่หลักฐานที่จารึกในสมัยกรุง
สุโขทัย แต่ศิลาจารึกหลักอื่น เช่น จารึกหลักที่ ๓ ศิลาจารึกนครชุม ก็ได้กล่าวถึงสภาพสังคมสมัยกรุง
สุโขทัยในสมัยพระเจ้าธรรมราชาที่ ๑ ไว้ว่า

... ไพร่ฟ้าข้าไทย จี่เรือไปค้าจี่มาไปขาย...

งต้องใจมิได้เพื่อด้วยอำนาจแก่...

ราชันน์ เมื่อชั่วลุนนี้ ผิขุนผู้ใด

ในเมืองนี้ว่าไซร์ จูงให้รู้บุญธรรม...^๓

จากข้อความในศิลาจารึกทั้งสองหลักมีข้อความใกล้เคียงกันที่แสดงให้เห็นกลุ่มชนชั้น
ในสังคมสมัยสุโขทัยไม่มีความแตกต่างกันมากนัก กลุ่มไพร่และขุนนางมีความเสมอภาคทั้งการค้า
การปลอดภาษี ความเสมอภาคทางกฎหมาย กษัตริย์ปกครองด้วยคุณธรรม ทั้งราษฎรและพระมหา
กษัตริย์ใกล้ชิดกันได้ง่าย ในจารึกหลัก ๑ ซึ่งให้เห็นว่าประชาชนมีสิทธิที่จะเข้าถึงพระมหากษัตริย์เพื่อ
ร้องทุกข์และขอความเป็นธรรมได้ทุกเมื่อ และพระมหากษัตริย์ก็ให้ความสำคัญโดยไม่เลือกชั้น
วรรณะ ความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชนจึงเป็นความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด ไม่นับการ
สร้างรูปแบบเพื่อแสดงพลังอำนาจที่เหนือกว่าประชาชน หรือแสดงฐานะที่สูงส่ง ทั้งกษัตริย์ในสมัย
กรุงสุโขทัยได้ถือคติการปกครองแบบธรรมราชาตลอดมาทุกพระองค์

^๒ ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง หลักที่ ๑ อ้างจาก เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓.

^๓ ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๑ (กรุงเทพฯ : คณะกรรมการพิจารณาและจัดพิมพ์เอกสารทาง
ประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๒๑), หน้า ๖๕.

๓.๒ การใช้ราชาศัพท์ในสมัยสุโขทัย

แม้ความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชนจะเป็นความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด แต่เนื่องจากลักษณะวัฒนธรรมไทยที่ถือการให้เกียรติ ขกย่องบุคคลอื่น โดยเฉพาะหัวหน้าชุมชนและผู้ ที่เคารพนับถือ จึงทำให้คนไทยมีความนอบน้อม มีสัมมาคารวะและสุภาพอ่อนโยน ซึ่งไม่เพียงจะ แสดงออกทางกริยาอาการเท่านั้น ยังแสดงให้เห็นในการสื่อภาษาด้วย ภาษาไทยจึงเป็นภาษาที่สุภาพ แสดงความนอบน้อมลดหลั่นตามลำดับชั้นบุคคล สังคมสุโขทัยจึงมีคำราชาศัพท์ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา แต่เนื่องจากสภาพสังคมไม่ซับซ้อน ทั้งความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชนใกล้ชิดกัน ราชาศัพท์ในสมัยสุโขทัยจึงมีไม่มากนัก ทั้งยังไม่มิกฎเกณฑ์ บางครั้งจะใช้คำราชาศัพท์ร่วมกับคำสามัญ เช่น

ในจารึกวัดศรีชุม (ศิลาจารึกหลักที่ ๒) ประมาณ พ.ศ. ๑๘๘๔ - ๑๘๑๐ มีการใช้ราชาศัพท์อยู่หลายแห่ง เช่น

“พ่อขุนผาเมือง จึงอภิเษกพ่อขุนบางกลางหาว ให้เมืองสุโขทัย ให้ทั้งชื่อและคนแก่พระสหาย เรียกชื่อ ศรีอินทรบดินทราทิตย์ นามเดิมกมรเตงอัญญาเมือง”

(จารึกวัดศรีชุม ด้านที่ ๑)

จะเห็นว่า คำว่า อภิเษก พระสหาย เป็นราชาศัพท์ แต่คำอื่น ๆ เช่น ชื่อ ตน นามเดิม เป็นคำสามัญ

นอกจากนี้ก็มีการใช้คำว่า “พระ” นำหน้าคำนาม เป็นนามราชาศัพท์โดยจะใช้เป็นคำวิสามานยนาม เรียกชื่อ พระมหากษัตริย์ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนาเป็นส่วนใหญ่ เช่น

“.....ใกล้ฝั่งน้ำมาวโลกคงคาในลงกาทวีปนอกเมืองกำแพงไลเจิง....ยสมเด็จ
หา....ที่นั่นก่อนพระทันตธาตุสุคนธ์เจดีย์มีสามอัน”

(จารึกวัดศรีชุม ด้านที่ ๑)

“.....พระมหาธาตุเป็นเจ้าจึงเสด็จปาฏิหารย์หนักหนา ดั่งน้ำมหาสมุทร
ระลอกดังฝนตกท่าใหญ่ รัศมีกลางอันดังพระระจรวดสวาย สุภาตุกานู
สพธาวา.....”

(จารึกวัดศรีชุม ด้านที่ ๒)

“.....แล้วพระคเณศวรเจ้าจึงเสด็จเข้าไปในโกศทอง ฝูงพระธาตุ....จึงเข้าสู่พระเจดีย์พอดังผิงผ่านเข้ามาสู่รั้งนั้นและ กูจึงลุกขึ้นอัญชลี ค่อยมาถึงในที่นี้ โยธาพระศรีรัตนมหาธาตุเข้ากู กูหนึ่งมีพรรณงามดั่งทองรัสมิ์เท่าลูกหมาก....เสด็จมาแต่กลางหาว ลงมาลวดรอบคนท่านแล จึงเสด็จขึ้นอยู่เหนือหัวแล พระรัตนธาตุจึงเสด็จมาอยู่กึ่งหน้าผาก พระศรีศรัทธาธาธาจุพามุนีศรีรัตนลงกาที่ป จึงขอสองมือรับเอาแลไหว้พระเกศธาตุ.....”

(จารึกวัดศรีชุม ด้านที่ ๒)

ในจารึกนครชุม (ศิลาจารึกหลักที่ ๓) ได้จารึกเมื่อมหาศักราช ๑๒๗๕ (พ.ศ. ๑๕๐๐) ปรากฏคำราชาศัพท์ดังตัวอย่างในข้อความต่อไปนี้

“...พระยาเถลิงไทยราช ผู้เป็นลูกพระยาเถลิงไทย เป็นหลานแก่พระยายมราช เมื่อได้เสวยราชย์ในเมืองศรีสัชชนาลัยสุโขทัย ได้ราชาภิเษก อันฝูงท้าวพระยาทั้งหลาย อันเป็นมิตรสหายอันมีในสี่ทิศนี้ แต่งกระดงววย ของฝากหมากปลามาไหว้ อันยัคชัญญอภิเษก เป็นท้าวเป็นพระยา จึงขึ้นชื่อศรีสุริยพงศ์ มหาธรรมราชาธิราช.....”

(จารึกนครชุม ด้านที่ ๑)

และ

“พระยารธรรมราชนั้นคงปัญญาคิดทุกเมื่อ นขผ..ส...รร..ในราชมณฑลเกียรติบ่อน ขาดสักวัน สักคืน..ง.. เดือนเพ็ญ”

(จารึกนครชุม ด้านที่ ๑)

ส่วนศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง (ศิลาจารึกหลักที่ ๔) พ.ศ. ๑๕๐๕ ก็ปรากฏคำราชาศัพท์บ้าง ดังนี้

“.....พระยาเถลิงไทยรู้พระปิฎกไทย ได้ขึ้นเสวยราชย์ในเมืองศรีสัชชนาลัยสุโขทัยแทนปู่แทนพ่อ ฝูงเป็นท้าวเป็นพระยาเบื้องตะวันออกตะวันตกหัวนอนต้นนอนต่างคนต่างมีใจใคร่ใจรัก เอามกุฏขัยชัยศรีเสวตฉัตรมายัคชัญญอภิเษก

ให้เป็นท้าวเป็นพระยาทั้งหลายจึงสมมติขึ้นชื่อศรีสุริยวงศ์รามมหาธรรม
ราชาธิราช เสวยราชย์ขอบด้วยทศพิชราชธรรม รู้ปราณี้แก่ไพร่ฟ้าข้าไทย
ทั้งหลาย.....”

(จารึกวัดป่ามะม่วง ด้านที่ ๑)

“.....อยู่เสวยราชย์ในเมืองศรีสัชชนาลัยสุโขทัยได้ยี่สิบสองเข้าศักราช
๑๒๘๓ ปีฉลุ.....”

(จารึกวัดป่ามะม่วง ด้านที่ ๒)

จะเห็นได้ว่าราชาศัพท์ที่ปรากฏในศิลาจารึกหลักต่าง ๆ ในสมัยกรุงสุโขทัยนั้น ยังมีอยู่
ไม่มากนัก คำที่เป็นราชาศัพท์มักเป็นคำนามที่สำคัญ เช่น พระนามของพระมหากษัตริย์ หรือคำที่เกี่ยว
กับศาสนา ด้วยวัฒนธรรมของสังคมสุโขทัยสมัยนั้น ถือกติพุทธศาสนาเป็นสำคัญ เป็นเรื่องยึด
เหนี่ยวในการดำเนินชีวิต จึงต้องมีการใช้คำที่พิเศษ เมื่อกล่าวเกี่ยวกับพุทธศาสนา ดังเช่นในศิลาจารึก
วัดศรีชุม กล่าวถึง พระธาตุ ว่า “พระรัตนธาตุจึงเสด็จมาอยู่กึ่งหน้าผาก....” นำคำ “เสด็จ” มาใช้กับ
พระธาตุ แทนที่จะใช้กับพระมหากษัตริย์หรือพระราชวงศ์ดังเช่นสมัยอยุธยาหรือปัจจุบัน ดังได้กล่าว
แล้ว การใช้ราชาศัพท์เช่นนี้ก็เนื่องด้วยวัฒนธรรมของคนในสมัยกรุงสุโขทัยเห็นความสำคัญ และ
ยกย่องพระพุทธศาสนาอย่างมาก ทั้งอาจคิดว่าพระรัตนธาตุนั้นก็เปรียบดุจพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึง
ควรที่จะใช้คำให้สูงให้แตกต่างจากการใช้คำโดยปกติทั่วไป

นอกจากนี้ ยังมีการยืมคำบาลี สันสกฤต แล้วนำมาสมาสหรือสนธิเป็นคำใหม่ใช้เป็น
คำราชาศัพท์ด้วย เช่น ราชกุมาร ราชมณเฑียร ราชภิเษก เป็นต้น ส่วนภาษาเขมรก็มีหลายคำ เช่น
เสด็จ กระษาคงวาย (กระษยา แปลว่า อาหาร คงวาย แปลว่า ถวาย)

๓.๓ สังคมสมัยอยุธยา

อาณาจักรอยุธยาถือกำเนิดขึ้นใน พ.ศ.๑๘๘๓ จากการรวมกันของแคว้นสุพรรณภูมิและ
แคว้นละโว้ แม้จะเกิดบนพื้นฐานของความสัมพันธ์ทางเครือญาติ กล่าวคือ สมเด็จพระรามาริบัติที่ ๑
หรือพระเจ้าอู่ทองแห่งแคว้นละโว้ ได้ทรงอภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงแห่งแคว้นสุพรรณภูมิ ซึ่งมี
อำนาจทางทหารและการเมืองสูง แต่อย่างไรก็ตามการรวมตัวนี้ก็ยังไม่แน่นแฟ้น มีการแย่งชิงอำนาจ

ทางการเมืองอยู่นานถึง ๔๐ ปี (พ.ศ. ๑๕๑๓ - ๑๕๕๒) ราชวงศ์สุพรรณภูมิจึงได้ครองอำนาจทางการเมืองอย่างเด็ดขาด^๔

หากแต่อาณาจักรอยุธยาไม่ได้หยุดนิ่งเพียงเท่านั้น ยังดำเนินการแผ่ขยายอำนาจอย่างต่อเนื่องไปยังดินแดนของเพื่อนบ้าน ลักษณะสังคมอยุธยาจึงเป็นสังคมที่ซับซ้อน ทั้งระบอบการปกครองของอยุธยาก็เป็นการปกครองแบบราชาธิปไตย โดยได้รับแนวคิดในเรื่อง คติเทวราชา จากศาสนาพราหมณ์ พระมหากษัตริย์เป็นเทวราชา นั่นคือทรงมิใช่มนุษย์ธรรมดา หากทรงเป็นเจ้าของในศาสนาพราหมณ์ ที่อวตารลงมาปกครองมนุษย์ ความเชื่อนี้สะท้อนให้เห็นชัดในวัฒนธรรมประเพณีซึ่งปรากฏในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

แม้พระมหากษัตริย์จะมีความเป็นเทวราชาตามคติความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ แต่ขณะเดียวกันก็ทรงเป็นธรรมราชา ตามคติความเชื่อในศาสนาพุทธด้วย จะเห็นได้ว่ากษัตริย์ไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาจะเน้นในเรื่องทศพิธราชธรรมอย่างยิ่ง^๕

๓.๔ การใช้ราชศัพท์ในสมัยอยุธยา

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม ระบบการปกครอง ลักษณะวัฒนธรรมความเชื่อ ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมอยุธยาคงที่กล่าวมาแล้วนั้น ส่งผลให้การใช้คำราชาศัพท์เปลี่ยนไปด้วย จากหลักฐานทางวรรณคดี และการบันทึกพงศาวดารในสมัยนั้น ทำให้สรุปลักษณะราชาศัพท์ในสมัยอยุธยาได้ดังนี้

๑. มีการใช้ราชาศัพท์มากขึ้น โดยเฉพาะกับพระมหากษัตริย์ เช่น

พระเจ้าเชียงใหม่ได้แจ้งคังนั้นมีความยินดีนัก ครั้นเพลารุ่งเช้า พระเจ้าเชียงใหม่ก็ยกช้างม้ารี้พล โดยสมควรลงมายังเมืองลำพูน เข้าเฝ้ากราบถวายบังคม สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทูลขอโทษที่มีได้ลงมาเฝ้า แลลอบทำร้ายพระรามเดโชทุกประการ สมเด็จพระเจ้าอยู่ตรีศได้ทรงฟังพระเจ้าเชียงใหม่กราบทูลแย้มพระโอบนุ้

^๔ สุภรัตน์ เลิศพานิชย์กุล, “อาณาจักรอยุธยา”, เอกสารการสอนชุดวิชาประวัติศาสตร์ไทย (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๔), หน้า ๒๕๔ - ๒๖๐

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗๐ - ๒๗๒

แล้วมีราชโองการตรัสว่า ซึ่งพระเจ้าเชียงใหม่มิได้มาตามกำหนดนั้น เพราะท่านมิได้เชื่อพระบรมบุญญาภาพสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ผู้ทรงพระกฤษณาภิหารอันประเสริฐ.....^๖

ข้อสังเกตการใช้ราชาศัพท์ในสมัยอยุธยา ยังคงใช้กับพระมหากษัตริย์ส่วนมากไม่ค่อยใช้กับพระราชวงศ์ชั้นอื่น ถ้าจะใช้มักเป็นพระราชวงศ์ชั้นสูง รองจากพระมหากษัตริย์ คือ พระมหากษัตริย์ แต่ก็ได้ไม่ได้เคร่งครัดว่าต้องใช้ทุกคำมักใช้ปนกันคำสามัญ

๒. ในสมัยนี้มีการกำหนดคำนำพระนาม และยศศักดิ์ของเจ้าตามลำดับ โดยถือตามชาติกำเนิด แต่ไม่ได้เคร่งครัดในเรื่องกิริยาราชศัพท์นัก ดังจะเห็นจากข้อความในกฎมณเฑียรบาล สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ดังนี้

กฎมณเฑียรบาล^๗

ศุภมัศดุศักราช ๙๒๐ วันเสาเดือนห้าขึ้นหกค่ำ ชวคนักสัตว์สก สมเด็จพระเจ้ารามราชบิดิบรมไตรโลกนารถมหามงกุฎเทพมณูษวิสุทธิสุริยวงของคพุทธางกูรบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวทรงทศพิธราชธรรม ถวัลราชประเวณีศรีบรมกระษัตริราช พระบาทดำรงภูมิบทพลสกลสีมาประชาราษฎร์ บรมนารถบรมบพิตรเสด็จสถิตยในรัตนสิงหาศับัญชรสึงห์ แลสมเด็จพระเจ้าหน่อพุทธางกูรสุริวงษ แลสมเด็จพระพรหมแมศวรนั่งเฝ้าแลพญาเอกสัตราชพระมหาอุปราช แลมหาเสนาจตุสดมมุขมนตรีพิริยโยธามาต แลตำรวจในตำรวจนอกมหาดไทย ลูกขุน ทหารพ่อเรือนซ้ายขวาเฝ้าพระบาทในที่นั้น จึงตั้งพระราชอาญาไอยการทหารพ่อเรือน^๗ สมณพราหมณาจารย์แลวานิชนิกรนรประชาราษฎร์ทั้งหลาย

^๖ กรมศิลปากร, พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) กับพระจักรพรรดิพงษ์ (จาด), (พระนคร : คลังวิทยา, ๒๕๑๙), หน้า ๒๘๑.

^๗ กฎมณเฑียรบาล ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ ๑ (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์ และการเมือง, ๒๕๒๘), หน้า ๕๘ - ๖๐

ฝ่ายกระษัตริย์แต่ได้ถวายดอกไม้ทองเงินทั้งนั้น ๒๐ เมือง คือเมือง นครหลวง เมืองศรีสัตนาคนหุต เมืองเชียงใหม่ เมืองดองอู เมืองเชียงไกร เมือง เชียงกราน เมืองเชียงแสน เมืองเชียงรุ่ง เมืองเชียงราย เมืองแสนหวี เมืองเขม ราช เมืองแพร์ เมืองน่าน เมืองใต้ทอง เมืองโคตบอง เมืองเรวแก้ว ๑๖ เมืองนี้ ฝ่ายเหนือ เมืองฝ่ายใต้ เมืองอุยงตะหนะ เมืองมลากา เมืองมลาญ เมืองวรวารี ๔ เมืองเข้ากัน ๒๐ เมือง ถวายดอกไม้ทองเงิน

พญามหานคร แต่ได้ถือน้ำพระพิพัฒน์ ๘ เมือง คือเมืองพิศณุโลก เมือง สัชนาไล เมืองสุโขทัย เมืองกำแพงเพชร เมืองนครศรีธรรมราช เมือง นครราชสีมา เมืองตนาวารศรี เมืองทวาย

กำหนดพระราชกฤษฎีกาไยการ พระราชกุมาร พระราชนัดดา ฝ่าย พระราชกุมารเกิดด้วยพระอัครมเหสี คือสมเด็จพระนอพระพุทธเจ้า อันเกิดด้วยแม่ หั้วเมือง เปนพระมหาอุปราช เกิดด้วยลูกหลวง กินเมืองเอก เกิดด้วยหลาน หลวง กินเมืองโท เกิดด้วยพระสนมเปนพระเขวราช

หน่อสมเด็จพระพุทธเจ้าได้อภิรม ๓ ชั้น พระอุปราชได้อภิรม ๒ ชั้น พระเจ้าลูกเธอกินเมืองมีกลีบบัวขาว พระลูกเธอพระเขวราชอภิรมกลีบทองกัน กันชิงหุ้มผ้าแดง พระเขวราชข้างตัวหนึ่ง มีตัวหนึ่งคน ๒๐ มากกว่านั้นเอา ออกกินเจียดแวนฟ้า สมเด็จพระนอพระพุทธเจ้าที่ทิพยานทอง พระอุปราชที่ ทิพยานนาก

พระเจ้าลูกเธอกินเมือง มีพระยานนุมาศกลีบบัว พระอัครมเหสีทรงด้วย สหัสธาราเงินมีราชทยาน มีกรมผู้^{ราช}หญิง มีหอพระมีพระที่นั่งออกโรมมีสมโพธิ มี เลี้ยงลูกขุนถวายบังคมตรุดสาท ใช้พระราชกฤษฎีกา มีขุนสนม มีขุนช่าง มีขุนม้า มีเรือกันเรือแห่

หน่อพระพุทธเจ้า นั่งธำมรงค์ พระอุปราชนั่งที่นั่งทองพระโรง เตียง ทองสูง ๒ สอกมีเบาะเจียม

พระเจ้าลูกเธอกินเมือง นั่งธำมรงค์สูงสอกหนึ่งมีเจียมขลิบ

พระอุปราช นั่งธำมรงค์กวรดเสื่อขลิบ พระเจ้าลูกเธอเกิดด้วยลูกหลวงเอา งานหนเรือนั่งหน้าหลัง

ถ้าเสด็จด้วยพระราชยาน ลูกอัคมเหสี ลูกพระอัครชายาลูกแม่ห้าวเมือง
ลูกหลวงนั่งบนราชยานด้วย ลูกหลานหลวงลูกพระสนมนั่งหลังหน้าหลัง
พระลูกเธอกินเมืองถวายบังคม แก่สมเด็จเหนือพระพุทธรูปเจ้า พระ
เยาวราชถวายบังคมแก่พระเจ้าลูกเธอกินเมือง

จากข้อความในกฎมณเฑียรบาล ทำให้เห็นได้ว่าในสมัยอยุธยามีการกำหนดพระยศ
ของเจ้านายชั้นลูกและหลานของพระมหากษัตริย์ โดยถือมารดาเป็นสำคัญ เจ้านายแต่ละชั้นจะมีเครื่อง
ประดับพระยศที่ต่างกัน และมีวัฒนธรรมแสดงความเคารพนอบน้อมต่อผู้มีศักดิ์สูงกว่า

๓. มีการกำหนดการใช้คำนามราชาศัพท์และราชาศัพท์ที่จะใช้กับพระมหากษัตริย์
ทั้งคำกราบบังคมทูลและคำขานรับ ดังปรากฏในกฎมณเฑียรบาลว่า ^๔

อนึ่งพระราชกุมารได้เป็นพระหน่อพระเจ้ายู่หัวฝ่ายหน้า ถ้าจะพิศทูล
พระเจ้ายู่หัวให้ทูลว่าสมเด็จพระหน่อเจ้า แลเมื่อสมเด็จพระหน่อเจ้าเข้าเฝ้าใน

พระราชวัง ผู้มาด้วยนั้นถือ ^{พานหมาก} ^{เต้าน้ำ} คนหนึ่ง นอกกว่าถือของให้มาแต่ ๔ คน
^{กะเท}

อนึ่งเครื่องอุปโภคทั้งปวงพระเจ้ายู่หัว ให้เรียกว่า ^{เต้าน้ำ} ^{ทรง}
^{กะเท}

พานหมากเสวย พานน้ำเสวย แป้งทรง เครื่องทรง ช้างที่นั่ง ม้าที่นั่ง เรือที่นั่ง
ราชยาน อภิรุ้ม กันภิรุ้ม บังสุรย์พชนีเจียมที่นั่ง ฝ่ายเครื่องบริโภคน้ำให้เรียกว่า เข้า
เสวย น้ำเสวย ของเสวย เมี่ยงหมากเสวย

อนึ่งจะรับพระบันทูลให้ว่าพระพุทธรูปเจ้า ถ้าจะทูลให้ว่าพระพุทธรูปเจ้า
ขอกราบทูล ถ้าจะเจรจาให้ว่า เจ้านั่งกระหม่อมศรี ^{ตั้ง} ^{เซ} ถ้าตั้งหลวงขุนหมื่น
ให้ตั้งแต่หลวงขุนหมื่นลงไปถึงพันทนาย อย่าให้ตั้งชื่อหลวงขุนหมื่นพันทนาย
ในพระราชวังหลวง ผู้เป็นที่หลวงจกนเจียดทรงมันได้แต่หลวงกลาโหมหลวงจำ
แสน นอกนั้นให้กินแต่เจียดมองहुเงิน

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๘ - ๑๒๙

อนึ่งพระเจ้าลูกเธอทั้งปวง ถ้าผู้ใดจะพิชิตแต่พระเจ้าอยู่หัว ให้ทูลว่า พระเจ้าลูกเธอของคณั้น ๆ ตามชื่อ แลเมื่อพระเจ้าลูกเธอมาเฝ้าในพระราชวัง ผู้มา ด้วยถือเจียดหมากคนหนึ่ง เจียดน้ำคนหนึ่ง ผู้มานอกนั้นได้แต่สามคน ครั้นถึง พระราชวังแล้วให้อุ้มเจียด ^{หมาก} ^{น้ำ} เสดยนั้นไว้วางให้เอาเตียงรองตะลุ่มรอง

อนึ่งเครื่องอุปโภคทั้งปวง ให้เรียกว่ามาลาตรงว่าผ้าตรง เจียดหมาก เสดยเจียดน้ำเสดยแป้งตรง ช้างชี่นั้งม้าชี่นั้งเรือชี่นั้ง กันชิ่งกานหามยานุมาศ กันภิรม เครื่องบริโภคนั้นให้เรียกว่า เข้าเสดยน้ำเสดยของเสดยเมียงหมากเสดย กัดต่อคำประดับมุกช ใบทาชาติเขียนลายทอง จะขานให้ขานว่าพระพุทธิเจ้าจะ ถ้าจะทูลให้ว่าข้าพระพุทธเจ้าขอทูล ถ้าจะเจรจาให้ว่าพระองค์เจ้าตรัสตั้งตรัสใช้ ถ้าจะตั้งขุนขึ้นหมื่น พันทนายในกรมพระเจ้าลูกเธอ นั้น ให้ตั้งอย่าให้ต้องชื่อขุน หมื่นพันทนายในพระราชวังหลวง

อนึ่งข้างฝ่ายหลังนั้น พระเจ้าอยู่หัวให้เรียกตามขนบพระเจ้าลูกเธอ

๔. นอกจากกณณเทศียรบาล จะทำให้เห็นถึงการใช้ราชาศัพท์ในสมัยอยุธยาแล้ว ใน คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ก็ทำให้เห็นว่าการใช้คำ กริยารราชาศัพท์ในสมัยอยุธยา มีหลายลักษณะ คือ^๕

๑. คำที่เป็นกริยารราชาศัพท์ในรูปศัพท์ เช่น

ตรัส เสด็จ เสด็จสวรรคต เสด็จสู่สวรรคต เสด็จไปประพาส เสด็จขึ้นครอง ราชสมบัติ ทอดพระเนตร ประพาส พระราชทานเพลิงศพ พระราชประสงค์ พระประสงค์ กันแสง ทิวงคต พิราลัย กราบทูล เพ็ดทูล กราบถวายบังคม บรรทม

๒. ใช้คำว่า “ทรง” นำหน้าคำสามัญ เป็นกริยารราชาศัพท์ เช่น

ทรงเลือก ทรงเห็น ทรงอธิษฐาน ทรงศึกษา ทรงชุบเลี้ยง ทรงออกแขก เมือง ทรงพิโรธ ทรงอุปถัมภ์ ทรงเรือ ทรงชักชวน ทรงทราบ ทรงพิจารณา

^๕ คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวง ประเสริฐอักษรนิติ์ พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ : คลังวิทยา, ๒๕๑๕), หน้า ๑ - ๔๒๐.

๓. ใช้ “ทรง” นำหน้าค่านามราชาศัพท์ เช่น

ทรงพระอุตสาหะ ทรงพระกันแสง ทรงพระแสงง้าว ทรงพระประชวร ทรงพระกรุณาโปรดให้ ทรงพระราชมหาราช ทรงพระดำริ ทรงพระเจริญ

ข้อที่น่าสังเกตก็คือ มีการใช้ “พระ” นำหน้าคำไทยแล้วเติมทรงกลายเป็นกริยาราชศัพท์ เช่น ทรงพระโกรธ ทรงพระยินดี ทรงพระคิดถึง เป็นต้น

การใช้คำกริยาราชศัพท์ในสมัยอยุธยา ไม่ได้เคร่งครัด ไม่มีกฎเกณฑ์แน่นอนดังได้กล่าวมาแล้ว แต่ข้อที่น่าสังเกตก็คือ แม้จะมีการแบ่งลำดับชั้นบุคคลตามฐานันดรศักดิ์ มีการกำหนดเครื่องประดับพระยศ กำหนดความแตกต่างของพระราชยาน เครื่องอุปโภคต่าง ๆ ของเจ้านายมีการกำหนดการใช้คำในการกราบพูล ซึ่งดูเหมือนจะเคร่งครัดในการจัดลำดับพระยศของเจ้านายก็จริง แต่ก็ไม่ปรากฏว่าจะต้องใช้ราชาศัพท์ลดหลั่นกันตามลำดับพระยศของเจ้านายแต่อย่างใด การใช้ราชาศัพท์มุ่งคำนึงถึงพระมหากษัตริย์เป็นสำคัญ

๓.๕ สังคมสมัยกรุงธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น

สมัยกรุงธนบุรี (พ.ศ. ๒๓๑๐ - ๒๓๒๕) นั้น เป็นระยะที่บ้านเมืองยังไม่สงบ สมเด็จพระเจ้าตากสินแม้ทรงกอบกู้เอกราชของไทยได้ แต่ก็ต้องทรงทำศึกสงคราม ปราบปรามชุมนุมต่าง ๆ ที่ตั้งตนเป็นอิสระอยู่จนถึง ๓ ปี ทั้งยังต้องทรงทำศึกสงครามกับพม่าที่เข้ามาบุกรุก ทำศึกกับเขมร และลาวเพื่อขยายพระราชอำนาจสร้างความเป็นอาณาจักรที่แข็งแกร่งขึ้น ทำให้ตลอดรัชสมัยของพระองค์เป็นระยะเวลาของการศึกสงคราม

ลักษณะการปกครองและความเชื่อตามคติพราหมณ์ คือ “เทวราช” อย่างกรุงศรีอยุธยา ยังคงสืบต่อมาถึงสมัยนี้ แต่ก็เป็นเพียงรูปแบบด้านประเพณี พระราชพิธีต่าง ๆ ในทางปฏิบัติแล้วสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงยึดแนวคิด “ธรรมราชา หรือ จักรพรรดิราชา” ตามหลักพุทธศาสนา

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงปราบดาภิเษกเสด็จขึ้นครองราชย์สมบัติ สถาปนาราชวงศ์จักรี ทรงสืบเนื่องแนวความคิดความเป็น “ธรรมราชา” ต่อมา สังคมสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เริ่มขยายตัวอย่างมากเป็นสมัยของการสร้างความมั่นคง การจัดระเบียบสังคม ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมมีการขยายตัวทางการค้า พัฒนาการศึกษา รับวิทยาการที่เจริญของต่างชาติเข้ามาในสังคมไทย บริบทของสังคมในสมัยต้นรัตนโกสินทร์จึงเปลี่ยนไปจากกรุงศรีอยุธยาอย่างมาก

๓.๖ การใช้ราชาศัพท์สมัยกรุงธนบุรี และรัตนโกสินทร์ตอนต้น

การใช้ราชาศัพท์ในสมัยนี้ ยังคงยึดรูปแบบตามสมัยกรุงศรีอยุธยา เช่น คำเรียกพระมหากษัตริย์ ดังประกาศพระราชปรารภในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ที่เมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการชำระกฎหมายตราสามดวงขึ้น

ศุภมัสดุ ๑๑๖๖ มุสิกะสังวัจฉระระมาฆะมาส ศุกะปักษยปาฏิพทฤษณดี
 คุรุวาระบริเฉพากาลกำหนด พระบาทสมเด็จพระบรมราชาธิราชรามาธิบดี
 ศรีสินทรบรมมหาจักรพรรดิราชาธิบดินทรธรณินทรราชาธิราช รัตนากาศ
 ภาสกรวงษ์ของคปรมาธิเบศ ตรีภูวเนศวรนาถนายกคิลกรัตนราชาชาติอาชาวะไสร
 ยชสมุทยคโรมนต์สกลจักรวาฬธิเบนทร สุริเยนทรราชาธิบดินทรหรือรินทรราชาดา
 ธิบดี ศรีสุวิบุลคุณอักษรนิตฤทธิรามเศวรธรรม์มีกราชาธิราชเดโชไชยะ พรหม
 เทพาคิตเทศรี ภูวนาธิเบศโลกะเชษฐวิสุทิมภุฏ ประเทศคะตามหาพุททงกูร
 บรมบพิตรพระพุทธิเจ้าอยู่หัว^{๑๑}

จะเห็นว่าในสมัยนี้คำเรียกพระมหากษัตริย์ยังคงใช้คำว่า สมเด็จพระบรมราชาธิราชรามาธิบดี จักรพรรดิราชา และพระพุทธิเจ้าอยู่หัว ดังเช่นที่ใช้ในสมัยอยุธยาอยู่ ส่วนคำศัพท์อื่น ๆ ก็คงใช้ตามสมัยสุโขทัย และอยุธยาบ้าง มีลักษณะการสร้างคำใหม่เพิ่มบ้าง ดังตัวอย่างในหมายรับต่อไปนี้

หมายรับสั่ง

เรื่อง กำหนดการพระราชพิธีเดือนพระนามและตั้งกรมใหม่^{๑๒}

วันเดือน ๖ ขึ้น ๘ ค่ำ จุลศักราช ๑๑๕๔ ปีมะโรง จัตวาศก เวลา ๔ โมง
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมมิกมหาราชาธิราช เสด็จออก ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย

^{๑๑} มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์ และการเมือง, ประมวลกฎหมาย รัชกาลที่ ๑ จุลศักราช ๑๑๖๖ พิมพ์ตามฉบับหลวงตรา ๓ ดวง (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า ๑

^{๑๒} ประชุมหมายรับสั่งภาค ๔ ตอนที่ ๑ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จ.ศ.๑๑๘๘ - ๑๒๐๓ (กรุงเทพฯ : สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, ๒๕๓๖), หน้า ๘๗.

พร้อมด้วยข้าทูลละอองฯ ฝ่ายพลเรือน ทหาร บังคมเฝ้าโดยปกติ จึงมีพระราช
 โองการมานพระบัณฑูรสุรสิงหนาทประภาษสั่ง เจ้าพระยาบดินทรเดชาให้โหรา
 หาฤกษ์กำหนดการพระราชพิธีเลื่อนพระนามตั้งกรมใหม่ขึ้นเป็นกรมหลวง ๓
 เป็นกรมขุน ๕ (รวม) ๘ กรมนั้น เจ้าพระยาบดินทรเดชารับพระราชโองการ
 ด้วยเกล้าฯ ออกมาสั่งกรมวังหมายบอกเจ้าพนักงาน ตามอย่างพระราชพิธีตั้งกรม
 ให้พร้อมกันทุกตำแหน่ง แลให้ชาววังหมายบอกวิเสทแต่งบายศรีตอง ๖ ๖
 สุกรซ้ายขวา รูปเทียน แป้งหอม น้ำมันหอม ไปตั้ง ณ หอพระมณเฑียรธรรม ให้
 ชาวพระคลังมหาสมบัติแผ่แผ่นทอง ๘ แผ่น ใส่พานทองมีคลุมมาส่งอาลักษณ์จะ
 ได้จารึก พระอักษรเลื่อนตั้งกรมใหม่ ให้คลังวิเสทเบิกผ้าขาวนุ่งห่ม ๘ สำหรับ กับ
 ผ้าขาวรองจารึกแผ่น พระสุพรรณบัฏ ๘ ท่อน ส่งให้กรมอาลักษณ์นุ่งห่มแครง
 จารึกพระสุพรรณบัฏ ให้มหาดไทย กลาโหม หมายบอกเตรสังข์ ปี่พาทย์ กลอง
 แฉก ช้องไซไซ ชวน้ำสรงเอานาฬิกาไปตั้งคอย (บอก) พระฤกษ์ ให้ชาวพระคลัง
 พیمانอากาศเอาพรมใหญ่ไปปู ณ หอมมณเฑียรธรรม แล้วหมายบอกขุนนาง
 ข้าทูลละอองฯ ผู้ใหญ่น้อยฝ่ายพลเรือน ทหาร พร้อม ณ หอพระมณเฑียรธรรม

จากข้อความในหมายรับสั่ง จะเห็นว่าการใช้คำเรียกพระมหากษัตริย์ ว่า “สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ธรรมิกมหาราชาธิราช” เป็นเครื่องสนับสนุนให้เห็นแนวความเชื่อในเรื่องธรรมราชาของพระมหากษัตริย์ในกรุงรัตนโกสินทร์ยิ่งขึ้น นอกจากนั้นจะเห็นว่าการใช้ราชาศัพท์ในการพิธีมกนิยผูกประโยคให้ถ้อยคำสัมผัสต่อเนื่องกัน แม้ความหมายของคำจะซ้ำความเดิมก็ตาม เช่น จึงมีพระราชโองการมานพระบัณฑูร สุรสิงหนาทประภาษสั่ง คำ มาน นาท ประภาษ เป็นคำสัมผัสกันทำให้เกิดความไพเราะ แต่ในด้านความหมาย บัณฑูร ประภาษ และสั่งมีความหมายเดียวกัน

ข้อน่าสังเกตในหมายรับสั่งนี้ ก็คือ คำว่า “บังคมเฝ้า” ซึ่งปัจจุบันจะถือว่าเป็นคำล้าลอง เป็นภาษาพูดไม่ใช่ภาษาทางการ หากแต่ในสมัยรัตนโกสินทร์ไม่ได้เคร่งครัดในเรื่องนี้ คำว่า “เฝ้า” นั้น บางครั้งก็จะใช้ว่า เฝ้า เฝ้าทูลละออง เฝ้าทูลละอองฯ เฝ้าถวายบังคม เฝ้ากราบถวายบังคม เช่นเดียวกับคำว่า “กราบบังคมทูล” บางครั้งก็ใช้ “ทูล” บางครั้งก็ใช้ “กราบทูล” เช่น “อาลักษณ์ทูลเบิกแขกเมือง” และ “อาลักษณ์กราบทูลคำของแขกเมือง”

ลักษณะอีกประการในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ จะนิยมใช้คำราชาศัพท์ชื่อนำราชาศัพท์ เช่น คำรัสเหนือเกล้าฯ ตรัสคำ พระราชปฏิสันถาร ตรัสประภาษ ตรัสคำรัส ทรงพระราชทาน เป็นต้น

นอกจากนี้แม้ค่านามราชาศัพท์ที่ใช้กับพระมหากษัตริย์จะยังไม่มีการกำหนดใช้คำว่า “บรม” ก็ตาม แต่เมื่อกล่าวถึงบรรพบุรุษของพระมหากษัตริย์ ก็ใช้คำว่า “บรม” คำอื่น ๆ จะใช้ “ราช” นำเท่านั้น แต่บางคำก็จะใช้เพียงคำว่า “พระ” นำ ไม่มีกฎที่เคร่งครัดตายตัว เช่น

.....เห็นจะต้องขึ้นศักราชเสียก่อน แล้วจึงจะต้องเค็รความว่าปฏิสังขณวัด พระเชตุพน แล้วทรงพระปรารพกว่า พระพุทธรูปใหญ่ในพระนครยังหาไม่มี จึงมีพระราชองค์การโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระวิหารใหญ่พุทธไสยาสน์ขึ้น จะต้องเรียงความในพระวิหารให้หมดด้วย แล้วทรงพระราชดำริว่า วัดสุทัศน์ เทพรารามเป็นวัดใหญ่อยู่กลางพระนครของสมเด็จพระธรรมราชาโยยกาทรงสร้างไว้.....^{๑๒}

๓.๖ สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงปัจจุบัน

ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สังคมไทยพัฒนาเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ทั้งด้านการศึกษา วัฒนธรรม การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ ในแต่ละรัชสมัยมีเหตุการณ์ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยตลอด นับตั้งแต่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงรับวัฒนธรรมจากต่างประเทศเข้ามา มาก ขนบธรรมเนียมประเพณี ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาโดยเฉพาะในเรื่องสถาบันพระมหากษัตริย์ได้เปลี่ยนไป การปรับปรุงบ้านเมืองในรัชกาลที่ ๔ จนถึงรัชกาลที่ ๖ นั้น ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดวิทยาการตะวันตกในสมัยนั้น ทำให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษา การปรับปรุงการเมือง การปกครอง สังคม เศรษฐกิจ ให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมอารยประเทศ การปรับปรุงบ้านเมืองในยุคนี้ จึงเป็นจุดสำคัญของการเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมในวิถีชีวิตของคนไทย ทำให้เกิดการเคลื่อนที่ของคนในสังคมมากขึ้นกล่าวคือสถานภาพทาง

^{๑๒} หอสมุดควชิรญาณ, จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๓ เทศนาปฏิสังขณวัดโพธิ์ เลขที่ ๕๐๑ ก

ชนชั้นของสังคมเปลี่ยนไปได้ง่าย เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงประกาศเลิกทาส ทำให้คนในสังคมเริ่มมีโอกาสพัฒนาให้เกิดความเท่าเทียมกัน และเมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตย ความแตกต่างในทางชนชั้นก็เปลี่ยนไป คนในยุคใหม่มีการเลื่อนฐานะทางสังคมมีสิทธิเสรีภาพในชีวิต

๓.๘ การใช้ราชาศัพท์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงปัจจุบัน

ราชาศัพท์ตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมานั้น มีการพัฒนามาเรื่อย ๆ แต่ไม่เคร่งครัดในเรื่องระบบกฎเกณฑ์มากนัก ยกเว้นเรื่องคำแสดงยศศักดิ์ ด้านานที่สำคัญ ถ้อยคำในการใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ แต่ครั้งถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเริ่มจัดระบบระเบียบการใช้ราชาศัพท์ขึ้น มีการประกาศใช้คำว่า “บรม” สำหรับพระเจ้าแผ่นดิน และใช้ “บวร” สำหรับกรมพระราชวังบวร หรือวังหน้า คำว่า “บรม” จึงกลายมาเป็นคำที่แสดงถึงสิ่งสำคัญที่เป็นของหรือเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งกำหนดใช้ได้เฉพาะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเท่านั้น

นอกจากนั้นก็ทรงประกาศในเรื่องของการออกพระนามและคำกราบพูลเจ้านาย รวมทั้งการห้ามใช้คำบางคำในการกราบบังคมทูลด้วย ดังประกาศต่อไปนี้

ประกาศว่าด้วยออกพระนามแลคำกราบพูลฯ^{๓๓}

คัดจากหมายรับสั่ง

(วันพุธ เดือน ๑๐ ขึ้นค่ำ ๑ ปีเถาะ สัปตศก)

ขุนมหาสิทธิฯ รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่า ให้หมายประกาศแก่ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยให้รู้ทั่วกันทุกหมู่ทุกกรม ทั้งฝ่ายหน้าฝ่ายใน ผู้ที่จะต้องกราบพูลพระกรุณา ด้วยออกพระนามสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แลเจ้าต่างกรม ให้ถูกต้องตามที่ใช้สืบแลยาว และคำอื่น ๆ คำที่จะต้องออกพระนามพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้ง ๒ พระองค์ให้ได้ ในที่จะกราบพูลและใช้ในหนังสือท้องตราก็ดี ในที่อื่น ๆ ก็ดี ถ้าไม่ออกพระนามให้ชัด

^{๓๓} ประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ พุทธศักราช ๒๓๕๔ - พุทธศักราช ๒๔๐๔, ฉบับที่ ๗๑, หน้า

จะว่าแต่พระเจ้าอยู่หัวเท่านั้น ก็จะไม่รู้ว่าพระเจ้าอยู่หัวองค์ไหนในที่บังคับเช่นนี้ ให้ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว อยู่ให้ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว อย่าให้ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าจอมเกล้า พระปิ่นเกล้าให้ใส่เจ้าอยู่หัวเข้าด้วย ถ้าลศเจ้าอยู่หัวเสีย ไม่ใส่ก็ชื่อว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสมอกับเจ้าต่างกรมไปไม่ชอบ

อนึ่ง พระนามเจ้าต่างกรมเล่า จะใช้หนังสือท้องตราแลกราบทูลให้นำหน้าว่ากรมเสียก่อน เหมือนอย่างกรมสมเด็จพระเดชาดิศร กรมพระพิพิธโภคภูเบนทร์ กรมหลวงวงศาธิราชสนิท กรมขุนสกลดิศลธาดา กรมหมื่นถาวรวรยศ ถ้าไม่ยกกรมขึ้นนำหน้าว่าก่อน ก็จะพ้องเข้ากับชื่อพระพิพิธสาส์นหรือชื่อหลวงขุนนั้นไป เพราะฉะนั้นจึงให้ยกกรมขึ้นว่านำหน้าก่อน

อนึ่ง ที่นำหน้าว่าพระบรมวงศ์เธอ พระราชวงศ์เธอ พระบรมวงศ์เธอ พระวงศ์เธอ นั้น ก็ให้ใช้คงอยู่ตามหมายประกาศเดิมนั้นเถิด

อนึ่ง จะกราบทูลพระกรุณาว่าพระสัทธรรมเทศนา ขอพระราชทานทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายก็ดี คำเหล่านี้ใช้นั้นใช้ได้แต่ในที่อื่นควรจะใช้ สัทธรรมเทศนานั้นใช้ได้แต่ในเทศนาว่าด้วยพระนิพพานอย่างเดียว เทศนาที่เป็นนิทานต่าง ๆ จะว่าพระสัทธรรมเทศนาไม่ได้ ให้กราบทูลว่าพระธรรมเทศนาเท่านั้น อย่าให้ว่าพระสัทธรรมเทศนา

อนึ่ง คำที่ว่าขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวายนั้น จะใช้กราบทูลถวายพระราชกุศลไม่ได้เพราะกุศลเป็นของไม่มีตัว ให้กราบทูลว่า ขอพระราชทานถวายพระราชกุศล ที่ว่าขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวายนั้นใช้ได้แต่สัตว์เดียรฉานแลของต่าง ๆ แต่มนุษย์จะว่าทูลเกล้าฯ ถวายไม่ได้ เพราะมนุษย์นั้นใคร่มาไม่ได้ ประหารชีวิตได้แต่พระเจ้าอยู่หัว เพราะมนุษย์เป็นข้าแผ่นดินอยู่เองโดยธรรมชาติจะไปตีทัพจับเชลยมาได้หรือได้มาแต่ที่อื่นก็ดี จะกราบทูลว่าขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวายไม่ได้ให้กราบทูลว่าขอพระราชทานกราบทูลถวาย

ประกาศมา ณ วันพุธ เดือน ๑๐ ขึ้น ๑ ค่ำ ปีเถาะ สัปตศก

จากประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ นี้ จะเห็นว่าราชาศัพท์เริ่มมีกฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผนมากกว่าสมัยอยุธยา และต้นรัตนโกสินทร์ ไม่เพียงแต่ในเรื่องของการใช้คำ “บรม” เท่านั้น แต่ทรงคำนึงถึงการใช้อยู่คำในการกราบบังคมทูลในเรื่องต่าง ๆ ด้วย มีการกำหนดเป็นแบบปฏิบัติว่า ถ้าจะกล่าวเรื่องนี้ต้องใช้คำอย่างไร เช่น การถวายพระราชกุศล ทรงห้ามไม่ให้ใช้ของพระราชทาน ทูลเกล้าฯ ถวายพระราชกุศล เพราะเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตนจะนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายไม่ได้

นอกจากนี้ยังทรงกำหนดการใช้กริยาราชศัพท์ ไม่ให้นำคำว่า “ทรง” นำหน้าคำกริยาที่เป็นราชาศัพท์อยู่แล้ว โดยทรงมีพระบรมราชโองการประกาศว่า

.....ทราบได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทไม่มีทรง เสด็จพระราชดำเนินไม่มีทรง เสด็จฟังไม่มีทรง เสด็จขึ้นไม่มีทรง เข้าที่พระบรมมหาราชวังไม่มีทรง ตรัสไม่มีทรง เสวยไม่มีทรง สระไม่มีทรง ทรงช้างพระที่นั่งไม่มีขี่ ทรงม้าพระที่นั่งไม่มีขี่ ทรงพระราชยานไม่มีขี่ ทรงราชรถไม่มีขี่ ทรงเรือพระที่นั่งไม่มีขี่ ทรงบาตรไม่มีใส่^{๑๔}

นับเป็นสมัยแรกที่มีหลักฐานปรากฏว่ามีการกำหนดแบบแผนการใช้กริยาราชศัพท์อย่างเคร่งครัด แต่ข้อที่น่าสังเกตก็คือแม้จะทรงกำหนดแบบแผนเรื่องคำกริยาราชศัพท์ดังกล่าว แต่ก็ไม่ได้มีการกำหนดว่ากริยาราชศัพท์คำใดใช้กับพระราชวงศ์ชั้นใด

ระเบียบราชาศัพท์เริ่มลงรอยมากยิ่งขึ้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระศรีสุนทรโวหาร^{๑๕} (น้อย อาจารย์ยางกูร) เขียนตำราเรียนวิชาภาษาไทยเพื่อใช้เป็นแบบเรียนในโรงเรียน ซึ่งพระยาศรีสุนทรโวหารได้เขียนตำราราชาศัพท์ขึ้นในเล่มนี้ชื่อว่า อนันตวิภาค ดังจะขอยกเป็นตัวอย่าง ดังนี้^{๑๖}

^{๑๔} ประชุมประกาศ รัชกาลที่ ๔ พุทธศักราช ๒๔๐๕ - พุทธศักราช ๒๔๑๑ ฉบับที่ ๓๑๑

หน้า ๓๕๑

^{๑๕} พระยาศรีสุนทรโวหาร, ภาษาไทย เล่ม ๓ พิมพ์ครั้งที่ ๓ (พระนคร : แพร่พิทยา, ๒๕๑๔),

หน้า ๘๔๕ - ๘๔๖.

ต่อไปนี้จะว่าด้วยราชาภาษาราชศัพท์ ที่ใช้สำหรับราชตระกูลราชาภาษาที่เรียกว่า
 ราชศัพท์สำหรับผู้ซึ่งจะทำราชการจะได้กราบทูลพระเจ้าอยู่หัวสมมติเรียกว่ารา
 ชาศัพท์ เปนแบบแผนเยี่ยงอย่างมีมาแต่ก่อน ให้ข้าราชการทั้งปวงเรียนรู้สังเกตจำ
 กำหนดไว้ให้แน่นอนอย่างให้พลั้งพลาด ในที่จะกราบทูลพระกรุณาและจะแต่ง
 โคลงฉันทกาพย์กลอน จะได้ใช้คำให้สูงสมความ และราชาภาษาราชศัพท์นั้น
 แบบมีดังนี้

พระเสีयर	ว่าหัว	พระปราง	ว่าแก้ม
พระเจ้า	ว่าหัว	พระอะธา	ว่าลิ้ว
พระเกษยา	ว่าผม	พระปีพก	ว่าไผ่, ว่ามูล
พระศก	ว่าผม		แมลงวัน
พระเกศ	ว่าผม	พระโอยฐ	ว่าปาก ว่าริมฝีปาก
พระเมหาพี	ว่าจุก	พระหญ	ว่าคาง
พระจุฑามะณี	ว่าปิ่น	พระชิวหา	ว่าลิ้น
พระเวพระนะ	ว่าผ้าโพก	พระมูลชิวหา	ว่าต้นลิ้น ว่าลิ้นไก่
พระภักตร์	ว่าดวงหน้า	ต้นพระหญ	ว่าขาตะไกร
พระนะลาด	ว่าหน้าผาก	พระอุณาโลม	ว่าขนที่หว่างคิ้ว
พระโขนง	ว่าคิ้ว	พระทนต์	ว่าฟัน
พระภมู	ว่าคิ้ว	พระทาณะ	ว่าเขี้ยว
พระเนตร	ว่าดวงตา	พระกรรณ	ว่าใบหู
พระนัยะนะ	ว่าดวงตา	พระโสทร	ว่าช่องหู
พระจักษะ	ว่าดวงตา	พระตมาทิกะ	ว่าเขรา

๑๓๗

คำราราชาศัพท์เล่มนี้จะกล่าวถึงเฉพาะการใช้คำนามราชาศัพท์ คำสุภาพ คำผวน และ
 ลักษณะนามที่ควรใช้เวลาจะกราบทูลเท่านั้น ข้อสังเกต ก็คือ พระยาศรีสุนทรโวหารจะใช้คำว่า
 “กราบทูลพระกรุณา” “กราบบังคมทูล” “กราบทูล” ปนกันไม่ได้เคร่งครัดว่า ถ้าจะใช้กับ พระมหา
 กษัตริย์ จำเป็นต้องเป็นคำใดเท่านั้น เช่น

อนึ่ง ของสิ่งใดที่จะต้องกราบทูลพระกรุณา แม้เป็นคำหยาบ คำชวนห้ามมิให้กราบทูลดังคำเรียกว่า ผักบู้ง แลหมา แมว นกกา จี๋ เขี้ยว เป็นต้น อย่างนี้ อย่ากราบบังคมทูล ถ้าจะต้องกราบทูลให้ผ่อนผันทูลไปอย่างอื่น แต่พอเข้าพระไทย^{๑๖}

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ ไม่ได้มีตำราราชาศัพท์ของพระยาศรีสุนทรโวหารเพียงเล่มเดียว แต่มีแบบเรียนราชการกรมมหาดเล็กซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าฯ ให้พระยานรรัตนราชมานิต พระยาเทเวศรวงศ์วิวัฒน์ จางวางมหาดเล็ก ตราพระราชบัญญัติเป็นข้อบังคับสำหรับหน้าที่ราชการในกรมมหาดเล็กขึ้นเมื่อ ร.ศ.๑๑๒ ซึ่งต่อมาใน ร.ศ.๑๒๑ ได้มีการจัดพิมพ์ “แบบเรียนราชการกรมมหาดเล็ก” ขึ้น ใช้สำหรับในโรงเรียนมหาดเล็ก แต่ภายหลังได้พิมพ์เผยแพร่ให้นักเรียนและคนทั่วไปได้ศึกษาด้วย

แบบเรียนราชการกรมมหาดเล็กนี้ ต่างจากตำราภาษาไทยของพระยาศรีสุนทรโวหารที่ไม่ได้เน้นเรื่องคำศัพท์ แต่เน้นในเรื่องการถวายนั่งคมทูลด้วยวาจา โดยกล่าวแนะนำการใช้คำในการกราบบังคมทูลในเรื่องต่าง ๆ เช่น^{๑๗}

(ก) ถ้าจะกราบบังคมทูลถึงความสวดกสบาย หรือความรอดพ้นอันตรายของตน ให้ใช้คำนำว่า “เดชพระบารมีปกเกล้าปกกระหม่อม” แล้วจึงกราบบังคมทูลข้อความต่อไป

(ข) ถ้าจำเป็นจะต้องกราบบังคมทูลพระกรุณาถึงข้อความอันหยาบหรือน่าเกลียด ให้ใช้คำนำว่า “ไม่ควรจะกราบบังคมทูลพระกรุณาหามิได้” แล้วจึงกราบบังคมทูลข้อความนั้นต่อไป

(ค) ถ้าจะกราบบังคมทูลพระกรุณาถึงการที่ได้ทำพลาดทำผิด ได้ทำที่ไม่ควรทำ ให้ใช้คำนำว่า “พระราชอาชญาไม่พินเกล้าพินกระหม่อม” แล้วจึงกราบบังคมทูลถึงข้อความนั้น ๆ

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๕๒.

^{๑๗} วิสุทธิสุริยศักดิ์, แบบเรียนราชการกรมมหาดเล็ก, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (พระนคร : โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, ๒๔๔๕), หน้า ๓๒ - ๓๔.

(ฆ) ถ้าจะกราบบังคมทูลพระกรุณาในข้อความ ซึ่งเป็นทางขอร้องต่าง ๆ ให้ใช้คำนำว่า “ขอพระบารมีปกเกล้าปกกระหม่อมเป็นที่พึ่ง” คำนำเช่นนี้จะใช้เป็นคำส่งเมื่อได้กราบบังคมทูลพระกรุณาข้อความแล้วก็ได้เหมือนกัน

(ง) ถ้าจะกราบบังคมทูลพระกรุณาเป็นทางขอบพระเดชพระคุณ ให้ใช้คำว่า “พระเดชพระคุณแผ่นดินเกล้าล้นกระหม่อม” หรือ “พระเดชพระคุณหาที่สุดมิได้” เป็นคำนำหรือคำส่ง แล้วแต่จะประกอบความให้สมควร

(จ) ถ้าจะกราบบังคมทูลพระกรุณาเป็นความกลาง ๆ เพื่อจะได้ทรงเลือกอย่างใดอย่างหนึ่ง ให้ใช้คำว่า “แล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม” เป็นคำรับหรือคำส่งข้อความนั้น ๆ

(ฉ) ถ้าจะกราบบังคมทูลพระกรุณาถึงความคิดความเห็นของตน ซึ่งค่อนข้างจะเชื่อแน่ ให้ใช้คำว่า “เห็นด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมว่า” ถ้าเป็นแต่การคาดคะเน หรือคิดว่า จะทำ จะเป็น ให้ใช้คำว่า “คิดด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมว่า” ในที่นั้น ๆ

(ช) ถ้าจะกราบบังคมทูลพระกรุณาเป็นทางขออนุญาตกระทำการใด ให้ใช้คำว่า “ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต”

(ฌ) ถ้าจะกราบบังคมทูลพระกรุณาถึงการที่ตนได้รู้ ให้ใช้คำว่า “ทราบเกล้าทราบกระหม่อม”

(ญ) ถ้าจะกราบบังคมทูลพระกรุณาถึงการกระทำการใดถวาย ให้ใช้คำว่า “สนองพระเดชพระคุณ”

(ต) ถ้าจะกราบบังคมทูลพระกรุณาขอเฝ้า หรือขอลวดยสิ่งใด ให้ใช้คำว่า “ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาส”

(ถ) ถ้าจะกราบบังคมทูลพระกรุณาถึงข้อความที่มีพระราชดำรัส หรือ คำริห์ ให้ใช้คำว่า “กระแสพระบรมราชโองการ” (หมายความว่า คำสั่ง) “กระแสพระราชดำรัส” หรือ “พระราชกระแส” (หมายความว่า คำพูด) “กระแสพระราชดำริห์” (หมายความว่า ความเห็น) และถ้าจะนำไปในที่ใดใช้คำว่า “เชิญ” ทั้งสิ้น

(ท) ถ้าจะกราบบังคมทูลพระกรุณาถึงการเข้าเฝ้า ให้ใช้คำว่า “เฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท”

(ข) ถ้าจะกราบบังคมทูลพระกรุณา ถึงการที่ทรงขอมทรงโปรดประการใด ให้ใช้คำว่า “ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม”

ในแบบเรียนราชการกรมมหาดเล็ก มีการยกตัวอย่างการเขียนหนังสือกราบบังคมทูลด้วย ซึ่งได้ยกมาเป็นตัวอย่างดังนี้

ตัวอย่างเชิญพระอาการสมเด็จพระสังฆราช^{๑๔}

ฉบับที่ ๓

พระอาการสมเด็จพระสังฆราช ขอพระราชทานทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย

วันที่ ๑๘ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๓๗

ขอเดชะฝ่าล่องธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า นายรักษฎานารด ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าล่องธุลีพระบาท

ด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าสมมติวงษ์วิโรทัย ผู้บัญชาการกรมมหาดเล็ก มีรับสั่งให้ข้าพระพุทธเจ้าไปเชิญพระอาการ สมเด็จพระสังฆราชขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา

ข้าพระพุทธเจ้าได้ไปเชิญพระอาการตั้งแต่วันที่ ๑๗ เมษายน ร.ศ.๑๑๗ เวลาห้าค่ำขุนเทวพรหมาได้ถวายพระโอสถต้มบำรุงพระธาตุ เวลา ๔ ทุ่มได้ถวายพระโอสถหอมจักระวาฬแก่พระวาโย ไม่ควรจะกราบบังคมทูลพระกรุณา เวลา ๘ ทุ่มเศษ มีพระอาการให้ปวดพระอุทร แล้วไปนั่งคนโทครั้ง ๑ เจ็ดด้วยเสมหะประมาณ ๓ ตะคัน แต่ปวดพระอุทรยังทรงอยู่ แล้วขุนเทวพรหมาถวายพระโอสถกุมเสมหะ ไม่ควรจะกราบบังคมทูลพระกรุณาเวลา ๙ ทุ่มเศษไป

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๓ - ๑๐๔.

ยังคนหนักมีแต่เสมหะประมาณครึ่งตะคัน แล้วพระครูธรรมกถาสุนทรถวายพระ
โอสถสุรามฤตย์ที่เคยเสวย เวลา ๑๑ ทุ่มบรรทมหลับ

วันที่ ๑๘ เมษายนเวลาบ่ายแล้ว ขุนเทวดพรหมาถวายพระโอสถต้มบำรุง
พระธาตุ แล้วเสวยพระอาหารต้มได้ประมาณด้วยฝาขนาดกลาง พระอาหารสวย
ได้ประมาณด้วยฝาขนาดเล็ก ขนบึงจืดแผ่นเล็กได้ ๑ แผ่น แล้วบรรทมหลับ ๆ
ตื่น ๆ ไปจนเวลา ๕ โมงเช้า เสวยพระอาหารต้มได้ประมาณ ๒ ช้อน เวลาเที่ยง
แล้วขุนเทวดพรหมาถวายพระโอสถประสะน้ำจิงแก้เสมหะ แล้วบรรทมหลับ ๆ
ตื่น ๆ ไปจนเวลาบ่าย ๓ โมง ขุนเทวดพรหมาถวายพระโอสถหัตถ์ยวดแก้หิว
อ่อน พระอาการเวลานี้ไม่ทรงสบาย

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า นายรักษฎานารถ

ข้อสังเกตการใช้ราชาศัพท์ในแบบเรียนราชการกรมมหาดเล็ก

๑) การสะกดคำ ทูลเกล้าฯ ถวายนั้น ใช้ตัว “น” สะกด เป็น ทูลเกล้า
ทูลกระหม่อมถวาย ซึ่งเป็นการสะกดคำที่ตรงความหมายโดยเขียนอย่างคนไทย

๒) ภาษาที่ใช้ไม่เป็นพิธีการ เช่นจะใช้เพียงขอพระราชทานกราบบังคมทูล ไม่ใช่ขอ
พระราชพระบรมราชวโรกาส

๓) ใช้คำราชาศัพท์ซ้อนคำสามัญ เช่น บรรทมหลับ ๆ บรรทมหลับ ๆ ตื่น ๆ และ
สร้างคำนามราชาศัพท์อย่างง่าย, โดยใช้ “พระ” นำหน้าคำนาม เมื่อมีคำขยายนาม ก็ใช้ศัพท์สามัญ
ขยายความเลย เช่น พระ + อาหาร + ต้ม เป็น “พระอาหารต้ม” (ข้าวต้ม) หรือ

พระ + อาหาร + สวย เป็น “พระอาหารสวย (ข้าวสวย)

ซึ่งการสร้างคำเช่นนี้ ในปัจจุบันไม่นิยม กล่าวกันว่าเป็นการสร้างคำที่ไม่ไพเราะรื่นหู แต่ถ้าศึกษา
ค้นคว้าเอกสารราชการอื่น ๆ ในสมัยนี้ เช่น ราชกิจจานุเบกษา ก็จะพบว่า การกราบบังคมทูลใน
งานพระราชพิธีในสมัยรัชกาลที่ ๕ นั้น ถ้อยคำภาษาจะมีความพิถีพิถัน ใช้ราชาศัพท์สูงสุดตามฐานะนคร
ศักดิ์ ดังตัวอย่าง

**คำถวายไทยมงคล
ของพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการฝ่ายใน^{๑๖}**

ขอเดชะ ฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า พระบรมวงศานุวงศ์เลขาทูตล่องธุลีพระบาทฝ่ายในทั้งปวง ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาส กราบบังคมทูลพระกรุณา ทราบฝ่าล่องธุลีพระบาท

ด้วยข้าพระพุทธเจ้า มีความโสมนัสยินดีในพระราชกรณียกิจ อันเป็นการรักษาพระราชบัญญัติชาติติยราชประเพณีที่ได้ทรงประดิษฐานรัชทายาทผู้สืบราชสันตติวงศ์ เพื่อเป็นการรับสรพยันตราอันจะมีมาแต่ที่ทั้งปวง ย่อมเป็นประโยชน์แก่ความสุขแก่พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าทูลล่องธุลีพระบาทแลอาณาประชาราษฎร์ทั้งปวง พระราชจริยานุวัตรอันนี้ เป็นไปในอัปมาทธรรม เป็นความชอบยิ่ง พระเดชพระคุณเป็นล้นเกล้าล้นกระหม่อม หาที่สุดมิได้

บัดนี้ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ประกาศสถาปนาสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร อันเป็นที่รักใคร่แลเคารพนับถือของข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงดังนี้ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงยังมีความชื่นชมยินดีทวีขึ้น เพราะได้ฟังได้เห็นได้ทราบพระอัยยาไศรยมาเป็นที่แน่ใจว่า เมื่อทรงพระเจริญพระชนมพรรษาทุกกาลทั้งจะประกอบด้วยพระปรีชาญาณแลศิลปวิทยายิ่งขึ้นโดยลำดับ จะได้ทรงประกอบพระราชกิจอันสมควรแก่พระราชอิสริยยศให้เจริญยิ่งมิได้เสื่อมคลาย จะได้เป็นที่ร่มเย็นแก่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายในกาลภายหน้า ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงตั้งใจเคารพนับถือแลขอปฏิบัติตามพระบรมราชประสงค์นี้ทุกประการ

^{๑๖} ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๑ แผ่นที่ ๔๓ วันที่ ๒๐ มกราคม รตนโกสินทรศก ๑๑๓ หน้า ๓๕๒ (พิมพ์ตามต้นฉบับ)

ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงขอถวายไชยมงคล ในมหาอุคตสมัยที่ได้ทรงประกอบพระราชกิจอันชอบยิ่ง ณ ครั้งนี้ ขอให้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ทรงพระเจริญพระชนมายุ นิราศจากสรรพโรคาพาธไทยพิบัติอุปีทวันตราย ทรงเกษมสำราญพระราชหฤทัย แลบริบูรณ์ด้วยพระราชวรฤทธิเดชานุภาพทุกประการ เพื่อจะได้ทรงทำนุบำรุงสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ให้ทรงพระเจริญยิ่งขึ้นในสรรพราชกิจงานุกิจทั้งปวง แลทรงชักนำไปในทางสัมมาปฏิบัติ ที่จะได้ทรงอุปถัมภ์พระบรมพุทธศาสนาแลอาณาประชาราษฎร์ในสยามราชอาณาจักร ให้ดำรงสถาพรในประโยชน์แลความสุขเกษมภาพสืบไป

อนึ่ง ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ขอถวายไชยมงคลแด่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ให้ทรงพระเจริญด้วย จตุรพร คือเจริญพระชนมายุพรรณ สุข พล ปฏิภาณ บริบูรณ์ด้วยสรรพศิริ สวัสดิคติพิพัฒน์มงคลศุภวิบุลยผลมโหฬารทุกประการ ขอเดชะ

จะเห็นว่าถ้อยคำในตัวอย่างข้างต้นนั้น ภาษาที่ใช้ยังคงเหมาะสมกับเป็นภาษาในงานพระราชพิธี มีการใช้คำศัพท์สูงต่างจากตัวอย่างหนังสือเชิญพระอาการสมเด็จพระสังฆราช และนี่คือลักษณะธรรมชาติของภาษาที่ย่อมเปลี่ยนแปลงตามกาลเทศะ โอกาส รวมทั้งสถานการณ์ต่าง ๆ ด้วย

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๖ ไม่โปรดคำกราบบังคมทูลบางคำที่มีกำหนดไว้ในแบบเรียนราชการกรมมหาดเล็กคือ คำว่า “ไม่ควรจะกราบบังคมทูลพระกรุณา” ทรงมีพระราชบันทึกว่า เมื่อไม่ควรจะกราบบังคมทูลพระกรุณา แล้วบอกมาทำไม ทั้งยังไม่โปรดคำขึ้นต้นในการกราบบังคมทูล ที่ต้องใช้ว่า “ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม” ในการกราบบังคมทูลทุกครั้งด้วยทำให้เสียเวลา ทั้งเวลาต้องกราบบังคมทูลเรื่องที่เร่งด่วน ก็จะทำให้ไม่ทันการได้^{๒๐}

^{๒๐} ธรรมเนียม, ราชศัพท์, ข้าราชการกรมมหาดเล็กพิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ หลวงสรรพสารกิจ (เคฉ่า คชนันท์), พิมพ์ครั้งที่ ๕ (พระนคร : บริษัทสหอุปรณ์การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๐๓), หน้า ๘๘ - ๘๙.

บทที่ ๔

แบบแผนและปัญหาการใช้ราชาศัพท์ในปัจจุบัน

ปัจจุบันราชาศัพท์มีแบบแผนการใช้แตกต่างกันตามลำดับฐานันดรศักดิ์ของพระราชวงศ์ ดังนี้^๑

๔.๑ การเขียนหนังสือกราบบังคมทูล กราบทูล ทูล และการกราบบังคมทูล กราบทูล ทูลด้วยวาจา

๔.๑.๑ พระมหากษัตริย์

ลักษณะวัฒนธรรมการเมืองการปกครองของไทยที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขของประเทศ ทำให้ประชาชนผูกพันกับสถาบันพระมหากษัตริย์มาเป็นเวลาช้านาน จึงยกย่องเทิดทูนพระมหากษัตริย์ไว้ในฐานันดรที่สูงที่สุด และกำหนดให้มีการใช้ถ้อยคำสำหรับพระมหากษัตริย์เพื่อแสดงถึงความนอบน้อมและการยกย่องเทิดทูนนั้น โดยกำหนดแบบแผนไว้ดังนี้

๑) การเขียนหนังสือกราบบังคมทูล^๒

คำขึ้นต้น

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า (ออกชื่อเจ้าของหนังสือ) ขอพระราชทาน
พระบรมราชวโรกาส กราบบังคมทูลพระกรุณา^๓ ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท...

^๑ คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจจัดทำหนังสือราชาศัพท์, ราชาศัพท์ (กรุงเทพฯ : สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, ๒๕๓๗), หน้า ๑

^๒ ตามปกติ การเขียนหนังสือกราบบังคมทูล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถ และกราบบังคมทูล กราบทูล พระราชวงศ์ชั้นเจ้าฟ้าขึ้นไปนั้น จะเขียนถึงราชเลขาธิการ หรือราชเลขานุการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ หรือผู้อำนวยการกองงานในพระองค์ หรือเลขานุการในพระองค์ของพระราชวงศ์พระองค์นั้น

^๓ คำว่า “กราบบังคมทูลพระกรุณา” เป็นคำเฉพาะสำหรับกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเท่านั้น

^๔ คำว่า “ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท” รวมทั้งคำว่า “ทราบฝ่าละอองพระบาท” “ทราบฝ่าพระบาท” เดิมใช้ว่า “ทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท” “ทราบใต้ฝ่าละอองพระบาท” และ “ทราบใต้ฝ่าพระบาท” แต่ปัจจุบันนิยมตัดคำว่า “ใต้” ออก คงมีคำว่า “ใต้” เฉพาะที่เป็นสรรพนามบุรุษที่ ๒ แต่ใครจะยังนิยมใช้ตามแบบเดิมก็ไม่ได้ผิดกฎเกณฑ์ สิ่งที่ผิดหลักการใช้ราชาศัพท์ คือ ใช้ “ทรง” มาซ้อนคำอีก เป็น “ทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท” “ทรงทราบฝ่าละอองพระบาท” “ทรงทราบฝ่าพระบาท” แต่คำว่า “ทรงทราบ” ที่มีความหมายว่า “รู้” นั้นใช้ “ทรง” นำหน้าได้ เพราะ “ทราบ” เป็นคำสามัญเมื่อเป็นกริยารราชาศัพท์ ต้องมีคำว่า “ทรง” นำหน้า

คำลงท้าย

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า (ลงลายมือชื่อเจ้าของหนังสือ)

(วงเล็บชื่อและตำแหน่งเจ้าของหนังสือ)

คำเจ้าหน้าที่ของ

ขอพระราชทานทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย ขอเดชะ

๒) การกราบบังคมทูลด้วยวาจา**คำขึ้นต้น**

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า (ออกชื่อผู้กราบบังคมทูลและตำแหน่ง) ขอ

พระราชทานพระบรมราชวโรกาสกราบบังคมทูลพระกรุณา ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท (และ
ข้อความต่อไปควรเป็นถ้อยคำแสดงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณในเรื่องที่จะกราบบังคมทูล)

คำลงท้าย

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ (ไม่ต้องกล่าวนามผู้กราบบังคมทูล
พระกรุณา)

สรรพนามในการเขียนหนังสือ และในการกราบบังคมทูลด้วยวาจา

ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท แทน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ข้าพระพุทธเจ้า แทน ผู้เขียน, ผู้พูด

๔.๑.๒ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ

ในสมัยก่อนราชาศัพท์สำหรับพระราชินีจะใช้เสมอเท่าพระยุพราช แต่เมื่อ
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสยุโรป เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๐ ได้มีพระบรม
โองการโปรดเกล้าฯ ให้เฉลิมพระยศสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระอัครราชเทวี เป็นสมเด็จพระ
พระบรมราชินีนาถ และทรงโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งสมเด็จพระนางเจ้า เสาวภาผ่องศรี พระบรม
ราชินีนาถ เป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินแทนพระองค์ และมีพระบรมราชโองการกำหนดแบบแผน
การใช้ราชาศัพท์สำหรับสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ให้ใช้เสมอคำกราบบังคมทูล
พระเจ้าแผ่นดิน ยกเว้นคำว่า “บรม” เท่านั้น ฉะนั้นการใช้ราชาศัพท์สำหรับสมเด็จพระบรม
ราชินีนาถ จึงเสมอเท่าพระมหากษัตริย์นับแต่นั้นมา โดยไม่ใช้คำว่า “บรม” ซึ่ง กำหนดเป็นแบบ
แผนดังนี้

๑) การเขียนหนังสือกราบบังคมทูล

คำขึ้นต้น

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า (ออกชื่อเจ้าของหนังสือ) ขอพระราชทานพระราช

วโรกาสกราบบังคมทูลทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท...

คำลงท้าย

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า (ลงลายมือชื่อเจ้าของหนังสือ)

(วงเล็บชื่อและตำแหน่งเจ้าของหนังสือ)

หรือจะนำคำว่า ขอเดชะ มาไว้หลังลายมือชื่อก็ได้

คำอำนวยของ

ขอพระราชทานทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย ขอเดชะ

๒) การกราบบังคมทูลด้วยวาจา

คำขึ้นต้น

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า (ออกชื่อผู้กราบบังคมทูลและตำแหน่ง (ถ้ามี) ขอพระราชทานพระราชวโรกาสกราบบังคมทูล และข้อความต่อไปควรเป็นถ้อยคำแสดงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณในเรื่องที่จะกราบบังคมทูล)

คำลงท้าย

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ (ไม่ต้องกล่าวนามผู้กราบบังคมทูลอีก)

สรรพนามที่ใช้ในการเขียนหนังสือ และ คำกราบบังคมทูลด้วยวาจา

ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท แทน สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ

ข้าพระพุทธเจ้า แทน ผู้เขียน, ผู้พูด

๔.๑.๓ พระราชวงศ์ชั้นสูง

สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช (สยามมกุฎราชกุมาร) สมเด็จพระบรมราชกุมารี

พระราชวงศ์ที่ทรงดำรงพระอิสริยยศ และอิสริยยศศักดิ์นี้ ในปัจจุบัน คือ

- สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร
- สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
- สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

๑) การเขียนหนังสือกราบบังคมทูล

คำขึ้นต้น

ขอพระราชทานกราบบังคมทูล (ออกพระนาม) ทราบฝ่าละอองพระบาท

คำลงท้าย

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า ลงลายมือชื่อ

(วงเล็บชื่อและตำแหน่งถ้ามี)

คำเจ้าหน้าที่ของ

ขอพระราชทานกราบบังคมทูล (ระบุพระนาม)

๒) การกราบบังคมทูลด้วยวาจา

คำขึ้นต้น

ขอพระราชทานกราบบังคมทูลทราบฝ่าละอองพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้า (ออกชื่อผู้กราบบังคมทูลและตำแหน่ง และข้อความต่อไป
ควรเป็นถ้อยคำแสดงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณในเรื่องที่จะกราบบังคมทูล)

คำลงท้าย

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม

สรรพนามที่ใช้ในการเขียนหนังสือ และการกราบบังคมทูล ด้วยวาจา

ใต้ฝ่าละอองพระบาท แทน พระบรมวงศานุวงศ์

ข้าพระพุทธเจ้า แทน ผู้เขียน, ผู้พูด

๔.๑.๔ สมเด็จพระเจ้าฟ้า

เจ้านายที่ทรงดำรงพระอิสริยยศและอิสริยยศศักดิ์นี้ ในปัจจุบัน คือ

- สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์อัครราชกุมารี
- สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

๑) การเขียนหนังสือกราบทูล

คำขึ้นต้น

ขอพระราชทานกราบทูล (ออกพระนาม) ทราบฝ่าพระบาท^๔

คำลงท้าย

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า (ลงลายมือชื่อ)

(วงเล็บชื่อและตำแหน่ง ถ้ามี)

คำเจ้าหน้าที่ของ

ขอพระราชทานกราบทูล (ระบุพระนาม)

๒) การกราบทูลด้วยวาจา

คำขึ้นต้น

ขอพระราชทานกราบทูลทราบฝ่าพระบาท

คำลงท้าย

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม

สรรพนามที่ใช้ในการเขียนหนังสือ และ การกราบทูลด้วยวาจา

ได้ฝ่าพระบาท แทน สมเด็จพระเจ้าฟ้า

ข้าพระพุทธเจ้า แทน ผู้เขียน, ผู้พูด

๔.๑.๕ พระบรมวงศ์ ชั้นพระองค์เจ้า

หมายถึง พระองค์เจ้าที่เป็นพระราชโอรส พระราชธิดาในพระมหากษัตริย์

ไม่ว่ารัชกาลใด

ปัจจุบัน ไม่มี

^๔ เดิมคำขึ้นต้นในการเขียนหนังสือกราบทูลและคำกราบทูลด้วยวาจาท่อพระราชวงศ์ ชั้น สมเด็จพระเจ้าฟ้า เดิมมีแบบแผนกำหนดใช้ว่า “ขอประทานกราบทูล” แต่สมัยปัจจุบันได้เปลี่ยนเป็น “ขอพระราชทานกราบทูล”

๑) การเขียนหนังสือกราบทูล

คำขึ้นต้น

ขอประทานกราบทูล (ออกพระนาม) ทราบฝ่าพระบาท

คำลงท้าย

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า ลงลายมือชื่อ

(วงเล็บชื่อและตำแหน่ง ถ้ามี)

คำเจ้าหน้าที่ของ

ขอประทานกราบทูล (ระบุพระนาม)

๒) การกราบทูลด้วยวาจา

คำขึ้นต้น

ขอประทานกราบทูลทราบฝ่าพระบาท

คำลงท้าย

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

สรรพนามที่ใช้ในการเขียนหนังสือ และการกราบทูลด้วยวาจา

ได้ฝ่าพระบาท แทน พระบรมวงศ์ ชั้นพระองค์เจ้า

ข้าพระพุทธเจ้า แทน ผู้เขียน, ผู้พูด

๔.๑.๖ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า (ที่มีได้ทรงกรม)

พระอนุวงศ์ ชั้นพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า (ที่ทรงกรม)

เจ้านายที่ทรงดำรงพระอิสริยยศและอิสริยยศักดิ์นี้ ในปัจจุบันคือ

- พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ
- พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา
- พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์
- พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าอทิตยาทรกิติคุณ

๑) การเขียนหนังสือกราบทูล

คำขึ้นต้น กราบทูล (ออกพระนาม) ทราบฝ่าพระบาท^๖

คำลงท้าย ควรมิควรรแล้วแต่จะโปรด

คำเจ้าหน้าที่ของ กราบทูล (ระบุพระนาม)

๒) การกราบทูลด้วยวาจา

คำขึ้นต้น กราบทูลทราบฝ่าพระบาท

คำลงท้าย ควรมิควรรแล้วแต่จะโปรด

สรรพนามที่ใช้ในการเขียนหนังสือ และ การกราบทูลด้วยวาจา

ฝ่าพระบาท	แทน	พระราชวงศ์
(ชาย) เกล้ากระหม่อม	แทน	ผู้เขียน, ผู้พูด
(หญิง) เกล้ากระหม่อมฉัน		

๔.๑.๓) พระอนุวงศ์ ชั้นพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า (ที่มีได้ทรงกรม)

เจ้านายที่ทรงดำรงฐานันดรศักดิ์นี้ ในปัจจุบัน เช่น

- พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสุทธสิริโสภา

- พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิมลฉัตร

๑) การเขียนหนังสือ

คำขึ้นต้น ทูล (ออกพระนาม) ทราบฝ่าพระบาท

คำลงท้าย ควรมิควรรแล้วแต่จะโปรด

ลงลายมือชื่อ

(วงเล็บชื่อและตำแหน่ง) (ถ้ามี)

คำเจ้าหน้าที่ของ ทูล (ระบุพระนาม)

^๖ ปัจจุบันมีหน่วยงานหลายแห่งได้ใช้คำขึ้นต้นในการเขียนหนังสือกราบทูลพระราชวงศ์ชั้น พระองค์เจ้านี้ว่า ขอประทานกราบทูล (ออกพระนาม) ทราบฝ่าพระบาท และคำกราบทูลด้วยวาจา ก็ใช้ว่า “ขอประทานกราบทูล ทราบฝ่าพระบาท” ซึ่งเป็นการใช้คำในระดับชั้นพระบรมวงศ์ พระองค์เจ้าแทน หากแต่คำ ลงท้ายในการเขียนหนังสือกราบทูล และกราบทูลด้วยวาจา หน่วยงานเหล่านั้นกลับใช้คำลงท้ายตามแบบแผนของ เจ้านายชั้นนี้ คือ “ควรมิควรรแล้วแต่จะโปรด” ซึ่งเป็นการใช้ที่ผิดจากระเบียบแบบแผน

๒) การทูลด้วยวาจา

คำขึ้นต้น ทูลฝ่าพระบาท ทรงทราบ

คำลงท้าย ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

สรรพนามที่ใช้ในการเขียนหนังสือ และการทูลด้วยวาจา

ฝ่าพระบาท แทน พระราชวงศ์

(ชาย) กระหม่อม แทน ผู้เขียน, ผู้พูด

(หญิง) หม่อมฉัน

๔.๑.๘ พระอนุวงศ์ ชั้นหม่อมเจ้า

เจ้านายที่ทรงดำรงฐานันดรศักดิ์นี้ ในปัจจุบัน เช่น

- หม่อมเจ้าสิริวิวัฒน์ มหิดล

- หม่อมเจ้ากรณิการ์ จิตรพงศ์

- หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล

๑) การเขียนหนังสือ

คำขึ้นต้น ทูล (ออกพระนาม)

คำลงท้าย แล้วแต่จะโปรด

คำอำนำของ ทูล (ระบุพระนาม)

๒) การทูลด้วยวาจา

คำขึ้นต้น ทูลฝ่าพระบาท

คำลงท้าย แล้วแต่จะโปรด

สรรพนามที่ใช้ในการเขียนหนังสือ และการทูลด้วยวาจา

ฝ่าพระบาท แทน หม่อมเจ้า

(ชาย) กระหม่อม แทน ผู้เขียน, ผู้พูด

(หญิง) หม่อมฉัน

๔.๑.๕ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า^๓

๑) การเขียนหนังสือกราบทูล

คำขึ้นต้น ขอพระทานกราบทูล สมเด็จพระสังฆราชเจ้า (ออกพระนาม)

คำลงท้าย ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

คำอำนวยของ ขอพระทานกราบทูล (ระบุพระนาม)

๒) การเขียนคำกราบทูลด้วยวาจา

คำขึ้นต้น ขอพระทานกราบทูล ทราบฝ่าพระบาท

คำลงท้าย ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

สรรพนามที่ใช้ในการเขียนหนังสือ และ ในการกราบทูลด้วยวาจา

ใต้ฝ่าพระบาท แทน สมเด็จพระสังฆราชเจ้า

ข้าพระพุทธเจ้า แทน ผู้เขียน, ผู้พูด

ราชาศัพท์ที่ใช้กับสมเด็จพระสังฆราชเจ้า

สมเด็จพระสังฆราชเจ้าใช้ราชาศัพท์เสมอกับพระราชวงศ์ชั้นพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้า (พระองค์เจ้าที่เป็นพระราชโอรสในพระมหากษัตริย์ไม่ว่ารัชกาลใด)

๔.๑.๑๐ สมเด็จพระสังฆราช

ปัจจุบัน คือ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

๑) การเขียนหนังสือกราบทูล

คำขึ้นต้น กราบทูล (ออกพระนาม)

คำลงท้าย ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

คำอำนวยของ กราบทูล (ระบุพระนาม)

^๓ สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก เป็นสมณศักดิ์สูงสุดของพระสงฆ์ไทย เรียกโดยย่อว่า สมเด็จพระสังฆราช แต่ถ้าพระสงฆ์ผู้ที่จะได้รับพระราชทานพระมหากฐณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราชทรงมีฐานันดรศักดิ์เดิมเป็นหม่อมเจ้าหรือพระองค์เจ้า จะได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราชเจ้า

๒) การกราบทูลด้วยวาจา

คำขึ้นต้น กราบทูล ทราบฝ่าพระบาท

คำลงท้าย ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

สรรพนามที่ใช้ในการเขียนหนังสือ และการกราบทูลด้วยวาจา

ฝ่าพระบาท	แทน	สมเด็จพระสังฆราช
(ชาย) เก้ากระหม่อม	แทน	ผู้เขียน, ผู้พูด
(หญิง) เก้ากระหม่อมฉัน		

ราชาศัพท์ที่ใช้กับสมเด็จพระสังฆราช

ราชาศัพท์ที่ใช้กับสมเด็จพระสังฆราชนั้น จะเสมอกับพระราชวงศ์ชั้นพระอนุวงศ์
พระองค์เจ้า (พระองค์เจ้าที่เป็นพระราชนัดดาในพระมหากษัตริย์ ไม่ว่ารัชกาลใด)

๔.๒ การใช้คำนามราชาศัพท์สำหรับพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์

การใช้คำนามราชาศัพท์สำหรับพระพระมหากษัตริย์ จะมีการสร้างคำหลายวิธี คือ

๑) กำหนดคำให้เป็นราชาศัพท์ เช่น วัง ตำแหน่ง เจ้าจอม ซาษา ฯลฯ แต่คำเหล่านี้
เมื่อต้องการที่จะใช้ในระดับที่สูงขึ้นจะต้องนำคำอื่นมาประกอบด้วย เช่น พระราชวัง พระตำหนัก
เจ้าจอมมารดา พระอัครชายา

๒) ใช้คำ พระบรม พระบรมราช พระอัคร พระอัครราช พระมหา นำหน้า
คำนามสามัญซึ่งจะใช้เฉพาะกับคำนามที่มีความสำคัญยิ่งที่มุ่งจะถวายพระเกียรติยศ เช่น พระบรม-
เดชานุภาพ พระปรมาภิไธย พระบรมวงศานุวงศ์ พระบรมราชโองการ พระบรมราโชวาท พระบรม-
ราชูปถัมภ์ พระบรมราชานุเคราะห์ พระบรมราชานุญาติ พระบรมราโชบาย พระบรมราชาภิเษก
พระอัครราชชายา พระอัครชายา พระมหามณเฑียร พระมหาปราสาท ฯลฯ

คำว่า “พระบรม” และ “พระบรมราช” นี้ใช้เฉพาะกับพระมหากษัตริย์เท่านั้น
ยกเว้นคำว่า “พระบรมศพ” “พระบรมอัฐิ” ซึ่งใช้ในกรณีที่จะเกิดพระเกียรติแต่สมเด็จพระอัครมเหสี
สมเด็จพระบุพราช หรือ สมเด็จพระบรมราชชนนี เมื่อเสด็จสวรรคต

๓. ใช้คำ พระราช นำหน้าคำนาม คำเหล่านี้จะมีความสามัญรองมาจากคำที่ใช้
พระบรม และพระบรมราช นำ เช่น พระราชประวัติ พระราชวงศ์ พระราชดำรัส พระราชลัญจกร
พระราชปรารภ พระราชปฏิสันถาร พระราชประสงค์ พระราชดำริ พระราชวินิจฉัย พระราชกุศล
พระราชพิธี พระราชภารกิจ ฯลฯ

๔. ใช้คำ พระ นำหน้าคำนามทั่วไป เช่น พระดำหนัก พระที่นั่ง พระเก้าอี้ คำนามราชาศัพท์ในหมวดร่างกายจะใช้ พระนำหน้าทั้งสิ้น เช่น พระเนตร พระกรรณ พระศอ พระอุระ พระหัตถ์ พระบาท ฯลฯ

๕. ใช้คำ หลวง หรือ ต้น ประกอบหลังคำนามที่คำไทยแท้ คำว่า “หลวง” จะใช้กับ คน สัตว์ สิ่งของ เช่น ลูกหลวง หลานหลวง ข้าหลวง เรือหลวง ส่วนคำว่า “ต้น” จะใช้กับ ที่ทาง สิ่งของ และสัตว์ เช่น ช้างต้น ม้าต้น เรือต้น เครื่องต้น ฯลฯ (คำว่า หลวง เมื่อนำไปประกอบท้ายคำสามัญบางคำ ก็ไม่ใช่คำราชาศัพท์ที่ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ ยังคงเป็นคำสามัญ เช่น เขาหลวง ทะเลหลวง ฯลฯ คำ “หลวง” ในที่นี้ แปลว่า ใหญ่ คือ เขาใหญ่ ทะเลใหญ่ นั่นเอง)

๖. ใช้ ทรง ประกอบหลังคำไทยสามัญ เช่น ช้างทรง ม้าทรง เครื่องทรง ฯลฯ คำนี้ใช้ได้ทั้งกับพระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์

ส่วนคำนามราชาศัพท์ที่ใช้สำหรับสมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ และสมเด็จพระบรมราชชนนี นั้น ใช้คำนามราชาศัพท์เหมือนกัน โดยใช้คำ “พระราช” และ “พระ” นำหน้าคำนามสามัญ คำสามัญที่มีความหมายที่สำคัญ จะใช้ “พระราช” นำ เช่น พระราโชวาท พระราชดำรัส พระราชดำริ พระราชานุญาต ส่วนคำนามทั่วไปจะใช้ “พระ” นำหน้า เช่น พระที่นั่ง พระเนตร พระกร คำนามราชาศัพท์หมวดร่างกายใช้เหมือนพระมหากษัตริย์ ยกเว้นราชาศัพท์บางคำที่กำหนดใช้เฉพาะพระมหากษัตริย์ เช่น คำว่า พระเจ้าแผ่นดิน พระเจ้า นอกจากนั้นยังใช้ “ทรง” ประกอบหลังคำสามัญ เช่นเดียวกับคำราชาศัพท์ที่ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ แต่จะใช้คำ “ต้น” และ “หลวง” ไม่ได้ เพราะสองคำนี้ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์เท่านั้น

พระราชวงศ์อื่น ๆ คือ สมเด็จพระเจ้าพี่ และพระองค์เจ้านั้นจะใช้ “พระ” นำหน้าคำสามัญ หรือ “ทรง” ประกอบหลังคำสามัญ เช่น พระโอวาท พระดำรัส พระดำริ พระอนุญาต ผ้าทรง เรือทรง เป็นต้น

สำหรับหม่อมเจ้านั้นในตำราราชาศัพท์ กำหนดให้ไม่ใช้ “พระ” นำหน้าคำสามัญ แต่ให้ใช้คำที่สูงกว่าคำที่ใช้กับบุคคลทั่วไป เช่น

คอ	ก็ให้ใช้ว่า	“คอ”	ไม่ใช่	“พระคอ”
ตา	ให้ใช้ว่า	“เนตร”	ไม่ใช่	“พระเนตร”
มือ	ให้ใช้ว่า	“กร”	ไม่ใช่	“พระกร”

อย่างไรก็ตาม ถ้าเป็นหม่อมเจ้าซึ่งดำรงพระอิสริยยศสูง เป็นพระโอรส พระธิดาใน สมเด็จพระเจ้าฟ้าแล้ว แต่โบราณกาลก็จะใช้ราชาศัพท์ เทียบเท่าพระอนุวงศ์ ชั้นพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า (ที่มีได้ทรงกรม) ฉะนั้น คำนามราชาศัพท์ก็จะมีคำว่า “พระ” นำ เป็น พระสอ พระเนตร พระกร พระคำริ พระคำรัส เป็นต้น^๔

ปัจจุบันความเจริญทางวัตถุมีมากขึ้น ดังนั้นจึงมีสิ่งของหลายอย่างที่พระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระราชวงศ์ทรงใช้ แต่ไม่มีการบัญญัติเป็นคำราชาศัพท์ จึงทำให้เกิด ปัญหาว่าจะใช้ราชาศัพท์อย่างไร หลายคนได้นำหลักการสร้างคำนามราชาศัพท์ไปใช้ และสร้างคำ ใหม่ ๆ ขึ้นมา โดยเดิมคำว่า “พระราช พระ” นำหน้าคำสำคัญเหล่านั้น จึงเกิดคำราชาศัพท์ใหม่ ๆ ขึ้น มาก เช่น พระกระเป่า พระคินสอ พระถ้วยชา พระปากกา พระแปรง^๕ ซึ่งไม่ถูกต้องนัก ทั้งยังไม่ ไพเราะรื่นหู การใช้ราชาศัพท์เป็นลักษณะอัจฉริยะของคนไทยที่ไม่เพียงแต่จะมีคำหลากหลายใช้ ตามลำดับฐานะบุคคลเท่านั้น ยังต้องเป็นคำที่ไพเราะสละสลวยด้วย ฉะนั้นคำศัพท์ใหม่ ๆ จะไม่ใช่ หลักเกณฑ์ข้างต้นหากแต่จะเลือกใช้ราชาศัพท์เดิมที่มีอยู่มาประกอบเข้ากับคำใหม่ เช่น แปรงสีฟัน เรามีกำนามราชาศัพท์ “ฟัน” ว่า “พระทนต์” ก็ใช้ว่า “แปรงชำระพระทนต์” หรือ โต๊ะเขียนหนังสือก็ ใช้ว่า “โต๊ะทรงพระอักษร” ถ้วยชาก็ใช้ว่า “ถ้วยพระสุธารสชา” กระเป่า ใช้ว่า “กระเป่าทรงถือ” แทน ซึ่งจะใช้เหมือนกันทั้งพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ บางคำศัพท์โดยเฉพาะศัพท์ใหม่ ทางเทคโนโลยีต่าง ๆ หรือคำทับศัพท์ในภาษาอังกฤษ ควรใช้ตามคำศัพท์เดิมนั้น ไม่จำเป็นต้อง เปลี่ยนแปลง เช่น คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์มือถือ วิทยุติดตามตัว ลิปสติก ฯลฯ

๔.๓ การใช้คำกริยาสำหรับพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์

การใช้คำกริยาสำหรับพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์นั้นส่วนมากมักจะใช้คำ อย่างเดียวกัน หรือคล้ายคลึงกัน ที่แตกต่างกันก็มีบ้างหากเป็นส่วนน้อย การสร้างคำให้เป็นกริยา ราชาศัพท์มีหลายลักษณะ ดังนี้

๑. มีการบัญญัติศัพท์โดยกำหนดให้เป็นกริยารราชาศัพท์ ส่วนมากเป็นคำในภาษา เขมร ภาษาบาลี และสันสกฤต กริยารราชาศัพท์นี้นำไปใช้โดยไม่ต้องมีคำอื่นประกอบและมักเป็น คำที่ใช้เหมือนกันทั้งพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ เช่น เสวย (กิน) ประทับ (อยู่,นั่ง) เสด็จ (ไป,มา) สรง (อาบน้ำ) บรรทม (นอน) ตรัส,ดำรัส,รับสั่ง (พูด,แจ้ง) โปรด (รัก,ชอบ) ฯลฯ

^๔ สัมภาษณ์หม่อมเจ้ากรณิการ์ จิตรพงศ์, ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๔๒.

^๕ ปรากฏในหนังสือข้าราชการในกรมมหาดเล็ก รัตนโกสินทรศก ๑๑๖ ใช้คำว่า พระแปรง พระกล้องส่อง พระสมุด ฯลฯ แต่ปัจจุบันไม่เป็นที่นิยมใช้

๒. ใช้คำ “ทรง” นำหน้าคำกริยาสามัญ เพื่อให้คำกริยานั้นเป็นกริยาราชศัพท์ แต่คำเหล่านี้ใช้ทั้งกับพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ เช่น

ฟัง	เป็น	ทรงฟัง	กล่าว	เป็น	ทรงกล่าว
วิ่ง	เป็น	ทรงวิ่ง	เล่น	เป็น	ทรงเล่น
ยืน	เป็น	ทรงยืน	แต่ง	เป็น	ทรงแต่ง
ร้อง	เป็น	ทรงร้อง	ดี	เป็น	ทรงดี
สั่งสอน	เป็น	ทรงสั่งสอน	เดินรำ	เป็น	ทรงเดินรำ

การใช้ทรงนำหน้าคำกริยาสามัญนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงประกาศยกเว้นคำว่า “สระ” ไม่ต้องเติมคำว่า “ทรง” เช่น สระผม ให้ใช้ว่า สระพระเจ้า (สำหรับพระมหากษัตริย์) สระพระเกษา (สำหรับพระราชวงศ์)

๓. ใช้ “ทรง” นำหน้าคำนามสามัญ แต่ “ทรง” ในที่นี้มีความหมายได้หลายอย่าง เปลี่ยนไปตามเนื้อความข้างหลัง ฉะนั้นเวลาแปลหรือนำมาใช้ต้องพิจารณาคำนามสามัญที่มาประกอบ เช่น

ทรงศีล	แปลว่า	รับศีล
ทรงธรรม	แปลว่า	ฟังธรรม
ทรงบาตร	แปลว่า	ตักบาตร
ทรงช้าง	แปลว่า	ขี่ช้าง
ทรงราชย์	แปลว่า	ครองราชย์
ทรงกรม	แปลว่า	มีฐานันดรเป็นเจ้าต่างกรม

กริยาราชศัพท์ในหัวข้อนี้ ทั้งพระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์ ส่วนมากใช้เหมือนกัน ยกเว้นบางคำที่มีความหมายเฉพาะ เช่น ทรงราชย์ (เฉพาะพระมหากษัตริย์) ทรงกรม (เฉพาะพระราชวงศ์ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาพระอิสริยยศเป็นเจ้าต่างกรม)

๔. ใช้ “ทรง” นำหน้านามราชศัพท์ เพื่อให้เป็นกริยาราชศัพท์ ซึ่งจะใช้ต่างกัน สำหรับพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ กล่าวคือ พระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ชั้นสูงจะใช้ “ทรง” นำหน้าคำนามราชศัพท์ ที่มีคำว่า “พระราช” เช่น

พระราชดำริ (ความคิด)	เป็น	ทรงพระราชดำริ (คิด)
พระราชปรารภ (คำปรารภ)	เป็น	ทรงพระราชปรารภ (พูดปรารภ)
พระราชอุตสาหะ (ความอุตสาหะ)	เป็น	ทรงพระราชอุตสาหะ (พยายาม)
พระราชปฏิสันถาร (คำทักทาย)	เป็น	ทรงพระราชปฏิสันถาร (ทักทาย)

หากแต่ถ้าเป็นพระราชวงศ์ตั้งแต่ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าลงมาถึงชั้นพระองค์เจ้า จะใช้ว่า ทรงพระคำริ ทรงพระปรารภ ทรงพระอุตสาหะ ทรงปฏิสันถาร^{๑๑}

สำหรับพระราชวงศ์ชั้นหม่อมเจ้า ดัดคำว่า “พระ” ออกหมด เป็น ทรงคำริ ทรงปรารภ ทรงอุตสาหะ ทรงปฏิสันถาร

อย่างไรก็ตาม ก็ไม่ได้หมายความว่าหากเป็นพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ชั้นสูง จะต้องใช้ “พระราช” เสมอไป คำนามราชาศัพท์ที่ใช้ “พระ” นำก็มีหลายคำ เมื่อเป็นคำกริยาราชศัพท์ ก็จะกลายเป็นใช้ “ทรง” นำหน้า “พระ” เท่านั้น ซึ่งคำดังกล่าวเหล่านี้ก็จะใช้เหมือนกันทั้งพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ (ยกเว้นหม่อมเจ้า) เช่น

พระสุบิน (ความฝัน) เป็น ทรงพระสุบิน (ฝัน)

พระอักษร (ตัวหนังสือ) เป็น ทรงพระอักษร (เขียน, อ่าน, เรียนหนังสือ)

คำว่า “ทรง” ใช้หน้านามราชาศัพท์ได้ แต่จะนำไปซ้อนคำที่เป็นกริยาราชศัพท์อยู่แล้วไม่ได้ เช่น ทรงตรัส ทรงเสด็จ ทรงบรรทม ทรงสร่ง ทรงประทับ

๕. ใช้คำ “เสด็จ” นำหน้ากริยาสามัญบางคำ มีความหมายเช่นเดียวกับการใช้ “ทรง” นำหน้า คือความสำคัญของความหมายอยู่ที่คำกริยาที่นำมาประกอบข้างหลัง เช่น เสด็จกลับ เสด็จขึ้น เสด็จลง เสด็จถึง เสด็จออก เสด็จเข้า เสด็จสถิต

เหล่านี้ใช้เหมือนกันทั้งพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ ยกเว้นบางคำที่มีความหมายเฉพาะพระมหากษัตริย์ เช่น เสด็จผ่านพิภพ เสด็จดำรงราชย์ เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ

๖. บัญญัติศัพท์ให้เป็นกริยาราชศัพท์ที่มีแบบแผน กำหนดใช้แตกต่างกันตามชั้นบุคคล คำดังกล่าวนี้ไม่ได้กำหนดสำหรับพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์เท่านั้น บางคำมีกำหนดใช้สำหรับพระสงฆ์รวมทั้งบุคคลทั่วไปด้วย ตัวอย่าง เช่น

^{๑๑} ไม่จำเป็นว่ากริยาราชศัพท์ที่ใช้กับพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ชั้นสูง ซึ่งนำคำ “ทรง” ประกอบหน้าคำ “พระราช” นั้น เมื่อนำมาใช้กับพระราชวงศ์ชั้นนี้จะต้องใช้คำว่า “ทรงพระ...” เสมอไป บางคำใช้ “ทรง” นำหน้ากริยาสามัญเท่านั้น

กริยาราชศัพท์ที่มีแบบแผน กำหนดใช้ตามชั้นบุคคล

กริยา	ราชศัพท์	ใช้สำหรับ	หมายเหตุ	
เกิด	ทรงพระราชสมภพ	- พระมหากษัตริย์	คำนี้จะใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ก็ได้	
โกจร	ประสูติ	- พระราชวงศ์		
	ทรงพระพิโรธ	- พระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ชั้นสูง		
	กริ้ว	- พระราชวงศ์		
เจ็บป่วย	ทรงพระประชวร	- พระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ชั้นสูง		
	ประชวร	- พระราชวงศ์		
	อาพาธ	- พระสงฆ์		
ตาย	สวรรคต	- พระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ชั้นสูง		เป็นคำใช้ในสมัยก่อน
	ทิวงคล	- กรมพระราชวังบวร - พระราชาต่างประเทศ		
	สิ้นพระชนม์	- พระราชวงศ์ตั้งแต่ชั้นพระองค์เจ้าขึ้นไป		ใช้กับสมเด็จพระสังฆราชเจ้า และสมเด็จพระสังฆราชด้วย
	ถึงชีพิตักษัย	- ทว่จอมเจ้า		
	สิ้นชีพิตักษัย			
	มรณภาพ	- พระสงฆ์ทั่วไป		
	ถึงแก่กรรม	- ผู้ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ปริญญจุลจอมเกล้า		

กริยา	ราชาศัพท์	ใช้สำหรับ	หมายเหตุ
แต่งหนังสือ แต่งเพลง ให้	ถึงแก่นิจกรรม	- ผู้ได้รับเครื่องราช อิสริยาภรณ์ปดมาภรณ์ มงกุฎไทย หรือทุติย- จุลจอมเกล้าและทุติย- จุลจอมเกล้าพิเศษ	จะใช้ทรงเรียบเรียง หรือทรงแต่งก็ได้
	ถึงแก่กรรม	- บุคคลทั่วไป	
	ทรงพระราชนิพนธ์	- พระมหากษัตริย์ และ พระราชวงศ์ชั้นสูง	
	ทรงพระนิพนธ์	- พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จ เจ้าฟ้าและพระองค์เจ้า (ทรงกรม)	
	ทรงนิพนธ์	พระองค์เจ้า (ไม่ทรงกรม) และหม่อมเจ้า	ปัจจุบันสมเด็จเจ้าฟ้า ใช้พระราชทาน
	พระราชทาน	- พระมหากษัตริย์ และ พระราชวงศ์ชั้นสูง	
ประทาน	- พระราชวงศ์ตั้งแต่ชั้น หม่อมเจ้าขึ้นไป		

แบบแผนการใช้ราชาศัพท์ เดิมใช้คำว่า “ประทาน” ตั้งแต่หม่อมเจ้าถึงสมเด็จเจ้าฟ้า ดังปรากฏให้เห็นจากเอกสารหลายเรื่อง เช่น ลายพระหัตถ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ หรือแม้แต่ในหนังสือพระราชกรณียกิจ ซึ่งสำนักราชเลขาธิการเป็นผู้จัดพิมพ์ ก็ใช้คำว่า “ประทาน” กับสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอเจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดาฯ^{๑๑} เพิ่งมาเปลี่ยนใช้ “พระราชทาน” สำหรับสมเด็จเจ้าฟ้าทุกพระองค์เมื่อไม่กี่ปี^{๑๒} และได้เปลี่ยนการใช้คำซึ่งเดิมใช้ว่า “ขอประทานพระอนุญาต ขอประทานพระวโรกาส” เป็น “ขอพระราชทานพระอนุญาต ขอพระราชทานพระวโรกาส” ในการกราบทูลพระราชวงศ์ชั้นสมเด็จเจ้าฟ้าด้วย^{๑๓}

^{๑๑} สำนักราชเลขาธิการ, พระราชกรณียกิจ ตุลาคม ๒๕๓๔-กันยายน ๒๕๓๕ (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗), หน้า ๖๕.

^{๑๒} สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาส ราชนครินทร์ โปรดใช้ราชาศัพท์ตามหลักเกณฑ์เดิม ฉะนั้น จึงคงใช้คำว่า ประทาน ขอประทานพระอนุญาต ขอประทานพระวโรกาส สำหรับพระองค์ท่าน แต่การเขียนหนังสือกราบทูล และการกราบทูลด้วยวาจา ต้องใช้ตามระเบียบ ดูหน้า ๕๔.

๔.๔ ปัญหาการใช้ราชาศัพท์ในปัจจุบัน

ปัญหาการใช้ราชาศัพท์ เป็นเรื่องที่ถูกกล่าวถึงกันอยู่เสมอ เพราะราชาศัพท์เป็นภาษาที่มีแบบแผน มีระเบียบการใช้ และมีลักษณะเฉพาะ ทั้งยังแตกต่างกันตามลำดับชั้นของบุคคล ทำให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นเรื่องที่ยาก หรือเกิดความสับสนในการเลือกใช้คำให้ถูกต้องตามลำดับฐานันดรศักดิ์ของบุคคล ประกอบกับสภาพสังคมปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปมาก ภาษาย่อมมีการเปลี่ยนแปลงตาม เมื่อมีคำศัพท์ใหม่ ๆ เกิดขึ้น ก็จำเป็นจะต้องสร้างคำราชาศัพท์ใหม่ ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ มีการสร้างคำศัพท์ใหม่หรือเปลี่ยนแปลงโดยการเปลี่ยนคำ เดิมคำ หรือ ตัดบางคำจากราชาศัพท์เดิม จนเกิดความสับสน และนำไปใช้อย่างไม่ถูกต้อง ไม่เพียงเท่านั้น การใช้ราชาศัพท์ยังขึ้นอยู่กับความนิยมของผู้ใช้ในแต่ละยุคสมัยด้วย บางสมัยคำราชาศัพท์เช่นนี้อาจเป็นที่นิยมใช้กัน แต่บางสมัยอาจไม่นิยม ผู้ที่เคยชินต่อการใช้ราชาศัพท์อย่างหนึ่ง ก็อาจเกิดความรู้สึกขัดต่อการใช้ราชาศัพท์ของอีกสมัยหนึ่ง ทำให้ผู้ที่ไม่แน่ใจว่าจะใช้คำใดจึงจะถูกต้อง ยิ่งเกิดความสับสนในการใช้มากขึ้น ซึ่งจะขอยกตัวอย่างคำที่มีปัญหาการใช้ในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

๔.๔.๑ ในหลวง และพ่อหลวง

ศัพท์ในภาษาไทยที่ใช้เรียกพระมหากษัตริย์นั้นมีอยู่หลายคำ แต่ละคำล้วนแสดงถึงความรู้สึก และทรงพระชนม์ของคนในสังคมไทยได้อย่างดี

ในสมัยกรุงสุโขทัย คำเรียกพระมหากษัตริย์จะใช้คำว่า “พ่อขุน” เพราะลักษณะการปกครองในสมัยนั้นเป็นแบบ ปิตุราชา ต่อมาในสมัยอยุธยาวัฒนธรรมความเชื่อของสังคมเปลี่ยนไป พระมหากษัตริย์เปรียบประดุจพระเจ้าตามความเชื่อของคติพราหมณ์ ลัทธิเทวราช หรือที่เรียกว่า ไสเลนทร์ (ไสล + อินทร์) แปลว่าผู้เป็นใหญ่แห่งภูเขาหรือบนภูเขา แสดงว่าคติพราหมณ์นี้ถือพระมหากษัตริย์เทียบเท่ากับพระศิวะ ที่สถิตอยู่ยอดเขาไกรลาสนั่นเอง^{๓๓} พระมหากษัตริย์จึงเป็นที่เคารพสูงสุด คำเรียกขานพระมหากษัตริย์ในสมัยกรุงอยุธยา จึงใช้ว่า “สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว” “พระพุทธเจ้าอยู่หัว” ซึ่งใช้ต่อมาถึงสมัยต้นรัตนโกสินทร์ภายหลังในสมัยรัชกาลที่ ๔ ได้เปลี่ยนเป็น “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” ซึ่งใช้กันต่อมาจนถึงปัจจุบัน

นอกจากที่กล่าวมา คำเรียกพระมหากษัตริย์ยังใช้คำว่า “พระเจ้าแผ่นดิน” ด้วย ซึ่งเป็นคำที่เกิดขึ้นในสมัยอยุธยาเช่นกัน มีความหมายว่า (พระมหากษัตริย์ทรงเป็นเจ้าของแผ่นดินทั้ง

^{๓๓} ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, “สถาบันพระมหากษัตริย์,” ลักษณะไทย, (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕), หน้า ๓๐.

ประเทศ “พระมหากษัตริย์ พระราชทานสิทธิให้ราษฎรเข้าทำมาหากินบนที่ดินของพระองค์ และสิทธิครอบครองโดยพระบรมราชานุญาตนั้นซื้อขายและโอนให้แก่กันได้ โฉนดอันเป็นเอกสารกรรมสิทธิ์ที่ดินในสมัยก่อนก็มีข้อความตามนี้”^{๑๔}

หากพระราชภารกิจของพระเจ้าแผ่นดิน มิได้มีเพียงเท่านั้น พระเจ้าแผ่นดินในทรรศนะของคนไทย ยังหมายถึงผู้ที่ทรงต้องมีพระราชภาระในเรื่องความอุดมสมบูรณ์ของแผ่นดินด้วย โดยเฉพาะความสมบูรณ์ในด้านพืชพรรณธัญญาหาร พระราชพิธีที่สำคัญของไทยหลายพิธีก็เนื่องมาจากความเชื่อเหล่านี้ เช่น พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ พระราชพิธีพืชมงคลหรือ ขอมฝน พระราชพิธีตรียัมปวาย หรือพิธีโล้ชิงช้า ไม่เพียงเท่านั้นพระเจ้าแผ่นดินยังต้องทรงดูแลทุกข์สุขทั้งข้าไทไพร่พล และสรรพสัตว์นานาชนิดให้อยู่อย่างมีความสุข ปราศจากภัยพิบัติทั้งมวล พระมหากษัตริย์จึงต้องเป็นผู้ที่ทรงไว้ซึ่งทศพิธราชธรรม บ้านเมืองจึงจะร่มเย็นเป็นสุขได้ จึงมีคำเรียกขานพระมหากษัตริย์ที่มักปรากฏให้เห็นบ่อย ๆ ในหนังสือพงศาวดาร หรือวรรณคดีโบราณตามความหมายนี้ว่า “ธรรมราชา”

นอกจากนั้นการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช พระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจสูงสุด จึงทรงเป็นเสมือน “เจ้าชีวิต” ของราษฎร ทรงให้สุข ให้ทุกข์ ให้ชีวิตได้ จึงเกิดคำเรียกพระมหากษัตริย์ว่า “เจ้าชีวิต” ขึ้น

ปัจจุบันพระมหากษัตริย์ ทรงเป็น กษัตริย์ ในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย พระราชจริยวัตรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมิได้ทรงแสดงพระองค์เป็น “เทวราชา” ไม่ได้ทรงเป็น “เจ้าชีวิต หรือ พระเจ้าอยู่หัว” ที่ราษฎรของพระองค์ไม่กล้าที่เข้าหา แต่ทรงเปี่ยมด้วยพระเมตตาอย่างล้นเหลือ ทรงห่วงใยประชาชนของพระองค์ในทุกเรื่องและทุกแห่งไม่ว่าจะเป็นการทำมาหากิน การศึกษาเล่าเรียน สุขภาพพลามัย สุขลักษณะ ความสะดวกสบายในด้านสาธารณูปโภค ทรงพระอุตสาหะศึกษาค้นคว้าหาวิธีการต่าง ๆ ที่ปกป้องภัยอันตรายไม่ว่าจะเกิดจากธรรมชาติ หรือเทคโนโลยีที่ก้าวหน้ารวดเร็วในสมัยนี้ ไม่ให้มาทำร้ายหรือทำลายหรือทำให้ราษฎรของพระองค์ต้องเดือดร้อน หรือประสบภัยพิบัตินั้น ๆ พระราชจริยวัตรเหล่านี้เปรียบประดุจ “พ่อ” ที่รัก ห่วงใยในลูกหลานของตน ความรักของพ่อที่เสียสละยิ่งใหญ่ โดยไม่ต้องการสิ่งตอบแทนใด ๆ จึงทำให้เกิดการเรียกขานพระนามพระมหากษัตริย์ขึ้นใหม่ในรัชกาลปัจจุบันว่า “พ่อหลวง”

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕

คำพ่อหลวงนี้ สันนิษฐานว่านำมาจากคำที่ชาวเขาใช้เรียกขานพระนาม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบัน ซึ่งตามความหมายของชาวเขา “หลวง” หมายถึงผู้ที่มาจากฟ้า “พ่อหลวง” จึงหมายถึง บุคคลที่ยิ่งใหญ่ที่มาจากฟ้า ซึ่งมีความหมายว่าเทวราชา ดังคติความเชื่อดั้งเดิม นั่นเอง แต่คำนี้ก็กลับกลายเป็นความหมายไป เมื่อคนกรุงนำมาใช้ คำว่าพ่อหลวงตามภาษาของคนกรุง หมายถึง พ่อที่ยิ่งใหญ่ เพราะพระมหากษัตริย์ไม่ได้เป็นสมมติเทวราชาแต่ทรงเป็นบุคคลมีอำนาจ ประชากรยลสรรเสริญ บูชา รักใคร่ และสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ เป็นล้นพ้น จึงพยายามหาคำมาใช้แทนความรู้สึกดังกล่าว คำ “พ่อของแผ่นดิน” จึงเกิดขึ้น

เป็นที่น่าสังเกตว่า คำว่า “พ่อหลวง” หรือ “พ่อของแผ่นดิน” นี้ เพิ่งจะเกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาไม่นานนัก ก่อนนั้น คำเรียกพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่นิยมใช้กัน ก็คือ “ในหลวง” ที่มาของคำนี้ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้อธิบายไว้ว่า

เพื่อให้เข้าใจศัพท์ได้ชัดจะต้องขอนำศัพท์ไปเทียบกับศัพท์ว่า “ในกรม” ในสมัยหนึ่งระบอบราชการของไทยได้ตั้งกรมกองซึ่งคุมคนขึ้น และให้เจ้านายในพระราชวงศ์ที่ดำรงพระยศสูงเข้าคุมราชการในกรมเหล่านั้น แต่ละกรมในพระสุพรรณบัฏตั้งเจ้านายให้ทรงกรมนั้นในตอนท้ายจะมีการตั้งเจ้ากรมปลัดกรม และสมุหบัญชี และมีคำสั่งให้บุคคลเหล่านี้ “รับราชการในหลวง และในกรม” ข้อความนี้ถ้าพิจารณาแล้วจะเห็นว่า คำว่าราชการในหลวงนั้นมีได้หมายความถึงราชการของพระมหากษัตริย์ แต่เป็นราชการส่วนรอบที่ปกครองประเทศทั้งประเทศ ส่วนราชการในกรมนั้นเป็นราชการที่มีขอบเขตจำกัดอยู่ภายในกรมกอง เป็นเรื่องของลักษณะคนมากกว่าเรื่องตัวบุคคล เจ้านายที่ทรงกรมนั้นเรียกโดยทั่วไปว่า “ในกรม” หรือบางที่ก็ยกย่องเรียกว่า “เสด็จในกรม” เพราะทรงบังคับบัญชาราชการภายในกรมของพระองค์เท่านั้น คำว่า “ในหลวง” จึงหมายถึงองค์พระมหากษัตริย์ ซึ่งทรงบังคับบัญชาราชการของประเทศ ทรงไว้ซึ่งอำนาจบริหารสูงสุด ทรงบริหารราชการด้วยพระองค์เองในฐานะหัวหน้ารัฐบาล และทรงบังคับบัญชาข้าราชการทั้งปวง^๕

คำ “ในหลวง” นี้เป็นคำที่สั้น เข้าใจง่าย จึงติดปากคนไทยอย่างมาก เมื่อเอ่ยถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คนส่วนใหญ่ก็จะเรียกขานว่า “ในหลวง” เกือบทั้งสิ้น

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๐.

ถ้าพิจารณาความหมายของคำ “พ่อหลวง” และ “ในหลวง” แล้ว จะเห็นว่าทั้งสองคำนี้ มีความหมายดี แต่ถ้าจะกล่าวถึงความเหมาะสมคงเป็นสิ่งที่ควรพิจารณากันอย่างยิ่ง

แม้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะมีพระมหากรุณาธิคุณ พระเมตตาคุณต่อพวกเราชาวไทย และไม่ได้ทรงถือพระองค์แต่อย่างใด และแม้เราจะมีความรู้สึกเทิดทูน ยกย่อง รักบูชาพระองค์ท่านเพียงใด แต่การที่ดึงพระองค์มาเปรียบเป็น “พ่อของเรา” นั้น เป็นสิ่งที่ไม่บังควร เพราะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นประมุขของประเทศ ฐานะของพระองค์สูงส่ง ทั้งพระอริสยศ และพระอริสยศศักดิ์ มีบังควรที่เราจะอาจเอื้อมดึงพระองค์ท่านลงมาเป็น “พ่อ” ของเรา ผู้วิจัยจึงไม่เห็นด้วย ในการเรียกขานพระองค์ว่า “พ่อหลวง” โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบทเพลงที่ปรากฏทั้งของรัฐบาล และบริษัทค่ายเพลงซึ่งผลิตในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบนี้ ทั้ง ๆ ที่ล้วนเป็นเนื้อเพลงที่มีความหมาย ลึกซึ้ง กินใจอย่างมากเพียงใดก็ตาม

ส่วนคำว่า “ในหลวง” นั้น หากนำมาใช้อย่างลำลอง เป็นภาษาพูดนั้นพอใช้ได้ ไม่ผิด เช่นคำว่า “พ่อหลวง” แต่ไม่ควรนำคำนี้มาใช้ในภาษาราชการ โดยเฉพาะการนำมาตั้งชื่อหนังสือเทิดพระเกียรติ หรือเฉลิมพระเกียรติในโอกาสอันเป็นมิ่งมงคลต่าง ๆ แม้แต่ในสื่อทั้งหนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ ก็ควรที่จะใช้คำเป็นทางการ คือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรืออย่างไม่เป็นทางการนัก จะใช้ว่า พระเจ้าอยู่หัวก็จะเหมาะสมกว่า

๔.๔.๒ พระชนมพรรษา พระชนมายุ พระชันษา

ปีนี้เป็นปีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เราจึงได้เห็นราชาศัพท์ คำว่า “พระชนมพรรษา” กันบ่อยมาก และคำราชาศัพท์ใดที่ใช้กันบ่อย ก็มักจะมีข้อโต้แย้งต่าง ๆ กัน

ม.ร.ว.แสงสุรย์ ลดาวัลย์ ได้อธิบายถึงการใช้คำว่า พระชนมพรรษา พระชนมายุ และพระชันษา ดังนี้^{๑๖}

พระชนมพรรษา พระชนมายุ และพระชันษา เป็นราชาศัพท์แปลว่าอายุ ทั้ง ๓ คำเวลานี้ดูจะนำไปใช้ปะปนกันไปหมด ไม่ว่าจะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินี พระราชวงศ์ เรามักจะใช้พระชนมายุกันทั้งนั้น ซึ่งไม่ถูกต้องเลย ประเพณีการใช้ถ้อยคำแต่เดิมให้ใช้ต่างกันตามลำดับพระอิสริยยศศักดิ์ ดังนี้

^{๑๖} ม.ร.ว.แสงสุรย์ ลดาวัลย์, .ข้อสังเกตเล็ก ๆ น้อย ๆ เกี่ยวกับราชาศัพท์,” *ชมทางภาษาไทย* (สิงหาคม, ๒๕๑๘), ๑๗ - ๑๘.

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ใช้คำว่า “พระชนมพรรษา” แทนคำว่า “อายุ” และใช้คำว่า “พรรษา” แทนคำว่า “ปี”

สมเด็จพระอัครมเหสี

สมเด็จพระบรมราชชนนี พันปีหลวง

สมเด็จพระมหาอุปราชกรมพระราชวังบวรสถานมงคล

สมเด็จพระอนุชาธิราช

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ

สมเด็จพระบรมราชกุมารี

สกตมหาสังฆปริณายกผู้ได้รับมหาสมณุตมาภิเษกเป็นสมเด็จพระมหาสมณเจ้าแล้ว

เจ้านายทั้ง ๓ ตำแหน่งนี้ ใช้คำว่า “พระชนมายุ” แทน “อายุ” และใช้คำว่า “พรรษา” แทน “ปี” เช่นเดียวกัน

ส่วนพระบรมวงศานุวงศ์นอกจากที่ได้กล่าวถึงข้างต้นแล้ว ใช้คำว่า “พระชันษา” แทนคำว่า “อายุ” และจำนวน “ปี” ก็คงใช้ว่า “ปี” ไม่เปลี่ยนเป็น “พรรษา”

ส่วนภาวาส บุนนาค มีความคิดเห็นในเรื่องนี้ว่า

สมัยนี้มีแนะนำแกมกำหนดให้ใช้ คำว่า “พระชนมพรรษา” ใช้สำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หมายความว่าอายุ ถ้าเจ้านายให้ใช้ พระชนมายุ พระชันษา ตลอดจนถึงชันษาสุดแต่ว่าจะเป็นเจ้านายระดับใด ผมอยากจะให้แต่ละท่านพิจารณาคำ ชนมพรรษา ให้หนัก ๆ หน่อย พรรษาใครก็ทราบว่าเป็นปี รวมกับคำ รัช ก็เป็น รัชพรรษา แปลว่า ปีรัชกาล หรือ จำนวนปีในรัชกาล ดังนั้น ชนมพรรษา จึงแปลว่าจำนวนปีแห่งพระชนม์ เถลิงพระชนมพรรษา ก็แปลว่าเสริม หรือ เพิ่มจำนวนปีแห่งพระชนม์ ให้มากขึ้น ทั้งนี้หากผู้หนึ่งผู้ใดที่ปรารถนาจะถวายชัยให้พระชนมายุยืนยาวไปเปล่งวาจาถวายหรือว่า “ขอให้พระชนมพรรษายืนยาว” ก็จะได้ความเปลี่ยนแปลงไป ชวนให้เข้าใจว่า ขอให้ปีแห่งพระชนม์แต่ละปี ๆ นั้นยาวออกไปเกินกว่า ๑๒ เดือน.... ผมจึงอยากจะแถลงให้ชัดว่า คำ “พระชนมพรรษา” ถึงจะถูกต้องตามตำรา ที่ให้ใช้หมายถึง “อายุ” ของพระมหากษัตริย์ แต่เมื่อถึงคราวที่จะต้องใช้พระชนมายุ ก็ต้องใช้^{๑๑}

^{๑๑} ภาวาส บุนนาค, “สิ่งละอัน พันละน้อย,” เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องวัฒนธรรมทางภาษาไทย คณะกรรมการเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทย สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, หน้า ๑๑.

จะเห็นว่าความคิดของ ม.ร.ว.แสงสุรย์ ลดาวัลย์ และภาวาส บุนนาคนั้น แตกต่าง กัน ซึ่งนับเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นเสมอในวงวิชาการทางด้านภาษา รวมทั้งในวงวิชาการอื่น ๆ ที่ผู้มีความรู้เชี่ยวชาญในแขนงต่าง ๆ ย่อมมีความคิดเห็นต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งแตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณาจาก คำอธิบายของทั้งสองท่าน การใช้ราชาศัพท์ที่แปลว่า “อายุ” สำหรับพระมหากษัตริย์นั้น จะเห็นว่าใช้ได้ทั้งคำว่า “พระชนมพรรษา และพระชนมายุ” สำหรับสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และพระราชวงศ์ชั้นสูง และสมเด็จพระสังฆราชเจ้า นั้นใช้ “พระชนมายุ” ส่วนพระราชวงศ์ชั้นอื่น ใช้ “พระชันษา” ทั้งสิ้น แต่ในปัจจุบันใช้คำว่าพระชนมายุกับเจ้านายระดับชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และสมเด็จพระสังฆราชด้วย ถือว่าเป็นการเกิดพระเกียรติด้วยการใช้ถ้อยคำให้สูงขึ้น

ปัญหาสำคัญของการใช้ราชาศัพท์ คำว่า “อายุ” คือการนำคำว่า “ชันษา” ไปแทนคำลักษณะนามคือ “ปี” เช่น “เนื่องในวันคล้ายวันประสูติครบ ๑๒ ชันษา” หรือใช้ว่า “พระชนม์...ชันษา พระชนมายุ.....ชันษา” ลักษณะเช่นนี้เป็นการใช้คำผิดความหมายและชนิดของคำ เพราะชันษา แปลว่า อายุ ไม่ได้แปลว่า ปี และชันษา เป็นคำนาม ไม่ใช่ลักษณะนาม

๔.๔.๓ พระบรมฉายาสาทิสลักษณ์ พระบรมฉายาลักษณ์ และ พระบรมรูป

ทั้ง ๓ คำนี้ มีความหมายว่า “รูป หรือภาพ” พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แต่ความหมายต่างกัน กล่าวคือ

“พระบรมฉายาลักษณ์” หมายถึงภาพถ่าย หรือภาพเขียน

“พระบรมฉายาสาทิสลักษณ์” แปลว่าภาพเหมือน หมายถึงภาพถ่ายที่เหมือนจริงมาก

“พระบรมรูป” หมายถึงรูปทุกประเภท ทั้งรูปถ่าย รูปเขียน รูปปั้น รูปแกะสลัก

คำเหล่านี้ถ้าใช้สำหรับสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถและพระราชวงศ์ทั่วไป จะใช้ว่าพระฉายาสาทิสลักษณ์ พระฉายาลักษณ์ และพระรูป ปัญหาที่มักเกิดขึ้นคือจะมีผู้ใช้คำว่า “พระบรมฉายาลักษณ์” กับ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ซึ่งเป็นการใช้คำผิดลำดับชั้น

๔.๔.๔ พระบรมราชูปถัมภ์ และพระบรมราชานุเคราะห์

ราชาศัพท์สองคำนี้ยังมีผู้ใช้ปะปนกันอยู่ เพราะอาจเข้าใจว่าเป็นการช่วยเหลืออย่างเดียวกัน ม.ร.ว.แสงสุรย์ ลดาวัลย์ ได้อธิบายว่า ความหมายของคำสองคำนี้ต่างกัน คือ^{๑๘}

^{๑๘} ม.ร.ว.แสงสุรย์ ลดาวัลย์, “ข้อสังเกตเล็ก ๆ น้อย ๆ เกี่ยวกับราชาศัพท์,” เรื่องเดิม, หน้า ๑๐.

“พระบรมราชูปถัมภ์” มีความหมายไปในทางช่วยเหลือเกื้อกูล หรือช่วยคำจุน ดังนั้น ถ้าใช้กับสมาคม สโมสร หรือกิจการบางอย่างที่ทรงช่วยเหลือเกื้อกูล เช่น “ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รับสมาคมนิสิตเก่าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์” หรือ “ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รับการแข่งขันกีฬาของคนพิการไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์” อย่างนี้ถูกต้องใช้ได้ แต่ถ้ากล่าวเกี่ยวกับเรื่องการทรงช่วยเหลือคนเจ็บ คนตาย จะใช้พระบรมราชูปถัมภ์ไม่ได้ เพราะไม่ได้ทรงช่วยเหลือเกื้อกูลให้เจ็บให้ตาย ต้องใช้คำว่า “พระบรมราชานุเคราะห์” ซึ่งหมายถึง ทรงช่วยเหลือเพราะทรงสงสาร จึงทรงพระเมตตา ทรงพระกรุณา เช่น ทรงช่วยในการรักษาพยาบาลราษฎรคนหนึ่ง ก็พูดว่า “พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ในการรักษาพยาบาลแก่นาย.....” หรือ “ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รับนาย.....เข้ารับการรักษาด่วนในโรงพยาบาลในฐานะคนไข้ในพระบรมราชานุเคราะห์” ดังนี้ เป็นต้น

สำหรับสมเด็จพระบรมราชินี ไม่ได้ใช้คำว่าพระบรมราชูปถัมภ์และพระบรมราชานุเคราะห์ เพราะ “บรมราชา” ในศัพท์นี้หมายถึง “บรมราชาธิราช” คือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโดยเฉพาะ จึงเปลี่ยนไปใช้คำอื่น เช่น พระราชูปถัมภ์ พระราชานุเคราะห์ แต่ในรัชกาลปัจจุบันนี้ ได้มีผู้บัญญัติศัพท์ขึ้นมาใหม่ คือ “พระบรมราชินูปถัมภ์” ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ปรากฏว่า “พระบรมราชินีอนุเคราะห์” แต่ปัจจุบัน ไม่มีผู้ใช้ ใช้ “พระราชานุเคราะห์” เช่นเดียวกับสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช, และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ส่วนพระราชวงศ์ในสมเด็จพระเจ้าฟ้าหลวงมา “พระอนุเคราะห์”

๔.๔.๕ พานพุ่ม

ปัจจุบันเราจะเห็นว่าผู้ใช้คำนี้บ่อยมาก ทั้งในข่าวหนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ แม้ในหนังสือพระราชกรณียกิจเล่มล่าสุด ระหว่างเดือนตุลาคม ๒๕๓๕ - กันยายน ๒๕๔๐ ก็ใช้คำนี้ ตัวอย่างเช่น

เวลา ๐๘.๓๐ น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชทินนิตตามาตุ เสด็จแทนพระองค์ไปทรงวางพานพุ่มถวายราชสักการะพระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องใน “วันที่ ระลึกมหาเจษฎาบดินทร์ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว” ณ ลานพลับพลา มหาเจษฎาบดินทร์ ถนนราชดำเนินกลาง^{๖๕}

^{๖๕} สำนักพระราชพิธีการ. พระราชกรณียกิจ ตุลาคม ๒๕๓๕ - กันยายน ๒๕๔๐. (กรุงเทพฯ : บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๒), หน้า ๒๑๑.

คำว่า “พานพุ่ม” นี้ แต่เดิมจะใช้ว่า “พุ่ม” เท่านั้น จะขยายความเป็น พุ่มดอกไม้ พุ่มต้นไม้งาม ต้นไม้ทอง หรือพุ่มเทียน ตามแต่ลักษณะสิ่งของ เช่น ข้อความในจดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พุทธศักราช ๒๔๓๓ ได้ใช้ข้อความว่า

วันที่รัชกาล ๗๕๓๕ วัน ๗, ๘ ค่ำ ปีมาน โทศก ๑๒๕๒

วันที่ ๒ สิงหาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๕ (พ.ศ. ๒๔๓๓)

เวลาบ่าย ๕ โมง เสด็จพระที่นั่งประพาสถนน และประทับถวายพุ่มด้วย คือ วันบวรนิเวศน์ ที่ ๑ ถวายแก่พระบรมวงษ์เธอกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ ที่ ๒ มาประทับวัดราชประดิษฐ์ ถวายแก่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ที่ ๓ มาประทับวัดราชบพิธ ถวายพุ่มแก่พระวรวงษ์เธอ พระองค์เจ้าอรุณนิภาคุณากร เวลา ๒ พุ่มเศษ เสด็จกลับถึงพระบรมหาราชวัง^{๒๐}

หรือในหนังสือ ข้าราชการในกรมมหาดเล็ก ซึ่งพิมพ์ไว้ใช้ในราชการตั้งแต่ รัตนโกสินทรศก ๑๑๖ (พ.ศ. ๒๔๔๐) ได้กล่าวถึงการเตรียมการเสด็จทางสกลมารค ว่า

... ถ้าเสด็จไปวัดถวายพุ่มทรงประเคนจุดเทียนพรรษาเชิญพานเทียน ๆ ชนวน ๑ พระเต้าสีโนทก ๑ โคมไฟฟ้า ๑ ถ้าไปประทานน้ำพระศพ ประทานเพลิง ต้องเชิญพานเครื่องทองน้อยเทียนชนวน ๑ พระเต้า ๑ นาคเพลิงเทียนชนวน ๑ พานเครื่องยาม ๑ ไปด้วย^{๒๑}

ต่อมาในรัชกาลปัจจุบัน ปรากฏในหนังสือ พระราชกรณียกิจ ปี ๒๕๑๓ ได้ใช้คำ “ถวายพุ่ม” ว่า

^{๒๐} จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พุทธศักราช ๒๔๓๓, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ คุณหญิงถิ๋ว เทพาธิบดี (พระนคร : โรงพิมพ์ศิรินสาร, ๒๕๑๔), หน้า ๑๓๐.

^{๒๑} ข้าราชการในกรมมหาดเล็ก, พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระยาเทเวศรวงศ์วิวัฒน์ (ม.ล. วราห์ ภูษธร) (กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., ๒๕๐๐), หน้า ๓๑.

...เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิรา-
ลงกรณ จากวัดบวรนิเวศวิหาร ไปยังพระวิหาร วัดมกุฏกษัตริยาราม ทรงจุดเทียน
พรรษาบูชาพระรัตนตรัยถวายพุ่มรูปเทียนบูชาพระพุทธปฏิมา ทรงจุดรูปเทียน
เครื่องนมัสการ และถวายพุ่มดอกไม้รูปเทียน แด่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ
สมเด็จพระสังฆราช....^{๒๒}

(วันอาทิตย์ที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๑๓)

ในหนังสือพระราชกรณียกิจ ปีต่อ ๆ มา ก็ยังคงใช้คำว่า “ถวายพุ่ม” ดังเช่นในสมัย
รัชกาลที่ ๕ โดยมีข้อความขยายข้างท้ายว่าเป็นพุ่มของสิ่งใด เช่น

...ครั้นเสด็จเข้าพระอุโบสถแล้ว ทรงจุดเทียนพรรษา ทรงจุดรูปเทียน
ท้ายที่นั่ง และถวายพุ่มต้นไม้บูชาพระพุทธรูปมณฑปรัตนปฏิมากร พระสัมพุทธ
พรรณี พระพุทธรูปอดฟ้าจุฬาลงกรณ์ พระพุทธรูปเลิศล้ำนภาลีโดย...^{๒๓}

จะเห็นได้ว่าในสมัยก่อนนั้น ไม่มีการใช้คำว่า “พานพุ่ม” เลย คำนี้น่าจะเป็นการ
สร้างคำใหม่ เข้าใจว่ามาจากคำว่า พานรูป พานเทียน พานพระศรี ฯลฯ ซึ่งการสร้างคำเช่นนี้ไม่น่าจะ
เหมาะสม เพราะจะหมายความว่า เป็นพานใส่พุ่ม ในขณะที่ “พุ่ม” ในที่นี้หมายถึง เครื่องราช
สักการะ หรือสักการะ ที่ทำขึ้นเป็นรูปคูดอกบัว คล้ายการประนมมือไหว้ ซึ่งย่อมต้องมีฐานหรือ
ภาชนะรองรับอยู่แล้ว โดยอาจเป็นภาชนะอื่นที่ไม่ใช่พานก็ได้ จึงไม่จำเป็นต้องนำคำ “พาน” มานำ
หน้า ถ้าจะขยายความต้องนำคำขยายอยู่ท้ายคำตามหลักลักษณะภาษาไทย จึงจะถูกต้อง เช่น
พุ่มดอกไม้ พุ่มรูปเทียน เป็นต้น เมื่อนำพุ่มขยายพาน อาจทำให้เข้าใจผิดได้ว่า พานนั้นมีรูปลักษณะ
เป็นพุ่มขึ้นไป

นี่คือปัญหาการสร้างคำราชาศัพท์ขึ้นใหม่ ซึ่งลักษณะการสร้างคำที่อาจเกิดปัญหา
เช่นนี้ด้านภาษายังมีอีกหลายคำ ดังจะกล่าวต่อไป

^{๒๒} สำนักพระราชเลขานุการ, พระราชกรณียกิจ ตุลาคม ๒๕๑๒ - กันยายน ๒๕๑๓ (กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์ศรีมิตรการพิมพ์, ๒๕๑๓) ไม่ปรากฏหน้า.

^{๒๓} สำนักพระราชเลขานุการ, พระราชกรณียกิจ ตุลาคม ๒๕๑๓ - กันยายน ๒๕๑๔ (กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๐), หน้า ๒๐๕.

๔.๔.๖ รอยนต์พระที่นั่ง เครื่องบินพระที่นั่ง เครื่องบินพระพาหนะ

ตามหลักเกณฑ์การใช้ราชาศัพท์แต่โบราณกาลนั้นคำว่า “พระที่นั่ง” จะใช้สำหรับพระมหากษัตริย์เท่านั้น เมื่อนำพระที่นั่งมาต่อท้ายคำนามสามัญ เช่น รอยนต์ เครื่องบิน ก็จะหมายถึง รอยนต์ และเครื่องบิน ซึ่งเป็นพระราชพาหนะของพระมหากษัตริย์ ต่อมาคำว่า รอยนต์พระที่นั่ง เครื่องบินพระที่นั่ง เรือพระที่นั่ง ได้นำมาใช้กับพระราชวงศ์ชั้นสูง ซึ่งทรงดำรงพระอิสริยยศกิติ์ทรงฉัตร ๗ ชั้น คือ สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เจ้านายอื่น ๆ จะใช้เพียง รอยนต์ที่นั่ง เรือที่นั่ง เครื่องบินที่นั่ง เท่านั้น ตัวอย่างเช่น

เวลา ๑๐.๒๒ น. สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จโดยรอยนต์ที่นั่ง จากพระตำหนักใหม่สวนจิตรลดา ไปยังท่าอากาศยานกรุงเทพ เพื่อประทับเครื่องบินของบริษัทรอยนต์ไทย จำกัด เที่ยวบินที่ ทีจี ๖๒๐ เสด็จเยือนสาธารณรัฐฟิลิปปินส์อย่างเป็นทางการ ระหว่างวันที่ ๖ ถึง ๗ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๕^{๒๔}

ปัญหาการใช้ราชาศัพท์ที่เกิดขึ้นในขณะนี้คือ บุคคลทั่วไปและสื่อมวลชนจะใช้คำว่า รอยนต์พระที่นั่ง เรือพระที่นั่ง เครื่องบินพระที่นั่ง สำหรับพระราชวงศ์ทั่วไปทุกระดับชั้น โดยเฉพาะระดับสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า

ปัจจุบันโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจ เมื่อเสนอข่าวพระกรณียกิจสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เสด็จเยือนต่างประเทศ ได้สร้างคำราชาศัพท์ขึ้นใหม่ คือ “เครื่องบินพระพาหนะ”

คำว่า “พาหนะ” นั้น เป็นคำนาม หมายถึงเครื่องนำไป เครื่องขับเคลื่อน ซึ่งถ้าเป็นสัตว์สำหรับขี่ บรรทุก หรือลากเข็น เรียกว่า สัตว์พาหนะ ส่วนยานต่าง ๆ ทั้ง รถ เรือ เครื่องบิน นั้นเรียกยานพาหนะ ถ้าจะใช้ราชาศัพท์รวม หมายถึงยานพาหนะ จะใช้พระพาหนะก็พอได้ แต่เมื่อเดิม “เครื่องบิน” เข้ามาเป็นการสร้างคำซ้ำความ เราจะไม่ใช้คำพูดว่า รอยนต์พาหนะ หรือเรือพาหนะ ฉะนั้นการใช้คำว่า “รอยนต์ที่นั่ง หรือเครื่องบินที่นั่ง” ตามหลักการใช้คำราชาศัพท์เดิมน่าจะเหมาะสมมากกว่า แม้อาจดูไม่ไพเราะเหมือนคำราชาศัพท์อื่น เพราะไม่มีคำ “พระ” นำหน้า แต่เมื่อมีคำว่า “ที่นั่ง” ตามหลัง ทุกคนย่อมเข้าใจอย่างเด่นชัดว่า เป็นรถทรง หรือเรือทรง ของเจ้านาย การสร้างคำศัพท์ใหม่เป็นสิ่งดี แต่ต้องให้เหมาะสมทั้งแก่ภาษาและลำดับชั้นของบุคคล

^{๒๔} สำนักพระราชพิธีการ, พระราชกรณียกิจ ตุลาคม ๒๕๓๕ - กันยายน ๒๕๔๐, หน้า ๔๕.

พระบรมราชวโรกาส พระราชวโรกาส หรือ พระวโรกาส ในกรณีที่ไม่ถูกต้อง ถึงจะเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสม เช่น ใช้ว่า

“ในพระบรมราชวโรกาสนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราโชวาทแก่ผู้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทด้วย”

การใช้ราชาศัพท์เช่นนี้ถือว่าผิด และบกพร่องอย่างมาก

หรือ ใช้ว่า

“ในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์นั้น”

ข้อความนี้ก็เป็นการใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสม การเสด็จพระดำเนินไปที่ไหน เป็นพระราชกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติโดยทั่วไป จึงควรใช้ว่า “ในโอกาส” จึงจะถูกต้อง แต่ถ้ากล่าววว่า “ประชาชนชาวไทยต่างร่วมกันถวายพระพรชัยมงคล แด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ”

คำ “วโรกาส” ที่ใช้ในประโยคข้างต้น ถ้าพิจารณาตามความหมายของรูปศัพท์ และการเรียบเรียงประโยคควรจะใช้ได้ ไม่น่าจะผิดแต่อย่างใด เพราะวันเฉลิมพระชนมพรรษานั้น ถือเป็นวันที่ดีที่ประเสริฐ เพราะเป็นวันที่ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเฉลิมฉลองเนื่องในมหามงคลสมัยคล้ายวันพระราชสมภพ โอกาสที่ประเสริฐเป็นมิ่งมงคลเช่นนี้ ถ้าใช้เพียงคำว่า “โอกาส” อาจจะไม่ตรงกับความรู้สึกของผู้ส่งสาร จึงใช้ “วโรกาส” แทน

การไม่ให้ใช้คำ “วโรกาส” เลย ผู้วิจัยไม่ค่อยเห็นด้วยนัก เพราะในบางข้อความนั้น ไม่ได้ผิดทั้งแบบแผน ไม่ได้ผิดทั้งภาษา น่าจะพิจารณาความเหมาะสมในแต่ละประโยคมากกว่า

๔.๔.๘ หมายถึงกำหนดการ กำหนดการ และหมายรับสั่ง

คำนี้มีผู้อธิบายไว้มาก แต่มักมีผู้ใช้ผิด จึงต้องหยิบยกมากล่าวในที่นี้ด้วย

คำว่า “หมายกำหนดการ” หมายถึงเอกสารกำหนดขั้นตอนของงานพระราชพิธี งานพระราชกุศล และงานรัฐพิธี ซึ่งสำนักพระราชวังจัดทำขึ้นตามพระบรมราชโองการ ในคั่นหมายจะระบุว่า “นายกรัฐมนตรีในตำแหน่งบังคับบัญชา สำนักพระราชวัง หรือเลขาธิการพระราชวัง รับพระบรมราชโองการเห็นเกล้าเห็นอกระหม่อมสั่งว่า ฯลฯ” หมายที่กล่าวนี้ เมื่อสำนักพระราชวังจัดทำขึ้นแล้ว จะต้องเสนอนายกรัฐมนตรีลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ เพื่อให้เป็นการถูกต้องตามรัฐธรรมนูญด้วยเสมอไป ฉะนั้น ถ้าไม่มีเอกสารกำหนดการขั้นตอนงานพระราชพิธี หรือพิธีต่าง ๆ ที่มีพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ ให้สำนักพระราชวังจัดขึ้นแล้ว ไม่เรียกว่าหมายกำหนดการ

ส่วน “กำหนดการ” เป็นเพียงเอกสารกำหนดขั้นตอนของงานทั่วไปที่ส่วนราชการหรือเอกชนได้จัดขึ้น การกำหนดขั้นตอนดังกล่าวนี้ แม้จะเกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์ เช่น การเสด็จพระราชดำเนินไปร่วมงาน จึงกำหนดขั้นตอนของงาน เวลาเสด็จพระราชดำเนินตั้งแต่กราบบังคมทูลเชิญ ถึงเวลากราบบังคมทูลรายงาน เวลานั้นทรงทำพิธีนั้น ๆ ถึงกระนั้นก็ตามถ้างานดังกล่าวนี้มีใช้งานพระราชพิธี งานพระราชกุศล หรืองานรัฐพิธี ซึ่งมีพระบรมราชโองการเป็นทางราชการให้กำหนดขึ้นแล้ว จะเรียกว่าหมายกำหนดการไม่ได้ ต้องเรียกว่า “กำหนดการ” ทั้งสิ้น เช่น กำหนดการพิธีพระราชทานปริญญาบัตร เป็นต้น

สำหรับ “หมายรับสั่ง” นั้น หมายถึงเอกสารซึ่งเป็นข้อรับสั่งของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าหน้าที่ปฏิบัติในเรื่องต่าง ๆ ตอนกลางสุดของหมายจะเขียนไว้ว่า “ทั้งให้จัดการตามวัน ตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยให้ถามผู้รับสั่งโดยหน้าที่ราชการ” แล้วลงชื่อผู้รับรับสั่ง

๔.๔.๕ องค์ประธาน

ราชาศัพท์คำนี้ เป็นคำที่ถกเถียงกันมากกว่าสมควรจะใช้เช่นไร เพราะความรู้สึกยกย่องถวายพระเกียรติแด่พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์ ทำให้คนส่วนใหญ่ต้องการใช้คำที่แสดงให้เห็นถึงความยกย่องเทิดทูนตามที่ตนรู้สึก ประกอบกับคนทั่วไปจะเข้าใจคำว่า “องค์” ย่อมาจากคำว่า “พระองค์” จึงยังรู้สึกว่าการนำคำ องค์ มานำหน้า คำสามัญ เป็นสิ่งที่เหมาะสม เป็นการยกย่องเทิดทูน ทำให้เกิดคำว่า องค์ หลากหลาย เช่น องค์ประธาน องค์นายก องค์ศิลปิน องค์สมาชิก องค์อุปนายก องค์อุปถัมภ์ แม้กระทั่งองค์ศิษย์

ตามความหมายพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ คำว่า “องค์” หมายถึง

องค์ - องค์ [องค์ะ, องค์] น. ส่วนของร่างกาย อวัยวะ, ตัว (ราชาศัพท์ใช้ พระองค์ ; ส่วน, ภาคะ; ลักษณะ ; ในราชาศัพท์ใช้เป็นลักษณนามเรียกอวัยวะหรือสิ่งของบางอย่างของพระเจ้าแผ่นดิน หรือเจ้านาย เช่น พระทนต์ ๑ องค์ (ฟัน ๑ ซี่) พระศรี ๑ องค์ (หมาก ๑ คำ) พระที่นั่ง ๑ องค์^{๒๕}

ฉะนั้น เมื่อใช้องค์นำหน้าคำที่กล่าวถึงบุคคล ความหมายก็จะกลายเป็นคำว่า “ตัว” ไป เพราะจะหมายถึงส่วนของร่างกายหรืออวัยวะไม่ได้ เมื่อใช้ว่าองค์ประธาน ก็จะแปลว่า ตัวประธาน องค์นายก ก็คือ ตัวนายก หรือองค์อุปถัมภ์ ก็แปลว่า ตัวอุปถัมภ์

^{๒๕} พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, หน้า ๘๗๑

นอกจากนี้ องค์ เป็นลักษณะนามของสิ่งของบางอย่างของพระมหากษัตริย์
ลักษณะนามจะไม่อยู่นำหน้านาม ตามหลักโครงสร้างของภาษาไทย

๔.๔.๑๐ อัญเชิญเสด็จฯ

คำว่าอัญเชิญ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ให้ความหมายว่า เป็นการเชิญไปด้วยความเคารพนับถือ

ในสมัยก่อนนิยมใช้คำว่า “อัญเชิญเสด็จฯ” ดังปรากฏในหนังสือพระราชกรณียกิจของสำนักราชเลขาธิการ ปี พ.ศ. ๒๕๑๔ ว่า

วันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๔๑

เวลา ๑๕.๐๐ น. เสด็จฯ ถึงตึกสันติไมตรี ท่านผู้หญิงจงกล กิตติขจร
ทูลเกล้าฯ ถวายพวงมาลัย แด่สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถแล้ว ฯพณฯ
นายกรัฐมนตรี กราบบังคมทูลอัญเชิญเสด็จฯ ไปประทับยังห้องสี่ฟ้า^{๒๖}

หากในปัจจุบันได้เปลี่ยนไป นิยมใช้เพียงว่า “เชิญเสด็จฯ” เท่านั้น คำอัญเชิญจะใช้ในความหมายที่ต้องการแสดงกริยาอาการเชิญด้วยการยกขึ้นสูงด้วยความเคารพ เช่น อัญเชิญพระพุทธรูป หรือพระบรมรูปขึ้นประดิษฐานฯ หรืออัญเชิญเสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติ หรืออัญเชิญสิ่งของที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทาน

๔.๔.๑๑ เสด็จพระราชดำเนิน เสด็จ

ปัญหาการใช้ราชาศัพท์คำนี้จะพบมากที่สุด เพราะเป็นคำที่ต้องใช้หรือได้ยินได้ฟังบ่อยครั้ง ทั้งสื่อมวลชนและนักวิชาการ ก็ใช้คำนี้แตกต่างกันไป บ้างก็นิยมใช้ให้สั้นกระชับ เช่น เสด็จฯ ยัง เสด็จ ณ บ้างก็นิยมให้มีกริยาหลักตามหลังคำเสด็จ เช่น เสด็จฯ ไป เสด็จฯ กลับ

คำว่า “เสด็จ” และ “เสด็จพระราชดำเนิน” ในตำราราชาศัพท์ ส่วนมากจะให้ความหมายว่า “ไป” แทบทั้งสิ้น ซึ่งถือเป็นการเข้าใจที่ผิดดังสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงกล่าวไว้ว่า “เสด็จ ว่า ท่าน ไม่ได้ว่าไป คิดดูคำเสด็จพระองค์ใหญ่ เสด็จพระองค์เล็ก เสด็จอยู่ เสด็จไม่อยู่ นั้นเกิดจะเลงเห็น”^{๒๗}

^{๒๖} สำนักงานราชเลขาธิการ, พระราชกรณียกิจระหว่างเดือนตุลาคม ๒๕๑๓ - กันยายน ๒๕๑๔ (พระนคร : สิริมิตรการพิมพ์, ๒๕๑๔). ไม่ปรากฏหน้า

^{๒๗} สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยา นริศรานุวัดติวงศ์, บันทึกเรื่องความรู้ต่าง ๆ (พระนคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย สยามคัมภีร์ศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๐๖), หน้า ๑๘๖

ส่วนภาวส บุนนาค ได้อธิบายไว้ว่า

อย่างคำว่า เสด็จนี้ไม่ได้แปลว่า ไป ทั้งในภาษาไทย และภาษาเขมร เสด็จ เป็นแต่ส่วนประกอบกริยาอื่น ถ้าใช้ในความไป ต้องว่าเสด็จไป ในความมา ก็ ต้องว่าเสด็จมา โปรดอย่าเถียงว่า ก็เราพูดกันได้ว่าเสด็จหัวหิน เสด็จได้ เสด็จเหนือ คำเสด็จที่พูดแปลว่าไปทั้งนั้น ทำไมจึงว่าไม่ใช่ไป

คำที่พูดว่า เสด็จหัวหิน เป็นคำพูดรวบรัด ถ้าพูดที่กรุงเทพฯ ก็แปลว่า ไป ถ้าพูดที่หัวหินก็ต้องแปลว่ามา ขอให้พิจารณาให้เห็น ว่ากริยาแท้ในคำพูดไม่ใช่ เสด็จ หากแต่เป็นคำที่ตามหลังมา^{๒๔}

ในหนังสือราชาศัพท์ ของสำนักงานเอกลักษณ์ของชาติก็ได้ให้ความหมายของคำ เสด็จพระราชดำเนินและเสด็จว่า^{๒๕}

คำว่าเสด็จนั้นกริยาแท้อยู่ที่คำที่ตามหลังมา เช่นเสด็จขึ้นเสด็จลงเสด็จออก เสด็จเข้า เสด็จผ่านพิภพ เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ เสด็จประพาส เสด็จตรวจพบ ฯลฯ กริยาหลักที่เป็นเนื้อความอยู่ที่คำหลังทั้งสิ้น จึงสรุปได้ว่า การใช้เสด็จ ในรูปแบบนี้ พอเทียบได้กับใช้คำว่า ทรงเดิมลงหน้ากริยาต่าง ๆ นั้นเอง เขมรก็ใช้เช่นนี้เหมือนกันเช่น เสฎจ์เทา (เสด็จไป) เสฎจ์ยาง (เสด็จย่าง)

เสฎจ์ยามก (เสด็จย่างมา) อีกอย่างหนึ่ง คำว่า เสด็จ ของเขมรหมายถึงกษัตริย์ หรือผู้มีไช้ราษฎรสามัญได้ด้วย เช่น ชาติเสฎจ์ (ชาติกษัตริย์) ไทยใช้หมายถึง กษัตริย์ และเจ้านายได้เหมือนกัน ดังคำที่พูดว่า รับเสด็จ ส่งเสด็จ ที่แต่ก่อนราชการใช้มาก ไม่ว่าจะส่ง จะรับพระมหากษัตริย์หรือเจ้านาย

^{๒๔} ภาวส บุนนาค, เรื่องเดิม, หน้า ๑๑ - ๑๒.

^{๒๕} สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี, ราชาศัพท์, หน้า ๑๘๒

คำว่า เสด็จพระราชดำเนิน มีที่ใช้จำกัดเฉพาะกับพระมหากษัตริย์ พระบรมราชินี พระยุพราช และเจ้านายชั้นสูงที่เฉลิมพระเสวตฉัตร ๘ ชั้น จะใช้แก่เจ้านายชั้นรองลงมาไม่ได้ โดยความหมายน่าจะหมายถึง เดิน หรือ เดินทาง (ที่ใช้พาหนะด้วย) จะไป จะมา จะกลับ จะแปรพระราชฐาน ต้องเติมคำอันเป็นใจความสำคัญไว้ข้างหลัง เช่น เสด็จพระราชดำเนินโดยกระบวนรถพระที่นั่งไปยัง พระบรมมหาราชวัง เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพิธียกช่อฟ้า เสด็จพระราชดำเนินตรวจพลสวนสนาม เสด็จพระราชดำเนินกลับกรุงเทพฯ

ฉะนั้นการใช้คำเสด็จพระราชดำเนิน และเสด็จโดยไม่กริยาหลักมาประกอบท้ายคำ จึงไม่ถูกต้อง คำว่า เสด็จฯ ยัง.... เสด็จฯ ณ..... เสด็จฯ ทรง.... เสด็จฯ งาน..... เสด็จฯ เปิด..... ฯลฯ จึงเป็นการใช้ที่ผิด หากแต่ในปัจจุบันมักนิยมใช้เช่นนี้ ด้วยมีผู้คิดว่า เสด็จฯ แปลว่าไป แล้วจึงไม่ควรจะมีกริยาหลัก คือ ไป นำมาประกอบอีกเพราะทำให้ข้อความเยิ่นเย้อ ทั้งยุคนี้ก็เป็นยุคที่นิยมการใช้ภาษาที่สั้น รวบรัด ไม่คำนึงถึงหลักไวยากรณ์มากนัก หากสื่อความหมายได้ก็มักเป็นที่ยอมรับของสังคม กริยาหลักที่ต้องตามหลักคำ เสด็จ, เสด็จฯ จึงหายไป

อาจมีผู้ค้านว่า ในหนังสือโบราณ เช่น ยังใช้คำ “เสด็จทอดพระเนตร” หรือ “เสด็จฯ ถวายผ้าพระกฐิน” การใช้คำเช่นนี้นั้น ถ้าสังเกตจะเห็นว่ามักใช้ในกรณีที่เป็นกรณีย์ที่ต้องการให้สั้นกระชับ เช่น การเขียนหัวข้อข่าว โปไรหัวข่าว หัวข้อเรื่อง สารบัญ หรือ การเขียนบัตรเชิญ หากแต่ถ้าเป็นการเรียบเรียงข้อความแล้ว ควรเขียนให้ถูกต้องโดยเฉพาะภาษาทางราชการ เช่น การเขียนข่าวราชการ การเสนอข่าวทางสถานีโทรทัศน์ และวิทยุ เป็นต้น

๔.๔.๑๒ เสด็จพระดำเนิน

แบบแผนการใช้ราชาศัพท์แต่เดิมนั้น ใช้คำ “เสด็จพระราชดำเนิน” (สำหรับพระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์ชั้นสูง) และ “เสด็จ” (สำหรับพระราชวงศ์ทั่วไป) แทนความหมายว่า “เดินทาง” หรือ “เคลื่อนไป” แต่ผู้วิจัยได้อ่านพบศัพท์คำว่า “เสด็จพระดำเนิน” ในจดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งเขียนไว้ว่า

อนึ่ง วันนี้เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ โปรดให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เสด็จพระดำเนินกระบวนรถพระที่นั่งไปวัดบวรนิเวศน์ตรงน้ำพระพุทธชินศรี และพระพุทธรูปต่าง ๆ แลตรงน้ำพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระปวเรศ วรียากรล์...^{๓๐}

^{๓๐} จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พุทธศักราช ๒๔๓๓, เรื่องเดิม, หน้า ๓๗.

จากข้อความข้างต้นแสดงว่า “เสด็จพระดำเนิน” ใช้เป็นราชาศัพท์ในความหมายเดินทางโดยกระบวนรถพระที่นั่ง เช่นเดียวกันคำ เสด็จฯ และ เสด็จ แต่ผู้วิจัยก็ไม่พบคำนี้ใช้ในหนังสือเล่มอื่น จึงไม่อาจสรุปได้ว่า คำ “เสด็จพระดำเนิน” นี้ ในสมัยก่อนใช้อย่างไรแน่ แต่คำราชาศัพท์ไม่ว่าเล่มใดก็ไม่ได้กล่าวถึงคำนี้ ฉะนั้น “เสด็จพระดำเนิน” ที่ปรากฏในจดหมายเหตุพระราชกิจรายวันนั้น น่าจะเป็นการใช้คำอย่างล้าลองไม่ใช่แบบแผนการใช้ราชาศัพท์ที่ถูกต้อง จึงไม่มีกล่าวไว้ในตำราศัพท์ยุคต่อมา แต่ปัจจุบันได้มีผู้นำคำนี้มาใช้ โดยนำไปใช้กับพระราชวงศ์ชั้นสมเด็จเจ้าฟ้าแทนคำว่า “เสด็จ” ทั้งยังนำมาใช้เป็นราชาศัพท์สำหรับพระมหากษัตริย์ในความหมายว่า “เดินไป” ทั้ง ๆ ที่คำราชาศัพท์ที่แปลว่าเดินนั้นมีใช้อยู่แล้วว่า “ทรงพระดำเนิน” การใช้เช่นนี้ผู้วิจัยเข้าใจว่าอาจมีผู้เข้าใจผิดคิดว่า คำว่า “ทรง” และ “เสด็จ” interchangeable เพราะคำว่า “เสด็จ” นำไปนำหน้ากริยาสามัญเช่นเดียวกับ “ทรง” นำหน้ากริยาสามัญ เป็นกริยารราชาศัพท์ได้ เช่น เสด็จ ยืน ทรงยืน จึงนำคำว่า “เสด็จ” มานำหน้าคำนามราชาศัพท์ คือ “พระดำเนิน” แทนการใช้ “ทรง” นำ ซึ่งผู้วิจัยไม่เห็นด้วยกับการใช้คำ เช่นนี้ เพราะการใช้คำ “เสด็จ” มาประกอบคำสามัญ เพื่อเป็นกริยารราชาศัพท์แทนคำว่า “ทรง” นั้น ใช้ได้เฉพาะศัพท์บางคำ ส่วนมากเป็นคำไทย เช่น เสด็จยืน และนำหน้าคำบาลีสันสกฤตบ้าง เช่น เสด็จสถิต เสด็จเกลิงถวัลย์ ไม่สามารถนำมาประกอบกับศัพท์ได้ทุกคำ ทั้งระเบียบแบบแผนการใช้ราชาศัพท์ก็กำหนดไว้แล้วว่า จะต้องใช้คำว่า “เดินทาง” หรือ “เดิน” ใด ๆ สำหรับพระราชวงศ์ชั้นใด จึงควรยึดถือระเบียบแบบแผนที่มีมามากกว่าจะเลือกใช้คำล้าลองหรือสร้างคำใหม่ขึ้นใหม่ทั้ง ๆ ที่มีระเบียบแบบแผนเดิมกำหนดไว้แล้ว

๔.๔.๑๓ ทรงพระดำเนิน ทรงพระราชดำเนิน

หากแต่แบบแผนการใช้ราชาศัพท์ ที่มีความหมายว่า “เดิน” นี้ ก็เป็นสิ่งที่ปัญหา เพราะมีผู้ใช้แตกต่างกันมาก มีคำราชาศัพท์หลายเล่ม เช่น “ราชาศัพท์” ข้าราชการกองมหาดเล็ก พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ หลวงสรรพสารกิจ “ราชาศัพท์” ซึ่งสำนักพระราชวังพิมพ์ในการถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน พุทธศักราช ๒๕๐๖ “กริยามารยาท และการใช้ถ้อยคำในราชสำนัก” พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพหม่อมเจ้าหญิงพัทธมคณา ไชยันต์ หรือ ราชาศัพท์ของพระยาไวยวงศาธิราช ฯลฯ ได้กำหนด ให้ใช้ราชาศัพท์ในความหมายว่า “เดิน” กับพระมหากษัตริย์ว่า “พระราชดำเนิน, ทรงพระราชดำเนิน” และใช้ “ทรงพระดำเนิน” กับพระราชวงศ์ ส่วนหม่อมเจ้าใช้ “ทรงดำเนิน”

ในหนังสือพระราชกรณียกิจ ของสำนักราชเลขาธิการปี ๒๕๑๕ ก็ใช้ว่า

เวลา ๑๓.๒๐ น. เสด็จฯ ถึงสถานีโครงการพัฒนาชาวเขา หมู่บ้านแม่โถ ตำบลบ่อสถี อำเภอสอด ทรงพระราชดำเนินทอดพระเนตร แปลงสาธิตพืชไร่ พืช ผัก พืชยา พืชสวน... จากนั้นทรงพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรแปลงทดลอง ปลูกดอกดาวเรือง...”

จะเห็นว่าทั้งสำนักพระราชวัง และสำนักราชเลขาธิการ ต่างก็กำหนดใช้คำราชา ศัพท์ “ทรงพระราชดำเนิน” สำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งสิ้น ปัญหานี้จึงน่าจะยุติได้ แต่ เมื่อย้อนกลับไปศึกษา หนังสือพระราชกรณียกิจที่สำนักราชเลขาธิการจัดทำนั้น ในปีก่อน พ.ศ. ๒๕๑๕ กลับใช้ราชาศัพท์ “ทรงพระดำเนิน” ไม่ได้ใช้ “ทรงพระราชดำเนิน” เช่น “หลังจากนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระดำเนินไปทอดพระเนตรไร้ฝักของชาวบ้าน” ^{๑๒} และในปีล่าสุดคือ พ.ศ. ๒๕๔๐ สำนักราชเลขาธิการ ก็ใช้ว่า

...โอกาสนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระดำเนินทอด พระเนตรบริเวณรอบอุทยานฯ และทอดพระเนตรสิ่งของที่จัดแสดงไว้ในอาคาร พิพิธภัณฑฯ ซึ่งจัดแสดงเกี่ยวกับพระราชประวัติของสมเด็จพระศรีนครินทราบรม ราชชนนี...”

แสดงว่าการใช้ราชาศัพท์คำนี้นั้น มีใช้ทั้ง “ทรงพระราชดำเนิน” และ “ทรงพระ ดำเนิน” การใช้ “ทรงพระราชดำเนิน” ก็ใช้ตามศักดิ์ของบุคคล คือ พระมหากษัตริย์ เมื่อจะทำเป็น คำนามราชาศัพท์ก็จะเติมคำ “พระราช” เข้าไป ดำเนินก็เป็น “พระราชดำเนิน” นำทรงมานำหน้า เป็น “ทรงพระราชดำเนิน” ซึ่งเป็นไปตามกฎเกณฑ์ แต่มีคำถามต่อไปว่า จำเป็นหรือไม่ที่จะต้องเติม คำ “พระราช” นำหน้าคำสามัญ สำหรับใช้กับพระมหากษัตริย์เสมอ ซึ่งหากสังเกตคำต่อไปนี้จะไม่มีการเติมคำว่า “พระราช” เลย เช่น

^{๑๑} สำนักงานราชเลขาธิการ, พระราชกรณียกิจ ตุลาคม ๒๕๑๘ - กันยายน ๒๕๑๙ (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๐), หน้า ๘๖.

^{๑๒} สำนักงานราชเลขาธิการ, พระราชกรณียกิจ ตุลาคม ๒๕๑๓ - กันยายน ๒๕๑๔, ๓๐ ธันวาคม ๒๕๑๓, ไม่ปรากฏหน้า.

^{๑๓} สำนักงานราชเลขาธิการ, พระราชกรณียกิจ ตุลาคม ๒๕๓๕ - กันยายน ๒๕๔๐, หน้า ๑๒๓.

ทรงพระกระสละ	ไม่มี	ทรงพระราชกระสละ
ทรงพระกันแสง	ไม่มี	ทรงพระราชกันแสง
ทรงพระสรวล	ไม่มี	ทรงพระราชสรวล
พระทรงอักษร	ไม่มี	ทรงพระราชอักษร

ฉะนั้นการสร้างคำราชาศัพท์ จึงไม่ได้หมายความว่า จะต้องเติมคำ “พระบรมราช หรือ พระราช” เสมอ เมื่อเป็นคำศัพท์ที่ใช้กับพระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์ชั้นสูง ราชาศัพท์นั้น แม้จะมีระเบียบแบบแผน กฎเกณฑ์ต่าง ๆ แต่ก็ต้องขึ้นอยู่กับความเหมาะสม ความงดงามของภาษา ไม่ควรเป็นภาษาที่เย็นเยื่อ รุงรัง ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการใช้คำราชาศัพท์ “ทรงพระดำเนิน” ทั้งกับ พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์ เป็นสิ่งที่เหมาะสมกว่า ทั้งคำว่า เดินนี้ก็มีความหมายเกี่ยวเนื่องกับ หมอวร่างกาย ซึ่งในหมวคนี้ จะใช้ “พระ” นำหน้าคำนามราชาศัพท์ทั้งสิ้น แม้ใช้กับพระมหากษัตริย์ ก็ตาม คำว่า “พระดำเนิน” จึงไม่ควรเติม “ราช” เช่นเดียวกับไม่มีการเติมคำพระราชในคำว่าทรงพระ กระสละ ทรงพระกันแสง ฯลฯ ซึ่งในปัจจุบันสำนักราชเลขาธิการก็ใช้ “ทรงพระดำเนิน”

๔.๔.๑๔ เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิง

ปัจจุบันเราจะเห็นคำนี้บ่อยในหน้าหนังสือพิมพ์รายวันเป็นการใช้คำที่เยิ่นเย้อ เขียนอย่างไม่เป็นทางการ แต่ถ้าเป็นทางการ หรือภาษาราชการแล้วจะใช้เช่นนี้ไม่ได้ ต้องเขียนให้ถูกต้อง ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานเพลิงศพ โดยจะต้องระบุชื่อนามสกุลผู้วายชนม์ด้วย แต่ถ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่ได้เสด็จพระราชดำเนินและเจ้านายที่เสด็จไม่ได้เสด็จในฐานะผู้แทนพระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวควรจะต้องใช้ว่า “ไปในการพระราชทานเพลิงศพ” ไม่ควร “ไปพระราชทานเพลิงศพ” เพราะ เป็นไฟหลวง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทาน แต่ถ้าเป็นผู้แทนพระองค์จะใช้ไปพระราชทาน หรือใช้ “ไปในการ” หรือ “ในงาน” ได้ทั้งนั้น เช่น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้า โปรดกระหม่อม ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ไปในการพระราชทานเพลิงศพ...(ระบุชื่อ นามสกุลผู้ วายชนม์) ณ เมรุหลวง หน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร

๔.๔.๑๕ ถวาย

คำนี้มี ความหมายว่า “ให้ หรือมอบให้” เป็นคำราชาศัพท์ใช้สำหรับเจ้านาย และเป็นคำสามัญใช้กับพระสงฆ์ ซึ่งเมื่อเป็นคำสามัญจะใช้เป็นราชาศัพท์ในกรณีที่พระบาทสมเด็จพระ

พระเจ้าอยู่หัวหรือพระราชวงศ์ถวายของแด่พระภิกษุสงฆ์นั้น ต้องเดิมคำว่า “ทรง” นำหน้าคำถวาย เป็น “ทรงถวาย” เช่น “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงถวายเครื่องจตุปัจจัยไทยธรรม” แต่ ลักษณะภาษาเช่นนี้ มักไม่ค่อยใช้กัน จะใช้ภาษาที่เป็นทางการว่า “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงประเคนเครื่องจตุปัจจัยไทยธรรม” แทน

ส่วน “ถวาย” ซึ่งเป็นราชาศัพท์นั้น จะใช้กับพระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าลงมา ถึง หม่อมเจ้า

ถ้าใช้กับ พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์ชั้นสูง ที่ทรงฉัตร ๗ ชั้น จะใช้ “ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย” ในกรณีที่ของถวายนั้นเป็นของเล็กสามารถยกขึ้นถวายได้

หากเป็นของขนาดใหญ่ที่ไม่อาจยกขึ้นได้ จะใช้ว่า “น้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวาย”

ปัญหาของราชาศัพท์คำนี้ มีหลายประการด้วยกัน คือ

๑) มักมีการใช้คำนี้ไม่ถูกต้องตามลำดับฐานันดรศักดิ์ จะใช้คำ “ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย” กับพระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า และพระองค์เจ้า โดยเฉพาะที่มณฑลชนมมักใช้กัน จนทำให้เกิดความเข้าใจผิดกันเกือบทั่วไป ว่าพระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า จะต้องใช้คำว่า “ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย”

๒) คำว่าทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย คำหลักอยู่ที่คำว่า “ถวาย” แต่ปัจจุบัน เมื่อมีการเขียนคำย่อมักใช้ว่า ทูลเกล้าฯ เวลาพูดก็จะใช้ว่า ทูลเกล้า เช่น “นำของนี้ขึ้นทูลเกล้าหรือยัง” การใช้คำย่อเช่นนี้ ไม่ถูกต้อง เพราะทูลเกล้าฯ คืออาการทางการยกของขึ้นเหนือศรีษะ ไม่ได้หมายความว่าให้หรือมอบให้ ต้องใช้ว่า “ทูลเกล้าถวาย” คำใช้พูดอย่างลำลองไม่ต้องมีคำทูลกระหม่อมตามก็ได้

๓) ปัจจุบัน นิยมใช้คำ “น้อมเกล้าน้อมกระหม่อม” สำหรับการถวายสิ่งที่เป็นนามธรรมด้วย เช่น น้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายพระพรชัยมงคล น้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายพระราชกุศล เป็นต้น

ในสมัยโบราณ มีการใช้คำ “น้อมเกล้าน้อมกระหม่อม ถวายคำนับ”

ฝ่ายพลเรือนเดินกระบวนมาแต่ข้างเหนือพลับพลา ฝ่ายทหารเดินกระบวนมาแต่ข้างใต้พลับพลา รวมกันเข้าไปน้อมเกล้าฯ ถวายคำนับที่นำพระที่นั่ง เดินเรียงตามลำดับยศ พร้อมกับเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทอยู่ ณ โรงที่ประชุม^{๓๔}

^{๓๔} สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช, จดหมายเหตุพระราชพิธีลงทรง สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิรมหิศ สยามมกุฎราชกุมาร ในรัชกาลที่ ๕, พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลตำรวจเอก พระพิกิจชนคดี (พิณิจ อินทรทูต) (พระนคร : ประจักษ์การพิมพ์, ๒๕๑๓), หน้า ๑๐๑.

ผู้วิจัยคิดว่า การใช้คำเช่นนี้คงเพื่อแสดงให้เห็นถึงกริยาอาการที่แสดงความเคารพ การระอย่างสูง นั่นคือการโน้มตัวพร้อมก้มศีรษะลง ถือว่าเป็นการใช้คำที่สอดคล้องกับรูปศัพท์ ทำให้เห็นภาพชัดเจน แต่ในสมัยนั้นไม่ปรากฏว่ามีการใช้คำว่า น้อมเกล้าฯ น้อมกระหม่อมถวายพระพร ชัยมงคล หรือน้อมเกล้าฯ น้อมกระหม่อมถวายพระราชกุศลแต่อย่างใด ดังเช่น คำกราบบังคมทูลที่ เจ้าพระยารัตนบดินทรมหินทรมหากัลยาณมิตร ซึ่งกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว ว่า

“ข้าพระพุทธเจ้า ขอพระราชทานกราบบังคมทูลถวายพระพรไชยมงคลในนามมงคลสมัยนี้ แด่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร...”^{๓๕}

สมัยต่อมา มีผู้ใช้คำว่า “ถวายพระพรชัย” ว่า “ทูลเกล้าฯ ถวายพระพรชัย” ซึ่งเป็นการใช้ที่ผิด ดังที่กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ได้ทรงแสดงปาฐกถาเรื่อง “ข้อควรคิดในภาษาไทย” ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๐๒ ไว้ว่า

ข้าพเจ้าใช้คำว่า “ถวายพระพรชัย” เพราะพระสงฆ์ถวายพระพรแต่ศฤหส์ถ์ ถวายพระพรชัยหรือพระพรชัยมงคล แล้วข้าพเจ้าว่า “ถวายพระพร” ไม่ใช่ “ทูลเกล้าฯ ถวายพระพร” หรือกรณีพระราชกุศลก็ว่า “ถวายพระราชกุศล” ไม่ใช่ “ทูลเกล้าฯ ถวายพระราชกุศล” ซึ่งพูดผิดกันอยู่บ้าง เพราะพระพรหรือพระราชกุศลเป็นนามธรรมไม่ใช่รูปธรรมที่จะทูลหัวได้^{๓๖}

เมื่อนามธรรมเป็นสิ่งที่ทูลเกล้าฯ ถวายไม่ได้ จึงมีผู้ใช้ “น้อมเกล้าฯ ถวาย” แทน คำนี้มีความหมายที่แสดงความเคารพนอบน้อม จึงเป็นศัพท์ที่เกิดขึ้นใหม่ และมีผู้นิยมใช้มาก แต่ถ้าจะยึดถือตามตำราราชาศัพท์ คำว่า “น้อมเกล้าฯ ถวาย” ก็ควรใช้เฉพาะสิ่งของที่เป็นรูปธรรมที่ไม่สามารถนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายได้เท่านั้น แต่ถ้าจะใช้ “น้อมเกล้าฯ ถวาย” โดยตีความว่านามธรรมก็คือสิ่งที่ยกขึ้นไม่ได้ก็ไม่ผิดนัก แต่พึงระวังอย่าใช้จนประโยชน์รุงรัง เยิ่นเย้อ หรือใช้อย่างผิด ๆ เช่น “น้อมเกล้าฯ ถวายความจงรักภักดี” เป็นต้น

^{๓๕} กรมศิลปากร, สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร, หน้า ๖๒ อ้างจากราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๓ ปีก่อ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘ พ.ศ. ๒๔๒๕ หน้า ๓๗๓-๕

^{๓๖} กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ “ข้อควรคิดในภาษาไทย”

๔.๔.๑๖ ถวายการต้อนรับ

คำนี้ใช้ผิดกันมาก ซึ่งมักได้ยินเสมอในข่าวทางวิทยุและโทรทัศน์ การต้อนรับเป็นสิ่งที่นำขึ้นถวายไม่ได้ เรามีคำราชาศัพท์ใช้แต่โบราณว่า “รับเสด็จฯ” (คือรับเสด็จพระราชดำเนิน) และ “รับเสด็จ” หรือจะใช้ว่า “เฝ้าฯ รับเสด็จ” และ “เฝ้ารับเสด็จ” (ใช้แตกต่างกันตามฐานะอันครึกครื้น) คือ

เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท รับเสด็จ สำหรับ พระมหากษัตริย์ และ
สมเด็จพระบรมราชินีนาถ

เฝ้าทูลละอองพระบาท รับเสด็จ สำหรับ พระราชวงศ์ชั้นสูง

เฝ้ารับเสด็จ สำหรับ พระราชวงศ์

อนึ่งเมื่อใช้คำว่า “เฝ้าฯ รับเสด็จ” แล้ว จะไม่มีการเติมไปขาลน้อยหลังคำว่าเสด็จ อีกกล่าวคือ จะไม่กล่าวหาว่า “เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทรับเสด็จพระราชดำเนิน” การกล่าวเช่นนี้ในสมัยก่อนนิยมใช้กันมาก โดยเฉพาะในงานพระราชพิธี แต่ปัจจุบันไม่นิยม ถือเป็นการใช้คำที่ไม่กระชับ

๔.๔.๑๗ ถวายการรับใช้

สำนวนนี้เป็นสำนวนต่างประเทศ เพิ่งมีใช้ได้ไม่นาน คำราชาศัพท์เดิมในความหมายนี้จะใช้ว่า “ทูลฉลองพระบาท” หรือ “ถวายงาน” หมายถึง เราได้มอบงานให้ท่าน คือเมื่อท่านให้เราทำงานเราก็ทำงานเสร็จ แล้วมอบให้ท่าน แต่ถ้าใช้ว่า “ถวายอยู่งาน” จะหมายถึง “การเข้าเฝ้ารับใช้” ส่วนความหมาย “ถวายการรับใช้” จะหมายถึงเราได้ มอบการรับใช้ให้ท่าน จึงผิดความหมาย ไม่สมควรที่จะใช้

๔.๔.๑๘ ถวายคำแนะนำ

การเสนอแนะแนวทางในเรื่องใดเรื่องหนึ่งต่อพระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์ชั้นสูงในสมัยก่อนจะใช้คำว่า “กราบบังคมทูลเรียนพระราชปฏิบัติ” แต่คำนี้ไม่ได้หมายความว่าบุคคลทั่วไป จะมีสิทธิที่จะกราบบังคมทูลเรียนพระราชปฏิบัติได้ ต้องเป็นผู้ที่มีหน้าที่โดยตรงในเรื่องนั้น เช่น ในปัจจุบันบุคคลที่ใช้คำนี้ได้ ก็มี ราชเลขาธิการ เลขาธิการพระราชวัง หรือ ราชเลขานุการในพระองค์ เป็นต้น

หากเป็นประชาชนทั่วไป ถ้าเราเป็นผู้กราบบังคมทูล อยากจะเสนอความคิดใด ๆ ก็ควรใช้คำว่า “ข้าพระพุทธเจ้า คิดด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมว่า.....” แต่ถ้าจะบรรยายว่า นายกำลังกล่าวแนะนำก็ควรใช้ว่า “(ออกชื่อผู้กราบบังคมทูล) กราบบังคมทูล แนะนำในเรื่อง.....” หรือถ้า

เป็นพระราชวงศ์ทั่วไป ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า พระองค์ เจ้าก็ใช้ว่า “กราบทูลแนะนำ” การใช้คำราชาศัพท์ว่า “ถวายความคิดเห็น” หรือ “ถวายคำแนะนำ” นั้น เป็นคำล้าลองไม่ใช่ภาษาที่เป็นทางการ

อนึ่ง ถ้าเป็นการขอความคิดเห็น หรือ ขอคำแนะนำจากพระมหากษัตริย์ จะใช้ราชาศัพท์ว่า “ขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัย” พระราชวงศ์ชั้นสูงใช้ “ขอพระราชทานพระราชวินิจฉัย” สมเด็จพระเจ้าฟ้าใช้ “ขอพระราชทานพระวินิจฉัย” พระราชวงศ์อื่น ๆ ใช้ “ขอประทานพระวินิจฉัย”

๔.๔.๑๕ ถวายความจงรักภักดี

ความจงรักภักดีเป็นสิ่งที่จะนำถวายไม่ได้เช่นกัน เราทุกคนควรมีความจงรักภักดี เพราะพระมหากษัตริย์คุณ พระเมตตาคุณที่มีต่อพสกนิกรชาวไทยนับอเนกอนันต์ ศัพท์นี้จึงว่า “มีความจงรักภักดี” ไม่มีคำ “ถวาย” เพราะหากถวายความจงรักภักดีไปแล้ว คนนั้นจะกลายเป็นผู้ไม่มีความจงรักภักดีอีกต่อไป

๔.๔.๒๐ ถวายรายงาน

คำนี้เป็นอีกคำที่มีการใช้ที่แตกต่างกันมาก มีทั้งที่ใช้ว่า

ถวายรายงาน

กราบทูล, กราบบังคมทูลรายงาน

กราบทูล, กราบบังคมทูลถวายรายงาน

ถ้าเป็นการนำรายงานฉบับพิมพ์ หรือ เขียน ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายแล้ว จะใช้ราชาศัพท์ว่า “ทูลเกล้าฯ ถวายรายงาน” หรือ “ถวายรายงาน” แล้วแต่ฐานันดรศักดิ์พระราชวงศ์ ตามแบบแผนของคำ “ทูลเกล้าฯ ถวาย และถวาย”

ถ้าเป็นการทูลรายงานแล้ว ในภาษาล้าลองที่ใช้อย่างไม่เป็นทางการจะใช้ว่า “ถวายรายงาน” แต่ถ้าเป็นภาษาราชการแล้ว จะต้องใช้ว่า “กราบบังคมทูลรายงาน กราบทูลรายงาน หรือ ทูลรายงาน” โดยใช้ตามลำดับชั้นบุคคล จะไม่ใช้ว่า “กราบบังคมทูลถวายรายงาน” หรือ “กราบทูลถวายรายงาน”

ยังมีคำราชาศัพท์อีกหลากหลายคำที่มักใช้กันผิด และสับสน ซึ่งผู้วิจัยไม่อาจนำมาเสนอได้ทั้งหมดจึงหยิบยกเฉพาะคำที่ใช้ผิดกันบ่อยเท่านั้น ฉะนั้น เมื่อจะใช้ราชาศัพท์จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาให้ดีและใช้อย่างระมัดระวังเพื่อรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมทางภาษาของชาติไว้

บทที่ ๕

บทวิเคราะห์

ปัญหาการใช้ราชาศัพท์ในหนังสือพิมพ์และสื่อโทรทัศน์

ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาลักษณะการใช้ราชาศัพท์ในหนังสือพิมพ์และสื่อโทรทัศน์ ในแง่ของความผิดพลาดและความบกพร่อง

ความผิดพลาด หมายถึง ผิดแบบแผนการใช้ราชาศัพท์และผิดหลักเกณฑ์ทางภาษา โดยแยกเป็น

๑. ใช้คำผิดฐานันดรศักดิ์ของบุคคล
๒. ใช้คำกริยาราชศัพท์ผิด
๓. ใช้คำนามราชาศัพท์ผิด
๔. ใช้คำเรียกขานพระนามผิดกาลเทศะ

ส่วนความบกพร่อง หมายถึง ความไม่สละสลวย ข้อความเยิ่นเย้อ ผูกประโยครุงรัง หรือเนื้อความไม่สมบูรณ์ กำกวม ขาดความชัดเจน โดยแบ่งเป็น

๑. ใช้คำเยิ่นเย้อ ฟุ่มเฟือย
๒. ใช้คำกำล้อง
๓. ใช้คำต่างลำดับ
๔. เรียงประโยคไม่เหมาะสม
๕. ข้อความไม่ชัดเจน

โดยจะแยกวิเคราะห์ออกเป็น ๓ ส่วน คือ

ส่วนที่ ๑ เป็นการวิเคราะห์การเสนอข่าวพระราชกรณียกิจ และพระกรณียกิจรวมทั้ง บทความ และสารคดีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระราชวงศ์ในหนังสือพิมพ์ ๖ ฉบับ คือ ไทยรัฐ เดลินิวส์ มติชน ข่าวสด แนวหน้า และไทยโพสต์ เป็นระยะเวลา ๑ ปี ตั้งแต่เดือนตุลาคม ๒๕๔๑ ถึงกันยายน ๒๕๔๒

ส่วนที่ ๒ เป็นการวิเคราะห์การเสนอข่าวราชสำนัก และสารคดีเฉลิมพระเกียรติ ในสื่อ โทรทัศน์ ๖ สถานี คือ สถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง ๓ สถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง ๕ สถานี โทรทัศน์ช่อง ๗ สี สถานีโทรทัศน์ช่อง ๘ อ.ส.ม.ท. สถานีโทรทัศน์ช่อง ๑๑ และสถานีโทรทัศน์ ไอทีวี

ส่วนที่ ๓ เป็นการวิเคราะห์การถ่ายทอดสด งานพระราชพิธีของโทรทัศน์รวมการ
เฉพาะกิจ

ส่วนที่ ๑ : การใช้ราชาศัพท์ในหนังสือพิมพ์

ตารางที่ : ๑ แสดงจำนวนข่าวที่มีการใช้ราชาศัพท์

รายชื่อหนังสือพิมพ์	จำนวนข่าวที่ เก็บ	จำนวนข่าวที่ใช้ ราชาศัพท์ถูกต้อง	ที่ใช้ราชาศัพท์ จำนวนข่าว บกพร่อง	คิดเป็นเปอร์เซ็นต์ (%)
ไทยรัฐ	๑๑๔๕	๓๕๖	๗๕๓	๖๕.๕๔
เดลินิวส์	๑๒๖๖	๔๔๐	๘๒๖	๖๕.๒๔
มติชน	๓๑๒	๑๐๕	๒๐๓	๖๕.๐๖
แนวหน้า	๒๔๕	๖๖	๑๗๙	๗๓.๐๖
ข่าวสด	๒๔๑	๘๓	๑๕๘	๖๕.๕๖
ไทยโพสต์	๒๑๑	๖๑	๑๕๐	๗๑.๐๕
รวม	๓๔๒๔	๑๑๕๕	๒๒๖๙	๖๖.๒๗

จากตารางที่ ๑ จะเห็นได้ว่า จากจำนวนข่าวพระราชกรณียกิจ และพระกรณียกิจที่เก็บ
ข้อมูลจากหนังสือพิมพ์ทั้ง ๖ ฉบับ เป็นระยะเวลา ๑ ปี นั้น มีทั้งหมด ๓๔๒๔ ข่าว มีข่าวที่ใช้ราชาศัพท์
ได้อย่างถูกต้อง ๑๑๕๕ ข่าว คิดเป็น ๓๓.๗๕ % แต่จำนวนที่ใช้ราชาศัพท์บกพร่องนั้นมี ถึง ๒๒๖๙
ข่าว คิดเป็น ๖๖.๒๗ %

ตารางที่ ๒ แสดงจำนวนข่าวที่ใช้ราชาศัพท์บกพร่อง โดยแยกตามเหตุการณ์ของข่าว

รายชื่อหนังสือพิมพ์	จำนวนข่าวที่ใช้ราชาศัพท์บกพร่อง	เหตุการณ์					
		๑	๒	๓	๔	๕	๖
ไทยรัฐ	๓๕๓	๔๖๒	๖๘	๓๕	๔๗	๘๐	๕๗
เดลินิวส์	๘๒๖	๔๘๘	๗๕	๖๖	๗๒	๗๔	๕๑
มติชน	๒๐๓	๑๔๕	๒๑	๖	๘	๑๕	๔
แนวหน้า	๑๗๓	๑๒๖	๑๘	๑๒	๗	๑๓	๓
ข่าวสด	๑๕๘	๑๐๘	๒๗	๕	๖	๘	๐
ไทยโพสต์	๑๕๐	๑๒๖	๖	๖	๖	๕	๑
รวม	๒๒๖๕	๑๔๕๕	๒๑๕	๑๓๘	๑๔๖	๑๕๕	๑๑๖

หมายเหตุ : เหตุการณ์ที่ ๑ หมายถึง ข่าวเสด็จฯ ในงานการกุศล การศึกษา งานสังคม และเสด็จฯ เยี่ยมราษฎร สถานที่ต่าง ๆ

เหตุการณ์ที่ ๒ หมายถึง ข่าวเสด็จฯ ในงานพระราชพิธี รัฐพิธี และพิธีทางศาสนา

เหตุการณ์ที่ ๓ หมายถึง ข่าวเสด็จออกรับราชอาคันตุกะ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเข้าเฝ้าฯ

เหตุการณ์ที่ ๔ หมายถึง ข่าว ทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้ผู้แทนพระองค์ไปในงานต่าง ๆ

เหตุการณ์ที่ ๕ หมายถึง ทรงประกอบพระราชกรณียกิจอื่น ๆ นอกเหนือจาก ๑ - ๔ เช่น ทรงประกอบพิธีสมรสพระราชทาน

เหตุการณ์ที่ ๖ หมายถึง ข่าวบุคคลทั่วไปที่เกี่ยวข้องด้วยพระมหากษัตริย์และ พระราชวงศ์

จากตารางที่ ๒ จะเห็นได้ว่า การเสนอข่าวพระราชกรณียกิจ และพระกรณียกิจในหนังสือพิมพ์นั้น จากจำนวนข่าวที่ใช้ราชาศัพท์บกพร่อง ๒๒๖๕ ข่าวนั้น ข่าวที่หนังสือพิมพ์เสนอมากที่สุด และปรากฏการใช้ราชาศัพท์ผิดมากที่สุดมีจำนวนถึง ๑๔๕๕ ข่าว คือ ข่าวการเสด็จฯ ในงานการกุศล การศึกษา งานสังคม และการเสด็จฯ เยี่ยมราษฎร หรือสถานที่ต่าง ๆ ส่วนข่าวที่ใช้ราชาศัพท์ผิดรองลงมา ก็คือ ข่าวการเสด็จฯ ในงานพระราชพิธี รัฐพิธี และพิธีทางศาสนา มีจำนวน ๒๑๕ ข่าว รองลงมาคือ ข่าวที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เข้าเฝ้าฯ จำนวน ๑๓๘ ข่าว ข่าวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผู้แทนพระองค์ไปในงานต่าง ๆ จำนวน ๑๔๖ ข่าว และข่าวบุคคลทั่วไปที่เกี่ยวข้องด้วยพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ จำนวน ๑๑๖ ข่าว

ตารางที่ ๓ : แสดงการใช้ราชาศัพท์ ในการเรียกขานพระนามที่ปรากฏในสื่อหนังสือพิมพ์
(จำนวนความถี่จากข่าวที่ใช้ราชาศัพท์บกพร่อง ๒๒๖๕ ข่าว)

คำเรียกขาน	มติชน	ไทยรัฐ	ไทยโพสต์	ข่าวสด	แนวหน้า	เดลินิวส์	รวม
พ่อหลวง	-	๒	-	-	-	๓	๕
ในหลวง	๑	๒๐	๑		๑	๑๐	๓๓
ทูลกระหม่อมพ่อ	-	๖	-	-	-	-	๖
ทูลหม่อมพ่อ	-	๕	-	-	-	-	๕
องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว	-	๒	-	-	-	๒	๔
สิ้นเกล้าฯ ทั้งสองพระองค์	-	๔	-	-	-	-	๔
พระราชินี	-	-	๒	-	-	๓	๕
พระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ	-	-	-	-	๑	-	๑
สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช	-	๒๐	-	-	๑	๑๕	๓๖
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ	-	๖๗			๖	๓๘	๑๑๑
สมเด็จพระเทพรัตนฯ	-	๒	-	-	-	-	๒
พระเทพฯ	-	๒	-	-	-	-	๒
ศ.ดร.สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์	-	๑				๒	๓
ศ.ดร.สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ฯ	-	๗				๓	๑๐
ศ.ดร.สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า จุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี	๕		๒	๒	๑	๒	๑๒
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณ วลัยลักษณ์	-	๑๕				๒	๒๐
ทูลกระหม่อม จุฬาภรณ์	-	๓					๓
ฟ้าหญิง	-	๑					๑
ทูลกระหม่อมฟ้าหญิงจุฬาภรณ์	-	๔					๔
สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยา ณิวัฒนา	๑	-	-	-	๑	๔	๖
พระพี่นาง	-	๒					๒
สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ กรม หลวงนราธิวาสราชนครินทร์	-				๑	๑๐	๑๑
สมเด็จพระฯ กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์	-	๒๐			๑		๒๑

ตารางที่ ๓ (ต่อ)

คำเรียนกษาน	มคชน	ไทยรัฐ	ไทยโพสต์	ข่าวสด	แนวหน้า	เคลนิวิสต์	รวม
สมเด็จพระมหาลงฯ นราธิวาสราช นครินทร์	-	๑					๑
สมเด็จพระฯ กรมหลวงฯ	-	๖					๖
สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมหลวงนราธิวาส ราชนครินทร์	-				๑		๑
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าอุบล รัตนราชกัญญา	๑๐	๒			๑		๑๓
ทูลกระหม่อมฟ้าหญิงอุบลรัตนราช กัญญา	๑	๕		๑		๔	๑๑
ทูลกระหม่อมฟ้าหญิงอุบลรัตนราช กัญญาฯ	-				๑	๔	๕
ทูลกระหม่อมฟ้าหญิงอุบลรัตน์ฯ	-	๓				๔	๗
ทูลกระหม่อมฟ้าหญิงอุบลรัตน์	-				๑		๑
พระองค์โสม	-	๑					๑
พระองค์โสมฯ	-	๓					๓
พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าโสม สวลี	-	๓๓			๔	๒๐	๕๗
พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชา ธินัดดามาตุ	-		๑				๑
พระองค์หญิง	-	๒					๒
พระองค์ภา พัชรกิติยาภา	-	๓					๓
องค์ภา พัชรกิติยาภา	-	๑					๑
พระองค์ภา	-	๔					๔
ท่านหญิง	-	๑๓					๑๓
ท่านหญิง สิริวิมลวี	-	๑					๑
มจ.หญิง สิริวิมลวี มหิดล	๖	๑	๔	๗	๑	๖	๒๕
สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระ สังฆราช	๑				๑		๒
สมเด็จพระย่า	-	๘			๑	๓	๑๒
รวม	๒๖	๒๗๗	๑๐	๑๐	๒๔	๑๓๕	๔๖๕

จากตารางที่ ๓ จะเห็นได้ว่าการเรียกขานและนามที่ปรากฏในสื่อหนังสือพิมพ์ ยกเว้น การเรียกขานคำใช้อย่างเป็นทางการนั้น คำที่สื่อใช้ในการขานพระนามมากที่สุด คือ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ จำนวน ๑๑๑ ครั้ง รองลงมา คือ พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าโสมสวลีฯ ๕๔ ครั้ง และ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ ๓๖ ครั้ง ในหลวง ๓๓ ครั้ง หม่อมเจ้าหญิงสิริวัณวรี ๒๕ ครั้ง สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าหญิงดารารัตน์ ๒๑ ครั้ง นอกนั้นมีการใช้คำในลักษณะคำถ้อยคำที่ผิด ดังตารางข้างต้น

ตารางที่ ๔ : แสดงจำนวนการใช้คำนามราชาศัพท์ที่ผิด

คำราชาศัพท์	มคชน	ไทยรัฐ	ไทยโพสต์	ข่าวสด	แนวหน้า	เดลินิวส์	รวม
(จำนวนปี...) ชั้นยา	๒	๕	๑	-	-	-	๘
พระชนมายุ.....ชั้นยา	๖	๔	-	-	-	-	๑๐
พระธิดาในสมเด็จพระบรมโอรสา ธิราชฯ	-	-	-	๑	-	-	๑
พระราชพิธีศุภมงคล					๑		๑
พระราชวโรกาสที่...			๑		๑		๒
พระอาจารย์....		๒					๒
ภาพพระบรมฉายาลักษณ์	๑						๑
ราชอาคันตุกะ						๑	๑
วโรกาส	๔๔	๕๘	๑๔	๗	๕	๖	๑๖๘
องค์กรกรมการ		๒					๒
องค์กรไซท์			๒				๒
องค์ทนายทกิตติมศักดิ์		๑					๑
องค์ประธาน	๑๖๐	๑๓๐	๔๕	๕๘	๓๘	๗๗	๕๐๘
องค์ปาฐก	๒						๒
องค์ผู้อำนวยการ	๑						๑
องค์สมาชิกกิตติมศักดิ์	๑	๑	๑				๓
องค์ศิลปิน	๑	๓					๔
องค์อาจารย์	๑	๒					๓
องค์อุปถัมภ์, อุปถัมภก	๔	๖			๒		๑๒
องค์อุปนายก	๒	๒	๑		๑		๖
อนุสาวรีย์สมเด็จพระศรีสุริโยทัย				๑	๑		๒
รวม	๒๕๕	๒๑๘	๖๕	๖๗	๕๓	๑๓๗	๗๔๕

จากตารางที่ ๔ จะเห็นได้การใช้คำนามราชาศัพท์ที่ผิดจากสื่อหนังสือพิมพ์ทั้ง ๕ ฉบับ นั้น คำที่ใช้กันผิดมากที่สุด คือ คำว่า องค์ประธาน โดยใช้ผิดรวม ๕๐๘ ครั้ง คำที่ใช้ผิดรองลงมาคือคำว่า วโรกาส มีความถี่การใช้คำนี้ ๑๖๘ ครั้ง นอกจากปรากฏคำผิดบ้าง แต่ไม่มีจำนวนมากนัก

ตารางที่ ๕ : แสดงจำนวนการใช้กริยาราชศัพท์ผิด (เฉพาะกลุ่มคำว่า เสด็จ)

คำราชาศัพท์	ไทยรัฐ	เดลินิวส์	มติชน	แนวหน้า	ข่าวสด	ไทยโพสต์	รวม
เสด็จ.... ณ,						๓	๓
เสด็จ..... ชั่ง	๒	๒	๓	๑	๑	๑	๑๐
เสด็จฯ..... ชั่ง				๑		๑	๒
เสด็จทรง.....	๑	๕	๗	๕	๕	๗	๓๔
เสด็จฯ ทรง.....	๒	๔	๑๗	๒๕	๑๕	๑๓	๘๐
เสด็จงาน.....	๖	๓	๖	๒	๑	๑	๑๘
เสด็จฯ งาน.....	๑	๑		๒	๑		๖
เสด็จฯ ลง				๑		๒๕	๑
เสด็จเป็น	๗	๑๑		๑๗		๑๖	๖๔
เสด็จฯ เป็น			๕	๑๕			๓๐
เสด็จทรงเป็น				๑	๑	๑๓	๒
เสด็จฯ ทรงเป็น	๑			๑	๑		๑๖
เสด็จถวาย							
เสด็จฯ ถวาย	๕	๑๐					๑๕
เสด็จประทับ					๑		๑
เสด็จประทับ					๔		๔
เสด็จพระราชทาน						๒	๒
เสด็จฯ พระราชทาน	๘	๒	๑๕	๕	๑๓	๖	๕๗
เสด็จทอดพระเนตร	๔	๗	๑๒		๑		๒๔
เสด็จฯ ทอดพระเนตร	๕	๑๕	๔	๔	๔	๓	๔๓
เสด็จฯ ออกมหาสมาคม	๑	๒				๑	๔
เสด็จเสวย				๑		๑	๒
เสด็จฯ เสวย			๑	๑		๑	๓
รวม	๔๗	๖๗	๗๘	๗๖	๕๖	๕๘	๔๒๒

จากตารางที่ ๕ จะเห็นว่าการใช้กริยาราชศัพท์ คำว่า “เสด็จ” และเสด็จ พระราชดำเนินนั้น หนังสือพิมพ์มีการใช้คำอย่างหลากหลาย คำที่ใช้กันมากที่สุด คือ เสด็จพระราชดำเนิน ทรง... จำนวนความถี่ ๘๐ ครั้ง และเสด็จเป็น ความถี่ ๖๔ ครั้ง ตามด้วยเสด็จพระราชดำเนิน พระราชทาน ๕๔ ครั้ง เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตร ๔๓ ครั้ง และเสด็จทรง ๓๔ ครั้ง ตามลำดับ

ตารางที่ ๖ : แสดงจำนวนการใช้กริยาราชศัพท์ที่ผิด

คำราชาศัพท์	ไทยรัฐ	เดลินิวส์	มติชน	แนวหน้า	ข่าวสด	ไทยโพสต์	รวม
กราบทูลถวายรายงาน	๑		๑		๑	๑	๓
กราบบังคมทูลถวายรายงาน	๓	๕		๒	๑		๑๑
เข้าเฝ้าทูลเกล้าถวาย					๓		๓
ถวายการสอน	๕						๕
ถวายการรับใช้	๗	๓					๑๐
ถวายการต้อนรับ	๑๐	๑๑	๗	๓	๕	๘	๔๔
ถวายความคิด	๔	๓					๗
ถวายความจริงรักภักดี	๕	๔	๑	๑	๒	๔	๑๗
ถวายคำแนะนำ	๓						๓
ถวายบรรยาย	๒		๑		๑		๔
ถวายพรชัยมงคล	๔	๗	๓	๒	๑	๑	๑๘
ถวายรายละเอียด		๑		๑			๒
ทรงประจวบ					๑	๒	๓
ทรงประทาน						๒	๒
ทรงพระราชทาน		๒	๑			๑	๔
ทรงพระราชทานอุทิศ	๑				๑		๒
โปรดเกล้า					๑		๑
รวม	๔๕	๓๖	๑๔	๕	๑๖	๑๕	๑๓๕

จากตารางที่ ๖ จะเห็นได้ว่า การใช้กริยาราชศัพท์ ในสื่อหนังสือพิมพ์ทั้ง ๖ ฉบับ นั้น คำที่ใช้พิมพ์กันมากที่สุด คือ คำว่า ถวายการต้อนรับ จำนวนความถี่ที่ใช้ ๔๔ ครั้ง คำที่ใช้ผิดรองลงมา คือ ถวายพรชัยมงคล ๑๘ ครั้ง ถวายความจริงรักภักดี ๗ ครั้ง และกราบบังคมทูลรายงาน ๑๑ ครั้ง ตามลำดับ

๕.๑ ปัญหาการใช้ราชาศัพท์ในหนังสือพิมพ์รายวัน

๕.๑.๑ การใช้คำผิด

จากการศึกษาวิเคราะห์การเสนอข่าวพระราชกรณียกิจและพระกรณียกิจในหนังสือพิมพ์รายวัน ความผิดที่พบมีดังนี้

๕.๑.๑.๑ ใช้คำผิดฐานนครศักดิ์ของบุคคล ดังตัวอย่างต่อไปนี้

๑) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชานุญาต พระพิธีธรรมสวดอภิธรรมศพ นายสุกรี โปธิรัตน์นังกูร ณ บ้านเลขที่ ๑๐ - ๑๐/๑ สุขุมวิท ๒๘ ถึงวันที่ ๘ ส.ค.

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต พระพิธีธรรมสวดอภิธรรมศพ นายสุกรี โปธิรัตน์นังกูร ณ บ้านเลขที่ ๑๐ - ๑๐/๑ สุขุมวิท ๒๘ ถึงวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๔๓

๒) สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต ในการบำเพ็ญพระราชกุศล ๕๐ วัน ศพ เตมีย์ บุนนาค วันที่ ๑๓ พ.ย. ที่วัดประยูรวงศ์

(ไทยรัฐ ๑๐ พ.ย. ๔๑, น. ๒๔)

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชานุญาต ในการบำเพ็ญพระราชกุศล ๕๐ วัน ศพ เตมีย์ บุนนาค วันที่ ๑๓ พ.ย. ที่วัดประยูรวงศ์

(ไทยรัฐ ๑๐ พ.ย. ๔๑, น. ๒๔)

๓) สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์การสวดพระอภิธรรม เสน่ห์ บิดา ดร.ศศิธารา พิชัยชาญณรงค์ ๖ - ๑๓ ม.ค. ๑๕.๐๐ น. ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม ศาลา ๘ และวันที่ ๑๔ ม.ค. จะเสด็จพระราชทานเพลิงศพ เป็นกรณีพิเศษ ๑๗.๐๐ น.

(ไทยรัฐ, ๕ ม.ค. ๔๒, น.๒๐)

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชนุเคราะห์ นายเสน่ห์ (ต้องระบุนามสกุล) บิดา ดร.ศศิธารา พิชัยชาญณรงค์ ๖ - ๑๓ ม.ค. ๑๕.๐๐ น. ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม ศาลา ๘ และวันที่ ๑๔ ม.ค. จะเสด็จพระราชดำเนินไปในการพระราชทานเพลิงศพ เป็นกรณีพิเศษ เวลา ๑๗.๐๐ น.

คำอธิบาย

พระบรมราชานุเคราะห์ เป็นคำราชาศัพท์ที่ต้องใช้สำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเท่านั้น ในกรณีตัวอย่างแรกจึงเป็นการใช้คำที่ลดลำดับลงมาในขณะที่ตัวอย่างที่ ๒) และ ๓) เป็นการใช้คำที่สูงเกินไป

๔) สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

(เดลินิวส์, ๒ ธ.ค. ๔๑)

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

สมาคมนห้องสมุดแห่งประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

๕) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชทานเพลิง พระสาสนโสภณ
ณ เมรุหลวง หน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันที่ ๑๖ ม.ค. ๑๗.๓๐ น.
(ไทยรัฐ, ๑๓ ม.ค. ๔๒, น.๒๔)

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานเพลิงศพ
พระสาสนโสภณ ณ เมรุหลวง หน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันที่ ๑๖ ม.ค. เวลา
๑๗.๓๐ น.

๖) สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จะเสด็จเยือนสาธารณรัฐ
ประชาธิปไตยประชาชนลาว ระหว่างวันที่ ๒๓ - ๒๕ ก.พ.
(ไทยรัฐ ๒๒ พ.ย. ๔๒, น.๒๔)

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จะเสด็จพระราชดำเนินเยือน
สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ระหว่างวันที่ ๒๓ - ๒๕ ก.พ.

๗) สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จพระราช
ดำเนินแทนพระองค์ ไปในการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐิน ณ วัดราชบพิธ
สถิตมหาสีมาราม เมื่อวันที่ ๑๗ ตุลาคม
(ไทยรัฐ, ๑๕ ก.ค. ๔๑, น.๔)

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จแทนพระองค์
ไปในการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐิน ณ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม เมื่อ
วันที่ ๑๗ ตุลาคม

๘) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์อัครราชกุมารี เสด็จทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวันมาฆบูชา ณ พุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

(เฉลิมวิสต์, ๔ มี.ค. ๔๒)

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์อัครราชกุมารี เสด็จทรงบำเพ็ญพระกุศลวันมาฆบูชา ณ พุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

๙) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระปฏิสันถาร กับ ชีค อาเหม็ด อัลซาบาห์ ประธานโอลิมปิกแห่งเอเชีย

(เฉลิมวิสต์, ๔ ธ.ค. ๔๑)

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชปฏิสันถาร กับ ชีค อาเหม็ด อัลซาบาห์ ประธานโอลิมปิกแห่งเอเชีย

๑๐) สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ฯ ทรงขับรถยนต์พระที่นั่ง ยี่ห้อ จากัวร์ สีเขียว หมายเลขทะเบียน ๑ค-๕๕๐๖ กรุงเทพมหานคร เสด็จออกจากพระตำหนักจักรีบังกช อ.เมืองปทุมธานี

(ไทยรัฐ, ๕ ธ.ค. ๔๑)

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ฯ ทรงขับรถยนต์ที่นั่ง ยี่ห้อจากัวร์ สีเขียว หมายเลขทะเบียน ๑ค-๕๕๐๖ กรุงเทพมหานคร เสด็จออกจากพระตำหนักจักรีบังกช อ.เมืองปทุมธานี

๑๑) พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชทินนิตตามาตุ ประทานของ
ที่ระลึกแก่ อ.สายัณห์ ศิริปิ่น ผอ.รร.คนตรียามาฮา แจ่งวัฒนะ ในโอกาสจัดแสดงหน้าพระที่นั่ง
งานเทียนส่องใจ ณ คลินิกนิรนาม สภากาชาดไทย

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชทินนิตตามาตุ ประทานของ
ที่ระลึกแก่ อ.สายัณห์ ศิริปิ่น ผอ.รร.คนตรียามาฮา แจ่งวัฒนะ ในโอกาสจัดแสดงหน้าที่นั่งงานเทียน
ส่องใจ ณ คลินิกนิรนาม สภากาชาดไทย

๑๒) พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชทินนิตตามาตุโปรดเกล้าให้
พ.อ.(หญิง) จิตรวดี จุลานนท์ นายกสมาคมแม่บ้านทหารบกนำคณะกรรมการบริหารทูลเกล้าฯ ถวาย
เงินโดยเสด็จพระราชกุศล ณ วังสวนอัมพร

(เคลวินวิทย์, ๑๘ ธ.ค. ๕๑)

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชทินนิตตามาตุโปรดให้ พ.อ.
(หญิง) จิตรวดี จุลานนท์ นายกสมาคมแม่บ้านทหารบกนำคณะกรรมการบริหารเข้าเฝ้าเพื่อถวายเงิน
โดยเสด็จพระราชกุศล ณ วังสวนอัมพร

๑๓) พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชทินนิตตามาตุ ประทาน
พระวโรกาสให้ น.ส.ลักขณา ลีละบุทโชอิน ประธานกรรมการบริหาร บริษัทเซเรบอส ประเทศไทยฯ
และคณะ เข้าเฝ้าทูลเกล้าฯ ถวายเงินรายได้จากการจัดงานวันแบรนด้นักประดิษฐ์ และจิตรกรน้อย ครั้งที่ ๓
โดยเสด็จพระราชกุศลสมทบกองทุนโครงการอาสาเพื่อนพึ่งพายามยาก ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน
พระราชวังดุสิต

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชทินนิตตามาคู ประธาน พระวโรภาสให้ น.ส.ลักขณา ลีละบุทโชธริน ประธานกรรมการบริหาร บริษัทเซเรบอส ประเทศไทยฯและคณะ เข้าเฝ้าถวายเงินรายได้อาจจากการจัดงานวันแบรนด้นักประดิษฐ์ และจิตรกรน้อย ครั้งที่ ๓ โดยเสด็จพระกุศลสมทบกองทุนโครงการอาสาเพื่อนพึ่งพายามยาก ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต

๕.๑.๑.๒ ใช้กริยาราชศัพท์ผิด

๕.๑.๑.๒.๑ ใช้กริยาราชศัพท์ซ้อนกัน

๑) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เสด็จฯ ทรงเป็นองค์ประธานในพิธีเปิดการแข่งขันเอเชียนเกมส์ครั้งที่ ๑๓ หรือบางกอกเกมส์ ทรงปล่อยพิราบหลวงหลังจากทรงมีพระราชดำรัสเปิดการแข่งขันอย่างเป็นทางการ เมื่อ ๕ ธ.ค. ณ ราชมิ่งคลาภิเษสถาน หัวหมาก และ ทรงทอดพระเนตรการแสดงประกอบพิธีที่จัดได้ยิ่งใหญ่ สมศักดิ์ศรีเจ้าภาพ

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เสด็จฯ ไปทรงเป็นประธานในพิธีเปิดการแข่งขันเอเชียนเกมส์ครั้งที่ ๑๓ หรือบางกอกเกมส์ ทรงปล่อยพิราบหลวงหลังจากมีพระราชดำรัสเปิดการแข่งขันอย่างเป็นทางการ เมื่อ ๕ ธันวาคม ณ ราชมิ่งคลาภิเษสถาน หัวหมาก และ ทอดพระเนตรการแสดงประกอบพิธีที่จัดได้ยิ่งใหญ่ สมศักดิ์ศรีเจ้าภาพ

๒) สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จฯ แทนพระองค์ทรงเป็นองค์ประธานในพิธี เปิดการแข่งขันกีฬาเอเชียนเกมส์ ครั้งที่ ๑๓ อย่างเป็นทางการ เมื่อเสาร์ ๒๐ ธ.ค. ที่ผ่านมา ณ ราชมิ่งคลาภิเษสถาน และ ทรงทอดพระเนตรการแสดงประกอบพิธีที่จัดได้อย่างยิ่งใหญ่

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จฯ แทนพระองค์ทรงเป็นประธานในพิธีปิดการแข่งขันกีฬาเอเชียนเกมส์ ครั้งที่ ๑๓ อย่างเป็นทางการ เมื่อเสาร์ ๒๐ ธันวาคม ที่ผ่านมา ณ ราชมณฑลกีฬาสถาน และทอดพระเนตรการแสดงประกอบพิธีที่จัดได้อย่างยิ่งใหญ่อ

๓) สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงประทานวโรกาสให้ นิภา เสดสุวรรณ ประธานคณะกรรมการมูลนิธิเด็กโรคหัวใจ นำคณะผู้มีจิตศรัทธา เข้าเฝ้าฯ เพื่อถวายเงินบริจาคให้มูลนิธิเด็กโรคหัวใจ รวมจำนวน ๒๖ รายเป็นเงิน ๑,๐๕๘,๐๐๐ บาท ณ ตำหนักเลอดิส สุขุมวิท ๔๓

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ประทานพระวโรกาสให้ นิภา เสดสุวรรณ ประธานคณะกรรมการมูลนิธิเด็กโรคหัวใจ นำคณะผู้มีจิตศรัทธา เข้าเฝ้าฯ เพื่อถวายเงินบริจาคให้มูลนิธิเด็กโรคหัวใจ รวมจำนวน ๒๖ รายเป็นเงิน ๑,๐๕๘,๐๐๐ บาท ณ ตำหนักเลอดิส สุขุมวิท ๔๓

๔) พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ ทรงรับสั่งถึงเหตุการณ์ที่ทรงพบมาด้วยพระองค์เองกับผู้ติดเชื่อเฮดส์.....

(เคลินิวส์, ๒ ธ.ค. ๔๒)

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ ตรัส(ทรงเล่า)ถึงเหตุการณ์ที่ทรงพบมาด้วยพระองค์เองกับผู้ติดเชื่อเฮดส์

๕) สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงประชวร ระหว่างเสด็จปฏิบัติศาสนกิจที่ จ.อุบลราชธานี เมื่อ ๓๑ ต.ค. ๔๑ คณะแพทย์ รพ.ศูนย์สรรพสิทธิ ประสงค์ จ.อุบลราชธานี ถวายการรักษาพระอาการเบื้องต้นพบว่าทรงมีพระอาการหอบหืด ซึ่งเป็นโรคประจำพระองค์

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ประชวร ระหว่างเสด็จไปทรงปฏิบัติศาสนกิจที่ จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อ ๓๑ ตุลาคม ๔๑ คณะแพทย์ โรงพยาบาลศูนย์สรรพสิทธิประสงค์ จังหวัดอุบลราชธานี ถวายการรักษาพระอาการเบื้องต้นพบว่ามีพระอาการหอบหืด ซึ่งเป็นโรคประจำพระองค์

๖) สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงประทานพร นายวิชัย ตันศิริ รมต.ช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และนายสมภพ โรจนพันธ์ ที่ปรึกษา ณ วัดบวรนิเวศวรวิหาร ในวาระเข้ารับตำแหน่งและได้รับมอบหมายให้ดูแลกรมศาสนา

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ประทานพระแค นายวิชัย ตันศิริ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และนายสมภพ โรจนพันธ์ ที่ปรึกษา ณ วัดบวรนิเวศวรวิหาร ในวาระเข้ารับตำแหน่งและได้รับมอบหมายให้ดูแลกรมศาสนา

๗) เวลา ๐๖.๕๐ น. วันที่ ๒ ตุลาคม สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงเสด็จฯ ตักบาตรแก่พระภิกษุสงฆ์ เนื่องในวันคล้ายวันประสูติครบรอบ ๘๕ พรรษา ณ บริเวณ สนามบาส รร.วัดบวรนิเวศวรวิหาร

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายกเสด็จไปทรง
 บาดรพระภิกษุสงฆ์ เนื่องในวันคล้ายวันประสูติครบพระชันษา ๘๕ ปี ณ บริเวณสนามบาส
 โรงเรียนวัดบวรนิเวศวรวิหาร

๘) สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เสด็จทรงเจิม
 เครื่องบินลำใหม่ของบริษัท Angle Airline ซึ่งเป็นเครื่องบินโบว์อิง ๗๘๗-๔๐๐ จำนวน ๑๔๕ ที่นั่ง
 และทรงประทานนาม Thai - Siam โดยมีนายสมชาย เเบญจรงค์กุล ประธานกรรมการบริหารและ
 กรรมการผู้อำนวยการใหญ่เฝ้ารับเสด็จ ณ ลานจอดเครื่องบิน ท่าอากาศยานกรุงเทพฯ

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เสด็จไปทรง
เจิมเครื่องบินลำใหม่ของบริษัท Angle Airline ซึ่งเป็นเครื่องบินโบว์อิง ๗๘๗-๔๐๐ จำนวน ๑๔๕ ที่นั่ง
ประทานนามว่า Thai - Siam โดยมีนายสมชาย เเบญจรงค์กุล ประธานกรรมการบริหารและกรรมการ
 ผู้อำนวยการใหญ่เฝ้ารับเสด็จ ณ ลานจอดเครื่องบิน ท่าอากาศยานกรุงเทพฯ

๙) ...พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชทินนิตตามาตุ ทรงประทาน
แนวพระดำริพร้อมกับทรงกล่าวถึงการตั้งกองทุนนมสำหรับเด็กที่แม่ติดเชื้อ ซึ่งมีไม่เพียงพอ...

(เดลินิวส์, ๑๕ มี.ค. ๔๒)

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

...พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชทินนิตตามาตุประทานแนว
พระดำริ พร้อมทั้งทรงกล่าวถึงการตั้งกองทุนนมสำหรับเด็กที่แม่ติดเชื้อ ซึ่งขณะนี้มิได้อยู่ไม่เพียงพอ...

๕.๑.๑.๒.๒ ไม่ใช่คำกริยาราชศัพท์

๑) หม่อมเจ้าสิริวัณวรี มหิดล ตรวจเยี่ยมการเรียนการสอน พร้อมประทานถุงของขวัญแก่นักเรียนมัธยมสิริวัณวรี ๓ ตำบลคลองตะเกรา อำเภอท่าตะเคียน จังหวัดฉะเชิงเทรา
(เคลินิวส์, ธ.ค. ๔๑)

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

หม่อมเจ้าสิริวัณวรี มหิดล เสด็จตรวจเยี่ยมการเรียนการสอน พร้อมประทานถุงของขวัญแก่นักเรียนมัธยมสิริวัณวรี ๓ ตำบลคลองตะเกรา อำเภอท่าตะเคียน จังหวัดฉะเชิงเทรา

๒) นายแผน วรรณเมธี เลขาธิการสภาการศึกษา นำคณะกรรมการเจ้าหน้าที่สภาการศึกษาไทยเข้าเฝ้า แสดงมุขิตาจิต ในวโรกาสที่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงเจริญพระชนมายุ ๘๕ พรรษา ณ วัดบวรนิเวศวรวิหาร

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

นายแผน วรรณเมธี เลขาธิการสภาการศึกษา นำคณะกรรมการเจ้าหน้าที่สภาการศึกษาไทยเข้าเฝ้าถวายพระพร เนื่องในโอกาสที่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงเจริญพระชันษา ๘๕ ปี ณ วัดบวรนิเวศวรวิหาร

คำอธิบาย

ปัจจุบันสำนักพระราชวังใช้ทรงพระเจริญพระชนมายุ ๘๕ พรรษา

๓) นายเสฐียรพงษ์ วรรณปก ราชบัณฑิตด้านพุทธศาสนาเดินทางไปวัดบวรนิเวศวรวิหาร เพื่อกราบสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ซึ่งขณะนั้นพระอาการประชวรดีขึ้นเป็นปกติแล้ว โดยนายเสฐียรพงษ์ ถวายหนังสือ "บทเรียนของชาวพุทธจาก

กรณีธรรมกาย" ระหว่างเสด็จฯ ไปสดับพระปาติโมกข์ ณ พระอุโบสถ วัดบวรนิเวศวรวิหาร ๑๓.๓๐ น. ๑๕ พ.ค. ที่ผ่านมา

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

นายเสฐียรพงษ์ วรรณปก ราชบัณฑิตด้านพุทธศาสนาเดินทางไปวัดบวรนิเวศวรวิหาร เพื่อเฝ้าสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ซึ่งขณะนี้พระอาการประชวรดีขึ้นเป็นปกติแล้ว โอกาสนี้นายเสฐียรพงษ์ ถวายหนังสือ "บทเรียนของชาวพุทธจากกรณีธรรมกาย" ขณะเสด็จ ไปสดับพระปาติโมกข์ ณ พระอุโบสถ วัดบวรนิเวศวรวิหาร เมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๔๒ เวลา ๑๓.๓๐ น.

๕.๑.๑.๒.๓ ขาดคำกริยาหลักของประโยค

๑) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ ทรงเปลี่ยนเครื่องทรงฤดูฝนพระพุทธมณีรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต) เพื่อทรงเครื่องสำหรับฤดูหนาว ณ พระอุโบสถพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) พระบรมมหาราชวัง

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปลี่ยนเครื่องทรงฤดูฝนพระพุทธมณีรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต) เพื่อทรงเครื่องสำหรับฤดูหนาว ณ พระอุโบสถพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) พระบรมมหาราชวัง

๒) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเนื่องในวันมาฆบูชา ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระบรมมหาราชวัง ๑๖.๔๕ น. ๑ มี.ค. ๔๒

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ ไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเนื่องในวัน
มาฆบูชา ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระบรมมหาราชวัง เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม
๒๕๔๒ เวลา ๑๖.๔๕ น.

๓) สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ ทอดพระเนตรการแสดง
งานมหรหรรรมศิลป์การแสดงและดนตรีนานาชาติ ครั้งที่ ๑ ณ หอประชุมใหญ่ศูนย์วัฒนธรรมแห่ง
ประเทศไทย ๕ ส.ค. ๑๘.๓๐ น.

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ ไปทอดพระเนตรการแสดง
งานมหรหรรรมศิลป์การแสดงและดนตรีนานาชาติ ครั้งที่ ๑ ณ หอประชุมใหญ่ศูนย์วัฒนธรรมแห่ง
ประเทศไทย ๕ สิงหาคม เวลา ๑๘.๓๐ น.

๔) สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ พระราชทานน้ำอาบศพ ม.ล.บัว
กิติยากร พระชนนีในสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ณ ศาลาสหทัยสมาคม ในพระบรม
มหาราชวัง ๑๗.๐๐ น. ๒๐ ก.ย.

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จไปในการพระราชทานน้ำอาบศพ
ม.ล.บัว กิติยากร พระชนนีในสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ณ ศาลาสหทัยสมาคม ใน
พระบรมมหาราชวัง เมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๔๓ เวลา ๑๗.๐๐ น.

๕) สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จฯ แทนพระองค์ทรง
บำเพ็ญพระราชกุศล เนื่องในวันอาสาฬหบูชา ณ พระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระบรม
มหาราชวัง

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จฯ แทนพระองค์ไปทรง
บำเพ็ญพระราชกุศล เนื่องในวันอาสาฬหบูชา ณ พระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระบรม
มหาราชวัง

๖) สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ เป็นประธานเปิดการ
ประชุม Regional Consultative Meeting on International Health Development ณ โรงแรมเซ็นทรัล
แกรนด์ พลาซ่า วันนี้ เวลา ๐๘.๐๐ น.

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ไปทรงเป็นประธาน
เปิดการประชุม Regional Consultative Meeting on International Health Development ณ โรงแรม
เซ็นทรัล แกรนด์ พลาซ่า วันนี้ เวลา ๐๘.๐๐ น.

๗) สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ทรงเปิดป้ายอาคาร
เรียน "กาญจนาภิเษก" จ.ปราจีนบุรี วันที่ ๔ พ.ย. เวลา ๑๓.๔๕ น.

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ไปทรงเปิดป้ายอาคารเรียน "กาญจนภิเษก" จังหวัดปราจีนบุรี วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๔๑ เวลา ๑๓.๔๕ น.

๘) สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ทอดพระเนตรนิทรรศการอุทยาน ซึ่งเป็นกิจกรรมส่วนหนึ่งของงานเทศกาลอุทยาน บริเวณเดอะแกลเลอรีของโรงแรมฮิลตันฯ

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรนิทรรศการอุทยาน ซึ่งเป็นกิจกรรมส่วนหนึ่งของงานเทศกาลอุทยาน บริเวณเดอะแกลเลอรีของโรงแรมฮิลตันฯ

๙) สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ แทนพระองค์ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล วันอาสาฬหบูชา ณ พุทธมณฑล เมื่อ ๒๗ ธ.ค.

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ แทนพระองค์ไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศล เนื่องในวันอาสาฬหบูชา ณ พุทธมณฑล เมื่อวันที่ ๒๗ ธันวาคมนี้

๑๐) สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ทรงเปิดงานการประชุมใหญ่สามัญประจำปี และประชุมทางวิชาการเรื่อง "ห้องสมุดในกระแสแห่งการปรับเปลี่ยน" ณ โรงเรียนสตรีวิทยา

(เดลินิวส์, ๒ ธ.ค. ๔๒)

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ไปทรงเปิดงานการประชุมใหญ่สามัญประจำปี และประชุมทางวิชาการเรื่อง "ห้องสมุดในกระแสแห่งการปรับเปลี่ยน" ณ โรงเรียนสตรีวิทยา

๕.๑.๑.๓ ใช้ค่านามราชาศัพท์ผิด

๕.๑.๑.๓.๑ ใช้องค์นำหน้าค่านาม (สามายนาม และวิสามานยนาม)

๑) สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา เสด็จแทนพระองค์ทรงเป็นองค์ประธานงานเทิดพระเกียรติ "สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร" องค์สมาชิกกิตติมศักดิ์ ยุวสมาคมแห่งประเทศไทย และเฉลิมฉลองครบรอบ ๔๖ ปี ยุวสมาคมแห่งประเทศไทย ณ โรงแรมวังธารา แอนดริสสอร์ท จ.ฉะเชิงเทรา ๒๔ ก.ค. ๑๕.๐๐ น.

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา เสด็จแทนพระองค์ทรงเป็นประธาน งานเทิดพระเกียรติ "สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร" สมาชิกกิตติมศักดิ์ ยุวสมาคมแห่งประเทศไทย และเฉลิมฉลองครบรอบ ๔๖ ปี ยุวสมาคมแห่งประเทศไทย ณ โรงแรมวังธารา แอนดริสสอร์ท จ.ฉะเชิงเทรา เมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๔๒ เวลา ๑๕.๐๐ น.

๒) สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ เป็นองค์ประธานเปิดห้องสมุด "เฉลิมราชกุมารี" ที่ อ.ศรีมโหสถ จ.ปราจีนบุรี โดยมีนายประมวล รุจนเสรี และคณะฝ้าทูลละอองพระบาทรับเสด็จ

๓) สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ เป็นองค์ประธาน ถวายสมรสพระราชทานระหว่าง จารวี บุญบรรณ กับ น.อ.สุรศักดิ์ ธาราจันทร์ ห้องแกรนด์ บอลรูม ฟอรั่ม ๑๘.๓๐ น.

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ เป็นองค์ประธาน ถวายสมรสพระราชทานระหว่าง จารวี บุญบรรณ กับ น.อ.สุรศักดิ์ ธาราจันทร์ ห้องแกรนด์ บอลรูม ฟอรั่ม เวลา ๑๘.๓๐ น.

๔) สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ เป็นองค์ประธาน เปิดโรงเรียนนานาชาติ เกศินี ภายในหมู่บ้านเกศินีวิลล์ ห้วยขวาง โดย ม.ร.ว. เกษมสโมสร เกษมศรี ประธานกรรมการกิตติมศักดิ์ ถวายการต้อนรับ

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ เป็นประธาน เปิดโรงเรียนนานาชาติ เกศินี ภายในหมู่บ้านเกศินีวิลล์ ห้วยขวาง ม.ร.ว. เกษมสโมสร เกษมศรี ประธานกรรมการกิตติมศักดิ์ เฝ้าฯ รับเสด็จ

๕) สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จทรงเป็นองค์ประธาน ในพิธีเปิดการแข่งขันเคมีโอลิมปิกระหว่างประเทศ ครั้งที่ ๓๑ ณ หอประชุมรังสิโรจน์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ๑๑ ก.ค. ๑๖.๐๐ น.

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จฯ ไปทรงเป็นประธานในพิธีเปิดการแข่งขันเคมีโอลิมปิกระหว่างประเทศ ครั้งที่ ๓๑ ณ หอประชุมรังสิโรจน์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง เมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๕๓ เวลา ๑๖.๐๐ น.

๖) สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี อยู่ระหว่างเสด็จร่วมประชุมในฐานะองค์กรรมการ โครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ เพื่อคัดเลือกรางวัล SASAKAWA ประเทศสวีเดน

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี อยู่ระหว่างการเสด็จไปร่วมประชุมในฐานะองค์กรรมการ โครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ เพื่อคัดเลือกรางวัล SASAKAWA ประเทศสวีเดน

๗) สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เสด็จเป็นองค์ประธานงานกาลาดินเนอร์ “ราตรีสิริวัฒนาเพื่อพัฒนาผู้พิการ” ณ โรงแรมดุสิตธานี คำวันนี้

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เสด็จทรงเป็นองค์ประธานงานกาลาดินเนอร์ “ราตรีสิริวัฒนาเพื่อพัฒนาผู้พิการ” ณ โรงแรมดุสิตธานี คำวันนี้

๘) สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เสด็จทรงเป็นองค์ประธานงานพิธีฉลองสารตราตั้ง สโมสรโรตารี กรุงเทพฯ โรงแรมแชงกรี-ล่า โดยมี ศ.นพ.ยงยุทธ วัชรคุลย์ นายกก่อตั้ง เฝ้ารับเสด็จ

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เสด็จไปทรงเป็นองค์ประธานงานพิธีฉลองสารตราตั้ง สโมสรโรตารี กรุงเทพฯ โรงแรมแชงกรี-ล่า โดยมี ศ.นพ.ยงยุทธ วัชรคุลย์ นายกก่อตั้ง เฝ้ารับเสด็จ

๙) เปิดตัวนาฬิกา Swatch รุ่น Love & Nature ซึ่งพระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ทรงเป็นองค์ดีไซเนอร์เอง เพราะประสงค์จะให้เป็นผลงานถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในวโรกาสทรงเจริญพระชนมายุ ๗๒ พรรษา ๖ รอบ ในปี ๒๕๔๒ คำวันก่อนที่โมเดล เฟลส สตูดิโอ อ.สุขุมวิท ๒๔

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

เปิดตัวนาฬิกา Swatch รุ่น Love & Nature ซึ่งพระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ทรงออกแบบ ด้วยมีพระประสงค์จะนำขึ้นทูลเกล้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในโอกาสทรงเจริญพระชนมายุ ๗๒ พรรษา ในปี ๒๕๔๒ ณ โมเดล เฟลส สตูดิโอ อ.สุขุมวิท ๒๔

๑๐) พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิมลฉัตรเสด็จเป็นองค์ประธานเปิดงาน “พรรณไม้งามอร่ามสวนหลวง ร.๙” ณ อาคารสากลพระเกียรติ สวนหลวง ร.๙

(เคลิณีวัสส์, ๑ ธ.ค. ๔๑)

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิมลฉัตรเสด็จไปเป็นประธานเปิดงาน “พรรณไม้งาม
อร่ามสวนหลวง ร.๕” ณ อาคารสากลพระเกียรติ สวนหลวง ร.๕

๑๑) สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์
องค์ประธานกองทุนช่วยเหลือประชาชนปลอดโรคเขตร้อน เสด็จฯ ทอดพระเนตร โครงการวิจัยมาลาเรีย
ณ สถานีวิจัยมาลาเรีย คณะเวชศาสตร์เขตร้อน ม.มหิดล อ.สวนผึ้ง จ.ราชบุรี

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์
ประธานกองทุนช่วยเหลือประชาชนปลอดโรคเขตร้อน เสด็จไปทอดพระเนตร โครงการวิจัยมาลาเรีย ณ
สถานีวิจัยมาลาเรีย คณะเวชศาสตร์เขตร้อน ม.มหิดล อ.สวนผึ้ง จ.ราชบุรี

๑๒) พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จฯ เป็นองค์
ประธานงานการกุศล “ราตรี ๑๐๐๑ ทิวา” และทอดพระเนตร “ตลาด ๑๐๐๑ ทิวาสู่ห้องนภลัย” ณ ห้อง
นภลัย โรงแรมดุสิตธานี เซอร์ที่ ๓๑ ต.ค. มี พล.อ. อาทิตย์ กำลังเอก และดารา ขัตติยะวารีย์ ประธาน
มูลนิธิแม่บ้านไทย - มุสลิม เฝ้ารับเสด็จ

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จไป ทรง
เป็นประธานงานการกุศล “ราตรี ๑๐๐๑ ทิวา” และทอดพระเนตร “ตลาด ๑๐๐๑ ทิวาสู่ห้องนภลัย” ณ
ห้องนภลัย โรงแรมดุสิตธานี เซอร์ที่ ๓๑ ต.ค. มี พล.อ. อาทิตย์ กำลังเอก และดารา ขัตติยะวารีย์
ประธานมูลนิธิแม่บ้านไทย - มุสลิม เฝ้ารับเสด็จ

๑๓) สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เสด็จเป็นองค์ประธาน ในพิธีการประชุมปฏิบัติการนานาชาติ เรื่อง “การจัดโปรแกรมดูแลสุขภาพช้างในภูมิภาคเอเชีย”

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เสด็จเป็นประธาน ในพิธีการประชุมปฏิบัติการนานาชาติ เรื่อง “การจัดโปรแกรมดูแลสุขภาพช้างในภูมิภาคเอเชีย”

๑๔) สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จทรงเปิด “เขมปัตตเจดีย์” และบรรจุอัฐิของหลวงปู่หล้า พร้อมกับทรงเป็นองค์ประธานในพิธีทอดผ้าป่าทองคำลดสารพัดทุกข์โครงการช่วยชาติ ถวายแด่หลวงตามหาบัว ญาณวัฏฏ์ จักรกัจจายน์ จังหวัดมุกดาหาร

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จไปทรงเปิด “เขมปัตตเจดีย์” และบรรจุอัฐิของหลวงปู่หล้า พร้อมทั้งทรงเป็นประธานในพิธีทอดผ้าป่าทองคำลดสารพัดทุกข์โครงการช่วยชาติ ถวายแด่หลวงตามหาบัว ญาณวัฏฏ์ จักรกัจจายน์ จังหวัดมุกดาหาร

๑๕) พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชทินนิตติมาตุ เสด็จเป็นองค์ประธาน ในพิธีจุดเทียนประเพณีประจำปีของสมาคมสตรีนักธุรกิจและวิชาชีพแห่งประเทศไทย - กรุงเทพมหานคร ณ โรงแรม เจ ดับบลิว แมริออท

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชทินนิตตามาตุ เสด็จเป็น
ประธานในพิธีจุดเทียนประเพณีประจำปีของสมาคมสตรีนักธุรกิจและวิชาชีพแห่งประเทศไทย - กรุงเทพมหานคร ณ โรงแรม เจดับบลิว แมริออท

๑๖) สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์
ในฐานะองค์อุปถัมภ์สโมสรโรตารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ ประมอช มุกระ อดีตนายกสโมสรฯ นำ ดร.พาชิน รอดโพธิ์ทอง นายกฯ ปี ๑๕๕๕-๒๐๐๐ และสมาชิกเจ้าฟ้า ณ วังเลอคิด

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์
ฐานะทรงเป็นองค์อุปถัมภ์สโมสรโรตารี ทรงพระกรุณาให้ ประมอช มุกระ อดีตนายกสโมสรฯ นำ
ดร.พาชิน รอดโพธิ์ทอง นายกฯ ปี ๑๕๕๕-๒๐๐๐ และสมาชิกเจ้าฟ้า ณ วังเลอคิด

๕.๑.๑.๓.๒ สร้างคำใหม่ไม่เหมาะสม

๑) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ
ยังลานพระบรมรูปทรงม้า พระราชวังดุสิต เพื่อทรงวางพระมาลาและพานพุ่มถวายสักการะพระบรมรูป
รัชกาลที่ ๕ เนื่องในวันปิยมหาราช เมื่อเวลา ๑๖.๓๐ น. วันที่ ๒๓ ต.ค.

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ ไปยังสถานพระบรมรูปทรงม้า พระราชวังดุสิต เมื่อวันที่ ๒๓ ตุลาคม ๒๕๔๓ เวลา ๑๖.๓๐ น. เพื่อทรงวางพระมาลาและพานดอกไม้ถวายเป็นราชสักการะ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องในวันปิยมหาราช

๒) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ ทรงวางพานพุ่มอนุสาวรีย์พระบรมรูปสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช วงเวียนใหญ่ เนื่องในวโรกาสวันคล้ายวันเสวยราชย์ปราบดาภิเษกสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ๑๕.๔๐ น. ๒๘ ธ.ค. ๔๑

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ พระราชดำเนินไปทรงวางพานพุ่มดอกไม้ถวายราชสักการะพระราชาอนุสาวรีย์ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช วงเวียนใหญ่ เนื่องในโอกาสวันคล้ายวันเสวยราชย์ปราบดาภิเษก สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ๒๘ ธันวาคม ๒๕๔๒ เวลา ๑๕.๔๐ น.

๓) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ ทรงวางพานพุ่ม ณ ปฐมบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เนื่องในวันพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และวันที่ระลึกมหาจักรีบรมราชวงศ์ ๑๖.๓๐ น. ๖ เม.ย. ๔๒

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ ไปทรงวางพุ่มดอกไม้ถวายราชสักการะพระปฐมบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เนื่องในวันพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และวันที่ระลึกมหาจักรีบรมราชวงศ์ เมื่อวันที่ ๖ เมษายน ๒๕๔๒ เวลา ๑๖.๓๐ น.

๔) พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ และพระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา เสด็จทรงวางพานพุ่มดอกไม้ เนื่องใน “วันกิติยากร” ณ พระอนุสาวรีย์ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ที่กระทรวงพาณิชย์ ๘ มิ.ย. ๕.๓๐ น.

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ และพระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา เสด็จไปทรงวางพุ่มดอกไม้ถวายสักการะพระอนุสาวรีย์ พระบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ที่กระทรวงพาณิชย์ เนื่องใน “วันกิติยากร” เมื่อวันที่ ๘ มิถุนายน ๒๕๕๓ เวลา ๕.๓๐ น.

๕.๑.๑.๓.๓ ใช้คำ “วโรกาส” ผิด

๑) เวลา ๑๗.๔๕ น. ๗ มิ.ย. ๕๒ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ เป็นองค์ประธานในพิธีบวงสรวงพระอนุสาวรีย์ สมเด็จพระสุริโยทัย ณ หุ่นขี้ผึ้งห่อหุ้ม จ.พระนครศรีอยุธยา ทั้งนี้การเปิดกล้องภาพยนตร์เรื่อง “สุริโยทัย” ที่สร้างขึ้นเนื่องในวโรกาส ๗๒ พรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯไปทรงเป็นประธานในพิธีบวงสรวงพระอนุสาวรีย์ สมเด็จพระสุริโยทัย ณ หุ่นขี้ผึ้งห่อหุ้ม จ.พระนครศรีอยุธยา ทั้งนี้การเปิดกล้องภาพยนตร์เรื่อง “สุริโยทัย” ที่สร้างขึ้นเนื่องในโอกาส เฉลิมพระชนมพรรษา ๗๒ พรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

๒) เนื่องในวโรกาสพระราชพิธีมหามงคล เฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวครบ ๖ รอบ กองทัพอากาศจัดกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติรวม ๖ กิจกรรม

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

เนื่องในวโรกาสพระราชพิธีมหามงคล เฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวครบ ๖ รอบ กองทัพอากาศจัดกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติรวม ๖ กิจกรรม

๓) เนื่องในวโรกาสมหามงคลสมัยวันคล้ายวันพระราชสมภพของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี... ว่า ไรต์วันนี้ จึงขอนำเสนอบทความเทิดพระเกียรติพระองค์ท่านที่ไม่เพียงแต่จะทรงมีความเชี่ยวชาญในการศึกษาประวัติศาสตร์อักษรศาสตร์หรือดนตรีไทยดังที่ท่านทั้งหลายทราบกันดีแล้วเท่านั้น แต่เวลานี้สรรพวิธีการอันเป็นศาสตร์ทางวิทยาศาสตร์ที่ก้าวหน้ายุคใหม่ในด้านเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ก็ทรงพระปรีชายิ่งนัก จนเป็นที่ประจักษ์กันโดยทั่วไปในยามนี้แล้วว่า ทรงเชี่ยวชาญเป็นอย่างมาก

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

เนื่องในโอกาสมหามงคลสมัยวันคล้ายวันพระราชสมภพของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี... ว่า ไรต์วันนี้จึงขอนำเสนอบทความเทิดพระเกียรติพระองค์ท่าน ซึ่งไม่เพียงแต่จะทรงพระปรีชาสามารถและทรงเชี่ยวชาญในด้านประวัติศาสตร์ อักษรศาสตร์และศิลปะดนตรีไทย ดังที่ท่านทั้งหลายทราบกันดีแล้วนั้น หากแต่สรรพวิชาการด้านวิทยาศาสตร์ที่ก้าวหน้ายุคใหม่ในด้านเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ก็ทรงพระปรีชายิ่งนัก จนเป็นที่ประจักษ์กันทั่วไปถึงพระอัจฉริยภาพของ พระองค์ท่าน

๔) สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ทอดพระเนตรพันธุ์ไม้ ต่าง ๆ ณ สวนนงนุช อ.สัตหีบ จ.ชลบุรี เป็นการส่วนพระองค์ ๕ มี.ค. ๑๓.๓๐ น. มีนายกำพล ต้นสังจา ผอ.สวนนงนุช เฝ้าฯ รับเสด็จฯ เนื่องในพระราชวโรกาสนี้ ทรงปลูกต้นปาล์มพันธุ์มะพร้าวทะเล และทอดพระเนตรสวนตะบองเพชรที่เพิ่งเปิดใหม่ด้วย

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จ ไปทอดพระเนตรพันธุ์ไม้ต่าง ๆ ณ สวนนงนุช อ.สัตหีบ จ.ชลบุรี เป็นการส่วนพระองค์ ๕ มี.ค. ๑๓.๓๐ น. มีนายกำพล ตันสังจา ผอ.สวนนงนุช เฝ้าฯ รับเสด็จ โอกาสนี้ ทรงปลูกต้นปาล์มพันธุ์มะพร้าวทะเล และทอดพระเนตรสวนตะบองเพชรที่เพิ่งเปิดใหม่ด้วย

๕) รองศาสตราจารย์ ดร. นริศ ชัยสูตร อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทูลเกล้าฯ ถวายเงินจำนวน ๑๐๐,๐๐๐ บาท แด่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามราชกุมารี ในวโรกาสเสด็จ เยี่ยมร้านธรรมศาสตร์กาชาด ณ สวนอัมพร

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

รองศาสตราจารย์ ดร. นริศ ชัยสูตร อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทูลเกล้าฯ ถวายเงินจำนวน ๑๐๐,๐๐๐ บาท แด่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามราชกุมารี ในโอกาสเสด็จ เยี่ยมร้านธรรมศาสตร์กาชาด ณ สวนอัมพร

๕.๑.๑.๔ ใช้คำเรียกขานพระนามผิดกาลเทศะ

- ๑) ในหลวงพระราชทานไฟพระฤกษ์กีฬาคณพิการ เฟสปิกเกมส์ ครั้งที่ ๑๖

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานไฟพระฤกษ์กีฬาคณพิการ เฟสปิกเกมส์ ครั้งที่ ๑๖

๒) ศ.ดร. สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ประกอบพิธีสมรสพระราชทานระหว่าง ร.อ. (หญิง) รัชดาวรรณ บุตรี พล.ต.จำลอง นัฏฐาทัพ จุณณะภาค กับ ร.ต.น. เอกลักษณ์ บุตร ผศ.พรรณี แห่งกุล ซึ่งมีงานเลี้ยงรับรองที่โรงแรมแกรนด์ ไฮแอท เอราวัณ วันอาทิตย์ที่ ๑ ส.ค.

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ทรงประกอบพิธีสมรสพระราชทานแด่ ร.อ. (หญิง) รัชดาวรรณ บุตรี พล.ต.จำลอง นัฏฐาทัพ จุณณะภาค กับ ร.ต.ท. เอกลักษณ์ บุตร ผศ.พรรณี แห่งกุล ซึ่งมีงานเลี้ยงรับรองที่โรงแรมแกรนด์ ไฮแอท เอราวัณ วันอาทิตย์ที่ ๑ สิงหาคม นี้

๓) ศ.ดร. สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จฯ เป็นประธานแถลงข่าวคอนเสิร์ตการกุศล “จาก วันนั้น ถึงวันนี้” ในวันที่ ๑๕ ส.ค. เพื่อหาทุนสมทบโครงการรักษาผู้ป่วยโรคลมชักครบวงจรในพระอุปถัมภ์ฯ ณ ห้องแกรนด์บอลรูม โรงแรมรอยัล เมอริเดียน

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จไปทรงเป็นประธานแถลงข่าวคอนเสิร์ตการกุศล “จาก วันนั้น ถึงวันนี้” ในวันที่ ๑๕ ส.ค. เพื่อหาทุนสมทบโครงการรักษาผู้ป่วยโรคลมชักครบวงจรในพระอุปถัมภ์ฯ ณ ห้องแกรนด์บอลรูม โรงแรมรอยัล เมอริเดียน

๔) พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จเป็นองค์ประธาน เปิดงาน “จับจ่ายต้นฤดูกาลสำราญสนุกแถมชื่นสุขปลูกกุศลคนหูหนวก” จัดโดยมูลนิธิอนุเคราะห์คนหูหนวกในพระบรมราชินูปถัมภ์ฯ ณ โรงแรมแลนด์มาร์ค กรุงเทพฯ

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชทินนัคตามาศู เสด็จไปเป็น
ประธาน เปิดงาน “จับจ่ายคืนฤดูกาลสำราญสนุกแถมขึ้นสุขปลูกกุศลคนหูหนวก” จัดโดยมูลนิธิ
อนุเคราะห์คนหูหนวกในพระบรมราชินูปถัมภ์ ณ โรงแรมแลนด์มาร์ค กรุงเทพฯ

๕) สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าอุบลรัตน์ราชกัญญาฯ จะเสด็จกลับเมืองไทยในวันที่
๑๔ ม.ค. เพื่อมากราบพระบาทถวายพระพรปีใหม่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ
พระบรมราชินีนาถ

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

พระราชธิดาพระองค์ใหญ่ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะเสด็จกลับ เมือง
ไทย ในวันที่ ๑๔ มกราคม เพื่อมาถวายพระพรชัยมงคลแด่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระ
พระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสวันขึ้นปีใหม่

๕.๑.๒ ใช้คำราชาศัพท์ไม่เหมาะสม

๕.๑.๒.๑ ใช้คำเย็นเยื่อ ฟุ่มเฟือย

๑) เมื่อเวลา ๐๗.๐๐ น. วันที่ ๒๔ ต.ค. สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัย
ลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จ ยังศาลาการเปรียญวัดเกษรศีลคุณหรือวัดป่า บ้านตาด ต.บ้านตาด อ.เมือง
จ.อุดรธานี นมัสการพระราชนิเวศน์วิสุทธิโสภณ หรือหลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน เพื่อถวายพระราช
ทรัพย์ที่พุทธศาสนิกชนชาวไทยในประเทศออสเตรเลีย ได้ทูลเกล้าฯ ถวาย เพื่อสมทบทุนโครงการช่วย
ชาติกับหลวงตามหาบัว เป็นเงินไทยจำนวน ๑๑ ล้านบาทเศษ เงินดอลลาร์สหรัฐ และดอลลาร์
ออสเตรเลียจำนวนหนึ่ง พร้อมถวายภัตตาหารแก่หลวงตามหาบัว ตลอดจนทรงรับศีลและสนทนาธรรม
ด้วย

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

เมื่อวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๕๑ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จไปยังศาลาการเปรียญวัดเกษรศีลคุณหรือวัดป่า บ้านตาด ต.บ้านตาด อ.เมือง จ.อุดรธานี เพื่อทรงนมัสการ และทรงนำเงินที่พุทธศาสนิกชนชาวไทยในประเทศออสเตรเลียได้ถวาย แต่พระองค์ท่านเพื่อสมทบทุนโครงการช่วยชาติ ถวายพระราชญาณวิสุทธิโสภณ หรือหลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน โอกาสที่ได้ทรงถวายภัตตาหารแก่หลวงตามหาบัว ทรงรับศีลและทรงร่วมสนทนาธรรม

๕.๑.๒.๒ ใช้คำต่างระดับ

๑) พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในหลวงของเรา ที่พระราชทาน แก่นักกีฬาทีมชาติไทยชุดสู้กีฬาเอเชียนเกมส์ ครั้งที่ ๑๓ นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณสุดหาไม่ได้

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่พระราชทานแก่นักกีฬาทีมชาติไทยที่จะแข่งขันกีฬาเอเชียนเกมส์ ครั้งที่ ๑๓ นี้ นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างสุดหาไม่ได้

๒) ในหลวงพระราชทานพระบรมราโชวาทในพิธีสวนสนาม เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรมราโชวาทในพิธีสวนสนาม เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา

๕.๑.๒.๔ เรื่องประโยคไม่เหมาะสม

๑) พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จฯ เป็นองค์ประธานในงานกาล่าดินเนอร์ และแฟชั่น โชว์การกุศล Life for Life โดยคุณศุติมาศ สุทธิสัมพัทธ์ ถวายช่อดอกไม้ ณ ห้องดุสิตฮอลล์ โรงแรมดุสิตธานี

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จไป เป็นประธานในงานกาล่าดินเนอร์ และแฟชั่น โชว์การกุศล Life for Life ณ ห้องดุสิตฮอลล์ โรงแรมดุสิตธานี คุณศุติมาศ สุทธิสัมพัทธ์ เฝ้ารับเสด็จถวายช่อดอกไม้

๒) ภายหลังการทอดพระเนตรนิทรรศการยังห้องต่าง ๆ คุณหญิงไขศรี เปิดเผยว่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีรับสั่งว่าในเรื่องของการจัดเก็บข้อมูลต้องเป็นไปอย่างกว้างขวางไม่ใช่เป็นเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และทรงรับสั่งถึงของที่มีผู้ทุเลเกล้าถวายว่าทรงมีอยู่เป็นจำนวนมากและจะทรงจัดเก็บให้ดูเป็นหมวดหมู่เหมือนกัน

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

ภายหลังการทอดพระเนตรนิทรรศการแล้ว คุณหญิงไขศรีกล่าวว่าสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระคำรับสั่งว่าในเรื่องของการจัดเก็บข้อมูลต้องเป็นไปอย่างกว้างขวางไม่ใช่มุ่งเพียงเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทั้งยังทรงกล่าวว่าพระองค์ทรงมีของที่มีผู้นำทุเลเกล้าฯ ถวาย อยู่เป็นจำนวนมาก จะทรงนำมาจัดเก็บให้เป็นหมวดหมู่เหมือนกัน

๓) ม.เทคโนโลยีมหานครแจ้งว่า ตามที่ทบวงมหาวิทยาลัย และ ม.เทคโนโลยีมหานคร ได้มีหนังสือกราบบังคมทูลขอพระราชทานชื่อดาวเทียมดวงเล็กดวงแรกของไทย ซึ่งทาง ม. และ

บริษัทยูคอมได้ร่วมกันออกแบบและสร้างขึ้น บัดนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานชื่อ ดาวเทียมดวงดังกล่าวว่า “ไทยพัฒน์” และในวันที่ ๒๖ ต.ค. นี้ นายประจวบ ไชยสาสน์ รมต.ว่าการทบวง มหาวิทยาลัยพร้อมด้วยข้าราชการระดับสูงและคณะผู้บริหารของมหาวิทยาลัย ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ให้เข้าเฝ้าฯ เพื่อทูลถวายรายงานการดำเนินโครงการนี้ที่สถาบันจุฬาภรณ

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีมหานครแจ้งว่า ตามที่ทบวงมหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีมหานคร ได้มีหนังสือกราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทานชื่อดาวเทียมดวงเล็กดวงแรกของไทย ซึ่งมหาวิทยาลัย และบริษัทยูคอมได้ร่วมกันออกแบบและสร้างขึ้นบัดนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อดาวเทียมดวง ดังกล่าวไว้ว่า “ไทยพัฒน์” และในวันที่ ๒๖ ต.ค. นี้ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี พระราชทานพระวโรกาสให้ นายประจวบ ไชยสาสน์ รมต.ว่าการทบวงมหาวิทยาลัยพร้อมด้วยข้าราชการระดับสูงและคณะผู้บริหารของมหาวิทยาลัยเข้าเฝ้าฯเพื่อกราบทูลรายงานการดำเนินโครงการนี้ที่สถาบันจุฬาภรณ

๕.๑.๒.๔ ข้อความไม่ชัดเจน

๑) ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เสด็จฯ แทนพระองค์ พระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

(เดลินิวส์, ๑ ธ.ค. ๔๑)

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เสด็จฯ แทนพระองค์ไปพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

๒) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ ดร.ชุมพล พรประภา น้อมเกล้าฯ ถวายรถไถยนต์มาร์ เพื่อใช้ในโครงการพัฒนาส่วนพระองค์ ต.นางแตง อ.บ้านสร้าง จ.ปราจีนบุรี

(เฉลิมวิสต์, ๑ ธ.ค. ๕๑)

ที่ถูกต้องควรใช้ว่า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ ดร.ชุมพล พรประภา เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท เพื่อน้อมเกล้าฯ ถวายรถไถยนต์มาร์ เพื่อใช้ในโครงการพัฒนาส่วนพระองค์ ต.นางแตง อ.บ้านสร้าง จ.ปราจีนบุรี

การถ่ายทอดสดโทรทัศน์ร่วมการเฉพาะกิจ
การเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐิน โดยขบวนพยุหยาตราสถมมารค
วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๔๒

(ข ๓) ขณะนี้ขบวนรถยนต์พระที่นั่งของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารและสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราชดำเนินมาถึงยังท่าवासกรีแล้ว

(ข ๑) เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จถึง ณ ที่นั้น นายแก้วขวัญ วัชโรทัย เลขาธิการพระราชวังเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทรับเสด็จพระราชดำเนิน แล้วเสด็จพระราชดำเนิน ตามทางลาดพระบาทไปยังถนนน้ำที่เทียบเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์

(ข ๑) หมายกำหนดการในวันนี้เป็นงานพระราชพิธีซึ่งทางสำนักพระราชวังออก หมายกำหนดการให้แต่งกายเต็มยศด้วยสายสะพายนพรัตนราชวรกรรมหรือสายสะพายข้างเผือก สำหรับฉลองพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์เต็มยศของกองทัพเรือ และทรงสายสะพายเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันเป็นโบราณมงคล นพรัตน์ราชวรกรรม

(ข ๓) และสะพานฉนวนประจำท่าเทียบเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ ที่นั้นจะมี พลเรือเอกธีระ ห้าวเจริญ ท่านผู้บัญชาการทหารเรือซึ่งเป็นผู้บัญชาการกระบวนเรือพยุหยาตรา กราบบังคมทูลรายงานจำนวนเรือและกำลังพล

(ข ๑) ท่านที่เห็นอยู่ในขณะนี้คือ ท่านผู้บัญชาการทหารเรือ พลเรือเอกธีระ ห้าวเจริญกำลังกราบบังคมทูลพระกรุณารายงานกำลังพล กำลังพลที่เป็นกำลังพลประกอบเข้าใน กระบวนเรือพยุหยาตราสถมมารคในวันนี้มีจำนวนกว่า ๒,๐๐๐ นาย มาจากหน่วยราชการส่วนต่าง ๆ ของกองทัพเรือแทบจะทุกส่วนราชการ

(ข ๒) ท่านผู้บัญชาการขบวนเรือพยุหยาตราแต่งเครื่องแบบพิธี โบราณ นุ่งผ้า เยียรบับ สวมเสื้อเยียรบับ สวมหมวกทรงประพาส ” สวมถุงเท้าขาว รองเท้าดำ ติดเข็มโลหะ สีทอง ไชว์ดาบไทย ได้เข้าเฝ้าถวายวันทยาหัตถ์และกราบบังคมทูลพระกรุณารายงานกระบวนเรือ และนายเรือ

(ข ๑) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกำลังเสด็จพระราชดำเนินลงประทับในเรือ พระที่นั่งสุพรรณหงส์ ฝัพายประจำเรือพระที่นั่งถวายบังคมตามโบราณราชประเพณี

(ข ๑) ส่วนสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร และสมเด็จพระ เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระดำเนินไปประทับในเรือพระที่นั่งสำรอง คือ เรือพระที่นั่งนารายณ์ทรงสุบรรณ รัชกาลที่ ๕

(ข ๒) ในขณะที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จฯ ประทับเรือพระที่นั่งพร้อมแล้ว พลเรือเอกธีระ ห้าวเจริญ ผู้บัญชาการกระบวนเรือพยุหยาตราลงเรือกลองในหรือเรือแดงโม ซึ่งก็เป็นเรือประจำของผู้บัญชาการกระบวนเรือ

(ข ๑) สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินมาที่บริเวณฉนวนน้ำ ท่าวาสุกรีอีกครั้งหนึ่งเพื่อเสด็จพระดำเนินไปยังท่าเทียบเรือซึ่งอยู่บริเวณใกล้เคียงกัน ณ ที่นั้น เรือพระที่นั่งนารายณ์ทรงสุบรรณ รัชกาลที่ ๕ เทียบลำอยู่

(ข ๑) ภายในบัลลังก์กัญญา ซึ่งเป็นที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในขณะนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับอยู่บนพระราชอาสน์

(ข ๒) หลังจากที่กราบบังคมทูลจบแล้ว เลขานุการสำนักพระราชวังได้รับพระบรมราชโองการแจ้งนายเรือว่าให้โปรดเกล้าฯ ให้ออกเรือพระที่นั่ง

(ข ๑) (บรรยายบทเห่ & ผู้เห่)

(ข ๑) ขณะนี้เริ่มขยาดราเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ออกจากท่าฉนวนน้ำ ท่าวาสุกรี ฝีพายของเรือพระที่นั่งนั้นจะมีลักษณะเห็นเด่นพิเศษกว่าฝีพายของเรือปกติทั่วไป คือ ใช้พายสีทอง แทนที่จะเป็นพายดำหรือพายเงินอย่างเรือลำอื่นทั่วไป เฉพาะเรือทรงผ้าไตร เรือพระที่นั่งทรงและเรือพระที่นั่งสำรองจึงจะใช้พายสีทองอย่างเช่นที่เห็นในภาพขณะนี้ รวมทั้งท่าพายก็จะเป็นท่าพายที่มีลักษณะพิเศษ

(ข ๑) ในระหว่างนี้เป็นเรื่องของการคัดควาดลำเรือออกจากท่าเทียบเพื่อไปอยู่ในกลางกระบวน เมื่อรูปเรือเข้าอยู่ในกระบวนเสร็จเรียบร้อยแล้ว จะเริ่มขยาดรากระบวนเต็มทีนั้น ฝีพายเรือพระที่นั่งจะใช้ท่าพายอีกลักษณะหนึ่งที่เรียกว่า “ท่าพายนกบิน” อันเป็นลักษณะการพายพิเศษของเรือพระที่นั่ง ทั้งเรือนันทนาคราช เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ เรือพระที่นั่งนารายณ์ทรงสุบรรณ รัชกาลที่ ๕ และเรือพระที่นั่งเอนกชาติภุชงค์ จะใช้ท่าพายนกบิน ในขณะที่เรือลำอื่นใช้ท่าพายพายกระเบียดตามปกติ

(ข ๒) ฝีพายเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ออกเรือไปกลางลำน้ำ เคลื่อนเข้าริ้วขบวนเมื่อเรือพระที่นั่งและเรือพระที่นั่งรองเข้าขบวนทุกลำแล้ว เรือพระที่นั่งนันทนาคราชซึ่งเป็นเรือทรงผ้าไตรได้เริ่ม” แล้วก็เห่ถวาย เรือพระที่นั่งทั้ง ๔ ก็พายจังหวะนกบินเช่นกัน

(ข ๒) บรรยายผู้เห่

(ญ ๑) บรรยายผู้ควบคุมเรือ

(ข ๒) เริ่มบทเห่

(ช ๑) ขณะนี้ขบวนพยุหยาตราชลมารคได้ยাত্রากระบวนมาจนกระทั่งถึงบริเวณด้านหน้าวัดอรุณราชวรารามแล้ว เจ้าพนักงานประจำเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์กำลังคัดควาเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์เข้าเทียบประจำฉนวนน้ำ ทำน้ำหน้าวัดอรุณราชวราราม เพื่อจะได้เสด็จพระราชดำเนินขึ้นทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ถวายผ้าพระกฐินต่อไป

(ช ๑) นายเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ให้สัญญาณกลับเพื่อให้ฝีพายเก็บพายรอส่งเสด็จฯ พระราชดำเนิน เจ้าพนักงานนำบันไดเข้าเทียบที่ข้างบัลลังก์กัญญา ณ ที่นั้นนายณรงค์ฤทธิ์ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา รองเลขาธิการพระราชวัง เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทรับเสด็จพระราชดำเนิน

(ช ๑) บรรยายวัดอรุณฯ

(ญ ๑) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินขึ้นจากเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์และทรงพระดำเนินมาตามลาดพระบาทบริเวณทำน้ำวัดอรุณราชวราราม เพื่อเสด็จพระราชดำเนินไปยังพระอุโบสถ

(ช ๑) ณ ที่นั้น ๆพลฯ ท่าน นายกรัฐมนตรี นายชวน หลีกภัย ฯพลฯ ท่าน รองนายกรัฐมนตรี นายพิชัย รัตตกุล เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทรับเสด็จพระราชดำเนิน

(ญ ๑) บรรยายวัดอรุณฯ

(ช ๑) บรรยายวัดอรุณฯ

(ช ๑) ในขณะนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระดำเนินจากบริเวณฉนวนน้ำหน้าวัดอรุณราชวราราม เข้าไปสู่บริเวณภายในลานด้านหน้าพระอุโบสถ วัดอรุณราชวรารามเพื่อจะทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐินต่อไป

(ช ๑) ๒ ข้างทางลาดพระบาทที่นองประชาชนจำนวนมากมาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทตั้งโต๊ะหมู่บูชารับเสด็จพระราชดำเนินตามประเพณีแบบโบราณ

(ญ ๑) บรรยายคำว่า “กฐิน”

(ช ๑) เมื่อเสด็จพระราชดำเนินถึงด้านหน้าพระอุโบสถ ทรงรับผ้าไตรจาก เจ้าพนักงานศุภรัตแล้ว เสด็จพระดำเนินเข้าไปในบริเวณพระอุโบสถ เสด็จพระดำเนินไปยังหน้าอาสนสงฆ์ ทรงวางผ้าไตรไว้เหนือพานแว่นฟ้า คือพานทอง ๒ ชั้น ซึ่งตั้งอยู่ด้านหน้าอาสนสงฆ์ใกล้ท่านผู้เป็นเจ้าอาวาส ประธานสงฆ์ในวัดอรุณราชวราราม คือ เจ้าพระคุณพระธรรมศรีชัย (บุญเลิศ โทศโก)

(ช ๑) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะบูชา พระพุทธ ” โลกธาตุคดลก พระพุทธปฏิมาประธานในพระอุโบสถ

(ช ๑) จากนั้นทรงจุดเครื่องทองน้อยถวายราชสักการะพระบรมราชสรีรังคาร พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ ซึ่งประดิษฐานอยู่ที่ฐานพระพุทธรูปปฏิมา ประทานในพระอุโบสถ

(ช ๑) เมื่อทรงกราบนมัสการพระพุทธรูป ” โลภชาติคิดแล้ว ทรงหยิบ ผ้าสำหรับห่มพระประธานซึ่งวางอยู่บนหลังผ้าไตรพระราชทานให้พนักงานภูษามาลานำไปห่ม พระประธานในพระอุโบสถ

(ช ๑) ในระหว่างนี้เจ้าหน้าที่กรมการศาสนากราบบังคมทูลรายงานจำนวน พระสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่ในพระอารามแห่งนี้ในระหว่างพรรษากาล ๒๕๔๒ ที่ผ่านมา

(ช ๑) ท่านที่กราบบังคมทูลอยู่ในขณะนี้ คือ ท่านอธิบดีกรมการศาสนา กระทรวง ศึกษาธิการ เมื่อกราบบังคมทูลพระกรุณาเสร็จเรียบร้อย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงฝัน พระพักตร์สู่ประชาชน ทรงหยิบผ้าไตรที่พานแว่นฟ้าอันพาครระหว่างพระกรและพระณม พระหัตถ์ สู่พระประธาน ทรงว่า นโม ตัสสะ ๓ จบ

(ช ๑) เมื่อทรงว่า นโม ตัสสะ ๓ จบแล้ว ฝันพระพักตร์สู่ที่ชุมนุมสงฆ์ ทรงกล่าว คำถวายผ้าพระกฐิน

(ช ๑) เมื่อทรงกล่าวคำถวายผ้าพระกฐินแล้ว ทรงวางผ้าไตรไว้บนพานแว่นฟ้าที่ เดิม ทรงประเคนเทียนปาติโมกษ์แด่พระรูปที่ ๒ คือ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ได้แก่ พระเดชพระคุณ พระโสภณวราภรณ์ (เจดีย์วิทิตบุญโญ) แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับไป ทรงรับความเคารพของ ผู้ที่มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท แล้วประทับพระราชอาสน์

(ช ๑) ในลำดับนี้ท่านเลขาธิการพระราชวัง นายแก้วขวัญ วัชโรทัย เฝ้าทูลละออง ธุลีพระบาทกราบบังคมทูลพระกรุณารับพระบรมราชโองการว่าจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรด เกล้าโปรดกระหม่อมให้พระราชวงศ์ผู้ใดเป็นผู้นำหมู่พระราชวงศ์ทรงประเคนเครื่องบริวารกฐิน บริหาร พระกฐินแต่ที่ชุมนุมสงฆ์ต่อไป

(ช ๑) สำหรับประเพณีการประเคนเครื่องบริวารพระกฐินซึ่งทรงพระกรุณาโปรด เกล้าโปรดกระหม่อมให้พระราชวงศ์เป็นผู้ประเคนนั้น ในเวลาประเคนเครื่องบริวารพระกฐินนั้น พระราชวงศ์ผู้ที่โปรดเกล้าให้เป็นหัวหน้า จะถวายความเคารพแล้วก็ไปยืนที่บริเวณหน้าอาสนสงฆ์ พระราชวงศ์พระองค์อื่นจะได้ส่งเครื่องบริวารให้พระราชวงศ์ผู้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า เป็น หัวหน้ารับและถวายพระสงฆ์โดยฝันพระพักตร์สู่ที่ประทับ แต่ถ้าหากว่าเป็นของที่มีคม เช่น ขวาน สิว ก็จะต้องใช้วิธีหันหลังส่งกันโดยลำดับ

(ช ๑) บรรยาย + ทำนอง + เครื่องไทยธรรม

(ช ๑) สำหรับพระราชวงศ์ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เป็นหัวหน้าพระราชวงศ์ทรงประเคนในปีนี้ คือ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร และมีพระราชวงศ์อื่นทรงต่อแถวไปโดยลำดับ ในเวลาที่ส่งของเข้าถวายแด่พระภิกษุสงฆ์นั้น พระราชวงศ์พระองค์อื่นจะทรงผินพระพักตร์สู่ที่ประทับเว้นแต่เฉพาะสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงผินพระพักตร์สู่ที่ชุมนุมสงฆ์ แล้วพระราชวงศ์องค์อื่น ๆ ก็ทรงส่งของกันมาโดยลำดับจากบริเวณท้ายแถวขึ้นมา เพื่อส่งถวายสมเด็จพระบรม ผู้ทรงเป็นหัวหน้าพระราชวงศ์ในวันนี้ ทรงประเคนถวายอธิบศีลสงฆ์

(ช ๑) พระราชวงศ์ในเวลานี้หันกลับข้างเมื่อกี้ นี้ ของที่ส่งเข้าใจว่าจะเป็นอุปกรณก่อสร้าง เป็นของมีคม เมื่อครู่นี้พระราชวงศ์หันกลับหลังสู่ที่ชุมนุมสงฆ์

(ช ๑) ขณะนี้ทรงประเคนเสร็จเรียบร้อยแล้ว เสด็จกลับประทับที่ที่ประทับตามเดิมพร้อมด้วยพระราชวงศ์พระองค์อื่น

(ช ๑) เจ้าพนักงานกองพระราชพิธีอัญเชิญพระเต้าทักษิโณทกเข้าไปทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย ในลำดับนี้พระสงฆ์จะได้ถวายอนุโมทนาและถวายอดิเรก

(พระสงฆ์สวดฯ)

(ช ๑) เมื่อพระสงฆ์ถวายอนุโมทนาและถวายอดิเรกจบแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปทรงกราบที่หน้าเครื่องนมัสการ

(ช ๑) พระธรรมศิริชัย เจ้าอาวาส

(ช ๑) เมื่อทรงมีพระราชปฏิสันถารกับอธิบศีลสงฆ์ วัดอรุณราชวรารามแล้ว ทรงรับความเคารพของผู้ที่มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอยู่ในพระอุโบสถแล้วเสด็จพระราชดำเนินออกไปบริเวณด้านหน้าพระอุโบสถ

(ช ๑) ที่บริเวณด้านหน้าพระอุโบสถ ณ ที่นั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจูดรูปเทียนบูชาพระพุทธรูปมณฑป พระพุทธรูปฉลองพระองค์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ในขณะนี้มีพระราชปฏิสันถารกับ ฯพณฯ ท่านองคมนตรี หม่อมหลวงจิรายุ นพวงศ์

(ช ๑) แล้วเสด็จพระราชดำเนินลงพระอุโบสถ เจ้าพนักงานประโคมสังข์ แตรดุริยางค์ แล้วเสด็จพระดำเนินไปตามลาดพระบาทผ่านหมู่พลสกนิกรผู้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทส่งเสด็จพระราชดำเนินและถวายพระพรชัยมงคล

(ช ๑) ภาพและบรรยากาศอย่างนี้เป็นสิ่งซึ่งเราคงจะไม่ได้พบเห็นในประเทศอื่นนอกจากในประเทศไทยของเรา ด้วยเดชพระบารมีที่ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นร่มเกล้าของพวกเรามาเป็นเวลากว่า ๕๐ ปี จนกระทั่งถึงปัจจุบัน พวกเราอยู่ร่มเย็นเป็นสุขได้ด้วยพระบารมีปกเกล้าปกกระหม่อม

(ช ๑) บรรยาย

(ช ๑) ในโอกาสต่อไปได้เสด็จฯ พระราชดำเนินยังพระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ที่บริเวณด้านหน้าอุโบสถริมแม่น้ำเจ้าพระยา

(ช ๑) ตลอด ๒ ข้างทางเสด็จพระราชดำเนินมีการตั้งโต๊ะหมู่บูชารับเสด็จ พระราชดำเนิน ในการตั้งโต๊ะหมู่บูชานั้นเป็นธรรมเนียมเก่าแก่ของเรา และในวันนี้เราได้เห็น ประเพณีนี้ได้มีการสืบทอดปฏิบัติอีกครั้งหนึ่ง

(ช ๑) เมื่อเสด็จพระราชดำเนินถึงลานพระบรมราชานุสาวรีย์ พนักงานพระราช พิธีทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเทียน ทรงจุดเครื่องทองน้อยถวายราชสักการะพระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒

(ช ๑) บรรยายวัตถุประสงค์ฯ

(ช ๒) บรรยาย

(ช ๑) ของทรงพระเจริญ

อาพาธพินาศหาย

จงพระเสวยสวัสดี

ผ่องแผ้วพระหฤทัย

.....ทุกสิ่งเสร็จ

ดำรงรัฐชวาลย์

พระชนม์เกิน ๑๐๐ ปีปลาย

ผองพาลพ่ายแพ้บุญใบ

พูนพิบัติปราบมารภัย

ทุกทิพาราตรีกาล

แม่สรรเพชรพระโพธิญาณ

ตั้งเวียงสวรรค์นิรันดรเทอญ

การถ่ายทอดสดของโทรทัศน์ร่วมการเฉพาะกิจ
พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ
การบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทาน ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ในพระบรมมหาราชวัง
วันเสาร์ที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๒

(ข) [บรรยายพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย]

(ญ) ช่วงเวลาประมาณ ๑๖ นาฬิกา ๓๐ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธรูปปางประจำพระชนมวารของพระบรมอัฐิที่ประดิษฐาน ณ พระที่นั่งบุษบกมาลามหาพิมานแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถจะได้ทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะ ถวายบังคมพระบรมอัฐิ พระสงฆ์ ๒๕ รูปสวดพระพุทธมนต์ จบแล้วจะได้ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม สมเด็จพระราชาคณะถวายพระธรรมเทศนากัณฑ์หนึ่ง จบแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะได้ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมกัณฑ์เทศน์ แล้วทรงทอดผ้าพระสงฆ์ ๒๕ รูปที่สวดพระพุทธมนต์และที่ถวายพระธรรมเทศนารวม ๒๖ รูป สดับปกรณ์พระบรมอัฐิสมเด็จพระบรมราชบุพการี ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก ถวายพระพรลา เสด็จพระราชดำเนินไปประทับรถยนต์พระที่นั่งที่ ทวารเวศวร์รักษาและเสด็จพระราชดำเนินกลับ

(ข) การบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทานนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ เป็นประเพณีของไทยเรตั้งแต่ไหนแต่ไรแล้ว ที่ในช่วงต้นของการเฉลิมพระชนมพรรษานั้นจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตั้งการบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทาน ซึ่งเป็นการบำเพ็ญพระราชกุศลเพื่ออุทิศถวายแด่สมเด็จพระบรมราชบุพการี เพื่อเป็นสิริมงคล เป็นประเพณีในส่วนเริ่มต้นแห่งการพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาที่จะได้ดำเนินในช่วงเวลาต่อไป

(ข) สำหรับการบำเพ็ญพระราชกุศลในวันนี้ ทำในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เมื่อสักครู่นี้คุณศุภสิรินทร์เรียนให้ทราบแล้วว่ากำหนดการมีอะไรบ้าง..... เมื่อคืนนี้เราพูดกันถึงพระที่นั่งบุษบกมาลามหาพิมาน ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปประจำพระชนมวารคู่พระบรมอัฐิวันนี้ดังที่เรียนให้ทราบแล้วว่าพระบรมอัฐิสมเด็จพระบรมราชบุพการีออกตั้งประดิษฐานเพื่อทรงบำเพ็ญพระราชกุศลอุทิศถวาย ในพระที่นั่งบุษบกมาลามหาพิมานดังที่เห็นอยู่ในภาพ เป็นพระที่นั่งบุษบกที่ประดิษฐานอยู่บนเกริน อยู่เบื้องหน้าพระทวารเวศวรราชยมเสวร ซึ่งเป็นส่วนเชื่อมต่อระหว่างพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยกับพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ซึ่งเป็นเขตพระราชฐานชั้นใน

(ข) ส่วนกลางของพระที่นั่งบุษบกมาลาฯ เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร พระพุทธรูปประจำพระชนมวารนี้ตามปกติแล้วประดิษฐานอยู่ที่พระวิมานในพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ที่ตรงชั้น ๓ เป็นพระพุทธรูปประจำพระชนมวารหมายความว่า เป็นพระพุทธรูปประจำวันเกิดถ้าพูดภาษาสามัญว่าอย่างนั้นของสมเด็จพระบรมราชบุพการีแต่ละพระองค์ เมื่อทรงดำรงพระชนม์ชีพอยู่ที่ใด หรือว่าเสด็จสวรรคต เสด็จทิวงคตสิ้นพระชนม์ไปแล้ว อาจจะมีผู้สร้างอุทิศถวายภายหลังก็ได้ จำนวนพระพุทธรูปประจำพระชนมวารที่เชิญออกประดิษฐานบนพระที่นั่งบุษบกมาลามหาพิมานในวันนี้ มีจำนวนรวมด้วยกันทั้งสิ้น ๑๖ องค์ จำนวนพระบรมอัฐิที่เชิญออกประดิษฐานนั้นมีทั้งหมดด้วยกัน ๗ พระบรมอัฐิ

(ข) ที่หน้าพระที่นั่งบุษบกมาลามหาพิมานนั้นทอดเครื่องนมัสการ สำหรับเครื่องนมัสการนั้น ได้เคยกราบเรียนในโอกาสที่ทางโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทยได้ทำการถ่ายทอดสดมาหลายครั้งแล้วว่า เป็นเครื่องนมัสการที่ประกอบไปด้วยเครื่องบูชาอย่างไทยเรา ประกอบด้วยข้าวตอกดอกไม้และรูปเทียนเรียงอย่างละ ๕ จำนวน ๔ แถวด้วยกัน ก็เป็นเครื่องทรงนมัสการสำหรับที่เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระดำเนินมาแล้วจะทรงนมัสการพระพุทธรูปปฏิมาที่ประดิษฐานอยู่ในพระที่นั่งบุษบกมาลามหาจักรีพรดิพิมาน

(ข) ส่วนเบื้องหน้าพระที่นั่งบุษบกมาลามหาจักรีพรดิพิมานออกมาอีกตอนหนึ่ง ก็จะเป็นที่ตั้งของพระแท่นราชบัลลังก์ ที่เราเห็นพระมหาเศวตฉัตรกางกั้นอยู่ตรงนี้ พระมหาเศวตฉัตรนั้นเป็นเครื่องหมายพระบรมราชอิสริยยศของสมเด็จพระมหากษัตริย์ มีความหมายที่เรานิยมนับถือกันมาแต่เก่าก่อนว่า(อธิบายเรื่องฉัตร & ลักษณะของฉัตร)

(ข) [บรรยายโกศพระบรมอัฐิต่าง ๆ]

(ฅ) [บรรยายพระบรมอัฐิของพระบรมราชินีพระองค์ก่อน ๆ]

(ข) ที่บริเวณด้านข้างของพระแท่นราชบัลลังก์คิงที่คุณสุกุมลย์ได้เรียนท่านผู้ชมไปแล้ว นอกจากบนพระแท่นราชบัลลังก์จะตั้งเป็นพระบรมอัฐิทั้ง ๘ รัชกาลและสมเด็จพระบรมราชบุพการีพระองค์อื่นแล้ว ยังมีการทอดเครื่องบรมราชอิสริยยศราชูปโภคคิงที่เห็นในขณะนี้ที่มุมด้านขวามือ เป็นภาพที่ไม่ค่อยได้เห็นกันบ่อยครั้งนัก เครื่องที่เห็นอยู่นี้เราเรียกว่าเครื่องบรมราชอิสริยยศราชูปโภค เป็นของใช้ เป็นเครื่องใช้สำหรับสมเด็จพระมหากษัตริย์ตั้งแต่อดีตกาลมา เป็นต้นว่ากระโถนขนาดใหญ่ที่มีคำราชาศัพท์เรียกโดยเฉพาะว่า “พระสุพรรณราช” แล้วก็มီးที่เราเห็นอยู่ในขณะนี้ ถัดพระสุพรรณราชเข้าไปก็เป็นราวพาดผ้าซับพระพักตร์ ทางด้านซ้ายมือนั้นเป็นพระมณฑปรัตนกรันต์สำหรับบรรจุหรือใส่น้ำเสวย ถ้าไกลออกไปนิดที่เห็นพระมหาสังข์สีขาว เป็นเครื่องสำหรับ สำหรับทรงพระพักตร์ ทางด้านขวามือจะเห็นว่ามียานพระสำอางค์ เครื่องพร้อม มีพระกรันต์สำหรับบรรจุพระสำอางค์ต่าง ๆ ถ้าหากเลยจากเครื่องพระสำอางค์ไปก็จะมีพระร่วมหลัง

เจียก เป็นที่บหรือกล่องขนาดเล็ก บนฝาประดับเพชรเต็มตลอดทั้งฝาหลัง และมุมทางด้านขวาสุดที่เราเห็นอยู่ในขณะนี้ คือ กระจงเล็ก หรือที่เรียกว่า “พระสุพรรณศรี” เครื่องพระบรมราชอิสริยยศราชูปโภคนี้เป็นของที่สร้างขึ้นตั้งแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์แล้วก็ทอดในงานพระราชพิธีสำคัญ ๆ เคียงคู่กันเพื่อเฉลิมพระราชอิสริยยศของสมเด็จพระบรมอัฐิในงานบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทานในทุกคราว

(ข) ที่เราเห็นอยู่นี้เป็นเครื่องที่ทอดอยู่ทางด้านทิศใต้ของพระแท่นราชบัลลังก์ ถ้าเป็นฝั่ง..... นอกจากเครื่องบรมราชอิสริยยศราชูปโภคที่ทอดอยู่ทางด้านทิศตะวันออก ทางด้านทิศตะวันตกก็จะมีเครื่องพระสุพรรณภรณ์เป็นสำหรับพระกระยาหารของสมเด็จพระบรมราชบุพการี ทำด้วยทองคำลงยาตามแบบประเพณีของเรา มีพระกระยาเสวย มีเครื่องควา มีเครื่องหวาน รวมทั้งขันน้ำสำหรับชำระพระหัตถ์และเครื่องราชูปโภคอื่น ๆ ตั้งประกอบกันเป็นการเฉลิมพระราชอิสริยยศ

(ข) [บรรยายเหตุการณ์ในพระที่นั่ง]

(ญ) [“_____” (กล่าวกำหนดการซ้ำ) (ซ้ำกับหน้าแรกตอนบน)]

(ข) [บรรยายบุคคลที่มาในงานฯ บรรยายตำแหน่งที่นั่ง เครื่องนมัสการ]

(ข) ภายในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย นอกจากพระที่นั่งบุษบกมาลามหาจักรพรรดิพิมาน และพระที่นั่งราชบัลลังก์ที่ได้นำเรียนท่านผู้ชมไปแล้ว เบื้องหน้าของพระแท่นราชบัลลังก์ก็จะทอดเครื่องนมัสการสำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถทรงจตุรูปเทียบนุชาพระบรมอัฐิ..... คือ เครื่องนมัสการสำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถทรงจตุรูปเทียบนุชาพระบรมอัฐิ สองข้างพระแท่นนมัสการนั้นมีเครื่องทองน้อยสำหรับทรงนมัสการพระบรมอัฐิ ตรงกลางระหว่างพระแท่นทั้ง ๒ สำหรับนมัสการนั้นมีเครื่องทองน้อยอีกสำหรับหนึ่ง สำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจตุรูปเพื่อพระบรมอัฐิทรงธรรมในเวลาในวันนี้จะมีการถวายพระธรรมเทศนาถ้อยคำหนึ่งในระหว่างการบำเพ็ญพระราชกุศล

(ข) และในเวลาหนึ่งที่พระราชอาสน์ คือ ที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ซึ่งใกล้เวลาที่จะเสด็จพระดำเนินแล้ว เจ้าพนักงานได้ตั้งแต่งการพระราชพิธีโดยทอดพระราชอาสน์แล้วก็ปิดคลุมผ้าเขียวรับเอาไว้ เมื่อใกล้เวลาที่จะเสด็จพระดำเนินถึงแล้ว จะมีเจ้าพนักงานแผนกวรอาสน์ หมวควรอาสน์จะมาเปิดคลุมผ้าเขียวรับนี้ จะเห็นได้ว่าเบื้องหน้าพระแท่นที่ประทับ หรือพระราชอาสน์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีเครื่องนมัสการตั้งอยู่ ๒ สำหรับ เครื่องนมัสการด้านซ้ายมือที่เป็น โต๊ะ ๒ ชั้นตั้งซ้อนกันอยู่ มีพานดอกไม้ธูปเทียนและเครื่องบูชาอย่างอื่นนั้น เครื่องทรงธรรมสำหรับใหญ่ มีชื่อเรียกเฉพาะว่าอย่างนั้น เครื่องทรง

ธรรมสำหรับใหญ่ชุนนี้เป็นของที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงจุดรูปเทียน ทรงพระราชอุทิศบูชาเวลาที่สมเด็จพระราชาคณะหรือพระราชคณะจะถวายพระธรรมเทศนา เป็นเครื่องทรงธรรมที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดสร้างขึ้นในรัชกาลนั้น โดยผสมทั้งของอย่างฝีมือไทยและของที่มาจากประเทศทางทวีปยุโรป

(ข) ส่วนที่เห็นเป็นพานก็มีพุ่มดอกไม้อยู่ ๕ พุ่ม มีรูปเทียนอยู่ข้างบนนั้นเป็นเครื่องทรงธรรมสำหรับสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถทรงธรรม ในเวลาเมื่อพระเทศน์ กราบเรียนโดยภาษาง่าย ๆ ว่าอย่างนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถจะทรงมีเครื่องทรงธรรมและก็เมื่อครู่ได้กราบเรียนไปแล้วว่า ก็มีเครื่องทองน้อยอีกชุดหนึ่งสำหรับพระบรมอัฐิทรงธรรมด้วย และในเวลาเดียวกันพร้อมกันนั้น พระราชาคณะที่เข้ามาในการพระราชพิธีนี้ไม่ใช่องค์ที่เป็นผู้ถวายเทศน์ ตั้งแต่เจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระราชาคณะและพระราชาคณะรูปอื่นนั้น ก็จะมีเครื่องสำหรับสงฆ์ทรงสดับพระธรรมเทศนาด้วย บูชาธรรมอีกสำหรับหนึ่ง..... ที่เห็นอยู่นี้เป็นเครื่องบูชาภัณฑ์เทศน์ ที่ตั้งประดิษฐานอยู่กลางพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เป็นเครื่องบูชาภัณฑ์เทศน์จำนวนหนึ่งในจำนวนหลายชิ้นที่จะทรงพระราชอุทิศถวาย เมื่อผู้ที่เป็นพระราชคณะผู้ถวายพระธรรมเทศนาในวันนี้ถวายเทศน์จบแล้ว

(ข) [บรรยายพระราชคณะ & บรรยายภุชญาโยง & บังสุกุล & สดับปกรณ์]

(ข) การบำเพ็ญพระราชกุศลในวันนี้ จะทรงสดับปกรณ์อุทิศถวายสมเด็จพระบรมราชบุพการีจากพระภุชญาโยงที่ประดิษฐานอยู่หน้าพระแท่นราชบัลลังก์ ก็จะมีทวยรับทอดเป็นระยะไปยังพานพระมหากฐินอีกพานหนึ่งที่ตั้งอยู่ที่ต้นอาสนสงฆ์ และเจ้าพนักงานจะได้สอดเชื่อมปลายในเวลาที่จะได้ทรงทอดผ้าสดับปกรณ์ต่อไป

(ข) [บรรยายประเพณีของไทย]

(ข) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงกำลังเสด็จพระราชดำเนินออกจากพระราชวังจักรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต มายังพระบรมมหาราชวังแล้ว และเจ้าพนักงานก็กำลังอาราธนาเจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช และสมเด็จพระราชาคณะและพระราชาคณะทั้งหลายเข้านั่งประจำยังอาสนสงฆ์ภายในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย

(ข) เมื่อเสด็จพระดำเนินถึงจะเสด็จพระดำเนินเข้าพระบรมมหาราชวังทางประตูวิเศษไชยศรี ซึ่งเป็นประตูชั้นนอก..... (บรรยายประตู) ขบวนรถพระที่นั่งจะเลี้ยวมาตามถนนอมรวิถีและเลี้ยวอีกครั้งหนึ่งมุ่งตรงไปยังประตูสนามราชกิจหรือที่เรียกว่าประตูย่าคำเพื่อเทียบรถยนต์พระที่นั่งที่พระทวารเทเวศร์รักษา

(ข) [บรรยายพระทวารของพระที่นั่งต่าง ๆ ๓ แห่ง]

(ข) การพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เริ่มมาหลายพระราชพิธีแล้ว ตั้งแต่พระราชพิธีทรงทอดผ้าพระกฐินโดยกระบวนพยุหยาตราชลมารคเมื่อวันที่ ๔ พ.ย. ที่ผ่านมา และเมื่อประมาณ ๒ - ๓ วันมานี้ พระราชพิธีฉลองสมโภชน์พระพุทธรูปปางห้ามสมุทร มหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ที่พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามนั้นก็เป็นการพระราชพิธีลำดับที่ ๒ ในวันนี้เป็นการพระราชพิธีลำดับ ๓ ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทาน และวันพรุ่งนี้เป็นวันสำคัญของประชาชาติไทย จะเสด็จออกมหาสมาคมทรงรับการถวายพระพรชัยมงคล ณ สีหบัญชร พระที่นั่งอนันตสมาคม พระราชวังดุสิต

(ข) ตอนท้ายในการเสด็จออกมหาสมาคมในวันพรุ่งนี้ซึ่งจะเป็นความพร้อมเพรียงของประชาชนชาวไทยทั่วประเทศ ในตอนท้ายใกล้จะจบการพระราชพิธี ท่านนายกรัฐมนตรีเป็นผู้กล่าวถวายพระพรชัยมงคลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และคนไทย ๖๐ ล้านกว่าคนทั่วประเทศจะได้กล่าวถวายพระพรชัยมงคลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ด้วยถ้อยคำว่า “ขอจงทรงพระเจริญยิ่งยืนนาน” และเปล่งเสียงไชโย ๓ ครั้งพร้อมกัน

(ญ) [บอกรายนามพระสงฆ์]

(ข) [แก้ไขข้อมูลว่า งานพระราชพิธีนี้ตอนแรกบอกว่าเป็น ลำดับ ๓ จริง ๆ คือ ลำดับที่ ๔ เพราะเดือน ต.ค. ๔๒ มีการเททองหล่อพระพุทธรูปมาก่อน จริง ๆ คือ ลำดับที่ ๔]

(ข) ในเวลานี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระดำเนินเข้ามาในเขตพระบรมมหาราชวังแล้ว รอยนต์พระที่นั่งจะได้เข้าทางประตูพิเศษไชยศรี และจะมาเทียบหน้าทวารเทเวศน์รักษาเพื่อเสด็จพระดำเนินเข้าสู่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยต่อไป

(ข) เจ้าพนักงานวรอาสน์มาเปิดคลุมผ้าเขียวรับที่คลุมพระราชอาสน์ไว้

(ข) ขณะนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถเสด็จถึงพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยแล้ว

(ข) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเครื่องรูปเทียนนมัสการ บูชาพระพุทธรูปที่หน้าพระที่นั่งบุษบกมาลา เมื่อทรงกราบแล้วเสด็จพระดำเนินไปที่หน้าพระแท่นมหาเศวตฉัตรเพื่อทรงจุดรูปเทียนเครื่องทองน้อย และทรงจุดรูปเทียนเครื่องราชสักการะพระบรมอัฐิต่อไป

(ข) เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถทรงจุดรูปเทียนเครื่องทองน้อย ทรงจุดรูปเทียนเครื่องราชสักการะ ทรงกราบถวายบังคมพระบรมอัฐิแล้วเสด็จพระดำเนินมาประทับพระราชอาสน์ ในลำดับต่อไปพระสงฆ์ ๒๕ รูป มีเจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธานสงฆ์จะได้สวดพระพุทธมนต์

[พระสงฆ์สวด]

(ข) ที่จบลงนั้นคือพระธรรมเทศนาในจากกถา เจ้าพระคุณพระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุริเตโช) เปรียญธรรม ๘ ประโยค อธิบดีสงฆ์วัดราชโอรสารามเป็นผู้ถวาย

(ข) เมื่อถวายพระธรรมเทศนาจบแล้ว เจ้าพระคุณพระธรรมกิตติวงศ์กลับลงมานั่งที่อาสนสงฆ์

(ข) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินจากพระราชอาสน์ที่ประทับเพื่อไปทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรม บูชาภัตตาหารเทศน์ ถวายแด่พระธรรมกิตติวงศ์ เครื่องกัณฑ์ที่ถวายมีพานเครื่องนมัสการและจตุปัจจัยไทยธรรมอย่างอื่น

(ข) เมื่อทรงประเคนแล้ว เสด็จพระดำเนินกลับไปประทับพระราชอาสน์ที่เดิม เจ้าพนักงานพระราชพิธีดับเทียนที่เครื่องทรงธรรมสำหรับใหญ่ที่ทอดอยู่หน้าพระราชอาสน์ที่ประทับในลำดับนี้ เจ้าพนักงานจะได้นิมนต์พระสงฆ์ที่สวดพระพุทธมนต์ ๒๕ รูป ไปนั่งยังอาสนสงฆ์สำหรับสดับปกรณ์ซึ่งทางฟากฝั่งทิศตะวันตกในท้องพระโรง พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยสมทบกันจำนวนทั้งหมด ๒๕ รูป

(ข) [บรรยายการถ่ายทอดสด]

(ข) [บรรยายพระบรมอัฐิ & พระสงฆ์สดับปกรณ์]

(ข) อีกสักครู่หนึ่งเจ้าพนักงานนิมนต์พระสงฆ์จำนวน ๒๕ รูปที่สวดพระพุทธมนต์ไปนั่งยังอาสนสงฆ์สำหรับสดับปกรณ์เรียบร้อยแล้ว เจ้าพนักงานจะได้ปฏิบัติหน้าที่ปฏิบัติการลาดถวายโองจากพระแท่นราชบัลลังก์มายังพานพระมหากฐินและลาดถวายโองก่อกว้าวาสนสงฆ์

(ข) [บรรยายบุคคล]

(ข) เจ้าพนักงานพระราชพิธีเชิญพระภูษาโยงผืนแรกที่สอดเชื่อมกันกับพระแท่นราชบัลลังก์แล้วก็พาดบนทวยซึ่งรับเป็นระยะมายังพานพระมหากฐิน ซึ่งพระภูษาโยงผืนหนึ่งที่ต้นอาสนสงฆ์

(ข) นี้กำลังโยงทอดมีทวยรับเป็นระยะ ๆ มา ที่เสาทวยแต่ละต้นมีเจ้าพนักงานประคองเพื่อความมั่นคงไม่ล้มไม่คลอน เมื่อเชิญพระภูษาโยงผืนแรกจากพระแท่นราชบัลลังก์มาก็จะสอดเชื่อมปลายทับกันกับพระภูษาโยงอีกผืนหนึ่งซึ่งอยู่บนพานพระมหากฐินที่ต้นอาสนสงฆ์และเป็นภูษาโยงผืนที่ได้ทอดยาวตามแนวอาสนสงฆ์ไว้เรียบร้อยแล้ว ก็เป็นอันว่าภูษาโยงทั้ง ๒ ผืน ณ บัดนี้เชื่อมเป็นผืนต่อกันแล้ว

(ข) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระดำเนินจากพระราชอาสน์ไปทรงทอดผ้าสดับปกรณ์ ทรงอุทิศถวายแด่พระสงฆ์ ทรงพระราชอุทิศถวายแด่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาเจษฎาราชเจ้า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระ

พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร์ เมื่อทรงทอดผ้าสดับปรกรณ์ ทรงพระราชอุทิศถวายแด่สมเด็จพระบูรพกษัตริย์ ๘ รัชกาลรวมทั้งหมด ๑๖ รูปแล้ว ทรงทอดผ้าสดับปรกรณ์อุทิศถวายแด่สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระบรมราชชนก และสมเด็จพระบรมราชชนนีอีก ๕ พระองค์ในรัชกาลต่าง ๆ โดยลำดับดังนี้ (บรรยายพระนามของสมเด็จพระบรมราชชนนี)

(ข) เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินกลับมาประทับที่พระราชอาสน์ที่เดิมแล้ว ในลำดับต่อไปพระสงฆ์ที่สวดพระพุทธมนต์จะได้สดับปรกรณ์พระบรมอัฐิ [พระสงฆ์สดับปรกรณ์]

(ข) เมื่อพระสงฆ์ถวายพระพรลาออกจากพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระดำเนินจากพระราชอาสน์ที่ประทับ ไปบริเวณด้านหน้าพระที่นั่งบุษบกมาลามหาจักรพรรดิพิมาน ทรงกราบพระพุทธรูปซึ่งประดิษฐานอยู่บนพระที่นั่งบุษบกมาลามหาจักรพรรดิ พิมานนั้น จากนั้นทรงพระราชดำเนินไปยังบริเวณด้านหน้าพระแท่นมหาเศวตฉัตรทรงมีพระราชปฏิสันถารกับสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ พระราชโสมภพเสวยสุกนิ

(ข) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถทรงกราบพระบรมอัฐิที่หน้าพระแท่นมหาเศวตฉัตร และทรงรับความเคารพของผู้ที่มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท จากนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์อัครราชกุมารี พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าโสมสวลีพระวรราชาทินัดดามาตุ พระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา พระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าสิริกัญญาภรณ์ และหม่อมเจ้าหญิงสิริวัณวรี มหิดล ออกจากบริเวณพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยไปยังรถพระที่นั่งที่เทียบอยู่ที่บริเวณพระทวารเทเวศร์รักษา ทางด้านทิศตะวันตกของพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย

(ข) [บรรยายบุคคลที่รอเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ส่งเสด็จพระราชดำเนิน]

(ข) ก็เป็นอันว่าเสร็จสิ้นการบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทานซึ่งเป็นการเริ่มต้นแห่งพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาในวันนี้แล้ว สำหรับในวันพรุ่งนี้โทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทยจะได้ถ่ายทอดพระราชพิธีออกมหาสมาคม ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม พระราชวังดุสิต ให้ประชาชนชื่นชมพระบารมีในช่วงเช้า และวันพรุ่งนี้ (บรรยายหมายกำหนดการพรุ่งนี้)

การถ่ายทอดสดโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจ
พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ
เสด็จออกมหาสมาคม ณ สีหบัญชร พระที่นั่งอนันตสมาคม
วันอาทิตย์ที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒

(ข) สำหรับบรรยากาศในวันนี้มีประชาชนที่น้อมใจจำนวนมากรวมทั้งข้าราชการทุกหมู่เหล่าได้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตั้งแต่ภายในพระที่นั่งอนันตสมาคม ลานพระบรมรูปทรงม้า เรื่อยไปจนถึงบริเวณถนนราชดำเนินเพื่อร่วมถวายความจงรักภักดีและถวายพระพรชัยมงคล

ขณะที่กำลังรอรับเสด็จพระราชดำเนินอยู่ เราขอなた่าน.....(บรรยาย)

ท่านผู้ชมครับที่เห็นอยู่นี้คือภาพภายในบริเวณพระที่นั่งอนันตสมาคมซึ่งมีบรรดาพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ทั้งฝ่ายทหาร ตำรวจและพลเรือนรอเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทรับเสด็จพระราชดำเนิน ส่วนภายนอกบริเวณรั้วด้านหน้าของพระที่นั่งอนันตสมาคมไปทางลานพระบรมรูปทรงม้าก็มีข้าราชการจากจังหวัดต่าง ๆ พร้อมทั้งพี่น้องประชาชนเฝ้ารอรับเสด็จและน้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมถวายพระพรชัยมงคลอยู่เป็นจำนวนมาก

(บรรยายแถวรับเสด็จฯ)

การพระราชพิธีในวันนี้จะเสด็จพระราชดำเนินในเวลา ๑๐.๓๐ น. และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร น้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมถวายพระพรชัยมงคลในนามของพระบรมวงศานุวงศ์ จากนั้น ๆพลฯ ท่านนายกรัฐมนตรี ๆพลฯ ท่านประธานรัฐสภา และ ๆพลฯ ประธานศาลฎีกา จะได้กราบบังคมทูลถวายพระพรชัยมงคลในนามของข้าราชการทุกหมู่เหล่า ประชาชนคนไทย และข้าราชการฝ่ายตุลาการตามลำดับ

ในบริเวณพื้นที่ด้านหน้าสีหบัญชรที่เป็นพื้นที่โล่งตรงกลางแวกล้อมไปด้วยบรรดาทูตานุทูต ข้าราชการทหาร พลเรือน กองเกียรติยศซึ่งพร้อมที่จะรับเสด็จพระราชดำเนินเป็นที่ตั้งของบุษบกพร้อมทั้งในบุษบกนั้นตั้งพระเต้าประทุมนิมิตทอง นาก เงิน ในพระเต้าประทุมนิมิตทอง นาง เงิน บรรจุน้ำพระพุทธรมนต์ศักดิ์สิทธิ์ได้นำมาจากจังหวัดต่าง ๆ ทั่วพระราชอาณาเขต และได้ผ่านการทำพิธีเจริญพระพุทธรมนต์ เสกทำน้ำพระพุทธรมนต์ศักดิ์สิทธิ์จากจังหวัดต่าง ๆ มาแล้วและมารวมกันประกอบพิธีอีกครั้งหนึ่งที่วัดเบญจมบพิตรฯ กทม. (บรรยายและเล่าประวัติน้ำพระพุทธรมนต์ฯ)

(คำกลอน)

ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณแห่งองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช ปกเกล้าปกกระหม่อมของพสกนิกรชาวไทยทั้งแผ่นดินที่จะร้อยดวงใจเป็น ๑ เดียว รวมพลังร่วมกันแสดงความจงรักภักดีถวายพระพรชัยมงคล เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒ รัฐบาลไทยโดยคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติได้เห็นชอบให้มีการจัดพิธีการเสกทำน้ำพระพุทธมนต์ศักดิ์สิทธิ์และแห่เชิญน้ำพระพุทธมนต์ศักดิ์สิทธิ์ เพื่อเข้าร่วมในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒ ขึ้น เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติให้ถูกต้องตามโบราณราชประเพณี และสง่างามอย่างสมพระเกียรติ คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒ ได้ขอพระราชทานพระมหากรุณาธิคุณเสด็จออกมหาสมาคม ณ สีหบัญชร พระที่นั่งอนันตสมาคม พระราชวังดุสิต เพื่อทรงรับคำถวายพระพรชัยมงคลและน้ำพระพุทธมนต์ศักดิ์สิทธิ์จากผู้แทนปวงชนชาวไทย ในนามของนายกรัฐมนตรี ประธานรัฐสภา และประธานศาลฎีกาเปรียบเสมือนอาณาประชาราษฎร์ทั่วประเทศ ได้ร่วมสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณและแสดงความจงรักภักดีแด่สมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐแต่ผู้อยู่ใต้พระบรมโพธิสมภาร ดังเช่นการรดน้ำอวยพรผู้ใหญ่ หรือผู้มีพระคุณยิ่งตามประเพณีไทย น้ำพระพุทธมนต์ศักดิ์สิทธิ์เปรียบประดุจน้ำทิพย์จากสรวงสวรรค์ที่ได้อัญเชิญพระไตรรัตน์และเทพคาเข้าประสิทธิ์ประสาทพิทักษ์รักษาเพื่อประกอบพระราชพิธีถวายสัตวสดิฆมลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒ สำหรับน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่ใช้ในพระราชพิธีต่าง ๆ ตามโบราณราชประเพณี อาทิ น้ำสรงพุทธานิเษก น้ำอภิเษก น้ำพระพุทธมนต์เป็นต้น จะต้องประกอบพิธีกรรมตักน้ำมาจากแหล่งน้ำสำคัญและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ จากนั้นจึงเสกด้วยพระพุทธมนต์ให้เป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ต่อไป

พิธีเสกทำน้ำพระพุทธมนต์ศักดิ์สิทธิ์จะกระทำ ๒ ครั้ง ครั้งแรกประกอบพิธีเสกธรรม ณ พระอารามสำคัญในมณฑลสถานอันเป็นที่ตั้งของแหล่งน้ำ ครั้งที่ ๒ ประกอบพิธีเสกทำน้ำพระพุทธมนต์ศักดิ์สิทธิ์เพื่อจะนำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายในพระราชพิธี

พิธีเสกน้ำพระพุทธมนต์ศักดิ์สิทธิ์ และการแห่เชิญน้ำพระพุทธมนต์ศักดิ์สิทธิ์เข้าร่วมในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒ ในครั้งนี้ กระทรวงมหาดไทยได้ประกอบพิธีกรรมตักน้ำจากสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งได้คัดเลือกไว้มีจำนวนทั้งสิ้น ๑๔๔ แห่ง ในจำนวนนี้มี ๑๕ แห่งเป็นแหล่งน้ำที่เคยใช้ทำน้ำศักดิ์สิทธิ์ ทูลเกล้าฯ ถวายเมื่อครั้งพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๐ และอีก ๖๕ แห่งเป็นแหล่งน้ำใหม่ และ

จังหวัดได้พิจารณาเลือกพระอุโบสถ.....(ไม่ค่อยมีราชาศัพท์แล้วละ โดยส่วนใหญ่จะเป็นการบรรยายขั้นตอนในการเสกทำน้ำพระพุทธรูป)

(กลับเข้าสู่พระราชพิธี)

(อธิบายการก่อสร้างและสภาพในพระที่นั่งอนันตสมาคม)

ที่เห็นอยู่นี้คือภายในบริเวณท้องพระโรงหน้าซึ่งทอดพระแท่นราชบัลลังก์มั่งคศิลา เหนือพระแท่นราชบัลลังก์นั้นประดิษฐานพระแท่นพุดतालกาญจนสิงหาสน์และเครื่องบรมราชกกุธภัณฑ์กางกั้นด้วยพระมหาเศวตฉัตรอันเป็นศรีสง่าแก่แผ่นดิน พระมหาเศวตฉัตรที่กางกั้นอยู่ในพระที่นั่งอนันตสมาคมนี้ ก็เป็นเครื่องหมายพระบรมราชอิสริยยศราชูปโภคของสมเด็จพระมหากษัตริย์ เฉพาะสมเด็จพระมหากษัตริย์เท่านั้นจึงทรงพระอิสริยยศทรงฉัตร ๕ ชั้นได้ ถ้าเป็นเจ้านายลำดับรองลงมาเท่านั้น เช่น สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สมเด็จพระบรมราชกุมารี ทรงรับได้แต่เพียงฉัตร..... เศวตฉัตร คือ ฉัตรขาว ๗ ชั้น และถ้าเป็นเจ้าฟ้าก็ฉัตร ๕ ชั้น เป็นต้น

ภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตรนั้น ทอดพระแท่นพุดतालกาญจนสิงหาสน์ที่เห็นอยู่ในขณะนี้คือเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์ พระมหาพิชัยมงกุฎซึ่งเป็นเครื่องยศสำหรับพระมหากษัตริย์เป็นต้น ทอดอยู่ทางซ้ายมือที่เห็นในภาพขณะนี้ ส่วนทางด้านขวาทอดพานพระศรี ซึ่งเป็นเครื่องบรมราชูปโภคเช่นเดียวกัน แวดล้อมด้วยต้นไม้เงิน ต้นไม้ทองและพระแสงดาบต่าง ๆ เบื้องหน้าพระแท่นราชบัลลังก์นั้นทอดพระราชอาสน์อีกครุหนึ่ง ในขณะนี้ปิดคลุมผ้าเยียรบับอยู่ เบื้องซ้ายทอดพานพระศรี เบื้องขวาทอดพระมณฑปรัตนกรันต์ ในเวลาเมื่อเสด็จพระราชดำเนินเข้าพนักงานพระราชพิธีหมวดอาสน์จะได้เปิดผ้าคลุมผ้าเยียรบับนี้ถวายก่อนเสด็จพระราชดำเนินถึง

บริเวณด้านหน้าพระที่นั่งอนันตสมาคมก็มีบรรดาคณะรัฐมนตรีพร้อมด้วยข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ทุกฝ่ายเฝ้ารอทูลละอองธุลีพระบาทรับเสด็จพระราชดำเนินอยู่ มีทั้งนายกรัฐมนตรี จะเป็นผู้กราบบังคมทูลถวายพระพรในนามของข้าราชการทุกหมู่เหล่า จากนั้น ฯพณฯ ประธานรัฐสภา นายวัน มูหะหมัด นอร์มะทา จะเป็นผู้กราบบังคมทูลถวายพระพรชัยมงคลในนามของประชาชนชาวไทยทั่วประเทศ และ ฯพณฯ ประธานศาลฎีกา นายจร อำนวนวัฒนา จะเป็นผู้กราบบังคมทูลถวายพระพรชัยมงคลในนามของข้าราชการตุลาการ

หลักจากที่ทั้ง ๓ ท่านได้กราบถวายพระพรชัยมงคลเรียบร้อยแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะได้พระราชทานพระราชดำรัส เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระราชดำรัสและมีเพลงสรรเสริญพระบารมีจบสิ้นกระแสดังแล้ว ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี จะได้กล่าวนำผู้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในมณฑลพิธีและพี่น้องประชาชนชาวไทยทั่วประเทศ โดย ฯพณฯ ท่านนายกรัฐมนตรี จะกล่าวนำด้วยประโยคแรกดังนี้ว่า “ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายขอ

น้อมเกล้าฯ น้อมกระหม่อมถวายพระพร” จากนั้น ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี จะกล่าวพร้อมทั้งประชาชนว่า “ขอจงทรงพระเจริญยิ่งยืนนาน” และเปล่งเสียงไชโยขึ้น ๓ ครั้ง

ในขณะนี้นับท้องพระโรงหน้าพระที่นั่งอนันตสมาคมในบริเวณใกล้กันกับสี่หับญชร สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เสด็จถึงแล้วและทรงรอเฝ้าอยู่ ผู้ที่เข้าเฝ้าอยู่ในขณะนี้คือ เลขาธิการพระราชวัง นายแก้วขวัญ วัชโรทัย พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาอย่างนี้เป็นประเพณีที่เคยเกิดขึ้นในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในครั้งสุโขทัย อยุธยา ไม่ได้มีการพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาหรือวันคล้ายวันพระราชสมภพของพระมหากษัตริย์ เพราะในสมัยก่อนจะปกปิดกันไม่ให้เป็นที่ล่วงรู้ว่วันคล้ายวันพระราชสมภพนั้นตรงกับวันใดด้วยคติความเชื่อแบบโบราณที่เกรงว่าจะมีผู้ไปทำกฤติยาคุณ จนกระทั่งสมัย ร.๔ ซึ่งทรงผนวชเป็นพระภิกษุเป็นเวลานานถึง ๒๗ ปี ในเวลาเมื่อทรงผนวชเป็นพระภิกษุอยู่ที่วัดบวรฯ ทรงพระดำริว่าชีวิตมนุษย์ล่วงไปปีหนึ่ง ๆ เป็นมงคลสมัยที่จะได้ประกอบการบำเพ็ญกุศลเป็นเครื่องเตือนให้ใจมั่นอยู่ในความไม่ประมาท เพราะฉะนั้นจึงทรงบำเพ็ญพระกุศลฉลองพระชนมายุตั้งแต่ในสมัยที่เป็นพระภิกษุอยู่แล้วและแม้เมื่อสมัยทรงปริวรรตออกมาและทรงครองแผ่นดินเป็นพระมหากษัตริย์ลำดับที่ ๔ ในพระบรมราชจักรีวงศ์ ก็ทรงนำประเพณีและธรรมเนียมคตินั้นมาปฏิบัติด้วย ซึ่งก็เป็นการสอดคล้องกับธรรมเนียมตะวันตกซึ่งมีการเฉลิมฉลองโอกาสคล้ายวันพระบรมราชสมภพและโอกาสวันเกิดของบุคคลสำคัญต่าง ๆ เช่นเดียวกัน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บำเพ็ญพระราชกุศลในการเฉลิมพระชนมพรรษาเป็นประจำทุกปี และมีการพระราชทานเลี้ยงเป็นส่วนการเฉลิมฉลองสมทบด้วย งานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาจึงเกิดขึ้นตั้งแต่รัชสมัยของ ร.๔ ตราบกระทั่งปัจจุบัน

เมื่อวานนี้ได้มีการถ่ายทอดของโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจไปแล้ว นั่นคือการบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทานเป็นส่วนเริ่มต้นแห่งการพระราชพิธีเพื่อความป็นสิริมงคล โดยทรงบำเพ็ญพระราชกุศลอุทิศถวายแด่สมเด็จพระบรมราชานุพการี ที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยในพระบรมมหาราชวัง

ตามปกติทุกวันที่ ๕ ธ.ค. เป็นประจำจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการเสด็จออกมหาสมาคมรับถวายพระพรชัยมงคลที่ท้องพระโรง พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยในพระบรมมหาราชวัง เว้นแต่ปีใดเป็นปีเฉลิมพระชนมพรรษาในโอกาสพิเศษ เช่น เมื่อ ๑๒ ปีมาแล้วในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการจัดการพิธีออกมหาสมาคมขึ้น ที่พระที่นั่งชั่วคราว ซึ่งสร้างขึ้นที่บริเวณท้องสนามหลวง และในปีนี้เป็นปีมหามงคลโอกาสพิเศษเฉลิมพระชนมพรรษาครบ ๖ รอบ ๕ ธ.ค. ๒๕๔๒ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดการออกมหาสมาคมที่บริเวณสี่หับญชรของพระที่นั่งอนันตสมาคม

(บรรยายผู้รับเสด็จฯ ทูตของประเทศต่าง ๆ)

(บรรยายบรรยากาศ ณ พระที่นั่ง)

(บรรยายพระราชวังคูสิต)

(บรรยายแถวทหาร)

(บรรยายดอกไม้/ธูป/เทียน)

(บรรยายข้าราชการที่เฝ้าฯ รับเสด็จ)

(บรรยายสื่อมวลชนที่สวดศีลพระเกียรติคุณ)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์อัครราชกุมารี พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าโสมสวลีพระวรราชทินนิตถาตามตุ พระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา พระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์ และหม่อมเจ้าหญิงสิริวัณวรีมหิดล ถึงบริเวณพระที่นั่งอนันตสมาคมแล้ว และเสด็จพระราชดำเนินโดยทางบริเวณชั้นล่างของพระที่นั่งอนันตสมาคมเพื่อเสด็จไปขึ้นลิฟท์ภายในพระที่นั่งอนันตสมาคมและเสด็จพระราชดำเนินไปทรงฉลองพระองค์ครุยเพื่อที่จะเสด็จออกสืบทอดพระพรชัยมงคลในโอกาสต่อไป และในเวลาเดียวกัน สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ยังได้ตามเสด็จพระราชดำเนินไปยังชั้น ๒ ของพระที่นั่งอนันตสมาคม เพื่อทรงฉลองพระองค์ครุยและเสด็จพระราชดำเนินมาประทับบริเวณด้านหน้าสืบทอดพระพรชัยมงคลหน้าแถวของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ทั้งหลาย เพื่อกราบบังคมทูลถวายพระพรชัยมงคลในนามของพระบรมวงศานุวงศ์ทั้งปวงต่อไป

สำหรับการออกสืบทอดพระพรชัยมงคลที่พระที่นั่งอนันตสมาคม เคยเสด็จออกสืบทอดพระพรชัยมงคลปัจจุบันมาแล้วครั้งหนึ่งในสมัยเมื่อเสด็จนิวัติพระนครหลังจากที่เสด็จพระราชดำเนินทรงเยือนประเทศต่าง ๆ ในทวีปยุโรปและอเมริกาเพื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ - ๒๕๐๔

ที่เบื้องหน้าสืบทอดพระพรชัยมงคลนั้นพนักงานห้อยผ้าทิพย์ เป็นรูปพระครุฑ เป็นเครื่องหมายที่สังเกตเห็นได้ชัด

(บรรยายพระที่นั่งอนันตสมาคม)

ระหว่างนี้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร กำลังเสด็จพระราชดำเนินจากชั้น ๒ ของพระที่นั่งอนันตสมาคมลงมายังบริเวณด้านหน้าของสืบทอดพระพรชัยมงคลเพื่อจะกราบบังคมทูลถวายพระพรชัยมงคลในนามพระบรมวงศานุวงศ์

พระบรมวงศานุวงศ์หรือเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท มีทูลกระหม่อมหญิงพระองค์ใหญ่ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์อัครราชกุมารี พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า

โสมสวัสดิ์พระวรวงษาทินคามาตุ พระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์ มีพระจิตาในทูล
กระหม่อมพระองค์ใหญ่ตามเสด็จมาด้วย

ฉลองพระองค์การแต่งกายของผู้ที่มาเฝ้าฯ ทูลละอองธุลีพระบาทในงานวันนี้
สุภาพสตรีมักจะแต่งชุดไทยสีเหลืองซึ่งเป็นสีประจำวันพระบรมราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัว

ทูลกระหม่อมพระองค์ใหญ่ พระจิตาและพร้อมด้วยสมเด็จพระบรมวงศ์พระองค์
อื่น ทรงกราบถวายความเคารพแด่สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาส
ราชนครินทร์

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร บัดนี้ทรงฉลองพระองค์ครุย
เรียบร้อยแล้วกำลังเสด็จพระราชดำเนินลงจากพระที่นั่งอนันตสมาคมเพื่อจะเสด็จพระราชดำเนินไป
ทรงกราบบังคมทูลถวายพระพรชัยมงคลในนามของพระบรมวงศานุวงศ์บริเวณพระแท่นเบื้องหน้า
สีหบัญชร

(บรรยายขั้นตอนของพระราชพิธี)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะเสด็จออกที่สีหบัญชร พระที่นั่งอนันตสมาคม
ภายในพระที่นั่งอนันตสมาคม ทางด้านท้องพระโรงหน้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วย
สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ประทับอยู่ที่พระทวารที่จะออกไปสู่สีหบัญชรขวามือ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงฉลองพระองค์ครุยเรียบร้อยแล้ว

ท่านราชเลขาธิการ มล.พีรพงศ์ เกษมศรี รอทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายพระราช
คำรัส ส่วนท่านที่กราบบังคมทูลพระกรุณาในขณะนี้ คือ ท่านเลขาธิการพระราชวัง คุณแก้วขวัญ
วิษโรทัย

ทรงมีพระราชปฏิสันถารกับสมเด็จพระบรมวงศ์และทุกพระองค์มารอเฝ้าทูล
ละอองธุลีพระบาทอยู่เบื้องหลังพระทวารที่จะเสด็จออกมหาสมาคม ในนาทีจากนี้ไปคือการเสด็จ
ออกมหาสมาคม

(เพลงสรรเสริญพระบารมีเริ่มขึ้น + มีการยิงปืน)

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารจะทรงกราบบังคมทูลถวาย
พระพรชัยมงคลในนามพระบรมวงศานุวงศ์

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาท ปกเกล้าปกกระหม่อม บัดนี้ลุดดมมงคลสมัยเฉลิม
พระชนมพรรษา ๖ รอบ ข้าพระพุทธเจ้าเหล่าพระบรมวงศานุวงศ์มีความปิติปราโมทย์เป็นพัน
ประมาณที่ได้รับพระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในมหาสมาคม
อันใหญ่ยิ่งนี้เพื่อถวายพระพรชัยมงคล ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายทราบตระหนักในดวงกลมอยู่เป็นนิ

ว่าการที่อาณาจักรอยุธยาทุกเชื้อชาติ ศาสนา และฐานะได้อยู่ร่วมกันมาด้วยความร่มเย็นเป็นอิสระและด้วยความเจริญสวัสดิ์ตลอดมานั้นก็เพราะได้อาศัยพระบารมีคุ้มเกล้าคุ้มกระหม่อมอยู่เข้าค้ำ พระบารมีที่ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาททรงปฏิบัติบำเพ็ญโดยบริสุทธจริยธรรมนั้นมีเป็นเอกประการเกินกว่าจะกล่าวขานให้ ถ้วนทั่วได้ในเวลาอันจำกัด ณ มหามงคลสมัยพิเศษนี้ ข้าพระพุทธเจ้าขอรับพระราชทานยกพระบารมีประการหนึ่งขึ้นอ้างถวายราชสดุดี ได้แก่ สัจจะบารมี การรักษาสัจจะทั้งที่ตั้งไว้แก่ตนเองและให้แก่ผู้อื่นที่ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาททรงธำรงรักษาอย่างอุกฤษฏ์ให้เพียบเพ็ญอยู่ทุกเวลา กล่าวคือ นับแต่วาระที่เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติและได้ทรงประกาศพระปฐมบรมราชโองการซึ่งเป็นทั้งพระราชปณิธานและเป็นสัจจะวาจาพระราชทานแก่ปวงประชาราษฎรชาวไทยว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทได้ประพฤติปฏิบัติพระองค์อยู่ในราชวินิตธรรมจริยาของพระมหากษัตริย์โดยเคร่งครัดครบถ้วน และทรงพระราชอุทิศสาธุปฏิบัติบำเพ็ญพระราชภาระของพระมหากษัตริย์ในอันที่จะปกป้องจากภัยพิบัติและดำรงความผาสุกสวัสดิ์ของราชอาณาจักรและประชาชนอยู่สม่ำเสมอได้ขาด แม้พระราชภาระอันนั้นจะเป็นภาระที่หนักและลำบากอย่างยิ่ง แต่ด้วยเหตุที่ทรงดำรงพระองค์มั่นอยู่ในพระราชสัจจะ ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทจึงมิได้ทรงย่อท้อหรือหวั่นไหว หากมีพระราชเหตุภัยที่แน่วแน่และมุ่งมั่นทั้งทรงพระวิริยะอุตสาหะและพระขันติหนักแน่นเป็นอย่างยิ่ง ทำให้พระราชกรณียกิจทุกสิ่งทั้งทรงปฏิบัติบำเพ็ญบรรลุประสิทธิผล ยังประโยชน์และความผาสุกร่มเย็นให้เกิดแก่ประชาราษฎร์และชาติไทยอย่างกว้างใหญ่ไพศาล ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทจึงเป็นที่รัก ที่บูชา ที่ยึดมั่นของปวงชนชาวไทยว่าทรงเป็นที่พึ่งทางจิตใจอันประเสริฐสูงส่ง ทั้งยังเป็นศูนย์รวมของชาติที่ผูกพันสมานกายใจทวยราษฎร์ให้เกิดพลังอันยิ่งใหญ่ที่จะสร้างสรรค์จรรโลงไทยให้ยืนยงวัฒนา ในมหาอุคตมมงคลการพิเศษนี้ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายขอพระราชทานตั้งสัตยาธิษฐานถวายพระพรชัยมงคล อัญเชิญพระพุทธานุภาพ พระธรรมานุภาพ พระสังฆานุภาพ เทวดานุภาพและพระบรมเดชานุภาพแห่งสมเด็จพระบูรพกษัตริย์ราชเจ้าทุกพระองค์จงพร้อมถวายอารักขกาลให้ทรง พระเกษมสำราญสูงส่ง ทรงดำรงอยู่เหนือสิริราชสมบัติและจิตใจของปวงประชาข้าแผ่นดิน ผ่องแผ้วไกลพ้นมลทินทุกข์ทั้งนั้น ทรงเป็นหลักเลิศล้ำนำความมั่นคงบริสุทธิตะอาดให้เกิดแก่สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ สมดังพระราชปณิธานที่ปรากฏแจ่มชัดทุกกาลเวลา และขอพระราชพรารณาที่ทรงช่วยจัดทุกข์บำรุงสุขของพสกนิกรถ้วนหน้าจงสำเร็จสัมฤทธิ์ทุกประการแต่บัดนี้ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ

เมื่อสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ได้ทรงกราบบังคมทูลถวายพระพรชัยมงคลในนามพระบรมวงศานุวงศ์จบแล้ว จะได้เสด็จพระราชดำเนินกลับขึ้นไปเฝ้าทูล

ละอองธุลีพระบาทบนพระที่นั่งอนันตสมาคม เบื้องหลังพระปฤษฎางค์ บริเวณด้านหลังของ
สีหบัญชร

ในลำดับต่อไป ฯพลฯ นายกรัฐมนตรี นายชวน หลีกภัยจะได้เป็นผู้กราบบังคมทูล
ถวายพระพรชัยมงคลในนามของคณะรัฐมนตรี ข้าราชการ ทหาร พลเรือน และประชาชนทุก
หมู่เหล่า

(นายกรัฐมนตรีกล่าว)

(ประธานรัฐสภากล่าว)

(ประธานศาลฎีกากล่าว)

ข้าพเจ้ามีความปิติชื่นชมยิ่งนักที่ได้เห็นท่านทั้งหลายจากทุกองค์กรและทุกสถาบัน
พร้อมเพรียงกันมาให้พรวันเกิด ขอขอบพระทัยและขอบใจในคำอวยพรอันเปี่ยมด้วยความหวังดี
และไมตรีจิต ขอทุกท่านจงได้รับพรและไมตรีของข้าพเจ้าเช่นเดียวกัน ความพร้อมเพรียงเป็น
น้ำหนึ่งใจเดียวกันที่ทุกคนทุกฝ่ายแสดงให้เห็น ทำให้ข้าพเจ้าระลึกถึงคุณธรรมข้อหนึ่งที่อุปถัมภ์
และผูกพันคนไทยให้ร่วมกันเป็นเอกภาพ สามารถดำรงชาติบ้านเมืองให้มั่นคงเป็นอิสระยั่งยืนมาช้านาน
คุณธรรมข้อนั้นก็คือไมตรี ความมีเมตตาหวังดีให้กันและกัน ผู้ที่มีไมตรีต่อกันจะคิดอะไรก็คิด
แต่ในทางสร้างสรรค์ที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลกัน จะพูดอะไรก็ใช้เหตุผลเจรจากันด้วยความเข้าใจ
เข้าใจกัน จะทำอะไรก็ช่วยเหลือร่วมมือกันด้วยความมุ่งมั่นเจริญต่อกัน ข้าพเจ้าจึงขอให้ท่าน
ทั้งหลายได้พิจารณาทบทวนให้ทราบตระหนักแก้ไขอีกครั้งหนึ่งว่า ในภายในใจของไทยเรายังมี
คุณธรรมนี้อยู่หนักแน่นพร้อมมูลเพียงใด จะได้มั่นใจว่าเราจะสามารถรักษาประเทศชาติและความ
เป็นไทยของเราไว้ได้ยืนยาวตลอดไป ขออำนาจคุณพระศรีรัตนไตรและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวไทยทุก
หมู่เหล่าเคารพบูชา จงอภิบาลรักษาท่านทุกคนให้มีความสุขปราศจากมลทินทุกข์และภัยอันตราย มี
กำลังกาย กำลังใจ และกำลังปัญญา สามารถนำพาบ้านเมืองให้ผ่านพ้นอุปสรรคขวากหนาม บรรลุ
ถึงความวัฒนาผาสุกโดยสวัสดิ์ (ในหลวงทรงมีพระราชดำรัส)

(เพลงสรรเสริญ)

“ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายขอน้อมเกล้าฯ ถวายพระพร ขอจงทรงพระเจริญยั่งยืน
นาน”

(บรรยาย)

(ศาลาถวายพระพร) ภาษาบาลี

(ญ) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีบทบาทสำคัญยิ่งในการทำนุบำรุงสุขให้
แก่พสกนิกรของพระองค์ โดยพระองค์ได้ทรงให้คำมั่นในวันที่ทรงเข้าพิธีราชาภิเษกเมื่อ ๕๓ ปีก่อน
ว่า “จะทรงครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” และพระองค์ท่านได้

ปฏิบัติพระองค์เช่นนั้นมาตลอด พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนราษฎรในทุกหนทุกแห่งของประเทศไม่ว่าจะต้องทรงตรากตรำพระวรกายเพียงใด ทรงมีโครงการในพระราชดำริเพื่อพัฒนาชนบทมากมาย จนพระองค์สามารถเอาชนะคอมมิวนิสต์ได้ในที่สุด และแม้ว่าจะทรงอยู่เหนือการเมืองแต่ว่าในยามใดก็ตามที่ประเทศชาติและพสกนิกรของพระองค์ประสบปัญหาต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์ต่าง ๆ พระองค์ทรงเป็นผู้เดียวที่ปัดเป่าวิกฤตได้ โดยเฉพาะเหตุการณ์ที่ล้อมวลชนต่างประเทศได้ร่วมใจกันเทอดพระเกียรติ ได้กล่าวถึงเหตุการณ์วันมหาวิปโยค ๑๔ ต.ค. ๒๕๑๖ และเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ซึ่งพระองค์ท่านได้ทรงทำให้เหตุการณ์ต่าง ๆ ยุติลงได้ในช่วงเวลาเพียงข้ามคืนเท่านั้น ปี ๒๕๔๐ ที่ผ่านมาซึ่งเกิดปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจในประเทศไทย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชดำรัสเตือนให้พสกนิกรดำรงชีวิตด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยทรงแนะนำให้ประชาชนรู้จักกับทฤษฎีใหม่ ให้มีความเป็นอยู่อย่างพอเพียง นอกจากนี้ยังได้มีการกล่าวถึงพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกด้วย ว่าเป็นหนังสือที่ควรค่าอย่างยิ่งแก่ประชาชนชาวไทยในช่วงที่กำลังฝ่าฟันวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ได้ และทุกครั้งที่พสกนิกรของพระองค์ต้องเผชิญกับวิกฤตน้ำท่วม ภัยแล้งแม้แต่ปัญหาจราจร พระมหากษัตริย์พระองค์นี้จะทรงห่วงใยพสกนิกรด้วยดีตลอดมา

(ข) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินลงจากชั้น ๒ ของพระที่นั่งอนันตสมาคม เพื่อประทับรถยนต์พระที่นั่งเสด็จพระราชดำเนินกลับพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถขึ้นประทับบนรถยนต์พระที่นั่งเรียบร้อยแล้ว ส่วนสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สมเด็จพระบรมวงศ์พระองค์อื่นเสด็จพระราชดำเนินขึ้นรถยนต์พระที่นั่งในลำดับต่อมา

[บรรเลงเพลงสรรเสริญ]

[บทอาศิรวาท]

การถ่ายทอดสดโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจ
งานรัฐพิธี รัฐบาลทูตเกล้าฯ ถวายของที่ระลึก
ในงานสโมสรร้านนิบาตฯ ณ ห้องสีงาช้าง ทำเนียบรัฐบาล
วันพฤหัสบดีที่ ๘ ธันวาคม ๒๕๔๒

[บรรยาย]

เวลา ๑๕.๓๐ น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วยพระบรมราชินีนาถจะเสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยพระบรมราชินีนาถและพระบรมราชวงศ์ มาถึงทำเนียบรัฐบาล จากนั้นจะได้เสด็จออกจากพลับพลาที่ประทับเพื่อทรงรับการถวายพระพรชัยมงคลจาก ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี รวมทั้งท่านผู้มีเกียรติที่เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอยู่หน้าตึกไทยคู่ฟ้า หลังจากการถวายพระพรชัยมงคลจากนั้น จะเป็นการแสดงนาฏศิลป์เฉลิมพระเกียรติตามโบราณราชประเพณี....

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะเสด็จพระราชดำเนินเข้าภายในห้องสีงาช้างตึกไทยคู่ฟ้า ณ ที่นั้นท่านนายกรัฐมนตรี จะน้อมเกล้าฯ ถวายหุ่นจำลองพระที่นั่งสันติไชยปราการ และจากนั้นจะเสด็จพระราชดำเนินเข้าไปยังห้องเสวยพระกระยาหารในตึกสันติไมตรีต่อไป

[บรรยาย]

[แนะนำการแสดง]

[บรรยายรายการที่มีการถ่ายทอดสดไปแล้ว]

[บรรยายรายละเอียดของหุ่นจำลองพระที่นั่งสันติไชยปราการ]

ในวันนี้ นายกรัฐมนตรีจะขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตกราบบังคมทูลถวายรายงานพร้อมทั้งน้อมเกล้าฯ ถวายหุ่นจำลองพระที่นั่งสันติไชยปราการ

ที่เห็นอยู่ก็คือทูลกระหม่อมหญิงพระองค์ใหญ่พร้อมคุณพลอยไพลิน เจนเช่น ได้เสด็จและเดินทางถึงทำเนียบรัฐบาลและรอเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทรับเสด็จพระราชดำเนินอยู่ผู้ที่ตามเสด็จอยู่คือ รองนายกรัฐมนตรี นายกร ทักษะรังสี

ทรงพระดำเนินผ่านแถวของผู้มีเกียรติที่มาชุมนุม....

[บรรยายผู้ที่มาร่วมงาน]

[เพลงสรรเสริญพระบารมี]

(ข) ขณะนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินถึงบริเวณทำเนียบรัฐบาลแล้ว พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์อัครราชกุมารี พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าโสมสวลีพระวรราชาทินัดดามาตุ พระเจ้า

หลานเธอพระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา พระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์ และหม่อมเจ้าหญิงสิริวัณวรี มหิดล ณ ที่นั่น ๆพล ๆ นายกรัฐมนตรี นายชวน หลีกภัย พร้อมด้วยรองนายกรัฐมนตรีคนที่ ๑ นายพิชัย รัตตกุล และเลขาธิการนายกรัฐมนตรี นายนิพนธ์ พร้อมพันธุ์ เฝ้ารับเสด็จฯ

(ข) จากนั้นทุกพระองค์เสด็จออกไปยังพลับพลาที่ประทับซึ่งอยู่บริเวณด้านหน้าตึกไทยคู่ฟ้า ทำเนียบรัฐบาล

[เพลงสรรเสริญพระบารมี]

(ข) เมื่อกองทหารเกียรติยศถวายความเคารพ แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมีจบแล้ว ทุกพระองค์ประทับยังพระราชอาสน์ ต่อไปท่านนายกรัฐมนตรีจะได้เปิดกรวยกระทงดอกไม้และขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต กราบบังคมทูล ถวายพระพรชัยมงคล รวมทั้งจะได้เชิญชวนท่านที่มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในงานสโมสรสันนิบาตดื่มถวายพระพรชัยมงคลต่อไปตามลำดับ

(ข) ท่านนายกรัฐมนตรีและรองนายกรัฐมนตรีเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายสูจิบัตรงานสโมสรสันนิบาตและงานถวายพระกระยาหารค่ำเฉลิมพระเกียรติในค่ำวันนี้

(ข) ส่วนสมเด็จพระบรมวงศ์พระองค์อื่น ท่านรองนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีท่านอื่นพร้อมด้วยคณะรัฐมนตรี และภริยาเฝ้าถวายสูจิบัตรเช่นเดียวกัน

(ข) ท่านนายกรัฐมนตรีจะได้กราบบังคมทูลถวายพระพรชัยมงคลและเชิญชวนท่านผู้มีเกียรติถวายพระพร

[คำถวายพระพร... ขอเดชะ ฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๒ นี้ ข้าพระพุทธเจ้า นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี ในนามของคณะรัฐมนตรี สมาชิกรัฐสภา ข้าราชการฝ่ายตุลาการ ทหาร ตำรวจและพลเรือน พร้อมทั้งคณะทูตานุทูตและพสกนิกรทุกหมู่เหล่า มีความปลาบปลื้มชื่นชมโสมนัสเป็นล้นพ้น ที่ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาททรงพระมหากรุณาธิคุณ เสด็จพระราชดำเนินมา ณ มหาสโมสรสันนิบาต ทำเนียบรัฐบาล พระราชทานพระบรมราชวโรกาสแก่ข้าพระพุทธเจ้า ทั้งปวงเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในงานนี้ ประชาชนทั้งผองของแผ่นดินไทยต่างสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมสุดจะพรรณนา เพราะชาติไทยชนไทยได้มีพระบรมกษัตริย์ผู้ทรงทศพิธราชธรรม พระจักรพรรดิวรรตโดยสมบูรณ์ ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจนานัปการ ด้วยพระเมตตาและพระกรุณาบารมี พระราชทานประโยชน์สุขแก่พสกนิกรถ้วนหน้านับแต่มหามงคลสมัย เสด็จขึ้นเสวยสิริราชสมบัติเป็นบรมกษัตริย์แห่งสยามรัฐราชสีมาอาณาจักรตลอดมาตราบปัจจุบันสมัย ทรงพระกรุณาบำบัดทุกข์บำรุงสุขของประชาชนทุกท้องถิ่นแผ่นดินไทย ทรงเป็นหลัก

ชัยและมิ่งขวัญพสกนิกร สถาวรสามัคคี ธำรงชาติให้พัฒนาก้าวหน้าด้วยพระปรีชาสามารถทั้งทาง
 วิทยาการหลากหลาย ทั้งศิลปะและวัฒนธรรม ทรงฟื้นฟูขนบประเพณีเกี่ยวกับการประกอบอาชีพที่รุ่ม
 รุ่มงอกงามเคยปฏิบัติและเชื่อถือโดยทรงดัดแปลงให้เกิดประโยชน์โภชนาผลดีขึ้น ขามที่ประเทศไทย
 ประสบภาวะวิกฤตเศรษฐกิจอยู่ในเวลานี้ ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทก็ได้พระราชทานแนวพระราช
 ดำริเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อดำเนินชีวิตในทางสายกลางอย่างพอประมาณสมดุล และพร้อมต่อการรองรับ
 รับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อให้ราษฎรสามารถดำรงชีพด้วย
 การพึ่งพาตนเอง ใช้ผืนแผ่นดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีความเข้มแข็ง อดทน ขยันหมั่นเพียร ตั้งสติ
 มั่นคง เพื่อใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้ลุล่วง ซึ่งราษฎรทั้งปวงที่ยึดมั่นในแนวทางที่
 พระราชทานเป็นประทีปส่องทางถือปฏิบัติได้ผลดีไม่น้อยรายในปัจจุบัน ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท
 ได้ทรงพระกรุณาฯจัดปิดป่าปัญหาในการดำรงชีพของราษฎรทุกภูมิภาคด้วยสายพระเนตรอันยาว
 ไกล ทรงหาทางแก้ไขปัญหาก็แล้งล่วงหน้า ด้วยเดชพระบารมีปกเกล้าปกกระหม่อมประเทศไทย
 จึงรอดพ้นปัญหาก็แล้งที่จะเกิดขึ้นรุนแรงในปีนี้ ประชาชนมีน้ำสำหรับอุปโภคบริโภคตลอดจนทำ
 การเกษตรอย่างพอเพียง อีกทั้งพื้นที่ภาคกลางและกรุงเทพมหานครก็ได้ประสบปัญหาอุทกภัยร้าย
 แรงเช่นปีก่อน ๆ ซึ่งเป็นผลมาจากโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์และ
 แก้มลิงที่สามารถรองรับน้ำส่วนหนึ่งไว้ได้ พระมหากรุณาธิคุณแห่งได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทจารึก
 แน่นแฟ้นอยู่ในจิตใจของพสกนิกรชาวไทยถ้วนหน้า เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิม
 พระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒ รัฐบาลและทวยราษฎร์ทั่วแผ่นดินไทยจึงพร้อมใจกัน
 จัดงานและกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้น เพื่อเฉลิมพระเกียรติและแสดงความจงรักภักดีในพระมหากรุณาธิคุณ
 แห่งได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ณ อภิมหาลักษณ์จัดมหามงคลสมัยเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระ
 พระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคล เฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม
 ๒๕๔๒ ข้าพระพุทธเจ้าผู้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอยู่ ณ มหาสโมสรมณีนาคนี้ พร้อมทั้ง
 พสกนิกรทั่วประเทศ ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตถวายพระพรชัยมงคล ขออัญเชิญคุณ
 พระศรีรัตนตรัยและอานุภาพศักดิ์สิทธิ์ในสากลพระบรมเดชานุภาพแห่งพระสยามเทวาธิราชและ
 สมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้าทุกพระองค์ โปรดทรงอภิบาลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ทรงพระเจริญทุกทิวาราตรี พระพลานามัยสมบูรณ์ยิ่งยง พระชนมพรรษาที่ยั่งยืนนาน ทรงพระเกษม
 สำราญปราศจากโรคาพยาธิอุบัติวันตราย มีพระราชประสงค์จ้านงหมายสิ่งใด ของงสมดังพระราช
 หฤทัยทุกประการ ทรงไพบูลย์ด้วยพระบุญญาภิหาร พระเกียรติคุณแผ่ไพศาล สถิตเป็นมิ่งขวัญ
 ร่วมเกล้าเหล่าประชาราษฎร์ตลอดจักรวาลเทอญ ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ]

[เพลงสรรเสริญพระบารมี]

[ขอกราบเรียนเชิญท่านผู้มีเกียรติทั้งหลายร่วมดื่มถวายพระพรแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ของจทรงพระเจริญ]

[เพลงสรรเสริญ]

[ทรงพระเจริญ]

(ข) หลังเสร็จพิธีถวายพระพรชัยมงคลแล้ว ถ้าต่อไปจะเป็นการแสดงนาฏศิลป์เฉลิมพระเกียรติตามโบราณราชประเพณี โดยเป็นการแสดงโขนชุดรามลีลา โดยกรมศิลปากร การแสดงโขนชุดนี้ออกแบบรายการและกำกับการแสดงโดย อ.เสรี หวังในธรรม

[การแสดงโขน & สไลด์]

[เพลงสรรเสริญพระบารมี]

(ข) สมเด็จพระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระนวมินทรราชินีบรมราชวงศ์ไปยังภายในบริเวณอาคารศึกไทยคู่ฟ้า เมื่อเสด็จพระดำเนินถึงห้องรับรองเบื้องหน้าห้องสิ่งข้าง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถทรงลงพระปรมาภิไธยและพระนามภิไธยในสมุดเยี่ยม และทรงมีพระราชปฏิสันถารกับท่านนายกรัฐมนตรี พร้อมรัฐมนตรีผู้ใหญ่ที่รอเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในขณะนั้น ซึ่งประกอบด้วยท่านรัฐมนตรีทั้งหลายและภริยา มีนายพิชัย รัตตกุลพร้อมด้วยคุณหญิงจรวบ รัตตกุล นายศุภชัย พานิชภักดิ์ นางสดใส พานิชภักดิ์ พลตรีสนั่น..... (บอกบุคคลที่มาในงาน)

(ข) จากนั้นเสด็จพระดำเนินเข้าภายในห้องสิ่งข้าง ทั้ง ๒ พระองค์ประทับพระราชอาสน์ ถ้าต่อไป นายกรัฐมนตรีจะได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตกราบบังคมทูลรายงานและน้อมเกล้าฯ น้อมกระหม่อมถวายหุ่นจำลองพระที่นั่งสันติไชยปราการ

[คำกราบบังคมทูล..... ข้าพระพุทธเจ้า นายชวน หลีกภัย ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตกราบบังคมทูลพระกรุณา ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทเกี่ยวกับความเป็นมาในการจัดสร้างพระที่นั่งประจำตราสัญลักษณ์]

[พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชปฏิสันถารกับอธิบดีกรมศิลปากร ไม่สามารถจดเป็นคำพูดได้ เพราะในเทพเสียงซ่า ไม่ชัดเจนค่ะ]

(ข) เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทอดพระเนตรหุ่นจำลองของพระที่นั่งสันติไชยปราการบริเวณภูมิทัศน์โดยรอบของสวนสาธารณะสันติไชยปราการและป้อมพระสุเมรุแล้ว ทรงมีพระราชปฏิสันถารกับอธิบดีกรมศิลปากร ซึ่งมาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท และในลำดับนี้ทรงมีพระราชปฏิสันถารกับรองนายกรัฐมนตรี พร้อมด้วยภริยาซึ่งเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอยู่บริเวณด้านหน้าห้องสิ่งข้าง ภายในบริเวณศึกไทยคู่ฟ้า

(ข) สำหรับท่านรองนายกรัฐมนตรีทั้ง ๖ และภริยาที่เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอยู่
ดั่งที่ผมได้กราบเรียน.....(รายชื่อ)

(ข) จากนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรม
ราชินีนาถ พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมวงศ์ทุกพระองค์ เสด็จออกยังบริเวณ โถงกลางของตึกไทยคู่ฟ้า
ทรงพระราชดำเนินตามทางลาดพระบาทไปยังห้องซึ่งเป็นห้องพักรอเพื่อจะเสด็จพระดำเนิน ไปยัง
ตึกสันติไมตรี ในลำดับต่อไป หน้าตึกสันติไมตรีนั้นจะได้เป็นสถานที่จัดงานเลี้ยงถวายเลี้ยง
พระกระยาหารค่ำ ส่วนบริเวณด้านนอกงานสโมสรสันนิบาตที่บริเวณสนามหญ้าด้านหน้าตึกไทย
คู่ฟ้า ก็คงยังดำเนินต่อไปอีกระยะหนึ่ง

(ข) สำหรับบริเวณทำเนียบรัฐบาล ที่ได้เห็นในขณะนี้.....(บรรยายประวัติอาคาร)
(บรรยายเรื่องหัตถกรรมที่นำมาตกแต่ง)

(ข) กำหนดการช่วงจากนี้ไป เมื่อท่านผู้มีเกียรติพร้อมกันในบริเวณห้องเสวย
ตึกสันติไมตรีหลังนอกแล้ว ได้เวลาอันสมควร ท่านรัฐมนตรีจะได้กราบบังคมทูลพระกรุณาเชิญ
เสด็จพระดำเนินพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ จาก
ตึกไทยคู่ฟ้าเพื่อเสด็จพระดำเนินมายังตึกสันติไมตรี เมื่อประทับโต๊ะเสวยแล้ว ๗ ทุ่ม นาย
รัฐมนตรี จะได้กราบทูลถวายพระพรชัยมงคลอีกครั้งหนึ่ง และสิ้นสุดด้วยเพลงสรรเสริญพระบารมี
(บรรยายการตกแต่งโต๊ะอาหาร) (บรรยายพระที่นั่ง)

(ญ) ในระหว่างนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรม
ราชินีนาถและพระบรมวงศานุวงศ์ก็กำลังพักผ่อนอยู่ในห้องทรงพระสำราญก่อนที่จะได้เข้าไปยัง
ห้องเสวยพระกระยาหารค่ำ

(ญ) บรรยายพระที่นั่งจำลองสันติไชยปราการ

(ข) บรรยายการประทับไฟในถนนสายหลักๆ (ญ) บรรยายงานฝีมือหัตถกรรม
[เพลงสรรเสริญพระบารมี]

(ข) ในเวลานี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรม
ราชินีนาถ พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมวงศ์และพระบรมวงศ์ได้เสด็จพระราชดำเนินถึงบริเวณห้อง
ถวายเลี้ยงพระกระยาหารค่ำ ตึกสันติไมตรีหลังนอกเรียบร้อยแล้ว ลำดับต่อไปท่านนายกรัฐมนตรี
ได้ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสกราบบังคมทูลถวายพระพรชัยมงคล

[คำกราบบังคมทูล ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาท ปกเกล้าปกกระหม่อม เนื่องใน
โอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒ ข้าพระพุทธเจ้าขอ
พระราชทานพระบรมราชานุญาตเชิญชวนท่านผู้มีเกียรติซึ่งเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอยู่ ณ ที่นี้ดื่ม
ถวายพระพรชัยมงคล ร่วมจิตพร้อมน้อมจิตอธิษฐานอัญเชิญคุณพระศรีรัตนตรัย และบรรดาอำนาจ

ศักดิ์สิทธิ์ในสากล โปรดอภิบาลบันดาลคลให้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญ
พระชนมพรรษาที่ยั่งยืนนาน พระพลานามัยสมบูรณ์ ทรงพระเกษมสำราญ เสด็จสถิตเสถียรจำเนียร
กาลอยู่ในมโหฬารศศิริราชสมบัติ พระเกียรติคุณเจดจรัสทุกทิศานุทิศ สถิตเป็นร่วมโพธิ์ทอง
ร่วมเกล้าของข้าพระพุทธเจ้าเหล่าพสกนิกรตลอดกาลนิรันดร์เทอญ ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ]

[เพลงสรรเสริญฯ]ทรงพระเจริญ

(ข) ภาพที่เราได้เห็นในคำคืนวันนี้ เป็นบรรยากาศของงานเฉลิมฉลองด้วยความ
ภาคภูมิใจที่เราได้เกิดมาเป็นข้าแผ่นดิน ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีต่อชาติบ้านเมืองมาเป็นเวลากว่า ๕๐ ปี การถ่ายทอดงานสโมสรสันนิบาตและ
งานถวายเลี้ยงพระกระยาหารค่ำ เพื่อเฉลิมพระเกียรติและถวายพระพรชัยมงคลแด่พระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคล เฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม
๒๕๕๒ ของโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทยก็คงจะยุติด้วยเวลาเพียง เท่านั้น.....

การถ่ายทอดสดงานพิธีเปิดเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์

อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี

วันพฤหัสบดีที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๒

เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์

(ญ) ขณะนี้ นายปองพล อดิเรกสาร รมต.ว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้ ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายหนังสือที่ระลึกแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ นายอนุรัักษ์ จูริมาศ รมต. ช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายหนังสือที่ระลึกแด่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จากนั้น นายปิณฑิพงษ์ ฝั่งบุญ ณ อุทยานปลัดกระทรวงเกษตรและ สหกรณ์ ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายหนังสือที่ระลึกแด่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราช กุมารี

(ญ) ที่เห็นอยู่นี้คือผู้แทน FAO ดร.เปรมนาถ ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายหนังสือที่ ระลึกแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

[บรรยายของค้กร FAO]

[ประธานกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒ พร้อม ด้วยบรรดาผู้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอยู่ ณ ที่นี้ รู้สึกปลาบปลื้มปิติและสำนึกในพระมหา กรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมหาที่สุดมิได้ ในการที่ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทพร้อมด้วยสมเด็จพระ นางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรง พระมหากรุณาเสด็จพระราชดำเนินมาทรงเปิดเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ ซึ่งรัฐบาลสร้างขึ้นสนองพระราช ดำริเพื่อน้อมเกล้าถนอมกระหม่อมถวายเฉลิมพระเกียรติ เนื่องในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ในได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตกราบบังคม ทูลความเป็นมาโดยสังเขป ดังนี้ จากที่ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทได้ทรงพระกรุณา พระราชทาน พระราชดำริเมื่อวันที่ ๑๕ ก.พ. พ.ศ. ๒๕๓๒ ให้กรมชลประทานศึกษาความเหมาะสมของโครงการ เขื่อนเก็บกักน้ำแม่ป่าสัก เพื่อแก้ปัญหาภัยแล้งและอุทกภัยในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสัก และลุ่มน้ำ เจ้าพระยาตอนล่าง ซึ่งนำความเดือดร้อนมาสู่ราษฎรทุกปี ผลการศึกษาเห็นสมควรสร้างเขื่อนขนาด ใหญ่ที่บ้านหนองซ้อ ตำบลหนองซ้อ อำเภอพัฒนานิคม จ.ลพบุรี ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้อนุมัติให้ ดำเนินการ เมื่อวันที่ ๓ พ.ค. พ.ศ. ๒๕๓๗.... (ไม่มีราชาศัพท์เลย) และได้เริ่มการกักเก็บน้ำครั้งแรก เมื่อวันที่ ๑๕ มิ.ย. พ.ศ. ๒๕๔๑ ซึ่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงพระ กรุณาเสด็จพระราชดำเนินมาทรงเป็นประธานในพิธี และได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทได้ทรงพระกรุณา

พระราชทานนามเขื่อนนี้ว่า “เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์” อันเป็นสิริมงคลแก่การดำเนินงานอย่างยิ่ง...(บรรยายลักษณะเขื่อน)... ข้าพระพุทธเจ้าและพสกนิกรทั้งปวงต่างสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณถึ้นเกล้าถึ้นกระหม่อมหาที่สุดมิได้ และขอตั้งสัตยาธิษฐานน้อมเกล้าถึ้นน้อมกระหม่อมถวายพระพรชัยมงคลแด่ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ขอให้ทรงพระเกษมสำราญ พระชนมพรรษาชึ้นยืนนาน สถิตเป็นสิ่่งขวัญหลักชัยแก่อาณาประชาราษฎร์ตราบกาลนาน บัดนี้ใต้เวลาอันเป็ฯอุดมมงคลฤกษ์แล้ว ข้าพระพุทธเจ้าในนามของรัฐบาลประชาชนชาวไทยทั้งมวลของพระราชทานพระบรมราชานุญาต น้อมเกล้าถึ้นน้อมกระหม่อมถวายเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์เฉลิมพระเกียรติเนื่องในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒ และขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตกราบบังคมทูลพระกรุณาใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ทรงเปิดเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์เป็นสิริมงคลและเป็นคุณูปการ อำนวยประโยชน์เพื่อความผาสุกแก่ทวยราษฎรสืบไป ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ]

(ข) เมื่อท่านนายก รมต. ในฐานะประธานกรรมการบริหารโครงการพัฒนาถึ้นน้ำป่าสักกราบบังคมทูลพระกรุณาแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปยังแท่นเพื่อทรงกดปุ่มไฟฟ้าเปิดแพรคลุมป้ายเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ ซึ่งประดิษฐานอยู่บริเวณพลับพลาพิธี ในระหว่างนี้พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา เจ้าพนักงานถึ้นฆ้องชัยประโคมสังข์แตรและดุริยางค์ ก็เป็นอันว่าโครงการ เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ใต้ได้มีการก่อสร้างมา ๕ ปี ได้เสร็จถึ้นลงบริบูรณ์แล้วในวันนี้ คงเหลือแต่การสร้างระบบระบายน้ำ...

(ข) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชปฏิสังถารกับท่านนายก รมต.

(ข) เมื่อพระสงฆ์สวดชัยมงคลคาถาจบแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมแด่พระสงฆ์ที่เจริญชัยมงคลคาถาเมื่อครุ่นี้ (ขอถวายนามพระสงฆ์...)

(ข) เมื่อทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมถวายพระสงฆ์จำนวน ๑๐ รูปแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระดำเนินกลับไปประทับพระราชอาสน์ เจ้าพนักงานกองพระราชพิธีเจริญน้ำเต้าทักษิโณทกเข้าไปทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงหลังทักษิโณทก

(ข) พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก (ขอกราบเรียนแก้ไขข้อมูลเกี่ยวกับรายนามพระสงฆ์)

(ข) ขณะนี้เจ้าหน้าที่เชิญแผ่นศิลาเข้าไปทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงลงประปรมาภิไธยในแผ่นศิลา สำหรับจะได้ประดิษฐานเป็นมิ่งมงคลแก่เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ต่อไป

(ข) เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงลงพระปรมาภิไธยในแผ่นศิลาแล้ว เสด็จพระราชดำเนินไปทรงกราบที่หน้าเครื่องนมัสการ เจ้าพระคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ วัดปากน้ำ พร้อมด้วยเจ้าพระคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ วัดสุวรรณาราม ถวายพระพรช่วงเวลานี้เป็นอันเสร็จสิ้นขั้นตอนในพลับพลาพิธี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ไปยังอาคารควบคุมและประมวลผล ซึ่งเป็นอาคารที่มีการติดตั้งระบบโทรมาตรลุ่มน้ำป่าสัก เพื่อตรวจวัดปริมาณน้ำและเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในลุ่มน้ำป่าสักตั้งแต่บริเวณตอนล่างของ จ.เลย...(ไม่มีราชาศัพท์)

(ข) ทั้ง ๓ พระองค์ทรงพระดำเนินไปตามลาดพระบาทซึ่งได้ปูลาดไว้ จากบริเวณพลับพลาพิธีเพื่อไปยังอาคารควบคุมและประมวลผล

(ข) บรรยายบรรยากาศ

(ข) ทั้ง ๓ พระองค์ทรงพระดำเนินไปยังอาคารควบคุมและประมวลผล ซึ่งอยู่ไม่ไกลกันนักกับบริเวณพลับพลาพิธี

[บรรยายอาคารควบคุมฯ]

(ข) ระบบที่จะเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตร คือ ระบบโทรมาตรในลุ่มน้ำป่าสัก ซึ่งระบบ telemetering system เพื่อตรวจวัดข้อมูลทางไกลจากสถานี...(ไม่มีราชาศัพท์)

(ข) ด้านที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกำลังทอดพระเนตรอยู่ทางด้านไกลของห้องตอนนี้คือ เนื้อที่แสดงระบบรวม...(บรรยายอุปกรณ์ในห้อง)...

(ข) ช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาเมื่อครูนี้อีกคือเหตุการณ์บนชั้น ๒ ของอาคารควบคุมและประมวลผล ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระดำเนินทอดพระเนตรระบบโทรมาตรของเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์...

(ข) ภาพเมื่อวินาทีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงกดปุ่มควบคุมบานประตูบังคับน้ำของเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ และเราได้เห็นภาพบานประตูบังคับน้ำทั้ง ๘ บาน เปิดขึ้น...

(ข) ขณะนี้ทั้ง ๓ พระองค์เสด็จพระราชดำเนินลงที่บริเวณด้านหน้าอาคารควบคุมและประมวลผลเพื่อจะเสด็จพระดำเนินประทับรถยนต์พระที่นั่ง ซึ่งเทียบรออยู่เพื่อที่จะเสด็จพระดำเนินไปทอดพระเนตรบริเวณสันเขื่อน (บรรยาย) ที่ปลายสันเขื่อนอีกด้านหนึ่งนั้นมีพี่น้องประชาชนเฝ้ารอรับเสด็จฯ พระดำเนินอยู่เป็นจำนวนมากเช่นเดียวกัน...

(ข) ขณะนี้กระบวนรถยนต์พระที่นั่งเคลื่อนออกจากหน้าบริเวณอาคารควบคุมและประมวลผลเพื่อไปตามเส้นทางเหนือสันเขื่อน...(บรรยายเขื่อน) ภาพนี้เป็นภาพประวัติศาสตร์

อีกภาพหนึ่งเมื่อรถยนต์พระที่นั่งผ่านประตูบังคับน้ำทั้ง ๗ บาน...? รวมทั้งธงสัญลักษณ์ภาพเฉลิมฉลองพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ประดับอยู่ทั่วบริเวณ

(ญ) ...บรรยายบริเวณสันเขื่อน

(ข) กระบวนรถยนต์พระที่นั่งค่อย ๆ เคลื่อนไปตามแนวสันเขื่อนด้วยความเร็วไม่เร็วเท่าไรหรอก เห็นจะมีพระราชประสงค์ทอดพระเนตรบริเวณทั่วไปให้ละเอียดถี่ถ้วน.. (บรรยายไม่มีราชาศัพท์)

(ข) ระบบโทรมาตรที่ทอดพระเนตรเมื่อสักครู่ก็มีประโยชน์ ๒ - ๓ ประการหลักด้วยกันเป็นการเตือนภัยจากสภาพน้ำหลาก ประโยชน์ในการคาดหมายสภาพน้ำในแม่น้ำที่อยู่ตอนล่าง รวมทั้งในอ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อนป่าสักนี้ และใช้เป็นข้อมูลสำหรับการปฏิบัติการของอ่างเก็บน้ำด้วย... (บรรยายการใช้งานของอุปกรณ์) (ไม่มีราชาศัพท์)

(ข) ภาพเมื่อครู่นี้ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงกดปุ่มเปิดบานบังคับน้ำ ไม้ว่าจะเป็นขณะที่ทรงเปิดหรือทรงปิดก็ตามนั้น ผมคิดว่ามีความหมายยิ่งสำหรับประชาชนคนไทยธรรมชาติเป็นเรื่องซึ่งมีความยิ่งใหญ่ในหลาย ๆ ด้าน หลาย ๆ มิติ แต่ด้วยความพากเพียรและความวิริยะอุตสาหะของพี่น้องประชาชนไทยโดยอาศัยพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นธงชัย เป็นเป้าหมาย เราสามารถบังคับน้ำได้...(บรรยายเรื่องธรรมชาติ)

(ข) ขณะนี้กระบวนรถยนต์พระที่นั่งผ่านไปตามแนวสันเขื่อนและนำไปถึงปลายบริเวณอีกด้านหนึ่งทางฟากของ จ.สระบุรีแล้ว

(ข) ภาพที่เห็นอยู่ในขณะนี้คือกระบวนรถยนต์พระที่นั่งเมื่อถึงปลายอีกฟากหนึ่งของสันเขื่อนแล้วกำลังกลับกระบวน คงจะมีพื้นที่ที่เป็นลานกว้างและกำลังกลับกระบวนอยู่

(ข) ที่เห็นเป็นรถเจ้าหน้าที่ตำรวจมีสัญญาณวาบ ๆ นั้นเป็นรถยนต์นำเสด็จพระราชดำเนิน

(ข) ขณะนี้คือ รถยนต์พระที่นั่งสังเกตจากธงมหาราชที่อยู่ตอนหน้าของรถยนต์พระที่นั่งเป็นที่หมายสำคัญได้ มีพี่น้องประชาชนเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทรับเสด็จพระดำเนินอยู่ที่บริเวณนั้นจำนวนมากพอสมควร

(ญ) ในฐานะที่เราเป็นพสกนิกรชาวไทยก็ควรช่วยกันสืบสานแนวพระราชดำริทุกโครงการ รวมทั้งร่วมกันรักษา ปฏิบัติตามแนวพระราชดำริของพระองค์ท่านที่ได้ทรงพระราชทานไว้ซึ่งก็ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในฐานะที่พวกเราเป็นประชาชนชาวไทย เป็นสิ่งที่เราควรพึงกระทำเป็นที่สุด

(ข) ระหว่างที่รถยนต์พระที่นั่งกำลังเคลื่อนกระบวนทางปลายอีกด้านหนึ่งทางฟากฝั่ง จ.สระบุรี กลับมาที่บริเวณมณฑลพิธีเพื่อเสด็จพระดำเนินต่อไปยังเรือนรับรอง ผมขอ

อนุญาตขอเรียนข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับนิทรรศการพระก่อพระเกี้ยวซึ่งจะมีขึ้นในวันที่ ๑ - ๑๓ ที่สวนอัมพรนี้ นิทรรศการพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้นมีหลายสื่อหลายอย่างน่าสนใจเป็นพิเศษ ขอบเขตตัวอย่างเพียงเรื่องเดียวว่า คณะกรรมการได้รับพระมหากรุณาธิคุณในสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนากรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงพระกรุณาประทานของเล่นเมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังมีพระชนมายุยังน้อยอยู่เพียงแค่ ๔ พรรษา เป็นตุ๊กตาที่มีขนาดโตพอสมควร และเก็บรักษาที่วังสระปทุมเป็นเวลาหลาย ๑๐ ปี และทรงพระมหากรุณาพระราชทานขี้ผึ้งสำหรับการจัดแสดงนิทรรศการครั้งนี้ พระพุทธเนาวราชบพิตรซึ่งเมื่อครั้งนี้ได้กราบเรียนท่านผู้ชมในตอนต้นรายการเมื่อเริ่มพิธีในพลับพลา พิธีว่าเป็นพระพุทธรูปสำคัญพระราชทานเป็นพระพุทธรูปประจำจังหวัด ต่าง ๆ ได้รับความกรุณาจากทางจังหวัดนนทบุรี ได้เชิญพระพุทธานาวราชบพิตรมาเป็นมิ่งมงคล เป็นที่สักการะแก่การจัดแสดงนิทรรศการ กำลังขอความร่วมมือและคงจะได้รับความกรุณาจากหลายหน่วยงานส่งข้าวของต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับพระราชประวัติ พระราชกรณียกิจ เงิน เป็นต้นว่าแซกโซโฟนมืองค์หนึ่งทีพระราชทานให้แก่คณะแพทยศาสตร์ จุฬาฯ ก็ได้รับความกรุณาจากทางคณะแพทยศาสตร์จุฬาฯ เชิญมาแสดงในงานนิทรรศการส่วนนี้ด้วย ก็มีนอกจากนี้ก็มีเครื่องบริการ เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระผนวชเป็นพระภิกษุ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๕ เป็นต้น... (บรรยายและเชิญชวนให้นิทรรศการ)...

(ข) เชื้อนป่าสักชลสิทธิ์ก็เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริโครงการหนึ่ง นับร้อยนับพันโครงการที่เกิดขึ้นทั่วพระราชอาณาเขตในระยะเวลา ๕๐ ปีที่ผ่านมาในรัชกาลปัจจุบัน ถ้าจะประมวลทุกเนื้อหาสาระก็คงต้องใช้เวลาหลายวันหลายคืนในหรือเกินสติปัญญาของใครคนใดคนหนึ่งที่จะพรรณาพระเดชพระคุณได้ครบถ้วน แต่สิ่งซึ่งจะอยู่ในใจของเราเสมอไปก็คือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นผู้รักและหวังดีต่อชาติบ้านเมืองโดยปราศจากข้อสงสัย สิ่งที่เราได้เห็นภาพเมื่อครั้งนี้ในขณะที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชปฏิสันถารซักถามความเป็นไปของการปฏิบัติงานตรงนี้ เป็นเสี้ยวเพียงแค่ว่าเวลา ๒๐ - ๓๐ นาที ที่เราได้เห็นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงซักถามการทำงานของเชื้อนป่าสักชลสิทธิ์ แต่เบื้องหลังกว่าจะเกิดมาทำเมื่อครั้งนี้ได้ทรงทำงานมาก็ ขม.แล้ว ก็เดือนก็ปีแล้ว ไม่มีใครนับประมวลไว้ได้

(ข) ภาพที่เป็นอีกภาพหนึ่งที่เป็นภาพประวัติศาสตร์ กระบวนรถยนต์พระที่นั่งคืออยู่บนสันเขื่อนมาช้า ๆ ได้เสด็จพระดำเนินทอดพระเนตรเขื่อนแห่งนี้ด้วยความชื่นบาน พระราชหฤทัยว่าพระราชดำริที่ได้พระราชทานเมื่อ ๑๐ ปี มาแล้วบัดนี้สัมฤทธิ์ผล พระราชปณิธานที่ตั้งพระราชดำริไว้ว่า ถ้าเมื่อพระชนมายุ ๗๑ ถ้ามีโอกาสจะได้เสด็จพระดำเนินมาทรงเปิดเขื่อนแห่งนี้ บัดนี้ได้สัมฤทธิ์ผลเป็นจริงขึ้นมาแล้วในวันที่ ๒๕ พ.ย. ช่วงระยะเวลาเพียง ๑๐ วัน ก่อนวันเฉลิม

พระชนมพรรษา ซึ่งใกล้วันที่ ๕ ธ.ค. เข้าไปบรรยายภาศของการเฉลิมฉลองที่ยิ่งศึกักและเป็นไปตลอดทั่วราชอาณาจักร...(เชิญชวนระดับตราสัญลักษณ์)

(ข) รถยนต์พระที่นั่งขณะนี้ก็เร่งความเร็วขึ้นอีกนิดเพราะว่าพื้นบริเวณแนวสันเขื่อนและจะเสด็จพระดำเนินต่อไปยังอาคารรับรองเพื่อที่ทรงปล่อยปลา ดังที่ได้เรียนให้ท่านผู้ชมทางบ้านไปแล้วว่าในประโยชน์อย่างหนึ่งของเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ก็คือ ประโยชน์ในฐานะที่จะเป็นแหล่งประมงเป็นแหล่งทำมาหากินของพี่น้องประชาชนที่อยู่รายรอบเขื่อน ไม่ว่าจะอยู่ในคันที่ จ.ลพบุรี สระบุรี หรือมาจากพื้นที่อื่นใดก็แล้วแต่จะเกิดอาชีพใหม่ที่เพิ่มเติมขึ้นเป็นแหล่งท่องเที่ยว...(บรรยายประโยชน์)

(ญ) กล่าวถึงพิพิธภัณฑลุ่มน้ำป่าสัก และเชิญชวนให้มา บอกเส้นทางมา

(ข) บรรยายพื้นที่เขื่อนป่าสัก และอาคารต่าง ๆ

(ข) สำหรับนามเขื่อนที่ได้พระราชทานนี้ เป็นนามอันเป็นมงคลมีความหมายว่าเป็นเขื่อนที่กั้นแม่น้ำป่าสัก และกั้นน้ำได้อย่างมีผลสัมฤทธิ์สำเร็จ สำหรับชื่อเขื่อนในลักษณะอย่างนี้ที่ได้เคยพระราชทานมาแล้ว ๒, ๓ ชื่อในทางจังหวัดภาคเหนือของเรา เช่น เขื่อนแม่จัดสมบูรณ์ชล และเขื่อนแม่กวงอุดมธารา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เคยมีพระราชกระแสรับสั่งในเชิงหยอกล้อถึงชื่อเขื่อนลักษณะนี้ว่าเป็นเขื่อนที่มีนามสกุล เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์นี้คงเป็นเขื่อนลำดับที่ ๓ ในชุดเดียวกันกับเขื่อนที่มีนามสกุลทั้งหลาย

(ข) ภาพที่เราเห็นในขณะนี้คือรถยนต์พระที่นั่งใกล้ที่จะถึงบริเวณอาคารเรือนรับรอง ซึ่ง ณ ที่นั้นจะเสด็จพระดำเนินทรงปล่อยปลาลงที่บริเวณเหนือเขื่อน

[บรรยายบรรยากาศ]

(ข) ทรงพระราชดำเนินผ่านแถวของคณะข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทรับเสด็จพระดำเนิน แลก็มาถึงบริเวณหน้าตู้ปลาซึ่งจะทรงปล่อยพันธุ์ปลาเหล่านี้ลงในบริเวณอ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ เพื่อเป็นแหล่งทำมาหารายได้ของพี่น้องประชาชนชาวไทยต่อไป

[มีคนกราบทูลพันธุ์ปลา และจำนวน]

(ข) ผู้ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชปฏิสันฐานการด้วยเมื่อครู่นี้คือ ดร.สุเมธ ตันนิเวชกุล อดีตเลขา กปร. และ ท่านเลขา กปร. ปัจจุบันนี้คือ คุณทิมลศักดิ์ สุวรรณทัต ในขณะนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะประทับเสวยพระกระยาหารว่างสำราญพระราชอิริยาบถก่อนที่จะเสด็จพระราชดำเนินกลับกรุงเทพมหานคร ทางโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทยขออนุญาตขอบพระคุณสถานี

บทที่ ๖

บทสรุปและอภิปรายผล

๖.๑ สรุปผลตามวัตถุประสงค์ในการวิจัย

การวิจัยเรื่องการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการใช้ราชาศัพท์ในหนังสือพิมพ์และสื่อโทรทัศน์ ตามที่ได้นำเสนอมาได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการศึกษาใช้รวม ๓ ประการ ดังนี้ :-

๑. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการใช้ราชาศัพท์ในปัจจุบันของหนังสือพิมพ์และสื่อโทรทัศน์

๒. เพื่อศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลกระทบต่อการใช้ราชาศัพท์ในปัจจุบัน

๓. เพื่อกระตุ้นให้คนไทยตระหนักถึงความสำคัญของการใช้ราชาศัพท์อย่างถูกต้อง และร่วมกันอนุรักษ์วัฒนธรรมทางภาษา ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทยไม่ให้เสื่อมสูญ

๖.๑.๑ จากวัตถุประสงค์แรกของการศึกษา พบว่าปัญหาการใช้ราชาศัพท์ของสื่อมวลชน ซึ่งผู้วิจัยศึกษาจากหนังสือพิมพ์รายวัน ๖ ฉบับ คือ ไทยรัฐ เดลินิวส์ มติชน ข่าวสด แนวหน้า และไทยโพสต์ ตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๔๑ - ๓๐ กันยายน ๒๕๔๒ รวมจำนวน ๓,๔๒๔ ข่าว นั้น มีข่าวที่ใช้ราชาศัพท์บกพร่องถึง ๒,๒๖๕ ข่าว คิดเป็น ๖๖.๒๗ %

ส่วนบทความและสารคดีในหนังสือพิมพ์ทั้ง ๖ ฉบับ ในช่วงระยะเวลา ๑ ปี มีจำนวน ๘๘ เรื่อง ใช้ราชาศัพท์ ๗๘ เรื่อง

ลักษณะปัญหาที่พบในหนังสือพิมพ์ คือ

๑. มีการเรียกขานพระนามพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ที่หลากหลายถึง ๔๓ แบบ เน้นการใช้คำย่อ และเรียกขานในลักษณะลำลองเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะในการเขียนบทความ

๒. การใช้คำนามราชาศัพท์ มีลักษณะที่ผิด ๒ ประการหลัก คือ

๒.๑ ใช้คำผิด สาเหตุเกิดจากความเข้าใจผิด และไม่เข้าใจ ความหมายที่แท้จริงของคำ เช่น เข้าใจว่า ฉันทยา หมายถึง ปี เป็นต้น

๒.๒ ใช้คำผิดฐานันดรศักดิ์ สาเหตุเกิดจากความสับสนว่าพระราชาลำดับใด ควรใช้ราชาศัพท์เช่นไร จึงมีการใช้ที่ผิดทั้งใช้ต่ำกว่าฐานันดรศักดิ์ของพระองค์ เช่น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้คำว่า “พระราชานุเคราะห์” แต่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถใช้ “พระบรมราชานุเคราะห์” เป็นต้น

๓. การใช้กริยาราชศัพท์ มีลักษณะที่ผิด ๓ ประการหลัก คือ

๓.๑ ใช้คำผิด มีการสร้างคำขึ้นมาใหม่ แต่ไม่ถูกต้องตามแบบแผนราชศัพท์ เช่น เสด็จพระดำเนิน ถวายบรรยาย ถวายการรับใช้ เป็นต้น

นอกจากนั้นก็ยังมีนิมิตใช้คำกริยาราชศัพท์บางคำที่สมัยก่อนนิยมใช้กัน แต่ระเบียบแบบแผนปัจจุบันได้ห้ามใช้แล้ว เพราะเป็นถ้อยคำที่รุงรัง และไม่ตรงกับความหมายของคำนั้น เช่น กราบขังคมทูลถวายรายงาน ถวายการต้อนรับ ถวายความจงรักภักดี เป็นต้น

๓.๒ ใช้คำราชศัพท์ซ้อนราชศัพท์ ลักษณะการใช้ราชศัพท์ซ้อนกันนี้จะปรากฏมากในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ แต่ครั้งถึงรัชกาลที่ ๔ ทรงประกาศห้ามใช้ “ทรง” ซ้อนคำกริยาราชศัพท์ หากแต่ปัญหานี้ยังคงมีมาตลอดจนถึงปัจจุบัน จะมีการใช้ทรงซ้อนกริยาราชศัพท์ เช่น ทรงประทับ ทรงประทาน ทรงเสวยพระสุธารส เป็นต้น

๓.๓ ใช้ผิดฐานันดรศักดิ์ ฐานันดรศักดิ์ที่ผิดมากที่สุดคือ ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้า จะใช้ คำกริยาราชศัพท์ ที่ สูง ขึ้น เช่น ใช้ เสด็จพระราชดำเนิน ทูลเกล้าฯ พระชนมายุ.....พรรษา เป็นต้น

ส่วนการใช้ราชศัพท์ในสื่อโทรทัศน์นั้น ผู้วิจัยแบ่งศึกษาข้อมูล ๓ ลักษณะ คือ

๑. ศึกษาวิเคราะห์การเสนอข่าวพระราชสำนัก โดยวิธีเลือกเก็บข้อมูล โดยการสุ่มตัวอย่าง ๓ ช่อง คือ ไทยทีวีสีช่อง ๓ อ.ส.ม.ท. สถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง ๕ และ สถานีโทรทัศน์ช่อง ๗ สี เป็นระยะเวลา ๑ ปี ตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๔๑ ถึง ๓๐ กันยายน ๒๕๔๒

๒. ศึกษาจากสารคดี และเนื่องในปีนี้เป็นปีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ สารคดีที่เน้นข้อมูลวิจัยจึงเน้นสารคดีที่เกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเกือบทั้งหมด สารคดีที่นำมาวิเคราะห์ คือ

๑. ๖๐ ปี ในดวงใจไทยทั้งชาติ

๒. คนตรีจากพระราชหฤทัย ศูนย์รวมใจแห่งปวงชน

๓. เฉลิมพระชนม์ มวลแผ่นดิน

๔. พ่อของแผ่นดิน

๕. เพื่อทวยราษฎร์

๖. ทศพิพิธราชธรรม

๗. ตามรอยพระยุคลบาท

๘. ในดวงใจนิรันดร์

๙. เทิด ๒๒ พรรษา

๓. ศึกษาจากการถ่ายทอดสดงานพระราชพิธีและรัฐพิธีเฉลิม

พระชนมพรรษา คือ

๑. พระราชพิธี ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐิน

โดยกระบวนพยุหยาตราสถลมารค

๒. พระราชพิธีเสด็จออกมหาสมาคม

๓. พระราชพิธีพระราชกุศลทักษิณานุปทาน

๔. เสด็จพระราชดำเนินเปิดเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์

๕. งานสโมสรสันนิบาต ในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา

ผลจากการศึกษาวิเคราะห์การใช้ราชาศัพท์ในสื่อโทรทัศน์พบว่า

๑. การเสนอข่าวพระราชสำนักนั้น มีการใช้คำผิดในการเสนอข่าว ประมาณ ๓๐ % ลักษณะคำที่ผิดจะผิดคำเดิมซ้ำ ๆ กัน และเหมือนกันทุกช่อง คือ เสด็จพระราชดำเนินยัง และคำว่า พานพุ่ม เป็นต้น

ส่วนการเสนอข่าวเสด็จพระราชดำเนิน และเสด็จเยือนต่างประเทศ นั้น ข่าวของสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี จะใช้คำราชาศัพท์ผิดมากที่สุด ส่วนมากจะใช้คำที่สูงกว่าระดับ เช่น กราบบังคมทูล เข้าเฝ้าทูลละอองพระบาท เป็นต้น

๒. สารคดีเฉลิมพระเกียรติทั้งเรื่องสั้น มีการใช้คำราชาศัพท์บกพร่อง น้อยมาก สารคดีที่ใช้ราชาศัพท์บกพร่องมากที่สุด คือ ตามรอยพระยุคลบาท ทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง ๕ ซึ่งออกอากาศทางช่อง ๑๑ ใช้ชื่อสารคดีเดียวกันนี้ว่า ล้นเกล้าฯ ชาวไทย การใช้ราชาศัพท์ที่ผิดในสารคดีนั้น ส่วนมากจะเป็นบทสัมภาษณ์ บุคคลที่ให้สัมภาษณ์จะใช้คำราชาศัพท์ผิด แต่ในบทบรรยายนั้น ผู้เขียนสารคดีใช้ภาษาราชศัพท์ได้ถูกต้อง ไพเราะ และมีสาระ น่าประทับใจ

๓. การถ่ายทอดสดงานพระราชพิธีและรัฐพิธี ปัญหาที่พบคือ ผู้บรรยายบางคนมีลักษณะการพูดที่รวมคำ ทำให้การออกเสียงบางคำรวมไป กลายเป็นใช้คำราชาศัพท์ผิด เช่น เสด็จพระราชดำเนิน ผู้บรรยายจะออกเสียงเร็ว และรัวมากจนหลายครั้ง จะได้ยินเป็นเสด็จพระดำเนิน หรือผู้บรรยายตั้งใจจะใช้ราชาศัพท์นี้ แทนคำว่า ทรงพระดำเนินก็ได้ จึงกลายเป็นการใช้คำศัพท์ที่ไม่ถูกต้องไป

ปัญหาอีกประการ ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญ คือ ผู้บรรยายมักใช้คำราชาศัพท์ที่เกินจากคำเดิม โดยมีหน้าคำพระบรมราช พระราช เข้ามาเพิ่ม เช่น

คำว่า พระอิสริยยศ	ก็ใช้ว่า พระบรมราชอิสริยยศ
คำว่า พระบรมวงศานุวงศ์	ใช้ว่า พระบรมราชวงศานุวงศ์
คำว่า เสด็จลง	ใช้ว่า เสด็จพระราชดำเนินลง
คำว่า เข้าเฝ้าฯ รับเสด็จ	ใช้ว่า เข้าเฝ้าฯ รับเสด็จพระราชดำเนิน

นอกจากนี้งานวิจัยยังพบว่า การบรรยายงานพระราชพิธี แม้ส่วนมากผู้บรรยายจะใช้คำศัพท์ที่สูงดูหรูหรา แต่ผู้บรรยายกลับใช้คำเรียกพระราชธิดาพระองค์ใหญ่ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยใช้คำล้าลองว่า “ทูลกระหม่อมพระองค์ใหญ่” จึงเป็นการใช้ถ้อยคำที่ตรงกันข้ามกันอย่างมาก

๖.๑.๒ จากวัตถุประสงค์ในข้อ ๒ ศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลกระทบต่อการใช้ราชาศัพท์ในปัจจุบันนั้น งานวิจัยพบว่า

ลักษณะของสังคมมีผลต่อการใช้ราชาศัพท์อย่างมาก ดังจะเห็นได้จากในสมัยสังคมสุขุขทัย ลักษณะสังคมเป็นสังคมปฐมภูมิ คนในสังคมมีความใกล้ชิดกัน สภาพปัญหาของสังคมไม่มีสิ่งที่ซับซ้อนมากนัก พระมหากษัตริย์ทรงปกครองพลเมือง ประคองพ่อปกครองลูกการใช้ราชาศัพท์ จึงไม่ปรากฏมากนัก มักใช้เฉพาะคำที่ต้องการเน้นให้เห็นความแตกต่างโดยเฉพาะ

ครั้นถึงสังคมสมัยอยุธยา ลักษณะของสังคมเปลี่ยนเป็นสังคมทศนิยม เกิดอาณาจักรแว่นแคว้นต่าง ๆ ขึ้นมาก พระมหากษัตริย์จึงต้องใช้วิธีการหรือกุศโลบายให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม จึงนำความเชื่อของลัทธิพราหมณ์มาใช้ คือ ลัทธิเทวราช คนในสังคมสมัยนั้นจึงถือพระมหากษัตริย์เป็นสมมติเทพ การใช้ราชาศัพท์จึงมีมากขึ้น แต่เป็นราชาศัพท์ที่เน้นเฉพาะใช้กับพระมหากษัตริย์เป็นส่วนใหญ่และเน้นที่คำนามมากกว่าจะเป็นกริยาราชศัพท์

พอถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ลักษณะสังคมในต้นกรุงรัตนโกสินทร์ไม่แตกต่างจากอยุธยามากนัก พระมหากษัตริย์ทรงเป็นสมมติเทวราชอยู่จนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงจัดระเบียบและออกประกาศการใช้ราชาศัพท์ใหม่ ราชาศัพท์จึงเริ่มมีกฎเกณฑ์มากขึ้น ในขณะที่เดียวกันสภาพสังคมก็เริ่มเปลี่ยนไปอย่างมาก ประเทศไทยรับทั้งวิทยาการและอารยธรรมจากต่างประเทศเข้ามาสู่ประเทศไทยเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนเปลี่ยนแปลงการปกครองสถาบันพระมหากษัตริย์ยังคงเป็นสถาบันที่คนไทยยกย่อง เทิดทูน แต่พระมหากษัตริย์ในสังคมประชาธิปไตยไม่ใช่เทวราชาอีกต่อไป ลักษณะการใช้ราชาศัพท์ในปัจจุบันจึงน่าจะลดลง แต่จาก

การวิจัยไม่ได้เป็นเช่นนั้น การใช้ราชาศัพท์ในปัจจุบันมีการจัดระบบระเบียบเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะการจัดการใช้ราชาศัพท์ให้ถูกต้องตามลำดับฐานะของบุคคล แต่เนื่องจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไป คนไทยไม่ได้เห็นพระมหากษัตริย์เป็น “เทวราช” แต่ด้วยพระจริยาวัตรอันงดงาม และพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อม คนไทยทั่วประเทศจึงรักเทิดทูนพระมหากษัตริย์ด้วยความรู้สึกหลายอย่าง ทั้งบูชา ชื่นชม รักใคร่ มีความรู้สึกแนบแน่น จึงยกพระมหากษัตริย์คู่ฟอของแผ่นดิน ยิ่งพระองค์ท่านใกล้ชิดราษฎรมากเท่าใด ความรู้สึกของราษฎรยิ่งผูกพันมากเท่านั้น แต่การไม่ได้สนใจศึกษาราชศัพท์ ทำให้ใช้ไม่ถูก เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมิได้ทรงถือพระองค์ ในที่สุดประชาชนส่วนใหญ่จึงใช้ราชาศัพท์ไม่เป็น ฝ่ายรัฐบาลที่พยายามสร้างระเบียบการใช้ราชาศัพท์ก็จะใช้กันอย่างเคร่งครัดในบางหน่วยงาน แต่บางหน่วยงานก็ยังคงใช้ราชาศัพท์ตามแบบแผนในสมัยก่อน ๆ บ้าง หรือเป็นแบบแผนตามความเข้าใจของตนเอง บ้าง ราชาศัพท์ในสมัยปัจจุบันจึงค่อนข้างจะสับสน และใช้กันอย่างหลากหลาย

๖.๒ อภิปรายผลและเสนอแนะ

ปัญหาราชาศัพท์ที่เกิดขึ้นในขณะนี้ เกิดจากสาเหตุที่สำคัญ คือ

๑. ขาดการศึกษาในเรื่องนี้อย่างจริงจัง จึงทำให้รู้ไม่จริง และใช้กันไม่ถูกต้อง ราชาศัพท์เป็นภาษาที่มีแบบแผน แม้จะเป็นธรรมชาติของภาษาที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลง ไม่อาจใช้ภาษาให้เหมือนกันในทุกสมัยได้ แต่กรอบของหลักเกณฑ์ที่สำคัญในการใช้ราชาศัพท์ ต้องไม่มีการเปลี่ยนแปลง ภาครัฐจำเป็นต้องส่งเสริมสร้างความรู้ในเรื่องนี้ให้จริงจัง อย่าให้คนทั่วไปคิดว่าราชาศัพท์เป็นภาษาที่ใช้ในพิธีการเท่านั้น เพราะหากคิดกันเช่นนี้ ในอนาคตราชาศัพท์อาจเป็นภาษาที่ปรากฏอยู่แต่ในตำรา

๒. ค่านิยมและวัฒนธรรมของคนในสังคมปัจจุบัน จะพยายามใช้ภาษาให้สูง เพื่อแสดงว่าตนได้ยกย่องบุคคลนั้น ๆ เช่น ใช้คำว่า ท่านเป็นคำนำชื่อบุคคล โดยเฉพาะในการอภิปรายของสมาชิกรัฐสภา การใช้ภาษาเช่นนี้ เป็นตัวอย่างที่ผิดให้แก่ประชาชน ประชาชนจะจดจำการใช้ภาษาที่ผิดนั้น และนำไปใช้อย่างผิด ๆ ต่อไป การใช้ราชาศัพท์ก็เช่นกัน มักจะมีการใช้คำที่สูงเกินกว่าระดับฐานันดรศักดิ์ ด้วยเหตุผลเพื่อถวายพระเกียรติ ความจริงแล้วพระเกียรติยศ และพระเกียรติคุณของพระราชวงศ์ทุกพระองค์สูงส่งอยู่แล้ว การถวายพระเกียรติอีกย่อมเป็นเรื่องที่คนไทยทุกคนอยากจะทำ แต่หากถวายพระเกียรติโดยการใช้ราชาศัพท์ให้สูงขึ้น ๆ จนผิดแบบแผน ก็เป็นเหตุทำให้วัฒนธรรมทางภาษาแขนงนี้ของชาติเสื่อมเสียไปได้ เพราะใช้กันไม่ถูก เกิดความสับสนมากขึ้น

งานวิจัยนี้มีขอบเขตจำกัดเพียงการศึกษาการใช้ราชาศัพท์ในสื่อมวลชน ประเภท หนังสือพิมพ์และโทรทัศน์เท่านั้น หากมีการศึกษาวิจัยที่กว้างขึ้น คือ ศึกษาการใช้ราชาศัพท์ของผู้บริหารในระดับต่าง ๆ ของประเทศ ศึกษาความรู้ความเข้าใจในเรื่องราชาศัพท์ของนักศึกษา และประชาชนทั่วไปจะเป็นสิ่งที่ดีและมีประโยชน์เป็นที่สุด เพราะจะทำให้เราเห็นได้อย่างชัดเจนว่า คนไทยในประเทศที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขมานานหลายร้อยปีนั้น แท้จริงมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องราชาศัพท์เพียงใด ผลสำรวจอาจทำให้เราตกใจ และรีบเร่งหาทางแก้ไขปัญหอย่างเร่งด่วนก็ได้ เพราะสมมติฐานของผู้วิจัยคิดว่าคนไทยรู้ราชาศัพท์ น่าจะมีไม่เกิน ๑๐ % แต่ถ้าเป็นประชาชนชาวบ้านทั่วไปแม้จะ ๑๐๐ % ไม่มีความรู้เรื่องราชาศัพท์ ก็เป็นสิ่งที่น่าจะให้ภัยอย่างยิ่ง หากแต่ถ้าเป็นผู้บริหาร โดยเฉพาะผู้บริหารประเทศไม่มีความรู้เรื่องราชาศัพท์ คงเป็นเรื่องที่น่าสลดใจเป็นที่สุด

บรรณานุกรม

- กรมารบุตร. ราชศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๔. พระนคร : บริษัทสหอุปกรณ์การพิมพ์, ๒๕๐๒.
- คำแนะนำกรมราชองครักษ์. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลตรีบุญเลิศ สุวรรณพิมพ์. พระนคร : กรมราชองครักษ์ ๒๕๑๓.
- คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. “สังคมไทย” ลักษณะไทย. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕.
- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. ธรรมเนียมราชตระกูลในกรุงสยาม. ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานในงานพระราชทานเพลิงพระศพ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ. กรุงเทพฯ : (มปท., ๒๕๒๗)
- คำรณราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ. เจ้านายพระชั้นชายในพระราชวงศ์จักรี. กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๐.
- เทพวดี, พระ. ราชศัพท์และมารยาทการใช้ถ้อยคำ. พระนคร : เสริมวิทย์บรรณาการ, ๒๕๑๖.
- นริศรานุวัดติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยา. บันทึกเรื่องความรู้ต่าง ๆ. พระนคร : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัย สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๐๖.
- _____. ตำนานสมเด็จพระ พ.ศ. ๒๔๗๕. พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานสมโภชหิรัณยบัฏพัชยศ พระวิสุทธิราชาธิบดี (วีระ ภาททจารี) กรุงเทพฯ : ธนาคารมมหานคร จำกัด, ๒๕๓๖.
- ประพจน์ อัครวิรุฬหการ. “ที่มาและพัฒนาการของราชศัพท์”. วารสารภาษาและวรรณคดีไทย. ๑๓ (ธันวาคม, ๒๕๓๕), ๑๖ - ๓๑.
- ปีย์ มาลากุล, ม.ล.. การใช้ถ้อยคำ. พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๑๓.
- พระราชวัง, สำนัก. ราชศัพท์. พิมพ์ในการถวายผ้ากระฐินพระราชทาน ข้าราชการพลเรือนในพระองค์. พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๐๖.
- ภาณุรังษีสว่างวงศ์, เจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช. ราชินิกุล รัชกาลที่ ๕. กรุงเทพฯ : บริษัท ธีรนาถพริ้นติ้งเพรส จำกัด, ๒๕๓๕.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๗.

- วรรณที่ อักษรพงศ์. การใช้ราชาศัพท์ไทย ผลงานวิจัยอันดับที่ ๑๐ ถอดลง ๙๐๐ ปี ทยสือไทย.
กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย ฝ่ายวิจัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘.
- วรเวทย์พิสิฐ, พระ. หลักภาษาไทย. พระนคร : โรงพิมพ์วิทยาลัยเทคนิค, ๒๕๐๒.
- วิทย์ พิณคัลเงิน. “พฤติกรรมในสังคมไทย”, วารสารจันทร์เกษม, ๑๒๗ (พฤศจิกายน - ธันวาคม,
๒๕๑๘).
- ไววงษาธิราช, พระ. ราชาศัพท์ฉบับบรรจพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๕. พระนคร : รุ่งวิทยา,
๒๕๐๘.
- ศรี, เจ้าหมื่น. ราชาศัพท์สำหรับโรงเรียนมหาดเล็กหลวง. ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๒. พระนคร : โรงพิมพ์
อักษรนิติ, ร.ศ. ๑๒๔.
- ศรีสุนทรโวหาร, พระยา (น้อย อาจารย์ยางกูร) ภาษาไทย - อนันตวิภาค. พระนคร : คลังวิทยา,
๒๕๐๔.
- ศึกษาริการ, กระทบวง. คู่มือการใช้ราชาศัพท์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ท่าพระจันทร์, ๒๕๒๒.
(พิมพ์พระราชทานในงานพระราชทานเพลิงศพ นายมังกร ภูมิบุตร ท.ม., ตวจ., ต.ช.
ณ สุสานหลวงวัดเทพศิรินทราวาส ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๒๒).
- สงวน อันคง. ราชาศัพท์ฉบับสมบูรณ์. พระนคร : สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, ๒๕๐๗.
- สรรสารกิจ, หลวง. ราชาศัพท์. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ หลวงสรรสารกิจ
(เกล้า คชนันท์). พระนคร : โรงพิมพ์บริษัทสหอุปกรณ์การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๐๒.
- แสงสุรย์, ลดาวัลย์. ม.ร.ว. “ข้อสังเกตเล็ก ๆ น้อย ๆ เกี่ยวกับราชาศัพท์”, ชุมทางภาษาไทย.
พฤษภาคม, ๒๕๑๗), ๑ - ๑๖.
- _____ . ฐานันดรศักดิ์แห่งพระราชวงศ์ของไทย. พระนคร : กองวัฒนธรรม สำนักงาน
ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๑๕.
- _____ . ราชาศัพท์วัฒนธรรมแขนงหนึ่งของชาติ (ฉบับต้นร่าง). ม.ป.ป., ม.ป.ท.
- อนุกรรมการเฉพาะกิจจัดทำหนังสือราชาศัพท์, คณะ. ราชาศัพท์. กรุงเทพฯ : สำนักงานเสริมสร้าง
เอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, ๒๕๒๗.
- อุปทิศศิลปสาร, พระยา. หลักภาษาไทย. พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔.

ภาคผนวก
ประมวลคำราชาศัพท์

ประมวลคำราชาศัพท์

หมวดที่ ๑ : ขัตติยตระกูล

คำสามัญ	ราชาศัพท์	คำอธิบาย
เชื้อพระวงศ์	พระราชวงศ์ หรือเจ้านาย	- เชื้อพระวงศ์ตั้งแต่ชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไป
เชื้อพระวงศ์ชั้นสูง ญาติ	พระบรมวงศานุวงศ์ พระญาติ พระราชญาติ พระบรมญาติ ^(๑)	- พระราชวงศ์ที่ทรงศักดิ์สูง - ญาติของพระมหากษัตริย์และเจ้านาย - ญาติทางสมเด็จพระบรมราชินี - เจ้าคุณราชินิกุลที่พระมหากษัตริย์ทรงยกย่องว่าเป็นญาติ
ตาทวด	พระมาตามหัยกา, พระมาตามไหยกา (เขียนแบบเก่า) สมเด็จพระบรมราชมาตามไหยกา	- ตาทวด (ปู่หรือตาของแม่) เดิมแปลกันว่า พ่อของย่า ของยาย (ปู่ทวด ตาทวด) - เรียกพระมหากษัตริย์ที่ทรงเน้นปู่ หรือตาของแม่พระมหากษัตริย์
น้องของพ่อ	พระอา พระอาร์	- อาผู้หญิงหรืออาสะใภ้ - อาร์เป็นคำราชาศัพท์เก่า หมายถึงอาผู้ชาย อาเขย
น้องชาย	สมเด็จพระอนุชาธิราช สมเด็จพระราชโสดรานุชา สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ, สมเด็จพระอนุชา	- น้องชาย (ที่เป็นเจ้าฟ้า) ของพระมหากษัตริย์และสมมติขึ้นเป็นรัชทายาทผู้จะสืบราชสันตติวงศ์ - น้องชายร่วมอุทรของมหากษัตริย์ - น้องชาย (ที่เป็นเจ้าฟ้า) ของพระมหากษัตริย์

(๑) คูประกาศรัชกาลที่ ๔ เล่ม ๔ ภาค ๖ ประกาศที่ ๒๐๒ และหนังสือตั้งเจ้าพระยา กรุงรัตนโกสินทร์ (คณะรัฐมนตรี จัดพิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ หม่อมหลวงชูชาติ กำภู เมื่อ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๑๑) หน้า ๖๓ - ๖๔

คำสามัญ	ราชาศัพท์	คำอธิบาย
(ต่อ) น้องชาย	พระเจ้าน้องยาเธอ	- น้องชาย (ที่เป็นพระองค์เจ้า) ของพระมหากษัตริย์
	พระราชอนุชา	- น้องชายของพระมหากษัตริย์
	พระอนุชา ^(๑) , พระกนิษฐา ^(๒) , พระกนิษฐภคินี	- น้องชายของพระมหากษัตริย์ และเจ้านาย
น้องสาว	สมเด็จพระโสทรกนิษฐภคินี	- น้องสาวร่วมท้องของ พระมหากษัตริย์
	สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ, สมเด็จพระกนิษฐภคินี	- น้องสาว (ที่เป็นเจ้าฟ้า) ของ พระมหากษัตริย์
	พระเจ้าน้องนางเธอ	- น้องสาว (ที่เป็นพระองค์เจ้า) ของพระมหากษัตริย์
	พระกนิษฐภคินี	- น้องสาวของพระมหากษัตริย์และ เจ้านาย
บรรดาบุคคลผู้อยู่ใน ราชสกุลทุกมหาสาขา อันสืบสายมาแต่ พระมหากษัตริย์	- ราชินิกุล, ราชตระกูล	
บรรดาบุคคลที่อยู่ใน ตระกูลฝ่ายพระราชินี	- ราชินิกุล	
บรรพบุรุษ ป้า น้า	พระบรมอรรคราชบรรพบุรุษ ^(๓) สมเด็จพระมาตุจฉา, สมเด็จพระมาตุจฉาเจ้า	- บรรพบุรุษของพระมหากษัตริย์ - ใ้สำหรับพระมหากษัตริย์ หมายถึง ป้า น้า ที่เป็นพระมเหสี หรือเป็นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ ที่ทรงศักดิ์สูง

(๑) คำนี้ในภาษาเดิม หมายถึง น้องสาว

(๒) คำนี้ในภาษาเดิมใช้เป็นคำประกอบ แปลว่า เล็กน้อย

(๓) ดูประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ ภาค ๖ พ.ศ. ๒๔๐๔ - ๒๔๐๗ (ฉบับที่ ๒๒๔)

คำสามัญ	ราชาศัพท์	คำอธิบาย
(ต่อ) ป้า น้ำ	พระมาตุจฉา	- (พี่สาว น้องสาวของแม่) ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์และเจ้านาย หมายถึง ป้า น้ำ ที่มีได้เป็นเจ้านายชั้นสูง หรือแม่มีไขเจ้านาย
ป้าสะใภ้ น้ำสะใภ้	พระมาตุลาณี	
ป้า อา	สมเด็จพระปิตุจฉา, สมเด็จพระราชปิตุจฉา, สมเด็จพระราชปิตุจฉาเจ้า	- ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ หมายถึง ป้า อา ที่เป็นพระมเหสี หรือเป็นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอที่ทรงศักดิ์สูง
	พระปิตุจฉา	- (พี่สาว น้องสาวของพ่อ) ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ หมายถึง ป้า อา ที่มีไขสมเด็จพระบรมราชินี หรือแม่มีไขเจ้านาย
ปู้ ตา	สมเด็จพระบรมอัยกาธิราช	- ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ หมายถึง ปู้ ตา ที่เป็นพระมหากษัตริย์
	สมเด็จพระบรมอัยกาธิปัตย์	- ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ หมายถึง ปู้ ตา ที่เป็นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ ที่ทรงศักดิ์สูงเป็นพิเศษ
	สมเด็จพระบรมอัยกา	- ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ หมายถึง ปู้ ตา ที่เป็นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
	พระบรมอัยกา	- ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์
	พระอัยกา, พระโอยกา (เขียนแบบเก่า)	- ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์และเจ้านาย หมายถึง ปู้และตา ที่มีไขพระมหากษัตริย์หรือแม่มีไขเจ้านาย
ปู้ ทวด	พระเปตตามหัยกา, พระเปตตามโหยกา (เขียนแบบเก่า)	- (แปลตามศัพท์ว่า ปู้หรือตาของพ่อ) เดิมแปลกันว่า พ่อของปู้ ของตา (ปู้ทวด ตาทวด)

คำสามัญ	ราชาศัพท์	คำอธิบาย
ปู่ทวด ตาทวด ผู้มั่งมีเชื้อสายเจ้า โดยกำเนิด พ่อ	สมเด็จพระบรมปิยกาธิราช	- ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ หมายถึง ทวด ที่เป็นพระมหากษัตริย์
	สมเด็จพระบรมปิยกาธิบดี สมเด็จพระมหาปิยกาธิบดี ^(๑)	- ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ หมายถึง ทวดที่เป็นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์- เธอที่ทรงศักดิ์สูงเป็นพิเศษ
	สมเด็จพระบรมปิยกา	- ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ หมายถึง ทวดที่เป็นสมเด็จพระเจ้า บรมวงศ์เธอ
	พระบรมไปยกา	- ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์
	พระปิยกา	- ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ และ
	พระไปยกา ^(๒)	เจ้านาย หมายถึง ทวด ที่มีเชื้อ พระมหากษัตริย์ และแม่มีเชื้อเจ้านาย
	เจ้าครอก	
	สมเด็จพระบรมชนกนาถ, สมเด็จพระบรมชนกาธิราช สมเด็จพระบรมราชชนก, สมเด็จพระบรมราชบิดา, สมเด็จพระบรมชนกาธิบดี	- ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ หมายถึง พ่อ ที่เป็นพระมหากษัตริย์ - ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ ซึ่งได้รับ พระบรมราชาภิเษกแล้ว หมายถึง พ่อ ที่เป็นเจ้าฟ้าทรงพระอิสริยยศักดิ์ สูงเสมอด้วยพระมหาอุปราช
	สมเด็จพระราชบิดา	- ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ที่ยัง มิได้รับพระบรมราชาภิเษก หมายถึง พ่อ ที่เป็นเจ้าฟ้า
	พระราชบิดา	- ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ หมายถึง พ่อ ที่มีเชื้อพระมหากษัตริย์ หรือ แม่มีเชื้อเจ้านาย

(๑) พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใช้คำนี้ หมายถึง สมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก

(ดูประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ ภาค ๖ ฉบับที่ ๒๒๔)

(๒) ศัพท์บาลี ปิยยก เขียนตามแบบโบราณเป็นไปยกา

คำสามัญ	ราชาศัพท์	คำอธิบาย
(ต่อ) พ่อ	พระชนก, พระบิดา, พระบิดร	- ใช้สำหรับเจ้านาย หมายถึง พ่อที่มีใช้พระมหากษัตริย์ หรือแม่มีใช้เจ้านาย
พ่อผัว พ่อตา	พระสสุระ, พระสัสสุระ	
พี่ชาย	สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช สมเด็จพระบรมเชษฐาธิปติ สมเด็จพระโสทรเชษฐภาดา, สมเด็จพระโสทรเชษฐา สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ, สมเด็จพระเชษฐา พระเจ้าพี่ยาเธอ พระเชษฐา ^(๑) พระเชษฐภาดา พระเชษฐภาดา	- พี่ชาย (ที่เป็นพระมหากษัตริย์) ของพระมหากษัตริย์ - พี่ชายที่ทรงพระอิสริยศศักดิ์สูง เป็นพิเศษของพระมหากษัตริย์ - พี่ชายร่วมท้องของพระมหากษัตริย์
พี่ชาย น้องชาย	สมเด็จพระภราดร ^(๒) พระภาดิกะ ^(๓)	- พี่ชาย (ที่เป็นเจ้าฟ้า) ของพระมหากษัตริย์ - ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ หมายถึง พี่ ที่เป็นพระองค์เจ้า - ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์และเจ้านาย หมายถึง พี่ ที่ใช้เป็นกลาง ๆ - พี่ชาย น้องชาย (ที่เป็นเจ้าฟ้า) ของพระมหากษัตริย์ - ในภาษาบาลี หมายถึง พี่ชายหรือน้องชายของพระมหากษัตริย์ (มีผู้แปลว่า “ชายที่สืบมาแต่พี่ชายหรือน้องชาย” ด้วย)

(๑) เชษฐา เป็นคำที่ไทยใช้ในภาษาบาลีและสันสกฤต มิได้หมายความว่า พี่ชาย แต่หมายถึงผู้เป็นใหญ่

(๒) ประกาศพระบรมราชโองการในรัชกาลที่ ๖ แห่งหนึ่งมีว่า “สมเด็จพระภราดรและสมเด็จพระภคินีทุกพระองค์ บรรดาที่ได้มีพระชนมพรรษาเจริญวัยแล้ว ก็ได้ทรงดำรงพระยศเป็นเจ้าฟ้าต่างกรม (ภราดรกับ ภคินี ในที่นี้ หมายถึง พี่น้องชายและหญิง) ส่วนในพระนาม “สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดาฯ” หมายถึง ลูกพี่ลูกน้องที่เป็นหญิง

(๓) ดูหนังสือเรื่องราชาศัพท์ ฉบับของ กรมมหรนุตร พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ หลวงสรรพสารกิจ (เกล้าฯ กชนันท์) ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๐๓, หน้า ๑๐.

คำสามัญ	ราชาศัพท์	คำอธิบาย
(ต่อ) พี่ชาย น้องชาย	พระราชภาค, พระราชภราคร พระภาค, พระภราคร	- พี่ชาย น้องชาย ลูกพี่ลูกน้อง ที่เป็นชายของพระมหากษัตริย์ - พี่ชาย น้องชาย ลูกพี่ลูกน้อง ที่เป็นชายของพระมหากษัตริย์และ เจ้านาย
พี่สาว	สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ พระเจ้าพี่นางเธอ สมเด็จพระโสทรเชษฐภคินี สมเด็จพระเชษฐภคินี พระเชษฐภคินี	- พี่สาว (ที่เป็นเจ้าฟ้า) ของ พระมหากษัตริย์ - พี่สาว (ที่เป็นพระองค์เจ้า) ของ พระมหากษัตริย์ - พี่สาวร่วมท้อง (ที่เป็นเจ้านาย) ของ พระมหากษัตริย์ - พี่สาว (ที่เป็นเจ้าฟ้า) ของ พระมหากษัตริย์ - พี่สาว (ที่เป็นเจ้านาย) ของ พระมหากษัตริย์และเจ้านาย
พี่สาว น้องสาว	สมเด็จพระภคินี, สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ พระภคินี	- พี่สาว น้องสาว (ที่เป็นเจ้าฟ้า) - ลูกพี่ลูกน้องของพระมหากษัตริย์ - พี่สาว น้องสาว ลูกพี่ลูกน้อง ที่เป็นหญิงของพระมหากษัตริย์ และเจ้านาย
ภรรยา	เจ้าคุณจอมมารดา เจ้าจอมมารดา เจ้าจอม	- ภรรยา (ที่มีได้เป็นเจ้านาย) และ มีพระเจ้าลูกเธอ จึงทรงยกย่อง ให้มีศักดิ์สูงเป็นพิเศษ เรียกว่า พระสนมเอกของพระมหากษัตริย์ - ภรรยา (ที่มีได้เป็นเจ้านาย) และ มีพระเจ้าลูกเธอ เรียกว่า พระสนม ของพระมหากษัตริย์ - ภรรยา (ที่มีได้เป็นเจ้านาย) และ ไม่มีพระเจ้าลูกเธอ

คำสามัญ	ราชาศัพท์	คำอธิบาย
(ต่อ) ภรรยา	หม่อม	- ภรรยา (ที่เป็นสามัญชน) ของ กรมพระราชวังบวร ฯ และของ เจ้านาย
	หม่อมห้าม	- ภรรยา (ที่เป็นหม่อมราชวงศ์ หม่อมหลวง ตลอดจนสามัญชน) ของเจ้านาย
ภรรยารอง	สมเด็จพระบรมราชเทวี	- ภรรยารอง หรือพระอัครมเหสีรอง (ที่เป็นเจ้านาย) ของพระมหากษัตริย์
	พระอัครราชเทวี, พระอัครชายาเธอ, พระราชชายา	- ภรรยารอง หรือพระมเหสีรอง (ที่เป็นเจ้านาย) ของพระมหากษัตริย์
ภรรยาเอก	สมเด็จพระบรมราชินีนาถ	- ใช้เรียก พระอัครมเหสี ของ พระมหากษัตริย์ ซึ่งได้ทรงเป็น ผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน แทนพระมหากษัตริย์
	สมเด็จพระบรมราชินี	- พระอัครมเหสีของพระมหากษัตริย์
	สมเด็จพระราชินี	- พระอัครมเหสีของพระมหากษัตริย์ ที่ยังมิได้รับพระบรมราชาภิเษก
	พระอัครมเหสี, พระมเหสี	- ภรรยาเอกของพระมหากษัตริย์
	พระชายา	- ภรรยาเอก (ที่เป็นเจ้าฟ้า, พระองค์เจ้า) ของเจ้านาย
	ชายา	- ภรรยาเอก (ที่เป็นหม่อมเจ้า) ของเจ้านาย
แม่	สมเด็จพระบรมราชชนนี, สมเด็จพระบรมราชชนนีพันปีหลวง	- ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ หมายถึง แม่ ที่เป็นสมเด็จพระบรม- ราชินี หรือเทียบเท่าสมเด็จพระ- พระบรมราชินี

คำสามัญ	ราชาศัพท์	คำอธิบาย
(ต่อ) แม่	สมเด็จพระราชชนนี	- ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ หมายถึง แม่ ที่เป็นเจ้านาย ที่ทรงอิสริยยศศักดิ์สูง
	พระราชชนนี, พระราชมารดา	- ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ หมายถึง แม่ ที่มีได้เป็นพระมเหสี หรือแม่เป็นเจ้านายที่ทรงอิสริยยศศักดิ์สูง
	พระมารดา, พระชนนี, พระมารดร	- ใช้สำหรับเจ้านาย หมายถึง แม่ ที่เป็นเจ้านายหรือแม่มิใช่เจ้านาย
แม่ผัว แม่ยาย	พระสัสสุ	
ย่าทวด	พระเปตตามหัยยิกา, พระเปตตามไหยิกา	- ย่าทวด (ย่าหรือยายของพ่อ) เดิมแปลกันว่า แม่ของปู่ ของตา (ย่าทวด ยายทวด)
ย่าทวด ยายทวด	สมเด็จพระบรมปัยยิกา	- ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ หมายถึง ทวด ที่เป็นสมเด็จพระบรมราชาธิราช หรือ พระบรมวงศ์ ที่ทรงศักดิ์สูงเป็นพิเศษ
	สมเด็จพระปัยยิกา	- ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ หมายถึง ทวด ที่เป็นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
	พระปัยยิกา, พระไปยิกา ^(๑)	- ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์และเจ้านาย หมายถึง ทวด ที่มีใช่เจ้านาย
ย่า ยาย	สมเด็จพระบรมอัยยิกา, สมเด็จพระอัยยิกา, พระบรมมไหยิกาเธอ ^(๒)	- ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ หมายถึง ย่า ยาย ที่เป็นพระมเหสี หรือเป็นเจ้านายที่มีพระอิสริยยศศักดิ์เทียบเท่าสมเด็จพระบรมราชาธิราชของพระมหากษัตริย์

(๑) ศัพท์บาลีว่า ปัยยิกา เขียนตามแบบโบราณเป็น ไปยิกา

(๒) เป็นคำนำพระนาม สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาสุดาร์ตนาธิราชประยูร เมื่อครั้งทรงเป็น กรมสมเด็จพระสุดาร์ตนาธิราชประยูร ในรัชกาลที่ ๕ “ให้ได้รับพระบรมราชอิสริยยศใหญ่ยิ่งขึ้น สูงเสมอสมเด็จพระบรมราชาธิราช”

คำสามัญ	ราชาศัพท์	คำอธิบาย
(ต่อ) ย่า ยาย	พระบรมอัยยิกา พระอัยยิกา (หรือพระไอยิกา และ พระไอยกี ที่ใช้ตามแบบเก่า)	- ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ - ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์และ เจ้านาย หมายถึง ย่า ยาย ที่มีได้ เป็นเจ้านายชั้นสูง หรือแม่มีใช่ เจ้านาย
ยายทวด	พระมาตามหัยยิกา, พระมาตามไหยิกา ^(๑)	- ยายทวด (ย่าหรือยายของแม่) เดิมแปลกันว่า แม่ของย่า ของยาย (ย่าทวด ยายทวด)
ลุง น้ำ	พระมาตุลา	- ลุง น้ำ (พี่ชาย น้องชายของแม่) คำนี้ยังไม่ปรากฏว่ามีใช้ในรูปอื่น ที่สูงขึ้นไป หากมีเหตุจำเป็นต้องใช้ ก็ผูกคำขึ้นใช้ได้ โดยอนุโลมตามคำ อื่น ๆ ที่มีใช้อยู่
ลุง อา	สมเด็จพระบรมราชปิตุลา, สมเด็จพระปิตุลาธิราช สมเด็จพระราชปิตุลาธิบดี, สมเด็จพระราชปิตุลา- บรมพงศาภิมุข ^(๑) สมเด็จพระราชปิตุลา พระราชปิตุลา พระปิตุลา	- ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ หมายถึง ลุง อา ที่เป็นพระมหากษัตริย์ - ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ หมายถึง ลุง อา ที่เป็นสมเด็จพระเจ้าบรม- วงศ์เธอที่ทรงศักดิ์สูงเป็นพิเศษ - ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ หมายถึง ลุง อา ที่เป็นสมเด็จพระเจ้าบรม- วงศ์เธอ - ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ หมายถึง ลุง อา ที่มีใช้พระมหากษัตริย์ หรือ แม่มีใช่เจ้านาย - ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์และ เจ้านาย หมายถึง ลุง อา ที่มีใช้ พระมหากษัตริย์หรือแม่มีใช่ เจ้านาย)

(๑) หมายถึง สมเด็จพระ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช พระองค์เดียว และ
ในรัชกาลที่ ๗ ใช้คำนี้เป็นคำนำพระนามด้วย

คำสามัญ	ราชาศัพท์	คำอธิบาย
ลูกเขย	พระชามาดา	- ลูกเขย ของพระมหากษัตริย์และ เจ้านาย
ลูกชาย	สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระหน่อพระพุทธเจ้า พระบรมราชโอรส, สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ พระราชโอรส, พระราชบุตร, พระเจ้าลูกยาเธอ พระโอรส, พระบุตร โอรส, บุตร	- ลูกชาย ของพระมหากษัตริย์ที่ทรง สถาปนาขึ้นเป็นพระราชทายาท สืบสนองพระองค์ เป็นคำแรกมี ในรัชกาลที่ 5 ใช้แทนคำว่า สมเด็จพระหน่อพระพุทธเจ้า ที่กล่าวแล้ว ทรงพระเสวตฉัตร 7 ชั้น - ลูกชาย ของพระมหากษัตริย์ที่ ประสูติ แต่สมเด็จพระอัครมเหสี และจะเป็นผู้สืบราชสมบัติ สอนอง พระองค์ต่อไป เป็นคำดั้งเดิมใน กฏมณเฑียรบาลครั้งกรุงศรีอยุธยา - ลูกชาย (ที่เป็นเจ้าฟ้า) ของ พระมหากษัตริย์ - ลูกชาย (ที่เป็นพระองค์เจ้า) ของ พระมหากษัตริย์ - ลูกชาย (ที่เป็นเจ้า) ของเจ้านาย - ลูกชาย (ที่มีได้เป็นเจ้า) ของ เจ้านาย คือ หม่อมราชวงศ์ที่เป็น ลูกชายของพระองค์เจ้า หรือ หม่อมเจ้า
ลูกสะใภ้	สะใภ้หลวง, สะใภ้หลวงพระราชทาน พระสุณิสา	- พระชายาของพระราชโอรสของ พระมหากษัตริย์ บางแห่งเรียก พระชายาพระราชทาน - ลูกสะใภ้ของพระมหากษัตริย์และ เจ้านาย

คำสามัญ	ราชาศัพท์	คำอธิบาย
ลูกสาว	สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ^(๑) สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ พระราชธิดา, พระราชบุตร พระเจ้าลูกเธอ ^(๒) พระธิดา, พระบุตร ธิดา, บุตรี	- ลูกสาว (ที่เป็นเจ้าฟ้า) ของ พระมหากษัตริย์และทรงสถาปนา ขึ้นเป็นเจ้าฟ้าชั้นพิเศษ ทรงพระเสวตฉัตร 7 ชั้น - ลูกสาว (ที่เป็นเจ้าฟ้า) ของ พระมหากษัตริย์ - ลูกสาว (ที่เป็นพระองค์เจ้า) ของ พระมหากษัตริย์ - ลูกสาว (ที่เป็นเจ้า) ของเจ้านาย - ลูกสาว (ที่มีได้เป็นเจ้า) ของ เจ้านาย (คือ หม่อมราชวงศ์ที่เป็น ลูกสาวของพระองค์เจ้า หรือ หม่อมเจ้า)
ลูกสาวของพี่ชาย	พระภาคิกา ^(๓)	- กล่าวกันว่า ในรัชกาลที่ 7 โปรดเกล้าฯ ให้ใช้คำนำพระนาม สมเด็จพระเจ้าฟ้าเพชรรัตน- ราชสุดาฯ ว่า “สมเด็จพระเจ้า- ภาคิกาเธอ” ซึ่งย่อหมายถึง “ลูกสาวของพี่ชาย” (หรือหญิง ที่สืบมาแต่พี่ชาย)
สมเด็จพระบรมชนกา- ธิเบศ์แห่งพระบาท- สมเด็จพระพุทธยอดฟ้า- จุฬาโลกมหาราช	สมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก	

(๑) คำนี้เป็นพระสามัญญนามบอกเครื่องญาติ หมายถึง พระอิสริยยศศักดิ์แสดงฐานะันนคร ส่วนพระนามภิไธยของ
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี คือ สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหัจฉริยวโรดม รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ

(๒) “พระเจ้าลูกเธอ” นี้ ใช้หมายถึง พระราชโอรสธิดา โดยส่วนรวมได้ด้วย

(๓) คู่มือหนังสือเรื่องราชาศัพท์ ฉบับของ กรมการบุตร พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ หลวงสรรพสารกิจ
(เกล้าฯ กชนันท์) ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๐๓ (หน้า ๑๐)

คำสามัญ	ราชาศัพท์	คำอธิบาย
สามี	พระบรมราชสวามี	- พระมหากษัตริย์ที่เป็นพระสวามี ของพระอัครมเหสีหรือ พระมเหสีรอง
สามี	พระสามี, พระสวามี, พระภักศา ^(๑)	- สามี ของเจ้านาย
สามีบุญชน	เจ้าขรัว, ขรัวตา, ขรัวยาย	- สามีบุญชนที่เป็นตายายของ พระองค์เจ้าลูกหลวง
หลานชาย หลานสาว	พระภคิกา	- ดูคำว่า ลูกสาวของพี่ชาย
	พระภคิกะ	- ดูคำว่า พี่ชายน้องชาย
	พระภคิยะ	- หลานชาย หลานสาว ที่เป็นลูก ของพี่ชายหรือน้องชายของ พระมหากษัตริย์
	พระภคิไณย	- หลานชาย หลานสาว ที่เป็นลูก ของพี่สาวหรือน้องสาวของ พระมหากษัตริย์
	สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ	- หลานชาย หลานสาว (ที่เป็น เจ้าฟ้า) ของพระมหากษัตริย์
	พระเจ้าหลานเธอ	- หลานชาย หลานสาว ของ พระมหากษัตริย์ที่เป็นพระองค์เจ้า (เทียบพระเจ้าวรวงศ์เธอ)
	พระหลานเธอ	- หลานชาย หลานสาว ของ พระมหากษัตริย์ที่ยกเป็น พระองค์เจ้า (เทียบพระวรวงศ์เธอ)
	พระราชนัดดา, หลานหลวง	- หลานชาย หลานสาว ของ พระมหากษัตริย์ ซึ่งกล่าวรวม ๆ
	พระนัดดา	- หลานชาย หลานสาว ที่เป็นลูกของ ลูกเจ้านายชั้นพระองค์เจ้าขึ้นไป

(๑) “พระภักศา” แต่ก่อนมักใช้หมายถึง สามี (ที่มีได้เป็นเจ้า) เช่น ใ้ว่า “สมเด็จพระยาเทพสุทวารดิ
พระภักศา ทรงนามว่า หม่อมเสม เป็นที่พระอินทรรักษา เจ้ากรมพระตำรวจฝ่ายพระราชวังบวรฯ”

คำสามัญ	ราชาศัพท์	คำอธิบาย
(ต่อ) หลานชาย หลานสาว เหลนชายหญิง	นั้ดดา	- หลานชาย หลานสาว ที่เป็นลูก ของหม่อมเจ้า
	พระราชปนัดดา	- เหลนชายหญิงของพระมหา- กษัตริย์
	พระปนัดดา	- เหลนชายหญิงของเจ้านายตั้งแต่ พระองค์เจ้าขึ้นไป
	ปนัดดา	- เหลนชายหญิงของหม่อมเจ้า

หมวดที่ ๒ : ร่างกาย

คำสามัญ	ราชาศัพท์
ก้น, ที่นั่งทับ	พระที่นั่ง
กระดูก	พระอัฐิ, พระบรมอัฐิ
กระดูกขา	พระอุรัฐิ ^(๑)
กระดูกแข้ง	พระข้งฆัฐิ ^(๑)
กระดูกแขน	พระพาหุฐิ ^(๑)
กระดูกคอ	พระคีวัฐิ ^(๑)
กระดูกคาง	พระหนุฐิ ^(๑)
กระดูกซี่โครง	พระผาสุกัฐิ ^(๑)
กระดูกเท้า	พระปาทุฐิ ^(๑)
กระดูกมือ	พระหัตถัฐิ ^(๑)
กระดูกสันหลัง	พระปฐิกัณฐัฐิ ^(๑)
กระดูกสะเอว	พระกฐิฐิ ^(๑)
กระดูกหน้าอก	พระอุรัฐิ ^(๑)
กระดูกไหล่	พระอ้งสัฐิ ^(๑)
กระดูกแก้ม	พระกำโบถ, กระพุงพระปราง
กระดูกประสาท	พระวัตถิ ^(๒)
กล้ามเนื้อ	กล้ามเนื้อมังสา
กะโหลกศีรษะ	พระสิริฐิ ^(๑) , พระสิสภุษาหะ ^(๑) , กะโหลกพระเศียร
แก้ม	พระปราง
แก้วตา	พระกนิณิกา, พระเนตรคารา ^(๓)
กำมือ กำหมัด กำปั้น	พระมุฐิ ^(๔) , กำพระหัตถ์
ขน	พระโลมา

(๑) คำเพิ่มใหม่ จาก มหาสติปัฏฐานสูตร คำที่ลงท้าย ฐิ อ่านว่า ถิ ทุกคำ

(๒) คำเพิ่มใหม่ จาก สยามบาลีอภิธาน ของ นาคะประทีป

(๓) คำเพิ่มใหม่

(๔) จากสยามบาลีอภิธาน ของ นาคะประทีป มหาวิทยาลัย จัดพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๓๐ ตามแบบฉบับเดิม

คำสามัญ	ราชาศัพท์
ขนจมูก	พระโลมนาสิก, ขนพระนาสิก
ขนตา	พระโลมจักมู, ขนพระเนตร
ขนรักแร้	พระกัจฉโลมะ
ขนหว่างคิ้ว	พระอุณาโลม
หมวดผมที่เป็นกันหอย	หมวดพระศก, หมวดพระเกศา
ขื่อนิ้วมือ	ขื่อนิ้วพระหัตถ์, พระองคุลีบัป
ขอบตา	ขอบพระเนตร
ข้อมือ	ข้อพระกร, ข้อพระหัตถ์
ข้อศอก	พระกัประ, พระกโประ
ข้อเท้า	ข้อพระบาท
ขากรรไกร, ขากรรไกร หรือ ขาตะไกร	คันทพระหนุ
ขา, ตัก	พระเพลา
ขาอ่อน, คันทขา	พระอุร
แข้ง	พระขงฆ์
แขน (ตั้งแต่ไหล่ถึงข้อศอก)	พระพาหา, พระพานู
เข่า	พระชานู
เขี้ยว	พระทาสฐะ, พระทาคะ
คอ	พระศอก
คอต่อ	พระชัตตุ ^(๑)
คาง	พระหนุ ^(๒)
คิ้ว	พระขนง, พระภมู
เครา, หมวดที่คาง	พระทาสฐิกะ, พระทาคิกะ
โครงกระดูก	พระอัฐิสถฐาน
ไคล	พระเมโท
เงา	พระฉายา

(๑) คำเพิ่มใหม่ จาก อภิธานนปทีปิกาฯ หรือพจนานุกรมภาษาบาลีแปลเป็นไทย ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราวุฒินันท์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า วัดราชบพิธฯ

(๒) อ่านว่า หะ-นุ

คำสามัญ	ราชาศัพท์
จมุก	พระนาสิก, พระนาสา
จะงอยบ่า	พระอังสกุฎ
ซีพजर	พระซีพजर
ช่องจมุก	ช่องพระนาสิก
ช่องหู	ช่องพระโสด, ช่องพระกรรณ
ซีโครง	พระผาศูกะ ^(๑)
ดวงตา	พระเนตร, พระนัยนะ, พระจักขุ
ดวงหน้า	พระพักตร์
ดี, น้ำดี	พระปิตตะ
ต้นขา โคนขา ขาอ่อน	พระอูรู
ต้นลิ้น ลิ้นไก่ โคนลิ้น	ต้นพระชีวหา, มูลพระชีวหา
ตะโพก	พระโสณี
ต๊ับ	พระยกนะ ^(๒)
ต้อมน้ำตา, ท่อน้ำตา	ต้อมพระเนตร
ตาขาว	พระเนตรขาว, ดวงพระเนตรขาว
ตาดำ	พระเนตรดำ, ดวงพระเนตรดำ
ตาคุ่ม	พระโคปผกะ
เต้านม	พระถัน, พระเต้า, พระปโยทร ^(๓)
ไต (โบราณว่าม้าม)	พระวักกะ
เถ่ากระดูก	พระฮังการ, พระสรีรางการ
ท้อง	พระอุทร
เท้า	พระบาท
นิ้วกลาง	พระมัชฌิมา
นิ้วก้อย	พระกนิษฐา
นิ้วชี้	พระดัชนี

(๑) คำเพิ่มใหม่ จาก สยามบาลีอภิธาน ของ นาคะประทีป

(๒) อ่านว่า ยะ-กะ-นะ

(๓) คำเพิ่มใหม่ จาก อภิธานปิฎกของ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราธิบดี สมเด็จพระสังฆราชเจ้า

คำสามัญ	ราชาศัพท์
นิ้วเท้า	นิ้วพระบาท ^(๑)
นิ้วนาง	พระอนามิกา
นิ้วมือ	พระองคฺลี, นิ้วพระหัตถ์
นิ้วหัวแม่มือ	พระอังคฺฐ
น่อง	หลังพระขงฆ์
นํ้าตา	พระอัสสุธารา, พระอัสสุชล, นํ้าพระเนตร
นํ้านม	พระกษิรธารา
นํ้าในใจข้อ	พระลสิกา
นํ้ามูก	มุลพระนาสิก
นํ้าลาย	พระเขพะ
นํ้าหนอง, นํ้าเหลือง	พระบุพโพ
เนื้อ	พระมังสา
บ่า, ไหล่	พระอังสา
ปลายแขน	พระกร (ตั้งแต่ข้อศอกถึงข้อมือ)
บั้นสวาะ	พระบั้นคนเบา
ปอด	พระปิปผาสะ
ปาก ริมฝีปาก	พระโอษฐ์ ^(๒)
เบี่ยงผม, ซ้อมผม	พระเวณี
ผิวหนัง ผิวกาย	พระฉวี
ผิวหนัง	ผิวพระพักตร์, พระราศี
ฝ่าเท้า	ฝ่าพระบาท
ฝ่ามือ	ฝ่าพระหัตถ์
ฝ่า, ฝ่าฝิ	พระยอด
ฝ่า, ฝ่าแมลงวัน	พระปิปกะ
พังผืด	พระกิโถมกะ ^(๓)

(๑) นิ้วพระบาท แต่ละนิ้วมีชื่อเรียกเหมือนคำสามัญ เช่น นิ้วพระบาทใหญ่ นิ้วพระบาทชี้ นิ้วพระบาทกลาง นิ้วพระบาทนาง นิ้วพระบาทก้อย จากราชาศัพท์ฉบับเขียน ของ หม่อมอนุวัฒน์วรพงศ์ (หม่อมราชวงศ์ สิงหนาท ปราโมท)

(๒) ราชาศัพท์ของหม่อมอนุวัตร เรียกว่า “ไพรพระโอษฐ์”

(๓) มาจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕

คำสามัญ	ราชาศัพท์
เพดานปาก	พระคาถุ, เพดานพระโอษฐ์
ฟัน	พระทนต์
ฟันกราม	พระกราม ^(๑)
มดลูก	กล่องพระสกุล
มันในสมอง	พระมัตถลุงค์
มวยผม ท้ายทอย	พระจุฑามาศ
ม่านตา	ม่านพระเนตร
ม้าม (โบราณว่าไต)	พระปัทม
มีครรภ์ มีท้อง	พระครรภ์, พระคัพภุ
มือ	พระหัตถ์
รก สิ่งที่ติดมากับสายสะดือเด็ก	พระสกุล, พระครรภ์
ในครรภ์	
รักแร้	พระกัจฉะ
ไรजू, ไรผม	พระจุไร
ไรผม	ไรพระเศศ, ไรพระเกศา, ไรพระศก
ไรฟัน	ไรพระทนต์
ลูกกระเดือก	พระกัณฐุมณี ^(๒)
ลูกอ๊อด	พระอัญตะ
ลิ้น	พระชีวิหา
ลม	พระวาโย
ลมหายใจเข้า	พระปัสสาสะ
ลมหายใจออก	พระอัสสาสะ
เล็บ	พระนขา, พระกรชะ
เลือดประจำเดือนหญิง	พระอุหลบ, พระนุษปะ
ลำคอ	ลำพระศอ
สีข้าง	พระปรัศวี ^(๓)

(๑) พบคำว่า พระทั้งขุรา หมายถึง ฟันกราม ในหนังสืออภิธานศัพท์ สันสกฤต-ไทย-อังกฤษ ของนายร้อยเอก หลวงบวรบรรณรักษ์ (นิยม รักไทย)

(๒) จากหนังสือพจนานุกรมของ Atte

(๓) อีกอย่างหนึ่ง หมายถึง อาคารหรือสิ่งก่อสร้าง ปีกซ้ายขวาของเรือพระที่นั่ง

คำสามัญ	ราชาศัพท์
สั้นจมูก	สั้นพระนาสิก, สั้นพระนาสา
สั้นเท้า	พระปัดหิ, พระปราชณี, สั้นพระบาท
สิว	พระอสา
ส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย	พระองค์กาย
สะดือ ท้อง	พระนาภี
สะเอว เอว	พระกฤษฎี, บั้นพระองค์, พระกฏี
สายรก	สายพระสกุล ^(๑)
เส้นประสาท	พระธมณี ^(๒)
เส้นผม (ของพระมหากษัตริย์)	เส้นพระเจ้า
เส้นผม	พระเกศา, พระเกศ, พระศก
เส้นเลือด หลอดเลือด	เส้นพระโลหิต หลอดพระโลหิต
เส้น, เอ็น	พระนหารู
เสลด	พระเสมหะ
ไส้บ่อย, ไส้ทบ	พระอันตคุณ
ไส้พุ่ง	พระกฤษฎะ ^(๓)
ไส้ใหญ่	พระอันตะ
หู	พระกรรม
หนังตา เปลือกตา หรือหลังตา	หนังพระเนตร, หลังพระเนตร
หนวด	พระมัสสุ
หน้าผาก	พระนลาฏ
หลัง	พระปฤษฎางค์, พระขนอง
หลังเท้า	หลังพระบาท
หลังมือ	หลังพระหัตถ์
หลอดลม	หลอดพระวาโย
หัวนม	ยอดพระถัน, พระจุจกะ ^(๔)

(๑) พบอีกคำหนึ่งใช้ว่า สายพระนาภี

(๒) คำเพิ่มใหม่จาก สยามบาลีอภิธาน ของนาคะประทีป

(๓) มาจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน

(๔) คำเพิ่มใหม่จาก สยามบาลีอภิธาน ของ นาคะประทีป

คำสามัญ	ราชาศัพท์
หัวใจ	พระหทัย, พระกมล
หัว ศีรษะ (ของพระมหากษัตริย์)	พระเจ้า
หัว ศีรษะ	พระเศียร
เหงื่อ	พระเสโท
เหงือก	พระทันตมังสะ, พระทันตมังสา ^(๑)
ไผ่ปลาร้า	พระรากลขวิญ
อก	พระอุระ, พระทรวง
องค์ที่ลับชาย	พระคุษฐาน, พระคุษประเทศ
องค์ที่ลับหญิง	พระโยนี
อุจจาระ	พระบังคนหนัก
อุณห์ภูมिर่างกาย	อุณห์ภูมิพระวรกาย

(๑) คำเพิ่มใหม่

หมวด ๓ : เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ ภาชนะใช้สอย และเครื่องใช้ทั่วไป

๓.๑ เครื่องแต่งกาย

คำสามัญ	ราชาศัพท์	ใช้สำหรับ
กระดุม, ลูกดุม	พระดุม	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
กางเกง	พระสนับเพลา ^(๑) สนับเพลา	พระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ พระราชวงศ์
เครื่องทรงในพระราชพิธี เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก	ฉลองพระองค์ เครื่องต้น ^(๒)	พระมหากษัตริย์
ถุงเท้า	ถุงพระบาท	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
ถุงมือ	ถุงพระหัตถ์	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
ผ้าเช็ดตัว	ผ้าซับพระองค์	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
ผ้าเช็ดหน้า	ผ้าซับพระพักตร์	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
ผ้าเช็ดเท้า	ผ้าเช็ดพระบาท	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
ผ้าถุง	พระภูษา ผ้าทรง, ภูษาทรง	พระมหากษัตริย์ พระราชวงศ์
ผ้าถุงทับกางเกง	พระภูษาสนับเพลา	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
ผ้าถุงไหม	พระภูษาไหม	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
ผ้าฝ้าย	พระกัปปาสิกพัสดุ ^(๓)	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
ผ้าพันคอ	ผ้าวงพระศอก, ผ้าพันพระศอก	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
ผ้าโพก, ผ้าพันหัว	พระเวรฐนะ	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
ผ้าไหมะเคือ	พระอุทุมพรพัสดุ ^(๓)	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
ผ้าสำน (ผ้าขนสัตว์)	พระกัมพล ^(๓)	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
ผ้าสำนแดง (ผ้าขนสัตว์สีแดง)	พระรัตกัมพล ^(๓)	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์

(๑) พระสนับเพลาที่ใช้กับเครื่องบรมรัตติยาราษฎร์ภูษิตากรรม์ เรียกว่า พระสนับเพลาเชิงงอน

(๒) เครื่องต้น อาจจะหมายถึง ของใช้ ของเสวย สำหรับพระเจ้าแผ่นดินก็ได้

(๓) ผ้าพระโกไสยพัสดุ พระกัปปาสิกพัสดุ พระอุทุมพรพัสดุ พระรัตกัมพล และพระกัมพล ๕ ชนิดนี้

กล่าวในวรรณคดีว่า เป็นผ้าเครื่องบรรณาการ

คำสามัญ	ราชาศัพท์	ใช้สำหรับ
ผ้าโสร่ง	พระภูษาโสร่ง	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
ผ้าห่ม	ผ้าคลุมพระองค์	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
ผ้าห่ม, ผ้าสไบ	ผ้าทรงสะพัก, ทรงสะพัก	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
ผ้าห่มนอน	คลุมบรรทม	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
ผ้าไหม	พระโกไสยพัสดุ ^(๑)	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
ผ้าอาบน้ำ, ผ้าหุงอาบน้ำ	พระภูษาชุบทรง ผ้าชุบทรง, ผ้าสรง	พระมหากษัตริย์ พระราชวงศ์
พรมทางเดิน	ลาดพระบาท	พระมหากษัตริย์
รองเท้า	ฉลองพระบาท	พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระบรมราชกุมารี
	รองพระบาท	พระราชวงศ์
	รองบาท	หม่อมเจ้า
สนับเข่า, สนับแข้ง	สนับพระขงฆ์	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
เสื่อ	เสื่อทรง	พระราชวงศ์
เสื่อ, เสื่อผ้า	ฉลองพระองค์ ^(๒)	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์

(๑) ผ้าพระโกไสยพัสดุ พระกัปปาลิกพัสดุ พระอุทุมพรพัสดุ พระรัตกัมพล และพระกัมพล ๕ ชนิดนี้
กล่าวในวรรณคดีว่า เป็นผ้าเครื่องบรรณาการ

(๒) เมื่อจะกล่าวถึงฉลองพระองค์ชุดใด ก็เติมคำข้างท้าย เช่น ฉลองพระองค์เครื่องแบบ

๓.๒ เครื่องประดับ

คำสามัญ	คำราชาศัพท์
กรอบหน้า	พระอุณหิส
กำไลมือ	ทองพระกร, พระกำไล, พระวลัย
กำไลข้อเท้า	กำไลข้อพระบาท, ทองพระบาท
กำไลต้นแขน	พาหุรัด
กำไลหยก	พระกำไลหยก
เข็มขัด	รัดพระองค์
จอนหู	พระกรรเจียก
ต่างหู	พระกมลชอล, ตุ่มพระกรรณ
ปิ่นประดับเพชร	พระจุฑามณี
พระมหาพิชัยมงกุฎในเครื่องเบญจราช- กุฎภัณฑ์	พระมหามงกุฎ
สร้อยข้อมือ	สร้อยข้อพระหัตถ์, พระวลัย
สร้อยคอ	สร้อยพระศอ
สร้อยตัว	พระมหาสังวาล ^(๑)
สร้อยตัว, สร้อยยาวสวมสะพายแล่ง	พระสังวาล
สร้อยอ่อน, ทองต้นแขน	พระเกยूर
หัวเข็มขัด	พระปิ่นหนึ่ง
แหวน	พระธำมรงค์

(๑) ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์

๓.๓ เครื่องภาชนะใช้สอย

คำสามัญ	คำราชาศัพท์
กระโถน	บ้วนพระโอบธุ
กระโถนเล็ก	พระสุพรรณศรี ^(๑)
กระโถนใหญ่	พระสุพรรณราช ^(๑)
ขันน้ำทรงมณฑปพานรองมีจอกลอย	พระมณฑปรัตนกรีฑ ^(๑)
คนโทน้ำ	พระตะพาน, พระเต้า (คนโท)
คันทวยสำหรับรองรับกระโถนหรือ รับพระภุชโย	พระทวย
จาน	จานเครื่องต้น ^(๒)
ช้อน	ฉลองพระหัตถ์ช้อน
ชามล้างมือ	ชามชำระพระหัตถ์
ชุดเครื่องน้ำร้อน น้ำเย็น	ที่พระสุธารส
ตะเกียบ	ฉลองพระหัตถ์ตะเกียบ
เต้ากรวดน้ำ	พระเต้าทักษิโณทก
โถ๊ะทองคำสำหรับตั้งสำหรับคาวหวาน	พระสุพรรณภาชนะ ^(๑)
โถ๊ะรับประทานอาหาร	โถ๊ะเสวย
ถ้วยชาม	ชามเครื่องต้น, ถ้วยชามเครื่องต้น ^(๒)
ถ้วยน้ำ	ถ้วยพระสุธารส
ถาดเครื่องน้ำร้อน น้ำเย็น	ถาดพระสุธารส
ผ้าเช็ดมือ	ผ้าเช็ดพระหัตถ์
พานรองสังข์ จอกหมาก	พระมังสี
พานหมาก	พานพระศรี, พานหมากเสวย, พานพระขันหมาก
มีด	มีดคาว, มีดหวาน, มีดผลไม้
ส้อม	ฉลองพระหัตถ์ส้อม
หม้อน้ำดื่ม	พระมณฑปพระสุธารส
หม้อน้ำทำด้วยทองคำรูปคนโท	พระสุวรรณภิงคาร
หีบหมาก	หีบพระศรี หีบหมากเสวย (หมาก เรียกว่า พระศรี)

(๑) เครื่องราชูปโภค

(๒) ใช้เฉพาะพระมหากษัตริย์

๓.๔ เครื่องใช้ทั่วไป

คำสามัญ	ราชาศัพท์
กริช	พระแสงกริช
กรรไกร	พระแสงปณาค, พระแสงกรรไกร
กระจกมีคันถือ แว่นโลหะขัดเงามีค้ำ ใช้เป็นกระจกส่องหน้า	คั่น่อง
กระจกส่อง	พระฉาย
กระบี่	พระแสงกระบี่
กระบี่เป่าลือ	กระบี่เป่าทรง
กระบี่หมากบุนหรี	พระล่วม
กระสุน	พระแสงกระสุน
กล้องที่ใส่อาวุธขัด	พระกล้องสลัด
กันหยัน	พระแสงกันหยัน
เกาทัณฑ์	พระแสงเกาทัณฑ์
เก้าอี้นั่ง	พระที่นั่งเก้าอี้, เก้าอี้ประทับ
เขน	พระแสงเขน
เครื่องประดับเกียรติยศ เช่น นัตริ	พระอภิรัม
พัดโบก จามร บังสุรย์	
เครื่องประทิมผิว เครื่องสำอาง	เครื่องพระสำอาง
เครื่องหอม เช่น น้ำอบ น้ำหอม	เครื่องพระสุคนธ์
ง้าว	พระแสงง้าว
นัตริสีขาว ลงย่นต์ด้วยเส้นทอง ๕ ชั้น สำหรับหนึ่งมี ๓ ค้าน	พระกรรภิมย์
เชือกหุ้มผ้าขาวสำหรับทรงถือ	สายสูตร
ในการหล่อพระพุทธรูปหรือยกช่อฟ้า เป็นต้น	
ดวงตราเครื่องราชอิสริยาภรณ์	พระตรา
ดาบ	พระแสงดาบ
ดาบมีชื่อคังนั้น	พระแสงดาบคานค้าย

คำสามัญ	ราชาศัพท์
ตราแผ่นดินสำหรับใช้ประทับ	พระราชลัญจกร
ตราส่วนพระองค์ของพระราชวงศ์	พระตรา
ตลับประดับเพชร	พระรัตนกรัณฑ์ ^(๑)
ตลับขอมณฑป	ตลับพระมณฑปเล็ก
เตียง ที่นั่ง	พระแท่น
เตียงนอน	พระแท่นบรรทม
โต๊ะเขียนหนังสือ	โต๊ะทรงพระอักษร
โต๊ะเล็กข้างเตียงนอน	โต๊ะข้างพระที่
ทวน	พระแสงทวน
ที่นั่ง	พระที่นั่ง
ที่นั่งไม่มีพนัก	คั่ง
ที่นอน	พระราชบรรจถรณ์ ^(๑)
ที่บูชาอย่างสังเขปใช้คู่กับผ้าทรงกราบ จัดไว้สำหรับตามเสด็จ มีเทียน ๒ เล่ม รูป ๑ กระดาษ ผ้าทรงกราบ และพุ่ม ที่สำหรับนั่ง เก้าอี้	เทียนท้ายพระที่นั่ง, เทียนท้ายที่นั่ง
บุหรี	พระราชอาสน์, พระเก้าอี้ ^(๒)
ปิ่น	พระโอสถสูบ, พระโอสถมวน
เปล	พระแสงปิ่น
ผ้าเช็ดปาก	พระอุ พระอั่งริ่ง
ผ้าที่ปูลาดไว้สำหรับประทับ หรือ ตั้งพระเก้าอี้	ผ้าซับพระโอยฐ์
ผ้าปูที่นอน	พระสุงหนี่
พรมเขียว พรมขนสัตว์	ลาดพระที่
พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ เป็นเงินที่ มหาดเล็กจะเชิญไปสำหรับทรงใช้สอย	พระที่นั่งเขียว
พระราชอาสน์อย่างฝรั่ง เก้าอี้พนักสูง	เงินท้ายพระที่นั่ง, เงินท้ายที่นั่ง
	พระโอรน ^(๑)

(๑) ใช้เฉพาะพระมหากษัตริย์

(๒) พระเก้าอี้ เรียกกันมาแต่โบราณ หมายถึง เก้าอี้ที่นั่ง พระเก้าอี้ ถ้าประกอบแต่งตั้งบนพระแท่นลงบนพระสุงหนี่ ก็เป็นพระราชอาสน์ เช่น ที่ประกอบแต่งตั้งเวลาเสด็จออกพระราชทานประดับยศนายพล เป็นต้น

คำสามัญ	ราชาศัพท์
พัด	พระพัชนี
ฟูก นวมที่ลาดปูไว้	พระยี่ภู่
มุ้ง	พระสูตร
มิด โคน	พระแสงกรรบิด
ม่าน มุ้ง	พระวิสูตร
ไม้เกาหลัง	ฉลองพระหัตถ์, ฉลองไค, นารายณ์หัตถ์
ไม้เคาะหู	แคะพระกรรณ
ไม้จิ้มฟัน	แคะพระทนต์
ไม้เท้า, ไม้วา, ไม้วัด	ธารพระกร
ยาถ่าย ยาระบาย	พระโอสถประจุ, พระโอสถปัด
ยารักษาโรค	พระโอสถ
ยาเส้นสำหรับสูบ	พระโอสถเส้น
ร่ม	พระกลดคันสั้น
ร่มด้ามยาว สำหรับประดับ	พระกลด
พระเกียรติยศ	
แว่นตา	ฉลองพระเนตร
แว่นรวมแสงอาทิตย์ สำหรับจุดไฟ	พระแว่นสุรยกานต์
คัสตราวุธ	พระแสง
หมอนข้าง	พระเขนยข้าง ^(๑)
หมอนหนุน	พระเขนย
หมอนอิง	พระเขนยอิง, พระขนน ^(๒)
หวี	พระสาง
หวีวงเดือน	พระสางวงเดือน
หวีเสนียด	พระสางเสนียด
หอก	พระแสงหอก
แหนบถอนหนวด	พระแสงกัศสะ

(๑) บางแห่งเรียกว่า เขนยเคียง เช่น ในบทร้องเพลงบรรทมที่ว่า “พระกรเขนยเคียง” เป็นต้น

(๒) พระขนน เป็นคำในวรรณคดี

คำสามัญ	คำราชาศัพท์
อ่างล้างมือ	อ่างชำระพระหัตถ์
อ่างล้างหน้า	ที่ทรงพระพักตร์, ถาดทรงพระพักตร์, อ่างทรงพระพักตร์
อ่างอาบน้ำ	อ่างทรง
อาวูรที่มีทั้งขอ และง้าว	พระแสงของง้าว
ใช้เวลาทำสงครามยุทธหัตถี	

หมวดที่ ๔ : กิริยาอาการ

คำสามัญ	ราชาศัพท์	ใช้สำหรับ
กระแอม	ทรงพระจิปัสทโท ^(๑) ทรงกระแอม	พระมหากษัตริย์ พระราชวงศ์
กราบ	ทรงกราบ กราบถวายบังคม	พระมหากษัตริย์, พระราชวงศ์ พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระบรมราชกุมารี
ก้มรุ่มให้	ถวายพระกลด, อยู่งานพระกลด	พระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์
กางรุ่ม	ขึ้นพระกลด	พระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์
การถวายความเคารพ อย่างเต็มแบบ โดย คุกเข่าก้มเอียงรด หน้าผากแล้วลดลง ๓ ครั้ง	ถวายบังคม	พระมหากษัตริย์
การสรงน้ำในพระราช- พิธีตามลัทธิพราหมณ์	สรงพระกระยาसन	พระมหากษัตริย์
การเกื้อกูล, การอุปถัมภ์	พระบรมราชูปถัมภ์, ^(๒) พระบรมราโชปถัมภ์ พระบรมราชินูปถัมภ์ พระราชูปถัมภ์	พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระบรมราชกุมารี
	พระอุปถัมภ์	พระราชวงศ์

(๑) คำเพิ่มใหม่ จาก อนันตวิภาค ของพระยาศรีสุนทรโวหาร

(๒) ดูคำอธิบายท้ายบทที่ ๔ ข้อ ๘ หน้า ๑๘๐ ด้วย

คำสามัญ	ราชาศัพท์	ใช้สำหรับ
การเดินทาง, เคลื่อนที่ โดยยานพาหนะ, โดยกระบวนแห่ตาม โบราณราชประเพณี หรือเดินไปตาม ลาดพระบาท	เสด็จพระราชดำเนิน ^(๑)	พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระบรมราชกุมารี
กิน, รับประทาน เกิด	เสด็จ ^(๑) เสวย เสด็จพระราชสมภพ, ทรงพระราชสมภพ	พระราชวงศ์ พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์ พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระบรมราชกุมารี
โกนผม โกรธ, โกรธเคือง	ประสูติ ปลงเส้นพระเจ้า ทรงพระพิโรธ, ทรงพระ โกรธ	พระราชวงศ์ พระมหากษัตริย์ พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระบรมราชกุมารี
	กริ้ว	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์

(๑) ต้องมีคำประกอบท้าย เช่น เสด็จพระราชดำเนินไป เสด็จพระราชดำเนินกลับ เป็นต้น

คำสามัญ	ราชาศัพท์	ใช้สำหรับ
ขอขอบคุณ	รู้สึกสำนึกในมหากรุณาธิคุณ ล้นเกล้าล้นกระหม่อม รู้สึกเป็นพระกรุณาธิคุณ ล้นเกล้าล้นกระหม่อม ขอบพระทัย	พระมหากษัตริย์ และ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าลงไป ถึงชั้นพระองค์เจ้า (ทรงกรม) พระอนุวงศ์ชั้นพระองค์เจ้า (ไม่ทรงกรม) และหม่อมเจ้า
ขลิบผม	ขลิบเส้นพระเจ้า	พระมหากษัตริย์
จี๋ข้าง	ทรงข้าง	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
จี๋ม้า	ทรงม้า	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
เข้านอน	เสด็จเข้าที่พระบรรทม	พระมหากษัตริย์
เข้าพบ	เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท เฝ้าทูลละอองพระบาท	พระมหากษัตริย์
	เฝ้า	สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระบรมราชกุมารี
คลอเคลีย	มีพระประสูติกาล	พระราชวงศ์
ความคิด	พระราชดำริ	สมเด็จพระบรมราชินี
		พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระบรมราชกุมารี

คำสามัญ	ราชาศัพท์	ใช้สำหรับ
(ต่อ) ความคิด ความช่วยเหลือ, ความอนุเคราะห์	พระคำริ พระบรมราชานุเคราะห์ ^(๑) พระราชานุเคราะห์	พระราชวงศ์ พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระบรมราชกุมารี สมเด็จพระบรมราชินีนาถ, สมเด็จพระบรมราชินี
ความต้องการ, ความประสงค์ ต้องการ, ปราบปราม	พระราชินีขานุเคราะห์ พระอนุเคราะห์ พระราชประสงค์ พระประสงค์ มีพระราชประสงค์ ทรงพระราชปราบปราม	พระราชวงศ์ พระมหากษัตริย์ พระราชวงศ์ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระบรมราชกุมารี
คำถาม	ทรงปราบปราม พระราชปฎิญา พระปฎิญา	พระราชวงศ์ พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระบรมราชกุมารี พระราชวงศ์ชั้นเจ้าฟ้า พระองค์เจ้า

(๑) ดูคำอธิบายท้ายบทที่ ๔ ข้อ ๘ หน้า ๑๘๐ ด้วย

คำสามัญ	ราชาศัพท์	ใช้สำหรับ
ถาม คำทักทาย, การทักทาย	ทรงถาม, ตรัสถาม พระราชปฏิบัติสนธาร	พระมหากษัตริย์, พระราชวงศ์ พระมหากษัตริย์ทรงทักทาย เป็นทางการ เช่น กับแขกเมืองหรือ พระราชอาคันตุกะ
ทักทาย	ทรงทักทาย, ตรัสทักทาย	พระมหากษัตริย์หรือพระราชวงศ์ ทรงทักทายอย่างไม่เป็นทางการกับ บุคคลทั่วไป
คำพูด	พระราชดำรัส พระราชกระแส กระแสพระราชดำรัส	พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระบรมราชกุมารี
พูด คำวินิจฉัย, การวินิจฉัย	พระดำรัส รับสั่ง, ตรัส พระบรมราชวินิจฉัย พระราชวินิจฉัย	พระราชวงศ์ พระราชวงศ์ พระมหากษัตริย์ที่ทรงรับพระบรม- ราชาภิเษกแล้ว พระมหากษัตริย์ทั่วไป สมเด็จพระบรมราชินีนาถ และ พระราชวงศ์ที่ดำรงพระอิสริยยศศักดิ์สูง ทรงพระเสวตถัฏ ๘ ชั้น
คำสอน	พระวินิจฉัย พระบรมราโชวาท	พระราชวงศ์ชั้นเจ้าฟ้า พระองค์เจ้า พระมหากษัตริย์ที่ทรงรับพระบรม- ราชาภิเษกแล้ว

คำสามัญ	ราชาศัพท์	ใช้สำหรับ
(ต่อ) คำสอน	พระราโชวาท	พระมหากษัตริย์ที่ยังมิได้รับ พระบรมราชาภิเษก สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระบรมราชกุมารี
คำสั่ง	พระโอวาท	พระราชวงศ์ชั้นเจ้าฟ้า พระองค์เจ้า
	โอวาท	หม่อมเจ้า
	พระบรมราชโองการ	พระมหากษัตริย์ที่รับพระบรม-
	พระบวรราชโองการ	ราชาภิเษกแล้ว
	พระราชโองการ	พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว
	พระราชเสาวนีย์, พระเสาวนีย์	พระมหากษัตริย์ทั่วไป
	พระราชบัณฑูร	สมเด็จพระบรมราชินีนาถ
	พระราชบัญชา พระราชดำรัสสั่ง	สมเด็จพระบรมราชินี
	พระบัณฑูร	สมเด็จพระบรมราชชนนี
	พระบัญชา	สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ
	พระบัณฑูร	สยามมกุฎราชกุมาร
	พระบัญชา	สมเด็จพระบรมราชกุมารี
		สมเด็จพระยุพราช
		สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ
		สยามมกุฎราชกุมาร
		สมเด็จพระบวรราชเจ้า
		กรมพระราชวังบวรสถานมงคล
		กรมพระราชวังบวรสถานพิมุข
		พระราชวงศ์ชั้นสูง
		สมเด็จพระสังฆราช

คำสามัญ	ราชาศัพท์	ใช้สำหรับ
(ต่อ) คำสั่ง	พระดำรัสสั่ง รับสั่ง	พระราชวงศ์ชั้นรองลงมา หม่อมเจ้า
จาม	ทรงพระปิ่นาสะ ทรงจาม	พระมหากษัตริย์ พระราชวงศ์
ใจหาย	พระทัยหาย	พระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์
ชอบ, รัก, เ็นดู	โปรด, ทรงพระกรุณาโปรด	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
ชอบให้	โปรดให้ ^(๑)	พระมหากษัตริย์ และเชื้อพระวงศ์
ชิมอาหาร (ก่อนนำถวาย เป็นเครื่องเสวย)	เทียบเครื่อง	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
ชื่อ, ลงชื่อ	พระปรมาภิไธย พระบรมนามาภิไธย ลงพระปรมาภิไธย พระนามาภิไธย ลงพระนามาภิไธย	พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระบรมราชกุมารี
เชิญไป หรืออุ้มเจ้านายไป ควงชาติ	พระนาม, ลงพระนาม เชิญเสด็จ ควงพระบรมราชสมภพ ควงพระราชสมภพ	พระราชวงศ์ พระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระบรมราชกุมารี

(๑) โปรดให้ ไม่มี “ฯ”

คำสามัญ	ราชาศัพท์	ใช้สำหรับ
(ต่อ) ดวงชานา	ดวงพระชานา	พระราชวงศ์
คำ	ทรงกล้าไป	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
ดู	ทอดพระเนตร	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
เดิน	ทรงพระดำเนิน ทรงดำเนิน	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์ หม่อมเจ้า
ตกใจ	ตกพระทัย	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
ตั้งของรับประทาน	ตั้งเครื่อง, ทอดเครื่อง	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
ตัดจุก, โคนจุก	โสกันต์ เกศากันต์, จรดพระกรรบิดกรรไกร	พระราชวงศ์ตั้งแต่พระองค์เจ้าขึ้นไป หม่อมเจ้าหรือผู้ที่ได้รับพระราชทาน เกียรติยศเสมอด้วยหม่อมเจ้า
ตัดผม	ทรงพระเครื่องใหญ่	พระมหากษัตริย์
ตาย	สวรรคต, เสด็จสวรรคต	พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระบรมราชกุมารี พระราชวงศ์ที่ดำรงพระอิสริยยศศักดิ์สูง ทรงพระเสวตฉัตร ๗ ชั้น พระราชวงศ์ชั้นเจ้าฟ้า พระองค์เจ้า และสมเด็จพระสังฆราช หม่อมเจ้า เจ้าประเทศราช เจ้าผู้ครองนคร สมเด็จพระเจ้าพระยา ผู้มีบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าพระยา ผู้ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ปฐมจุลจอมเกล้าทั้งฝ่ายหน้า และฝ่ายใน
	ทิวงคต, เสด็จทิวงคต	
	สิ้นพระชนม์	
	สิ้นชีพิตักษัย, ถึงชีพิตักษัย	
	ถึงแก่พิราลัย	
	ถึงแก่สัจกรรม	
	ถึงสัจกรรม ^(๑)	

(๑) ดูบทที่ ๔ หน้า ๑๖๕ ประกอบ

คำสามัญ	ราชาศัพท์	ใช้สำหรับ
(ต่อ) ตาย	ถึงแก่อนิจกรรม, ถึงอนิจกรรม ^(๑)	ผู้มีบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าพระยา หรือ ผู้ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ประถมาภรณ์มงกุฎไทย หรือทุติยจุลจอมเกล้า และ ทุติยจุลจอมเกล้าวิเศษ
ตื่นนอน	ถึงแก่มรณภาพ, มรณภาพ ถึงแก่กรรม ตื่นพระบรรทม ตื่นบรรทม	พระภิกษุ, สามเณร บุคคลทั่วไป พระมหากษัตริย์ พระราชวงศ์
แต่งตัว	แต่งพระองค์, ทรงเครื่อง แต่งองค์	พระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ หม่อมเจ้า
แต่งหนังสือ, เพลงที่แต่ง	พระราชานิพนธ์	พระมหากษัตริย์, สมเด็จพระบรม- ราชินีนาถ
แต่งหนังสือ, แต่งเพลง	ทรงพระราชนิพนธ์	สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร
ถือ, ยก, นำไป เช่น เชิญเครื่องราชูปโภค ห้อง, มิครรค์	ทรงพระนิพนธ์, ทรงนิพนธ์ ทรงเรียบเรียง, ทรงแต่ง เชิญ	พระราชวงศ์ พระราชวงศ์ พระมหากษัตริย์, พระราชวงศ์
ทาเครื่องหอม	ทรงพระครรรค์ ทรงครรรค์ ทรงพระสุคนธ์, ทรงเครื่องพระสำอาง	พระราชวงศ์ หม่อมเจ้า พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
ทำงาน	ทรงงาน ปฏิบัติพระราชกรณียกิจ ประกอบพระราชกรณียกิจ	พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ

(๑) ดูบทที่ ๔ หน้า ๑๖๕ ประกอบ

คำสามัญ	ราชาศัพท์	ใช้สำหรับ	
(ต่อ) ทำงาน	ทรงงาน	พระราชวงศ์	
ทำบุญ	ปฏิบัติพระกรณียกิจ		
	ประกอบพระกรณียกิจ		
โทรเลข	ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล	พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระบรมราชกุมารี	
	ทรงบำเพ็ญพระกุศล	พระราชวงศ์	
	ทรงบำเพ็ญกุศล	หม่อมเจ้า	
	พระราชโทรเลข	พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระบรมราชกุมารี	
		พระราชวงศ์	
	พระโทรเลข	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์	
	นวด	ถวายอยู่งานนวด	
	นอน	ทรงพระบรรทม	พระมหากษัตริย์
		บรรทม	พระราชวงศ์
	นั่ง, อยู่	ประทับ	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
นั่งรถ	ทรงรถ	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์	
นั่งเรือ	ทรงเรือ	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์	
บวม, ป่วยเป็นโรคบวม	ประชวรพระโสณะ	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์	

คำสามัญ	ราชาศัพท์	ใช้สำหรับ
บอก, รายงาน	กราบบังคมทูลพระกรุณา กราบบังคมทูล	พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระบรมราชกุมารี
บังสุกุล	กราบทูล, ทูล สดับปกรณ์	พระราชวงศ์ พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์ ตั้งแต่ชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไป
ปรนนิบัติ	ถวายอยู่งาน	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
ปราศรัย	ทรงปราศรัย	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
ปลงศพ	เจริญพระเกศา	พระราชวงศ์
ป่วย, เจ็บไข้	ทรงพระประชวร ประชวร	พระมหากษัตริย์ พระราชวงศ์
ปิดเส้	ถวายอยู่งานเส้, อยู่งานพระเส้	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
ปูที่นอน	ลาดพระที่	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
पीนฝึ	ประชวรพระยอด	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
แปร่งพิน	ชำระพระทนต์, แปร่งพระทนต์	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
ไปเที่ยว, ไปค้างแรม, เปลี่ยนที่ไปอยู่ที่อื่น	เสด็จประพาส	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
ผอม	ซูบพระองค์	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
ผิวขาวขึ้น, ผุดผ่อง	พระนวิขาวขึ้น	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
ผายลม	ทรงพระวาทะ	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์

คำสามัญ	ราชาศัพท์	ใช้สำหรับ
ฝัน	ทรงพระสุบิน ทรงพระสุบินนิมิตร	พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระบรมราชกุมารี
ฝัน	ทรงสุบิน	พระราชวงศ์
พัด	ถวายอยู่งานพัด	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
พุดอย่างแหล่มซ่า	เอื้อนพระโอษฐ์	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
ฟังธรรม, ฟังเทศน์	ทรงธรรม, สดับพระธรรมเทศนา	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
ยกของรับประทาน	เชิญเครื่อง	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
ยิ้ม	แย้มพระสรวล	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
ยื่น	ทรงยื่น	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
ร้องไห้	ทรงพระกัมแสง	พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระบรมราชกุมารี
	ทรงกัมแสง	พระราชวงศ์
รายงาน	กราบบังคมทูลรายงาน	พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระโอรสาธิราชฯ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ พระราชวงศ์ชั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้าถึง พระอนุวงศ์ (ที่ทรงกรม)
	กราบทูลรายงาน	

คำสามัญ	ราชาศัพท์	ใช้สำหรับ
<p>รับใช้</p> <p>รับศีล ถือนศีล</p> <p>เรือ</p> <p>เรียน, ศึกษา</p>	<p>ทราบบฝ่าละอองธุลีพระบาท</p> <p>ทราบบฝ่าละอองพระบาท</p> <p>ทราบบฝ่าพระบาท, ทรงทราบบ</p> <p>ถวายงาน</p> <p>ทรงศีล</p> <p>ทรงเรือ</p> <p>ทรงศึกษา,</p> <p>ทรงเล่าเรียน</p>	<p>พระมหากษัตริย์,</p> <p>สมเด็จพระบรมราชินีนาถ</p> <p>สมเด็จพระบรมราชินี</p> <p>สมเด็จพระบรมราชชนนี</p> <p>สมเด็จพระยุพราช</p> <p>สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ</p> <p>สยามมกุฎราชกุมาร</p> <p>สมเด็จพระบรมราชกุมารี</p> <p>พระราชวงศ์ พระองค์เจ้า และหม่อมเจ้า</p> <p>พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์</p> <p>พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์</p> <p>พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์</p> <p>พระมหากษัตริย์</p> <p>สมเด็จพระบรมราชินีนาถ</p> <p>สมเด็จพระบรมราชินี</p> <p>สมเด็จพระบรมราชชนนี</p> <p>สมเด็จพระยุพราช</p> <p>สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ</p> <p>สยามมกุฎราชกุมาร</p> <p>สมเด็จพระบรมราชกุมารี</p>
<p>ลา</p>	<p>กราบบถวายบังคมลา</p>	<p>พระมหากษัตริย์</p> <p>สมเด็จพระบรมราชินีนาถ</p> <p>สมเด็จพระบรมราชินี</p> <p>สมเด็จพระบรมราชชนนี</p> <p>สมเด็จพระยุพราช</p> <p>สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ</p> <p>สยามมกุฎราชกุมาร</p> <p>สมเด็จพระบรมราชกุมารี</p>

คำสามัญ	ราชาศัพท์	ใช้สำหรับ
(ต่อ) ลา	กราบทูลลา, ทูลลา	พระราชวงศ์
ล้างเท้า	ชำระพระบาท	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
ล้างมือ	ชำระพระหัตถ์	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
ล้างหน้า	สรองพระพักตร์	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
เล่นกีฬา	ทรงกีฬา	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
วันทำบุญวันเกิด	วันเฉลิมพระชนมพรรษา	พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินี
วันเกิด	วันพระราชสมภพ	พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระบรมราชกุมารี
ศพ	วันประสูติ	พระราชวงศ์
	พระบรมศพ	พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระบรมราชกุมารี
	พระศพ	พระราชวงศ์
สบาย, ไม่เจ็บป่วย	ศพ	หม่อมเจ้า, บุคคลทั่วไป
	ทรงพระสำราญ	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์

คำสามัญ	ราชาศัพท์	ใช้สำหรับ
สบายกาย	ทรงสำราญพระอิริยาบถ	พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระบรมราชกุมารี
สบายใจ	ทรงสำราญพระราชหฤทัย	พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระบรมราชกุมารี
สระผม	สระพระเจ้า สระพระเกศา	พระมหากษัตริย์ พระราชวงศ์
สั่งให้เข้าเฝ้า, เป็นคำ บอกกล่าวให้เข้าเฝ้า ในทันที	โปรดเกล้าฯ ให้เข้าเฝ้า	พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระบรมราชกุมารี
แสดงความเคารพ	รับสั่งให้หา, รับสั่งให้เข้าเฝ้า นมัสการ	พระราชวงศ์ พระภิกษุ สามเณร

คำสามัญ	ราชาศัพท์	ใช้สำหรับ
หวนคิดถึง, ระลึกถึง	ทรงพระอนุสรณ์คำนึงถึง, ทรงพระอนุสรณ์รำพึงถึง, มีพระราชหฤทัยระลึกถึง	พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระบรมราชกุมารี
หัวเราะ	ทรงระลึกลีง	พระราชวงศ์
หายใจ	ทรงพระสรวล	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
ให้	หายพระทัย	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์
	พระราชทาน	พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระบรมราชกุมารี
ให้ (ของที่ยกขึ้นให้ไม่ได้)	ประทาน น้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมถวาย ^(๑)	พระราชวงศ์ พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระบรมราชกุมารี

(๑) คำว่า “ทูลเกล้าทูลกระหม่อม” “น้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อม” “ปกเกล้าปกกระหม่อม” “เหนือเกล้าเหนือกระหม่อม” “ใส่เกล้าใส่กระหม่อม” “โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม” “ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม” “พระราชอาญาไม่พ้นเกล้าพ้นกระหม่อม” เหล่านี้ จะเขียนย่อว่า “ทูลเกล้าฯ” “น้อมเกล้าฯ” “ปกเกล้าฯ” ฯลฯ ก็ได้

คำสามัญ	ราชาศัพท์	ใช้สำหรับ
ให้ (ของที่ยกได้)	ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย ^(๑)	พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระบรมราชกุมารี
(ขอ) ให้	ขอพระราชทานน้อมเกล้า น้อมกระหม่อมถวาย ขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวาย	พระมหากษัตริย์ และ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
อ้วน	ขอพระราชทานถวาย	พระราชวงศ์ พระอนุวงศ์
ออกปาก	ขอถวาย	(ไม่ทรงกรม) และหม่อมเจ้า
อักษรย่อชื่อ	ทรงพระเจริญ, ทรงพวงพี ออกพระโอษฐ์ อักษรพระปรมาภิไธย ^(๒) อักษรพระนามาภิไธย ^(๓)	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์ พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์ พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระบรมราชกุมารี
อาบน้ำ	อักษรพระนาม	พระราชวงศ์
อาเจียน	สรงน้ำ ทรงพระอาเจียน ทรงอาเจียน	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์ พระมหากษัตริย์ พระราชวงศ์

(๑) คำว่า “ทูลเกล้าทูลกระหม่อม” “น้อมเกล้าน้อมกระหม่อม” “ปกเกล้าปกกระหม่อม” “เหนือเกล้าเหนือกระหม่อม” “ใส่เกล้าใส่กระหม่อม” “โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม” “ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม” “พระราชอาญาไม่พินเกล้าพินกระหม่อม” เหล่านี้ จะเขียนย่อว่า “ทูลเกล้าฯ” “น้อมเกล้าฯ” “ปกเกล้าฯ” ฯลฯ ก็ได้

(๒) ใช้ว่า “อักษรพระปรมาภิไธยย่อ” ก็มี

(๓) ใช้ว่า “อักษรพระนามาภิไธยย่อ” ก็มี

คำสามัญ	ราชาศัพท์	ใช้สำหรับ
อ่านหนังสือ, เขียนหนังสือ, เรียนหนังสือ อายุ	ทรงพระอักษร พระชนมพรรษา พระชนมายุ พระชันษา ชันษา	พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์ พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระราชวงศ์ตั้งแต่พระองค์เจ้าขึ้นไป พระราชวงศ์ หม่อมเจ้า
ไอ	ทรงพระกระรสะ, ทรงพระกาสะ ทรงกาสะ ทรงไอ	พระมหากษัตริย์ พระราชวงศ์

หมวดที่ ๕ : ราชนิเวศน์มณฑลเชียรสถาน

คำสำคัญ	ราชาศัพท์	คำอธิบาย
ที่อยู่	พระบรมมหาราชวัง	<p>หมายถึง วังใหญ่ของพระมหากษัตริย์ พระปฐมบรมกษัตริย์แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ ทรงสร้างขึ้น สำหรับเป็นที่ประทับ เป็นศูนย์กลาง สำหรับตั้งการพระราชพิธีและเป็นศูนย์บัญชาการ การบริหารราชการแผ่นดินด้วย ในต้นยุคกรุงรัตนโกสินทร์ยังถือว่าเป็นพระราชวัง เรียกว่า พระราชวังหลวง ครั้นถึงรัชกาลที่ ๔ จึงประกาศ ยกขึ้นเป็นพระบรมมหาราชวัง ในกาลต่อมา ถึงแม้พระมหากษัตริย์จะมีได้เสด็จประทับในพระบรมมหาราชวัง แต่ก็ยังคงเป็นศูนย์กลางสำหรับการพระราชพิธีอยู่</p>
	พระราชวัง	<p>หมายถึง วังของพระมหากษัตริย์ ซึ่งมีระดับ ความสำคัญรองจากพระบรมมหาราชวัง สำหรับเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์เช่นกัน วังของพระมหากษัตริย์วังใดที่จะเรียกว่าพระราชวังนั้น ตามขัตติยราชประเพณีอันมีมาแต่ก่อนกาล พระมหากษัตริย์จะทรงประกาศพระบรมราชโองการยกขึ้นเป็นพระราชวังเสียก่อน ไม่ใช่วังใดที่จัดเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์แล้วจะเรียกว่าพระราชวังไปทั้งหมด บรรดาวังที่มีประกาศพระบรมราชโองการยกขึ้นเป็นพระราชวังแล้ว ตามหลักฐานที่ปรากฏในประชุมพงศาวดาร ภาค ๒๖ เรื่องตำนานวังเก่า มีเพียง ๑๕ แห่ง</p>
	พระราชนิเวศน์	<p>หมายถึง วังของพระมหากษัตริย์ แต่มีความสำคัญรองลงมาจากพระราชวัง มักสร้างขึ้นไว้สำหรับพระมหากษัตริย์เสด็จฯ แปรพระราชฐานไปประทับแรมเป็นการชั่วคราว เพื่อทรงพักผ่อนพระราชอิริยาบถและเปลี่ยนอากาศในฤดูร้อน</p>

คำสำคัญ	ราชาศัพท์	คำอธิบาย
	พระราชนิเวศน์	<p>ทำนองบ้านพักตากอากาศของพระมหากษัตริย์ ในรัชกาลที่ ๖ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชนิเวศน์ขึ้นไว้เพียงแห่งเดียวในพื้นที่ชายทะเลระหว่างหัวหินและหาดเจ้าสำราญ ซึ่งมีชื่อว่าตำบลบางกรา</p> <p>พระราชนิเวศน์แห่งนี้มีอาณาบริเวณกว้างขวางมาก โดยเฉพาะด้านชายฝั่งทะเล มีพื้นที่ถึง ๔๖๑ ไร่ และยังมีพื้นที่ด้านหลังจรดเขาเสวยกะปิ และเขาสามพระยาอีกหลายร้อยไร่ ที่กันพื้นที่ไว้มากมายเช่นนั้น ด้วยมีพระราชประสงค์ที่จะให้คงสภาพเป็นป่าเขาลำเนาไพรสำหรับสัตว์ป่าทั้งปวงจะได้อาศัยอยู่ด้วยความผาสุก พระราชทานนามว่า “พระราชนิเวศน์มฤคทายวัน” ปัจจุบันพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้กรมตำรวจใช้อาณาบริเวณพระราชนิเวศน์นี้ เป็นศูนย์ฝึกอบรมวิชาการต่าง ๆ แก่ตำรวจชายแดน</p> <p>ในรัชกาลปัจจุบัน มีอยู่ ๓ แห่ง คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. ภูพิงคราชนิเวศน์ จังหวัดเชียงใหม่ ๒. ภูพานราชนิเวศน์ จังหวัดสกลนคร ๓. ทักษิณราชนิเวศน์ จังหวัดนครราชสีมา <p>การสร้างพระราชนิเวศน์ในรัชกาลปัจจุบันมิได้ทรงมุ่งหมายที่จะสร้างขึ้นสำหรับเสด็จฯ แปรพระราชฐานไปประทับตากอากาศ แต่สร้างไว้สำหรับเป็นที่ประทับแรมในโอกาสที่เสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมราษฎรในท้องถิ่นห่างไกลตามภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ และเสด็จตรวจโครงการตามพระราชดำริต่าง ๆ</p>

คำสำคัญ	ราชาศัพท์	คำอธิบาย
	พระราชมณเฑียร	หมายถึง เรือนหลวง ประเภทที่มีหลังคาธรรมดา ไม่มียอด ที่ปลูกสร้างอยู่ในพระบรมมหาราชวัง หรือพระราชวัง เช่น พระที่นั่งในหมู่พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน อันมีพระที่นั่งไพศาลทักษิณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระที่นั่งเทพสถานพิลาศ และพระที่นั่งเทพอาสน์พิไล ปลูกสร้างติดต่อเชื่อมกันนั้น ท่านเรียกว่าพระมณเฑียร พระมณเฑียรนี้แต่โบราณจะสร้างในรูปแบบหลังคาโบสถ์ แต่ในสมัยต่อมา เช่น ในรัชกาลที่ ๔ - ๕ รูปแบบหลังคาอาจเปลี่ยนไปได้ตามศิลปะการก่อสร้างของแต่ละสมัย
	วัง	หมายถึง อาณาบริเวณอันเป็นที่ประทับของเจ้านาย ไม่ว่าจะเป็นที่อยู่ของเจ้าฟ้า พระองค์เจ้า หรือหม่อมเจ้า เรียกว่าวังทั้งสิ้น
	ปราสาท	หมายถึง เรือนหลวง ซึ่งเป็นเรือนยอด ปลูกสร้างอยู่ในพระบรมมหาราชวัง พระราชวัง เช่น พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
	พระที่นั่ง	หมายถึง เรือนหลวงในพระบรมมหาราชวัง และพระราชวังไม่ว่าจะเป็นประเภทเรือนยอดที่เรียกว่าปราสาทหรือเรือนหลังคาจั่ว ซึ่งปลูกสร้างไว้สำหรับเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์หรือสถานที่ทรงประกอบพระราชพิธีที่เรียกว่าพระราชมณเฑียรก็เรียกว่าพระที่นั่งทั้งนั้น
	พระที่นั่งโถง	หมายถึง พระที่นั่งซึ่งไม่มีฝา
	พระตำหนัก	หมายถึง อาคาร อันเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์ หรือสมเด็จพระอัครมเหสี และเจ้านายชั้นสูง ซึ่งปลูกสร้างไว้ภายในบริเวณพระบรมมหาราชวัง (ชั้นใน) ในบริเวณพระราชวัง และในบริเวณพระราชนิเวศน์

คำสำคัญ	ราชาศัพท์	คำอธิบาย
	ตำแหน่ง	หมายถึง อาการ อันเป็นที่ประทับของพระราช- วงศ์ ไม่ว่าจะพระราชวงศ์ พระองค์นั้นจะทรงดำรง พระยศเป็นเจ้าฟ้า พระองค์เจ้า หรือหม่อมเจ้า เรียกว่า ตำแหน่งทั้งสิ้น ยกเว้นที่ประทับของเจ้านายซึ่งดำรง พระอิสริยยศพิเศษ เช่น สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ต้องเรียกว่า พระตำแหน่ง
	พลับพลา	หมายถึง ที่ประทับชั่วคราวของพระมหากษัตริย์
	พลับพลาโถง	หมายถึง พลับพลาซึ่งไม่มีฝา โดยปรกติสำหรับ เป็นที่ประทับทอดพระเนตรกระบวนแห่หรือ ทอดพระเนตรการแสดงต่าง ๆ
บันได	อัมจันทร์	หมายถึง บันไดที่ก้าวขึ้นลง ของพระที่นั่งและ พระตำแหน่ง (ถ้าเป็นตำแหน่ง มักไม่เรียกว่าอัมจันทร์ คงเรียกว่าบันไดอย่างคำสามัญ)
ประตู	พระทวาร	หมายถึง ประตูของพระที่นั่งและพระตำแหน่ง ประตูทางผ่านเข้าไปในกำแพงแก้ว พระที่นั่งสำคัญ บางองค์ก็เรียกว่าพระทวาร เช่น ประตูกำแพงแก้ว ด้านเหนือ และด้านตะวันตกของพระที่นั่งอมรินท ร์ก็เรียกว่าพระทวารมีนามว่า “พระทวารเทเวศร์ รักษา” พระทวารหนึ่ง “พระทวารเทวาภิบาล” อีกพระทวารหนึ่ง
หน้าต่าง	พระบัญชร	หมายถึง หน้าต่างพระที่นั่ง และหน้าต่าง พระตำแหน่ง

คำสำคัญ	ราชาศัพท์	คำอธิบาย
ห้องโถง	ห้องพระโรง	หมายถึง ห้องโถงของพระที่นั่งและพระตำหนัก สำหรับห้องพระโรงพระที่นั่ง จะมีพระแท่นรัตน-สิงหาสภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร (เรียกเป็นคำสามัญว่า พระแท่นพระมหาเศวตฉัตร ประดิษฐานอยู่ พระแท่นนี้สำหรับพระมหากษัตริย์ประทับเวลาเสด็จออกให้เฝ้าฯ เป็นมหาสมาคม)
ห้อง	ห้องเฝ้า	หมายถึง ห้องที่เสด็จออกรับบุคคลที่ได้รับพระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้เข้าเฝ้าฯ ในพระที่นั่งหรือในพระตำหนัก (พูดให้เข้าใจง่าย ห้องเฝ้าฯ นี้ก็คือห้องรับแขกของพระมหากษัตริย์) ในพระที่นั่งหรือในพระตำหนัก องค์กรหนึ่ง ๆ อาจมีห้องเฝ้าหลายห้อง และพระราชทานนามขนานให้ทราบว่าเป็นห้องใดเป็นห้องใด เช่น “ห้องทอง” “ห้องบุษราคัม” เป็นต้น
	ห้องรอเฝ้า	หมายถึง ห้องพักผู้มารอเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท
	ห้องแต่งพระองค์	หมายถึง ห้องแต่งตัว
	ห้องทรงพระสำราญ	หมายถึง ห้องพักผ่อน
	ห้องทรงพระอักษร	หมายถึง ห้องอ่านหนังสือ
	ห้องทรงงาน	หมายถึง ห้องทำงานอดิเรก เช่น ทรงงานช่างทางฝีพระหัตถ์
	ห้องบรรทม	หมายถึง ห้องนอน
	ห้องสรง	หมายถึง ห้องน้ำ
	ห้องเสวย	หมายถึง ห้องรับประทานอาหาร

หมวดที่ ๖ : ราชศัพท์ที่มีความหมายถึงชื่อ^(๑)

คำราชศัพท์ที่มีความหมายถึง “ชื่อ” นั้น แต่ก่อนใช้คำว่าพระนามเพียงคำเดียว ภายหลังเมื่อชาติไทยได้มีวิวัฒนาการทางภาษาศาสตร์มากขึ้น ก็มีคำที่หมายถึงชื่อในราชศัพท์เพิ่มขึ้น ปัจจุบันมีอยู่ถึง ๖ คำ คือ

- พระปรมาภิไธย
- พระบรมนามาภิไธย
- พระราชสมัญญา
- พระนามาภิไธย
- พระอภิไธย
- พระนาม

ในราชประเพณีมีกำหนดกฎเกณฑ์การใช้คำสำหรับพระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์ดังนี้

๑. พระปรมาภิไธย

คำนี้ ตามหลักฐานที่ค้นพบ มีใช้เป็นครั้งแรกในรัชกาลที่ ๔ ตอนต้นรัชกาล คือ ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกตอนทูลเกล้าฯ ถวายพระสุพรรณบัฏ ตั้งพระนามพระเจ้าแผ่นดิน พระศรีภูมิปริชาเสนาบดีศรีสรลักษณ์ ได้ทราบบังคมทูลขึ้นว่า “สรวมชีพข้าพระพุทธเจ้า ผู้รับ อธิบายแห่งท่านทั้งหลาย คือ อัครมหาเสนาบดี และอำมาตย์มุขมนตรี ข้าทูลละออง บรรดามาพร้อมกันในสถานที่นี้ ขอถวายอัญชลีบังคมประนมมือน้อมศรีโรตมาวงศ์แด่สมเด็จพระบรมนาถบพิตร พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อันได้เถลิงถวัลยราชสมบัติบรมราชาภิเษกเป็นองค์เอกอัครราช มหาราชาริราช ทรงพระยศวโรภาสสถิตภายใต้พระบวรเศวตฉัตร เหนือพระวโรคมบรมรัตนราช- วัลลลังก์ มีพระปรมาภิไธย ประดิษฐานตั้งในแผ่นพระสุพรรณบัฏ โดยอักษรลักษณะแสดงอรรถว่า

“พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ ฯลฯ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว”

พระปรมาภิไธยสมเด็จพระมหากษัตริย์ราชเจ้า แต่ครั้งยังดำรงอยู่ในระบอบ สมบูรณาญาสิทธิราช มีทั้งคำนำพระนาม พระนาม สร้อยพระนาม และคำลงท้าย ยาวกว่า ๒๐ วรรคขึ้นไป เหลือที่ใครจะจดจำนำไปกล่าวขานให้ครบถ้วนถูกต้องได้ ท่านจึงบัญญัติให้เรียกขาน พระปรมาภิไธยอย่างย่อ โดยตัดสร้อยพระปรมาภิไธย ซึ่งยาวมากนั้นออก คงเหลือแต่คำนำ พระปรมาภิไธย พระนาม และคำลงท้าย

(๑) ม.ร.ว.แสงสุรย์ ลดาวัลย์, ราชศัพท์ วัฒนธรรมทางภาษาแขนงหนึ่งของชาติ (ฉบับต้นร่าง) อัดสำเนา, หน้า ๕๒ - ๕๘

พระปรมาภิไธยอย่างเต็มของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกรุงรัตนโกสินทร์ ตามที่จารึกในพระสุพรรณบัฏ มีอย่างไรไม่ค่อยจะมีผู้ได้นำไปอธิบาย หรือตีพิมพ์บอกเล่าไว้มากนัก ในหนังสือนี้ต้องการที่จะให้ท่านผู้อ่านได้ทราบว่าพระปรมาภิไธยอย่างเต็ม อย่างย่อ นั้น มีอักษรแสดงอรรถไว้ว่าประการใด จึงขอเชิญมาบอกกล่าวไว้โดยละเอียดและโดยลำดับรัชกาล ดังนี้

ในรัชกาลที่ ๑ ที่ ๒ และที่ ๓ ทรงมีพระปรมาภิไธยที่จารึกถวายในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเหมือนทุกตัวอักษรทั้ง ๓ รัชกาล เพราะยังไม่มีราชประเพณีที่จะต้องมีการเปลี่ยนพระปรมาภิไธยต่างกันแต่ละพระองค์ พระปรมาภิไธยอย่างเต็ม มีดังนี้

พระบาทสมเด็จพระบรมราชาธิราชรามาธิบดี ศรีสินทรบรมมหาจักรพรรดิ ราชาธิบดีนรินทร์ ธรณินทร์ราชาธิราช รัตนากาศภาสกรวงศ์ องค์ปรมาธิเบศ ตรีภูวเนตรวรนายก ดิลกรัตนราชชาติอาชาวศัย สมุหทัยโรมนต์ สกลจักรวาฬาธิบดีเบญทร สุริเยนทราชาธิบดีนรินทร์ หริหรินทรา ราชาธิบดี ศรีวิบูลยคุณอัคนิษฐ ฤทธิรามเศรษฐมพันธ์ บรมธรรมิกราชาธิราชเดโชชัย พรหมเทพาคิเทพนฤบดีนทร์ ภูมินทรปรมาธิเบศ โลกเชษฐวิสุทธิ รัตนมกุฎประเทศคตา มหาพุทธางกูรบรมบพิตร พระพุทธเจ้าอยู่หัว ณ กรุงเทพมหานคร บวรทวารวดีศรีอยุธยา มหาดิลกภพรัตนราชธานี บุรีรมย์ อุดมราชนิเวศน์มหาสถาน

ตั้งแต่รัชกาลที่ ๔ เป็นต้นมาจึงทรงบัญญัติไว้เป็นราชประเพณีให้ถือสืบต่อกันมาว่า แต่ละรัชกาลจะต้องมีพระปรมาภิไธยต่างกันแต่ละรัชกาล เว้นแต่สรว้อยพระปรมาภิไธยเท่านั้น จึงทรงอนุโลมให้ซ้ำกันได้บ้าง ส่วนคำนำพระนาม ก็ทรงบัญญัติให้ใช้คำว่า “พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจักรพรรดิ” เป็นคำนำ โดยถ้าเป็นรัชกาลก็ให้ใช้คำว่า พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจักรพรรดิเปลี่ยนคำนำเป็น พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจักรพรรดิ

พระปรมาภิไธยอย่างเต็มของรัชกาลที่ ๔ มีดังนี้

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาอมรรตุมกุฎ สุทธิสมมุติเทพยพงศ วงศาธิศรภษัตริย์ วรชัตติยราชนิกรโธม จาตุรันตบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ อุภโตสุชาติสังสุทธิเคราะหณีจักรี บรมนารถ อติศวรราชรามวรัญกูร สุจริตมูลสุสาธิตอุกฤษฐวิบูลย บูรพาคุณฤกษ์ภูมินิหาร สุภาธิการรังสฤษฎิ รัชัญญลักษณ์-วิจิตรโสภาคสรพวงค์ มหาขโนตมางคประนต บาทบงกชยุคล ประสิทธิสรพสุภผลอุดม บรมสุขุมาลัย มหานุรุชยรัตน ศึกษาพิพัฒนสรพโกศล สุวิสุทธิวิมล-สุกศีลสมาจารย์ เพ็ชรญาณประภาไพโรจน์ อเนกโกฏิสาธุคุณ วิบูลยสันดาน ทิพยเทพาวตาร ไพศาลเกียรติคุณอดุลยพิเศษ สรรพเทเวศรานุรักษ์เอกอัครมหารุช สุตพุทธมหาระวี ตรีปิฎกาภิ-โกศล วิมลปรีชามหาอุดมบัณฑิต สุนทรวิจิตรปฏิภาณ บริบูรณ์คุณสารัสยามาทีโลกยดิลก มหาปรีวารนายกอนันต์ มหันตวรฤทธิเดช สรรพวิเศษสิรินทร มหาขนิกรสโมสรสมมติ ประสิทธิวรยศมโหดมบรมราชสมบัติ นพพลเศวตฉัตรราชดิตร สิริรัตโนปลักษณมหาบรมราชา-

ภิศากภิมิต สรรพทศทศวิจิตชัย สกลมโหศวรียมมหาสวามินทร์ มหเศวรมหินทรมหาราชาราชราช
 วจโรคม บรมนารถชาติอาชาวศรัย พุทธาทิไตรรัตนสรณารักษ์ อุกฤษฐศักดิ์อิศรนครธาธิบดี เมตดา
 กรุณาสีตลหฤทัย อโนปมัยบุญการ สกลไพศาลมหารัชฎาธิเบนทร ประเมนทรธรรมิกมหาราชาราช
 บรมนารถบรมบพิตร พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จเถลิงถวัลยราชย์ในพระบรมมหาราชวัง
 กรุงเทพมหานคร อมรรัตนโกสินทรมหินทรายุชยา

พระปรมาภิไธยอย่างเต็ม ที่ถวายในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกรัชกาลที่ ๕
 มีดังนี้

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพยมหามงกุฎ บรมยุ
 รัตน์ราชรวินศ วรุตมพงศบริพัตร วรชัตยราชินิกโรคม จาตุรันบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ
 อุโกโตสุชาติสังสุทธเคราะห์ณี จักรีบรมนาถ อดิศวรราชรามวง์กูร สุภาธิการรังสฤษดิ์ รัชฎยลักษณ์
 วิจิตรโสภาคยสรรพางค์ มหาชนโนตมางคประนต บาทบงกชชุกุล ประสิทธิสรรพศุภผลอุดมบรม
 สุขุมาลัย ทิพยเทพาวตาร ไพศาลเกียรติคุณอดุลยวิเศษ สรรพเทเวศรานูรักษย์วิสิษฐศักดิ์สมญาพินิต
 ประทานาถ เปรมกระมลชาติยราชประยูรมูลมุขราชดิลก มหาปรีวารนายกอเนนต มหันตวรฤทธิเดช
 สรรวิเศษสิรินทร อเนกชนนิกรสมโสรสมมติ ประสิทธิวรยศมโหคมบรมราชสมบัติ นพปลด
 เสวตฉัตราดิฉัตร สิริรัตโนปลักษณ์มหาบรมราชาภิเษกาภิลิต สรรพทศทศวิจิตชัย สกลมโหศวรียม
 มหาสวามินทร์ มหเศวรมหินทรมหารามาราชราชวโรคม บรมนาถชาติอาชาวศรัย พุทธาทิไตร
 รัตนสรณารักษ์ อุดลยศักดิ์อิศรนครธาธิบดี เมตดากรุณาสีตลหฤทัย อโนปมัยบุญการสกลไพศาล
 มหารัชฎาธิเบนทร ปรมินทรธรรมิกมหาราชาราชราช บรมนาถบพิตร พระจุฬาลงกรณ์เกล้าเจ้าอยู่หัว

ในรัชกาลนี้ ตั้งการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ๒ ครั้ง คือ ใน พ.ศ. ๒๔๑๑ และ
 พ.ศ. ๒๔๑๖ ในการบรมราชาภิเษกครั้งที่ ๒ เปลี่ยนคำลงท้ายจาก พระจุฬาลงกรณ์เกล้าเจ้าอยู่หัว
 เป็น พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระปรมาภิไธยอย่างเต็ม ที่ถวายในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกรัชกาลที่ ๖

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอชิราวุธ เอกอรรคมหาบุรุษบรมนราธิราช
 พินิตประธานาถมหาสมมตวงศ์ อดิศัยพงศวิมลรัตน์ วรชัตติยราชินิกโรคม จาตุรันตบรมมหาจักร
 พรรดิราชสังกาศ อุโกโตสุชาติสังสุทธเคราะห์ณีจักรีบรมนาถ จุฬาลงกรณ์ราชวรางกูร บรมมกุฎ
 นเรนทร์สูรสันตติวงศ์วิสิษฐ สุสาธิตบุรพาธิการ อุดลยภฤษฎาภินิหาร อติเรกบุญฤทธิ รัชฎยลักษณ์
 วิจิตรโสภาคยสรรพางค์ มหาชนโนตมางคประนต บาทบงกชชุกุล ประสิทธิสรรพศุภผลอุดมบรม
 สุขุมาลัย ทิพยเทพาวตาร ไพศาลเกียรติคุณอดุลยพิเศษ สรรพเทเวศรานูรักษย์ บูริมศักดิ์สมญาเทพ
 ทวาราวดี ศรีมหานูรุษสุดสมบัติ เสนางคณิกรรัตนอัสวโกศล ประพนธปรีชา มัทวสมาจาร
 บริบูรณคุณสารสยามาทินทร วรุตเมกราชดิลก มหาปรีวารนายกอเนนต มหันตวรฤทธิเดช สรรพ
 วิเศษสิรินทร บรมชนกาคิศรสมมต ประสิทธิวรยศ มโหคมบรมราชสมบัติ นพปลดเสวตฉัตรา
 ดิฉัตร สิริรัตโนปลักษณ์มหา บรมราชาภิเษกาภิมิต สรรพทศทศวิจิตไชย สกลมโหศวรียมมหาสวา

มินทร์ มเหศวรมหินทรมหารามาราชวโรดม บรมนาถชาติอาชาวไศรย พุทธาภิไธยรัตนสรณารักษ์ อคฺลยศักดิ์อรรคนเรศรามาริบัติ เมตตากรรณาสีตลหฤทัย อโนปมัยบุญการ สกลไพศาลมหารัชฎาธิเบนทร์ ประเมนทรธรรมิกมหาราชาราชบรมนาถบพิตร พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในรัชกาลนี้ ทรงตั้งการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสองครั้งเหมือนสมเด็จพระบรมชนกนาถ ครั้งแรก ใน พ.ศ. ๒๔๕๓ ครั้งหลังใน พ.ศ. ๒๔๕๔ ในครั้งหลังนี้เป็นเพียงการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภช ไม่มีการจารึกพระสุพรรณบัฏใหม่

พระปรมาภิไธยอย่างเต็ม ที่ถวายเป็นการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกรัชกาลที่ ๗

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก มหันตเดชณดิลกษรามาธิบดี

เทพยปรียมหาราชรวังศ อสัมภินพงศพิภกษัตริย์ บุษยรัตนราชนิกรโธดม จาตุรันตบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ อุภโตสุชาติศาสุทธเคราหณี จักรีบรมนาถ จุฬาลงกรณราชวงกูร มหามกุฏวงศรัริสุรชัชฐุ ราชธรรมทศพิชอุตกฤษณินุณ อคฺลยกฤษฎาภินิรรหาร บวรพาธิการสุสาธิตธันยลักษณวิจิตร เสภาภคยสรรพางค์ มหาชนโนตมางคมาณฑ สนมิมตสมันตสมาคม บรมราชสมภาร ทิพยเทพาวตารไพศาลเกียรติคุณ อคฺลยศักดิ์เดช สรรพเทเวศปยุรานุรักษ์ มงคลลักษณ์ เณมาห้วย สุโขทัยธรรมราชา อภินาวศิลป์ศึกษาเดชนาวุช วิชยยุทธศาสตร์โกศล วิมลนรรยพินิจ สุจริตสมาจาร ภัทรภิชญาณ ประดิภานสุนทร ประวรศาสตร์โนปสุคตมก มุลมุนขมาตยวรนายกมหาเสนาณี สราชนาวี พยุหโยธโทยมจร บรมเชษฐโสทรสมมต เอกราชยยศ สหิคมบรมราชสมบัติ นพปฎลเศวตฉัตรราชฉัตร ศรีรัตโนปลักษณ์มหาบรมราชาภิเษกาภิษิกต์ สรรพทศทิวชิตเดโชไชย สกลมไหศวรยมหาสวามินทร์ มเหศวรมหินทรมหารามาราชวโรดม บรมนาถชาติอาชัณยาสรีย์ พุทธาภิไธยรัตนสรณารักษ์ วิศิษฏศักดิ์อรรคนเรศวราชิบัติ เมตตากรรณาสีตลหฤทัย อโนปไมบุญการ สกลไพศาลมหารัชฎาราชิบดีนทร ปรมินทรธรรมิกมหาราชาราช บรมนาถบพิตร พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในรัชกาลที่ ๘ เสด็จสวรรคตเสียก่อนที่จะได้ทรงกระทำพระราชพิธีบรมราชาภิเษก จึงมีแต่พระสุพรรณบัฏที่จารึกเพื่อตรึงถวายเป็นพระโกศทรงพระบรมศพ เมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๕

พระสุพรรณบัฏนั้นจารึกพระปรมาภิไธยถวายเป็นดังนี้

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาอานันทมหิดล

อคฺลยเดชวิมลรามาริบัติ

จักรีนฤเบดินทร์ สยามินทร์ราชาราช

พระมหากษัตริย์แห่งประเทศไทย

พระปรมาภิไธยที่จารึกพระสุพรรณบัฏถวายในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก
รัชกาลที่ ๕

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

มหิตลาริเบศรรามาริบดี

จักรินฤบดีดิษฐ์ สยามินทราริราช

บรมนาถบพิตร

การดัดแปลงพระปรมาภิไธยอย่างเต็มลงเป็นอย่างย่อเพื่อสะดวกแก่การจดจำ
มีหลักเกณฑ์ดังนี้ คือ ตัดสร้อยพระปรมาภิไธยออกทั้งหมด คงเหลือแต่คำนำพระปรมาภิไธย
พระนามเดิมและคำลงท้าย หรือจะให้คงมีแต่คำนำกับคำลงท้ายไม่ต้องระบุพระนามเดิมก็ได้ และ
ในกรณีนี้มักนิยมเปลี่ยนคำนำที่ใช้ว่าพระบาทสมเด็จพระปรมินทร์ - ประเมนทร์ เป็นพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เช่น

รัชกาลที่ ๑ ย่อว่า “พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจักรีบรมนาถฯ พระพุทธ
ยอดฟ้าจุฬาโลก” หรือ “พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก”

รัชกาลที่ ๒ ย่อว่า “พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอริสุนทรฯ พระพุทธ
เลิศหล้านภาลัย” หรือ “พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย”

รัชกาลที่ ๓ ย่อว่า “พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาเจษฎาบดินทร์ฯ พระนั่ง
เกล้าเจ้าอยู่หัว” หรือ “พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว”

รัชกาลที่ ๔ ย่อว่า “พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎฯ พระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว” หรือ “พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว”

รัชกาลที่ ๕ ย่อว่า “พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ฯ
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” หรือ “พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว”

รัชกาลที่ ๖ ย่อว่า “พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอชิราวุธฯ พระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว” หรือ “พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว”

รัชกาลที่ ๗ ย่อว่า “พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปกฯ พระปกเกล้า
เจ้าอยู่หัว” หรือ “พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว”

รัชกาลที่ ๘ ย่อว่า “พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล” หรือ
“พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล”

รัชกาลที่ ๙ ย่อว่า “พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ สยามินทราริ-
ราชบรมนาถบพิตร” หรือ “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช”

พระปรมาภิไธยที่ย่อลงเหลือแค่ ๓ อักษร เช่น จปร. ภปร. ก็มี แต่อย่างนี้ท่านเรียกว่า อักษรพระปรมาภิไธยย่อ สมัยนี้มักหึงคำว่า “อักษร” กันไปหมด กลับไปใช้ว่า พระปรมาภิไธยย่อ ภปร. ซึ่งไม่ถูกต้อง พระปรมาภิไธยย่อ ไม่ใช่ย่อเป็นตัวอักษร ย่ออย่างที่ได้อธิบายมาแล้วข้างต้น ที่ย่อเป็นตัวอักษร ท่านก็สมมุติเป็นตราประจำรัชกาลชนิดหนึ่ง มีทุกรัฐบาล ตัวอักษรตัวหน้ามีความหมายถึงพระนาม ส่วน ปร หมายถึงถึงบรมราชาธิราช หรือ บรมราชาธิราช คือ หมายถึงมหाराชผู้ยิ่งใหญ่ หรือจะหมายถึงพระบาทสมเด็จพระปรมินทร์ - ประเมนทร์ ตามพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้

อักษรพระปรมาภิไธยย่อนั้น มีสำหรับทรงใช้ทุกพระองค์ พระองค์ใดมีอักษรพระปรมาภิไธยย่อว่าอะไร ย่อมาจากพระนามใด ขอเชิญมาเพื่อทราบไว้ ดังนี้

รัชกาลที่ ๑ มีอักษรพระปรมาภิไธยย่อว่า “จปร” หมายถึง “พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจักรีบรมนาถ บรมราชาธิราช”

รัชกาลที่ ๒ มีอักษรพระปรมาภิไธยย่อว่า “อปร” หมายถึง “พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอริสุนทร บรมราชาธิราช”

รัชกาลที่ ๓ มีอักษรพระปรมาภิไธยย่อว่า “จปร” หมายถึง “พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาเจษฎาบดินทร์ บรมราชาธิราช”

รัชกาลที่ ๔ มีอักษรพระปรมาภิไธยย่อว่า “มปร” หมายถึง “พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ บรมราชาธิราช”

รัชกาลที่ ๕ มีอักษรพระปรมาภิไธยย่อว่า “จปร” หมายถึง “พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ บรมราชาธิราช”

รัชกาลที่ ๖ มีอักษรพระปรมาภิไธยย่อว่า “วปร” หมายถึง “พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอชิรวรุณ บรมราชาธิราช”

รัชกาลที่ ๗ มีอักษรพระปรมาภิไธยย่อว่า “ปปร” หมายถึง “พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก บรมราชาธิราช”

รัชกาลที่ ๘ มีอักษรพระปรมาภิไธยย่อว่า “อปร” หมายถึง “พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล บรมราชาธิราช”

รัชกาลที่ ๙ มีอักษรพระปรมาภิไธยย่อว่า “ภปร” หมายถึง “พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมราชาธิราช”

๒. พระบรมนามาภิไธย

เป็นคำที่มีความหมายเป็นพระนามในสมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชเจ้า เท่าที่พบหลักฐานคำนี้ เริ่มใช้ในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๖ คือ ทรงใช้ในหนังสือสำคัญเกี่ยวกับการพระราชทานที่แด่สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ คือ ทรงลงพระปรมาภิไธยไว้ท้ายหนังสือสำคัญนั้นว่า จุฬาลงกรณ์ แล้วต่อท้ายพระปรมาภิไธยว่า “สยามินทร์” และทรงถือว่าพระนามดังกล่าวเป็นพระบรมนามาภิไธย ต่อมาในรัชกาลที่ ๖ ประมาณปี พ.ศ. ๒๔๕๕ ได้ทรงพระราชดำริว่าพระปรมาภิไธยที่จารึกในพระสุพรรณบัฏถวายครั้งบรมราชาภิเษก ใช้คำขึ้นต้นว่า “พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล” นั้น ไม่เป็นไปตามค่านำพระนามของสมเด็จพระบรมราชาธิบดีปฐมบรมราชาวงศ์ ซึ่งในพระราชพงศาวดารระบุว่า ทรงมีพระนามแผ่นดินว่า สมเด็จพระรามาริบัติที่ ๔ จึงควรจะเปลี่ยนประโยคต้นในพระปรมาภิไธยจากคำว่า “พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล” เป็น “พระบาทสมเด็จพระรามาริบัติศรีสินทรมหาอานันทมหิดล” เมื่อทรงใช้ดังที่เปลี่ยนแล้ว แม้สร้อยจะคงเดิม แต่เพราะมิได้มีการจารึกถวายในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก จึงโปรดให้ใช้ว่า “พระบรมนามาภิไธย” และอักษรพระบรมนามาภิไธยย่อ โปรดให้ใช้ว่า “รร ๖” ส่วนอักษรพระปรมาภิไธยย่อโปรดให้ใช้ว่า “วปร.” และที่ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้พระบรมนามาภิไธยในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกรุงรัตนโกสินทร์ ใช้ประโยคขึ้นต้นในพระบรมนามาภิไธยว่า “พระบาทสมเด็จพระรามาริบัติ” ทุกพระองค์ จึงได้ถวายพระบรมนามาภิไธยใหม่ทุกพระองค์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๒ ว่าดังนี้

- รัชกาลที่ ๑ พระบาทสมเด็จพระรามาริบัติศรีสินทรมหาจักรบรมนาถ
พระพุทธรูปอดฟ้าจุฬาโลก
- รัชกาลที่ ๒ พระบาทสมเด็จพระรามาริบัติศรีสินทรมหาอิศรสุนทร
พระพุทธรูปเหล็กผ่านเกล้า
- รัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระรามาริบัติศรีสินทรมหาเจษฎาบดินทร์
พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
- รัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระรามาริบัติศรีสินทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
- รัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระรามาริบัติศรีสินทรมหาจุฬาลงกรณ์
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระนามทั้งหมดนี้เป็นพระบรมนามาภิไธย ไม่ใช่พระปรมาภิไธย

ในกาลต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นรัชกาลที่ ๗ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ไม่ทรงเห็นด้วยกับสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช จึงทรงหวดกลับไปใช้พระบาทสมเด็จพระปรเมนทร์ ตามที่สมเด็จพระบรมอัยกาธิราช รัชกาลที่ ๔ ได้ทรงบัญญัติไว้ ไม่ยอมทรงใช้ประโยคกันว่า พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีดั่งพระบรมราชประสงค์ในสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช

๓. พระนามอภิไธย

คำนี้ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้คำนิยามไว้ว่า ชื่อที่ใช้เฉพาะพระราชินี สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระบรมราชกุมารี ซึ่งแจ่มชัดแล้ว และผู้เรียบเรียงก็ยกค้นหลักฐานไม่ได้ว่า มีการใช้คำนี้มาแต่ครั้งไหนบ้างหรือไม่

๔. พระราชสมัญญา

คำนี้ไม่ถือว่าเป็นพระนามแท้ ถือเป็นพระนามสมญาที่ประชาชนตั้งถวายพระเจ้าแผ่นดินหรือพระบรมราชวงศ์ มีทั้งที่เป็นการเกิดพระเกียรติ และเป็นการล้อเลียน ที่เป็นการถวายพระเกียรติ ก็คือ การถวายพระราชสมัญญาขึ้นเป็นมหาราช ส่วนที่เป็นการล้อเลียนก็นำเอาพระอุปนิสัยมาสมมุติให้เป็นพระนามท่าน เช่น สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๕ ท่านโปรดคกปลา ตะเพียนมาทำเครื่องเสวย ก็ให้สมญาท่านว่า ขุนหลวงท้ายสระ หรือเจ้าฟ้าอุทุมพร ท่านจำเป็นต้องเข้าทรงผนวช เพราะสมเด็จพระบรมเชษฐาไม่ไว้พระทัยเกรงจะแย่งราชสมบัติ เมื่อบ้านเมืองเกิดความยุ่งยากก็ไปเชิญให้ท่านลาผนวชมาช่วยบ้านเมือง ครั้นช่วยจนบ้านเมืองสงบก็แสดงความไม่ไว้พระทัยให้เห็น ต้องกลับไปทรงผนวชอีก เป็นอย่างนี้ ๒ - ๓ ครั้ง ราษฎรจึงตั้งสมญาท่านว่า ขุนหลวงหวัด ดังนี้ เป็นต้น

๕. พระนาม

เป็นชื่อของพระราชวงศ์ทั่วไปตั้งแต่เจ้าฟ้าลงมาจนถึงหม่อมเจ้า

๖. พระอภิไธย

หมายถึงพระนามทั้งพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ แต่โดยมากใช้ในบท ร้อยกรอง ซึ่งไม่อาจใช้คำราชาศัพท์ที่ถูกต้องได้

ขอสรุปคำราชาศัพท์ที่หมายถึงนามตามที่อธิบายมาดังนี้

“พระปรมาภิไธย” พระนามพระมหากษัตริย์ที่จารึกในแผ่นพระสุพรรณบัฏ ถวายในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

“พระบรมนามาภิไธย” พระนามพระมหากษัตริย์ที่มีขึ้นภายหลัง นอกเหนือจาก ที่จารึกถวายไว้ในพระสุพรรณบัฏ คราวบรมราชาภิเษก

“พระนามาภิไธย” พระนามเจ้านายซึ่งมีพระอิสริยยศทรงฉัตร ๘ ชั้น

“พระราชสมัญญา” เป็นสมญานามที่พสกนิกรเรียกขานทั้งในด้านเทิดพระเกียรติ และสมมุติตามพระอุปนิสัย

“พระนาม” เป็นนามเจ้านายตั้งแต่เจ้าฟ้าถึงหม่อมเจ้า

“พระอภิไธย” เป็นพระนามพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ ซึ่งส่วนมากใช้กับ คำร้อยกรอง

หมวดที่ ๗ : ศัพท์ที่ใช้ในการพระราชพิธีและการพระราชกุศล

ราชาศัพท์	คำอธิบาย
การพระราชกุศล ^(๑)	การทำบุญ
เกศากันต์	พิธีโกนจุกหม่อมเจ้าในพระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์ ^(๒)
ขั้วไม้	การบรรเลงเครื่องดนตรีในพิธีสมโภชของหลวง ซึ่งมีคนบรรเลงสามคน คนหนึ่งขั้วลำนำ คนหนึ่งสีซอสามสายประสานเสียง คนหนึ่งไกว-บัณเฑาะว์ให้จังหวะ ลำนำที่ขั้วใช้กาพย์ ปัจจุบันยังใช้อยู่ เช่น ในพระราชพิธีสมโภชพระพุทธรูปหามณเฑียรต้นปฐมฤกษ์ และพระราชพิธีสมโภชช้างเผือก
กิลานภัทร	ภัตตาหารถวายพระภิกษุสงฆ์ที่อาพาธ
เครื่องขมา	เครื่องขมาศพที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระราชทานพร้อมกับไฟในการพระราชทานเพลิง เสาศพ ประกอบด้วยช่อดอกไม้จันทร์ รูปไม้ระกำ เทียนไส้รวม กระถงข้าวตอก กระถงดอกไม้ อย่างละ ๑ กระถง วางกระถงข้าวตอกก่อน ตามด้วยกระถงดอกไม้ แล้วจึงจุดดอกไม้จันทร์ รูปเทียน จากไฟหลวง ^(๓)
เครื่องทรงธรรม	เครื่องสักการะสำหรับ สดับพระธรรมเทศนา และบูชาพระรัตนตรัย หรือปูชนียบุคคล มีอยู่ ๒ อย่าง คือ เครื่องทรงธรรมสำหรับใหญ่ซึ่งมี รูป เทียน ดอกไม้ ตั้งบนโต๊ะกะไหล่ทองและเครื่องทรงธรรมสำหรับน้อย คือ เครื่องนมัสการทองน้อย (เครื่องห้า)

(๑) ดูรายละเอียด การพระราชกุศลที่ยังบำเพ็ญในปัจจุบัน ท้ายบท

(๒) ตรุษ ลี้นปี

(๓) เมื่อไฟหลวงมาถึง และเมื่อประธานจุดไฟทุกคนต้องลุกขึ้นยืน

ราชาศัพท์	คำอธิบาย
เครื่องนมัสการ	<p>เครื่องสักการบูชา ที่ใช้ในงานพระราชพิธีต่าง ๆ มีอยู่ ๑๑ อย่าง คือ เครื่องนมัสการทองใหญ่ เครื่องนมัสการพานทองสองชั้น เครื่องนมัสการลงยาราชาวดี เครื่องนมัสการทองลงยารอง เครื่องนมัสการทองทิศ เครื่องนมัสการทองน้อย เครื่องนมัสการกระเบณม เครื่องนมัสการกระเบณมุก เครื่องนมัสการท่ายที่นั่ง เครื่องนมัสการเครื่องแก้ว และเครื่องนมัสการบูชาอื่น</p> <p>๑. เครื่องนมัสการทองใหญ่ เป็นเครื่องบูชาสำหรับใช้ในงานที่เป็นพระราชพิธีสำหรับประจำพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ตั้งถวายเฉพาะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเท่านั้น มีแท่นไม้สลักปิดทองขนาดใหญ่รองเชิงปีกรูปเทียนและพานทองรองพุ่มข้าวตอก ดอกไม้</p> <p>๒. เครื่องนมัสการพานทองสองชั้น ใช้สำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงจุดบูชาพระพุทธรูปสำคัญในงานพระราชพิธีและการทรงบำเพ็ญพระราชกุศล เช่น พระราชพิธีทักษิณานุประทานเนื่องในพระราชพิธีฉัตรมงคล ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ตั้งเครื่องนมัสการพานทองสองชั้นที่หน้าพระที่นั่งบุษบกมาลา และในพระราชพิธีฉัตรมงคล ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ตั้งเครื่องนมัสการพานทองสองชั้นที่หน้าพระแท่นมุก สำหรับทรงจุดบูชาพระพุทธรูปวิมาชัยวัฒน์</p> <p>๓. เครื่องนมัสการทองลงยาราชาวดี สำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงบูชาพระพุทธรูปสำคัญ และถวายสักการะ พระบรมศพ พระบรมอัฐิ ในงานพระราชพิธีและการทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ณ พระที่นั่งในพระบรมมหาราชวัง เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก และพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ทรงจุดบูชาพระพุทธรูปสำคัญในพระราชพิธีสงกรานต์และพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลวันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว</p> <p>๕. เครื่องนมัสการทองลงยารอง ใช้เป็นเครื่องถวายนมัสการบูชาพระพุทธรูป ถวายสักการะพระบรมศพ พระบรมอัฐิสำหรับพระอัครมเหสีในงานพระราชพิธีซึ่งเป็นงานของฝ่ายในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว</p>

ราชาศัพท์	คำอธิบาย
	<p>ในรัชกาล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช จัดเป็นเครื่องนมัสการสำหรับสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงใช้ถวายสักการะในงานพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล เฉพาะในพระที่นั่ง ในพระบรมมหาราชวัง เช่น งานพระบรมศพ พระราชพิธีสงกรานต์ พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทาน เนื่องในพระราชพิธีฉัตรมงคล ทรงจุดถวายสักการะ พระบรมอัฐิ</p> <p>๕. เครื่องนมัสการทองทิศ เป็นเครื่องนมัสการอย่างเดียวกับเครื่องนมัสการทองใหญ่ มีขนาดเล็กกว่า ขนย้ายไปตั้งแต่ง ณ สถานที่ต่าง ๆ ทั้งในพระนครและต่างจังหวัดได้สะดวก สำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงใช้บูชาพระพุทธรูปหรือปูชนียสถานสำคัญ</p> <p>๖. เครื่องนมัสการทองน้อย เป็นเครื่องบูชาขนาดเล็ก สำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระชั้นเจ้าฟ้า เพื่อใช้ในการทรงธรรม (ฟังเทศน์) สักการะพระบรมศพ พระศพพระราชวงศ์ชั้นผู้ใหญ่ พระบรมอัฐิ พระอัฐิ และทรงบูชาปูชนียสถานต่าง ๆ ในงานพระราชพิธี และทรงบำเพ็ญพระราชกุศล</p> <p>๗. เครื่องนมัสการกระบะถม เป็นเครื่องนมัสการ สำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระบรมวงศ์ ทรงจุดบูชาพระรัตนตรัยในการบำเพ็ญพระราชกุศลภายใน เป็นส่วนพระองค์และสำหรับใช้ในการเสด็จพระราชดำเนินต่างจังหวัด</p>

ราชาศัพท์	คำอธิบาย
	<p>๘. เครื่องนมัสการกระบะมุก เป็นเครื่องนมัสการที่สร้างขึ้นใช้ในงานหลวงทั่วไป สำหรับพระราชวงศ์ชั้นพระองค์เจ้าทรงบูชาพระรัตนตรัยในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศล เช่น เสด็จถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน และจัดเป็นเครื่องพระราชทานพระเกียรติยศแก่พระศพพระราชวงศ์ชั้นพระองค์เจ้า ศพหม่อมเจ้า ศพพระสงฆ์ชั้นพระราชกษัตริย์ และศพข้าราชการทั่วไปที่อยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีพระพิธีกรรมสวดพระอภิธรรมเป็นของหลวง</p> <p>๙. เครื่องนมัสการท้ายที่นั่ง ประกอบด้วย ดอกไม้ รูป เทียน ที่เจ้าหน้าที่ตามเสด็จพระราชดำเนินเตรียมไปสำหรับทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และพระบรมวงศ์ ในการเสด็จพระราชดำเนินไปในที่ต่าง ๆ เมื่อมีพระราชประสงค์จะทรงสักการะพระพุทธรูปหรือปูชนียสถานสำคัญ</p> <p>๑๐. เครื่องนมัสการเครื่องแก้ว มี ๒ ชุด ชุดที่ ๑ สร้างขึ้นในรัชกาลที่ ๔ สำหรับใช้ทรงธรรมในวันธรรมสวนะ ต่อมาใช้เป็นเครื่องบูชาพระรัตนตรัยสำหรับพระเกียรติยศชั้นเจ้าฟ้า เครื่องนมัสการชุดนี้ประกอบด้วยแท่นไม้ประดับกระจก ตั้งพานแก้วเจียรใน ๕ พานวางพุ่มตั้งดอกไม้และรูป เทียน ๔ แฉก ชุดที่ ๒ จัดถวายพระเกียรติยศสำหรับสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ และพระบรมวงศ์ที่ทรงเป็นเจ้าฟ้าใช้ทรงบูชาพระรัตนตรัยในงานฉลองพระชนมายุหรือทรงบำเพ็ญพระราชกุศลอื่น ๆ เครื่องนมัสการชุดนี้ประกอบด้วยแท่นไม้สลักลายมังกรปิดทอง เท้าสิงห์ (แท่นรองเครื่องนมัสการทองทิศ) แต่ไม่ใช่พานทองและเชิงทอง</p> <p>๑๑. เครื่องนมัสการบุชายิ่ง ประกอบด้วยกระบะมุกย่อมุมไม้สิบสองมีเชิงพานแก้ว ๕ เชิง สำหรับใส่พุ่มข้าวตอก พุ่มดอกไม้ พุ่มถั่ว พุ่มงา และพุ่มหญ้าแพรก หน้ากระบะมุกตั้งเครื่องนมัสการทองน้อย เครื่องนมัสการนี้ใช้สำหรับทรงสักการบูชาในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเทศน์มหาชาติ</p>

ราชาศัพท์	คำอธิบาย
เครื่องประโคม	เครื่องประกอบสำหรับพระราชอิสริยยศพระมหากษัตริย์มีอยู่ ๒ ประเภท คือ เครื่องประโคมแตรและมโหระทึก กับเครื่องประโคมสังข์ แตร กลองชนะ
เครื่องประโคมแตร และมโหระทึก	เครื่องประโคมใช้ในการเสด็จออกขุนนาง หรือเปิดสภาผู้แทนราษฎร หรือนำเสด็จพระราชดำเนินในกระบวนน้อยในการประกอบพิธีพิธีขมวงกลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ และพระราชพิธีโล้ชิงช้า มีพนักงานเป่าแตรอง ๔ คน และกระท่งมโหระทึก ๒ คน
เครื่องประโคมสังข์ แตร กลองชนะ	ประโคมในเวลาเสด็จพระราชดำเนินขบวนพยุหยาตรา หรือเสด็จออกในงานพระราชพิธีใหญ่ ที่มีการยี่นซ่าง ยี่นม้า การประโคมมีสังข์ แตรอง ๒ แตรฝรั่ง ปี่ กลองสองหน้า (เป็งมวง) กลองชนะเงิน กลองชนะทอง กลองชนะเขียว ลายเงิน ^(๑) กลองชนะแดงลายทอง
จกกลธรรมาสน์	ที่ปักเทียนมีลักษณะเป็นด้วยปากกระจับ อยู่สองข้าง ธรรมาสน์เทศน์ปักเทียนข้างละเล่ม หน้าเล่มละ ๔ บาท สำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดถวายพระสงฆ์เพื่อคุคุ้มภีร์เทศน์
เจริญพระพุทธรมณฑ์	การสวดมนต์ของพระสงฆ์ในมณฑลพิธี
เฉลิมพระราชมนเทียร	พระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลขึ้นพระที่นั่งใหม่
เดินเทียน	พิธีเดินประทักษิณ ^(๒) ปุชณียสถานปุชณียวัตถุ เช่น พระอุโบสถ หรือพระพุทธรูป ในวันสำคัญทางพุทธศาสนา ในมือถือ ดอกไม้ รูป เทียน ประนมอยู่

(๑) ปัจจุบันไม่ใช่กลองชนะเขียว

(๒) เดินเวียนให้ปุชณียสถาน ปุชณียวัตถุ อยู่ขวามือ ของผู้เดิน

ราชาศัพท์	คำอธิบาย
ถวายน้ำสรงพระบรมศพ	อาบน้ำพระบรมศพ
ถวายน้ำสรงพระศพ	อาบน้ำพระศพ
ถวายพรพระ	การที่พระสงฆ์เจริญพระพุทธชยันมงคลคาถาสรรเสริญพระพุทธเจ้าก่อนที่จะรับประเคนและฉันภัตตาหารในพิธีต่าง ๆ (หมายถึง บทสวดพาหุงฯ)
ถวายพระพรลา	การที่รองประธานสงฆ์กล่าวลาเมื่อเสร็จพระราชพิธีก่อนที่จะลุกจากอาสนสงฆ์ ออกจากมณฑลพิธีไป
ถวายศีล	ประธานสงฆ์ถวายศีลแก่พระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ตั้งแต่ชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไป สามัญชนว่า ให้ศีล
ถวายอดิเรก	การที่ประธานสงฆ์ในการพระราชพิธีหรือการพระราชกุศลกล่าวคำถวายพระพรเป็นพิเศษเฉพาะแก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินี ^(๑)
ถวายอนุโมทนา	การที่พระสงฆ์สวดอนุโมทนาในพระราชพิธีที่ทรงบำเพ็ญ ^(๒) หรือเรียกเป็นสามัญว่า “ยลา สัพพี”
ทรงกรวดน้ำ	กรวดน้ำ (ใช้สำหรับเจ้านายทั่วไป)
ทรงจุดเครื่องทรงธรรม	จุดเครื่องบูชาก่อนพระเทศน์

(๑) ขั้นตอนในการถวายอดิเรก คือ หลังจากที่พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา (ที่เรียกว่า ยลา สัพพี) แล้ว สมเด็จพระราชาคณะ หรือพระราชาคณะผู้เป็นประธานในพิธี ถวายพระพรเป็นภาษาบาลี ด้วยบทว่า “อดิเรกสุสสดี ชีวตุ ฯลฯ” จบแล้วรองประธานสงฆ์ถวายพระพรลา (เฉพาะในพระราชฐานที่ประทับเท่านั้น) แล้วลุกจากอาสนะออกจากมณฑลพิธีไปในขณะที่พระสงฆ์ถวายอดิเรกและถวายพระพรลานั้น ผู้ร่วมในพระราชพิธีไม่ต้องพนมมือรับ

(๒) เมื่อประธานสงฆ์เริ่มสวด “ยลา... ฯลฯ” จนถึง “มณิโชติโรโส ยลา” แล้ว พระสงฆ์ รับสัพพี ถึงตอนนี้ทุกคนในมณฑลพิธีพนมมือรับพรได้

ราชาศัพท์	คำอธิบาย
ทรงธรรม, ทรงสดับ- พระธรรมเทศนา	ฟังเทศน์
ทรงบำเพ็ญพระกุศล	ทำบุญ (ใช้สำหรับเจ้านาย)
ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล	ทำบุญ (พระเจ้าแผ่นดิน สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระราชชนนี พระยุพราช หรือเทียบเสมอพระยุพราช)
ทรงประเคนจตุปัจจัย- ไทยธรรม	ถวายใบปวารณาและเครื่องสมณบริโกศแก่พระภิกษุ โดยเสด็จไปทรงประเคนเฉพาะสมเด็จพระราชาคณะที่นั่งอยู่ในที่อาสนสงฆ์ นอกจากนั้น พระสงฆ์จะต้องเดินเข้าไปรับประเคนตามลำดับ
ทรงพระสุหร่าย	ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ด้วยพระสุหร่าย
ทรงหลังทักษิโณทก	กรวดน้ำ ใช้กับพระมหากษัตริย์และสมเด็จพระบรมราชินี
ทรงเจิม	เจิมแป้งหอมที่หน้าผากหรือวัตถุเพื่อสิริมงคล
ทรงพระเครื่องใหญ่	ตัดผม ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์
ทักษิณานุประทาน	ทำบุญอุทิศส่วนกุศลและทรงหลังทักษิโณทกให้ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว
เทียนที่ฝาครอบพระกริ่ง	เทียนขี้ผึ้งแท่งหนัก ๑ บาท ติดฝาครอบพระกริ่ง เป็นเทียนมงคลเพื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดประเคนประธานสงฆ์ที่เจริญพระปริตรพุทธมนต์
เทียนท้ายที่นั่ง	รูป เทียน และพุ่มดอกไม้ที่มหาดเล็กเตรียมไปเพื่อทูลเกล้าฯ ถวายให้ทรงสักการบูชา เมื่อเสด็จพระราชดำเนินไปที่ต่าง ๆ

ราชาศัพท์	คำอธิบาย
เทียนบูชาเทวดา- นพเคราะห์	เทียนและรูป จำนวนอย่างละ ๑๑๗ เล่ม สำหรับจุดบูชาเทวดานพเคราะห์ ๕ องค์ ตามกำลังวัน ได้แก่ พระอาทิตย์ ๖ พระจันทร์ ๑๕ พระอังคาร ๘ พระพุธ ๑๗ พระพฤหัสบดี ๑๕ พระศุกร์ ๒๑ พระเสาร์ ๑๐ พระราหู ๑๒ พระเกตุ ๕ ใช้ในการเจริญพระพุทธรมณฑ์ นวักคหาขุสมรรถม เนื่องในงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา บุคคลทั่วไปที่ทำบุญอายุและมีพิธีสวดนพเคราะห์ก็ใช้ได้
เทียนปาฏิโมกข์	เทียนที่พระราชทานในพิธีกฐินกรรม จำนวน ๒๖ เล่ม หนักเล่มละ ๕๐ กรัม ^(๑) สำหรับพระสงฆ์จุดบูชาพระประธานในพระอุโบสถ ในวันทำปาฏิโมกข์ครั้งละ ๑ เล่ม ตลอดทั้งปี
เทียนพระมหามงคล	เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเทียนมงคล ขนาดยาวเท่ากับรอบพระเศียร จุดในงานพระราชพิธีมงคล เช่น งานเฉลิมพระชนมพรรษา งานหล่อพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร ฯลฯ ของหลวงจะตั้งคู่ จุดคู่กับเทียนเท่าพระองค์ (ถ้าเป็นเทียนมงคลของชาวบ้านจะตั้งเดี่ยว)
เทียนเท่าพระองค์	เทียนมงคล ขนาดสูงเท่าพระองค์ วัดตั้งแต่พระบาทถึงพระเศียร ๑ คู่ จุดคู่กับเทียนพระมหามงคล อยู่ในตู้ข้างธรรมาสันติลา ๒ ด้าน คือ ด้านพระพุทธรูปยอศฟ้าจุฬาโลกย์ และด้านพระพุทธรูปเลิศล้ำนภาลี ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม การจุดต้องจุดเทียนพระมหามงคลก่อนแล้วจึงจุดเทียนเท่าพระองค์
แท่นเบญจพาด	แท่นซึ่งมีเสาตะลุง เบญจพาด คือ เสาตะลุง ที่มีไม้พาดกันยันเสาตะลุงให้มั่นคง สำหรับผูกช้าง
นิตยภัตร	เงินค่าอาหารที่ถวายภิกษุสามเณรเป็นนิตย์ (เป็นรายเดือน)

(๑) เทียน ๑ บาท หนักประมาณ ๑๕ กรัม

ราชาศัพท์	คำอธิบาย
บันไดแก้ว	ที่วางพระคัมภีร์ หรือพระแสง
เบญจกัณฑ์	พระเจ้าศิลา ภายในแบ่งเป็น ๕ ช่อง บรรจุน้ำเทพมนต์สำหรับพระมหากษัตริย์ทรงรับน้ำอภิเษกตามลัทธิพราหมณ์ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก
ประกาศเทวดา ^(๑)	คำประกาศเชิญเทวดามาชุมนุม รับพระราชกุศลและเป็นสักขีพยาน ถวายพระพรและอวยพรในการประกอบพระราชพิธีต่าง ๆ ที่เป็นพระราชพิธีประจำและพระราชพิธีจร เทวดาที่เชิญมาชุมนุมเป็นสักขีพยานถวายพระพรและอวยพรนั้น มีมากมาย เช่น ท้าวจตุมหาราช ยักษ์กุมภภัณฑ์ คนธรรพ์ นาคา เทวดาผู้รักษาพระราชอาณาเขต พระเสด็จเมือง พระทรงเมือง พระหลักเมือง พระกาฬชัยศรี ขอให้ขับไล่ปีศาจมิตร ภูตผีปีศาจที่คิดร้ายต่อพระมหากษัตริย์ ประเทศชาติราชอาณาจักร อย่าให้มีโรคภัยพ้องพานมนุษย์และสัตว์ทั้งปวง ข้าวปลาธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล น้ำท่าบริบูรณ์ ชาวนาประชาชนสมบูรณ์พูนสุข ขอให้พระราชพิธีสัมฤทธิ์ผลสมพระราชเจตนา
ประกาศพระราชพิธี	การประกาศเรื่องราวความเป็นมาของงานพระราชพิธีซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้พราหมณ์อ่าน ปัจจุบันอ่านเฉพาะในพระราชพิธีถดถวมงคล และพระราชพิธีพืชมงคล
ประกาศสังเวद्यเทวดา	คำประกาศเชิญเทวดามาชุมนุมรับเครื่องสังเวद्यและส่วนพระราชกุศลราศีในการพระราชพิธีต่าง ๆ เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธีสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี เป็นต้น
ประเพณีวัง	ระเบียบแบบแผนขนบธรรมเนียมประเพณีที่ใช้ในพระราชฐาน

(๑) ดูตัวอย่างในภาคผนวกท้ายบทประกอบ

ราชาศัพท์	คำอธิบาย
ผ้าคู่สดับปกรณ์	ผ้าขาวคู่หนึ่ง ผืนหนึ่งสมมติเป็นผ้านุ่ง อีกผืนหนึ่งสมมติเป็นผ้าห่ม ผู้รวมกันใช้ถวายพระสงฆ์ในการสดับปกรณ์พระบรมอัฐิและพระอัฐิ
พระเต้าทักษิโณทก	เต้าหรือคนโทเล็ก ๆ มีชั้นพานรอง เป็นที่รองรับน้ำ ใช้สำหรับกรวดน้ำ เพื่ออุทิศส่วนกุศล
พระแท่นมณฑล	พระแท่นมีเบญจาผ้าขาว ประดิษฐานพระพุทธรูป และเครื่องประกอบ ในพระราชพิธี
พระพุทธรูปประจำ พระชนมพรรษา	พระพุทธรูปที่ทรงสร้างประจำปี เนื่องในงานพระราชพิธีเฉลิม- พระชนมพรรษา ปัจจุบันมิได้สร้างแล้ว
พระพุทธรูปประจำ พระชนมวาร	พระพุทธรูปประจำวันพระราชสมภพ (คือ วันอาทิตย์ วันจันทร์ วันอังคาร ฯลฯ)
ยี่นโรง	ช่างสำคัญที่ขึ้นระวางแล้ว ได้รับการดูแลรักษาเป็นพิเศษอยู่ประจำ ที่โรงช่าง
เลียบพระนคร	การเสด็จพระราชดำเนินโดยกระบวนพยุหยาตราทางสถลมารค หรือ ชลมารค ออกให้ราษฎรเฝ้าเนื่องในพระราชพิธีสำคัญ เช่น พระราชพิธี- บรมราชาภิเษก เฉลิมพระชนมพรรษา ฉลองพระนคร ฯลฯ
เวียนเทียน	พิธีสมโภช โดยใช้เทียนที่ติดกับแว่นเวียนเทียนสมโภชรอบบุกคด หรือ ปูชนียวัตถุ เพื่อให้เกิดสิริมงคล
สดับปกรณ์	บังสุกุล ใช้สำหรับพระบรมศพและพระบรมอัฐิของพระเจ้าแผ่นดิน และพระศพพระอัฐิของพระราชวงศ์ ตั้งแต่ชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไป
สมโภชขึ้นระวาง	พิธีฉลองในการขึ้นระวางช่างสำคัญประจำรัชกาล (ขึ้นระวาง หมายถึง รับตำแหน่ง รับพระราชทานนาม)

ราชาศัพท์	คำอธิบาย
สมโภชสิริราชสมบัติ	การสมโภชเครื่องราชกกุธภัณฑ์และพระแสงสำคัญต่าง ๆ ประจำปี เนื่องในวันฉัตรมงคล หรือวันคล้ายวันบรมราชาภิเษก
สร่งน้ำพระศพ	รดน้ำ หรืออาบน้ำศพ พระราชวงศ์ตั้งแต่พระองค์เข้าขึ้นไป
สร่งพระกระยาसन	การสร่งน้ำในพระราชพิธีตามลัทธิพราหมณ์
สังเวทเวดา	การบวงสรวงเทวดาด้วยเครื่องกระยาสังเวท และการอ่านประกาศเทวดา
โสกันต์	พิธีโกนจุกของสมเด็จพระเจ้าฟ้าราชกุมาร ราชกุมารี และพระเจ้าลูกเธอ
พระราชกุศลฉลองเทียน พรรษา	การบำเพ็ญพระราชกุศลเข้าพรรษาในเดือนแปด มีการสวดมนต์วันขึ้น ๑๓ ค่ำ และรับพระราชทานฉัน วันขึ้น ๑๔ ค่ำ ทรงพระสุหร่ายประพรม และเจิมเทียนพรรษาพระราชทานให้นำไปตั้งในพระอุโบสถวัดต่าง ๆ วันขึ้น ๑๕ ค่ำเวลาเช้า เสด็จพระราชดำเนินออก ณ วัดพระศรีรัตน- ศาสดาราม เเลียงพระสงฆ์และทรงจุดเทียนพรรษาวัดพระศรีรัตน- ศาสดาราม ส่วนที่วัดอื่น ๆ โปรดให้พระบรมวงศานุวงศ์ไปทรงจุด ปัจจุบันงานนี้เปลี่ยนแปลงมีเฉพาะแต่เสด็จฯ มาถวายพุ่มแด่พระสงฆ์ ชั้นสมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะ เจ้าอาวาส พระอารามหลวง พระภิกษุภาคหลวง พร้อมกับพระราชทานโคมไฟ ที่ทรงจุดให้วัดต่าง ๆ รับไปจุดเทียนพรรษาที่ทรงพระราชอุทิศให้
พระราชพิธีจร	พระราชพิธีที่พระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกอบขึ้น ในมงคลสมัยพิเศษต่าง ๆ นอกเหนือพระราชพิธีปกติประจำแผ่นดิน เป็นต้นว่า พระราชพิธีรัชฎาภิเษก สมภคาภิเษก ทวีธาภิเษก รัชมงคล รัชมังคลาภิเษก โดยหลักการจะโปรดให้จัดเป็นสองภาค ภาคหนึ่งเป็น การทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายสองพระเดชพระคุณในสมเด็จพระ- พระบรมราชบูรพการี บางทีก็หมายถึงสมเด็จพระมหากษัตริย์ในโบราณ- สมัยด้วย อีกภาคหนึ่งเป็นการเฉลิมฉลองสมโภช และแผ่ส่วนพระราช-

ราชาศัพท์	คำอธิบาย
	<p>กุศลบุญราศีเป็นเทวพลี เพื่อสวัสดิมงคล ความรุ่งเรืองไพบูลย์ ความผาสุกถาวร ในพระองค์ ในสิริราชสมบัติรัชพรรษา ในประเทศชาติ ราษฎรพระราชพิธี ทั้งนี้ ในชั้นเดิมเป็นการที่โปรดเกล้าฯ ให้ทำแท่น ๆ ต่อมา พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าทูลละอองธุลีพระบาทและพสกนิกร จึงมีส่วนเข้าจัดกิจกรรมต่าง ๆ เสริมพระราชพิธีให้ยิ่งใหญ่ขึ้นเป็นการสนองพระมหากรุณาธิคุณเฉลิมพระเกียรติ เช่นที่ปรากฏชัดในคราวมีการพระราชพิธีรัชมิ่งคลาภิเษก ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๑</p> <p>ในปัจจุบัน เมื่อถึงวาระพิเศษที่จะมีการประกอบพระราชพิธีสำคัญ ๆ เช่น พระราชพิธีรัชดาภิเษก พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษาห้ายรอบ พระราชพิธีรัชมงกล รัชมิ่งคลาภิเษก เป็นต้น รัฐบาลและประชาชนจึงพร้อมใจกันจัดทำโครงการสร้างสรรค์งานที่มีคุณประโยชน์ถวายเฉลิมพระเกียรติสนองพระเดชพระคุณเพิ่มขึ้น</p>
พระราชพิธีฉัตรมงคล	<p>การบำเพ็ญพระราชกุศลหรือทำบุญในวันคล้ายวันบรมราชาภิเษกซึ่งจะเปลี่ยนวันไปตามรัชกาล พระราชพิธีนี้มีการบำเพ็ญพระราชกุศลรวม ๓ วัน วันแรกเริ่มงานเป็นการพระราชกุศลทักษิณานุประทาน เชิญพระโกศพระบรมอัฐิสมเด็จพระบรมราชบูรพการีออกประดิษฐานเหนือพระราชบัลลังก์ ภายใต้นพปฎลมหาเศวตฉัตร พระสงฆ์สวดพระพุทธรมณฑ์ มีพระธรรมเทศนากัณฑ์หนึ่งแล้ว สดับปกรณ์ วันที่ ๒ เป็นวันฉัตรมงคล มีประกาศพระราชพิธีฉัตรมงคล พระสงฆ์เจริญพระพุทธรมณฑ์ วันที่ ๓ เวลาเช้าถวายภัตตาหารพระสงฆ์ที่เจริญพระพุทธรมณฑ์แต่วันวานแล้วพราหมณ์เบิกแว่นเวียนเทียนสมโภชพระมหาเศวตฉัตรและเครื่องราชกกุธภัณฑ์ ป้าย พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า</p>
พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเสมอด้วยรัชกาลใดรัชกาลหนึ่ง	<p>พระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลในมหามงคลสมัยที่เสด็จดำรงสิริราชสมบัติเสมอด้วยรัชกาลที่ล่วงมา เช่น รัชกาลปัจจุบัน โปรดให้ประกอบการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเสมอด้วยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมอัยกาธิราช</p>

ราชาศัพท์	คำอธิบาย
พระราชพิธีพืชมงคล จรดพระนังคัล- แรกนาขวัญ	พระราชพิธีในเดือน ๖ พระราชพิธีพืชมงคลแรกมีในรัชกาลที่ ๔ มีการบำเพ็ญพระราชกุศลทำขวัญพืชพันธุ์ต่าง ๆ มีข้าวเปลือก เป็นต้น ส่วนจรดพระนังคัลนั้น โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งพระยาแรกนา สมมติว่าเป็นผู้แทนพระมหากษัตริย์ไปจรดคันไถ ณ บริเวณจำลองที่ท้องสนามหลวง และมีนางเทพีหาบพันธุ์ข้าวที่ทำขวัญแล้วตามหลังไปให้พระยาแรกนาหว่าน เสมือนเป็นการประกาศแก่เกษตรกรว่าเริ่มฤดูกาลทำนาแล้ว โดยสมมติว่าพระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาเริ่มการหว่านไถเป็นแบบอย่างและเป็นมงคลเมล็ดพันธุ์ข้าวที่หว่านแล้วนั้น เกษตรกรและราษฎรเก็บนำไป gieoผสมในพันธุ์พืชข้าวหว่านของตน
พระราชพิธีรัชดาภิเษก	พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล และเฉลิมพระเกียรติพระมหากษัตริย์ ซึ่งทรงดำรงสิริราชสมบัติได้ยั่งยืนมาได้ ๒๕ ปีบริบูรณ์
พระราชพิธีรัชมงคล	พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลและเฉลิมพระเกียรติพระมหากษัตริย์ ซึ่งทรงดำรงสิริราชสมบัติได้ยั่งยืนยาวนานเท่ารัชพรรษา สมเด็จพระบรมราชินี ๒ แห่งกรุงศรีอยุธยา ซึ่งเสด็จดำรงราชย์ยาวนานกว่าพระมหากษัตริย์พระองค์อื่น ๆ ที่ปรากฏในพระราชพงสาวดาร ทำครั้งแรกในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๑
พระราชพิธีรัชมังคลา- ภิเษก	พระราชพิธีเฉลิมพระเกียรติพระมหากษัตริย์ซึ่งทรงครองราชย์ยั่งยืนยาวนานกว่าพระมหากษัตริย์พระองค์ใดในพระราชพงสาวดาร ประกอบพระราชพิธีครั้งแรกในรัชกาลที่ ๕ และครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๓๑ เมื่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเสด็จดำรงสิริราชสมบัติ ๔๒ ปี ๒๓ วัน ยั่งยืนนานกว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕
พระราชพิธีราชาภิเษก- สมรส	พิธีแต่งงานของพระมหากษัตริย์

ราชาศัพท์	คำอธิบาย
พระราชพิธีสมภา คาภิเษก	พระราชพิธีที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกอบขึ้นในวาระที่รัชพรรษาเสมอด้วยรัชพรรษาในสมเด็จพระบรมราชบุรพการี คือ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รวม ๔ คราวด้วยกัน
พระราชพิธีทิวาภิเษก	การบำเพ็ญพระราชกุศลในรัชกาล พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติครบถ้วนเป็นสองท้าวรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (วันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๔๔๖)
พระราชพิธีศรีสังฆ- ปานกาล (ถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา)	พระราชพิธีศรีสังฆปานกาล คือพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ตามขัตติยประเพณี ในประเทศไทยมีมาแต่โบราณกาล ตั้งแต่ครั้งต้นสมัยอยุธยา พระมหากษัตริย์ของไทยทรงถือปฏิบัติตลอดมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นพระราชพิธีที่มีประโยชน์ในด้านการปกครอง พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการทั้งทหาร พลเรือน ที่ได้รับพระราชทานยศศักดิ์ ตำแหน่งหน้าที่ปกครองดูแลราษฎรต่างพระเนตรพระกรรณตลอดจนประเทศราชที่เป็นเมืองออกพร้อมด้วยภริยาให้มีจิตใจจงรักภักดีต่อพระประมุขของชาติ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตพร้อมไตรทวาร พระราชพิธีนี้มีอิทธิพลต่อชนในปกครองแต่เก่าก่อนทั้งทางจิตใจและทางวินัยเป็นพระราชพิธีซึ่งบรรดาชนในปกครองที่กล่าวมาแล้วได้รับพระราชทานน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ซึ่งพระราชครูพรหมณ์อ่านโอองการแช่งน้ำเสกน้ำ แทงน้ำด้วยพระแสงราชศัตราวุธ ให้ทุกคนที่มีหน้าที่เผ่าๆ คิมในสถานศักดิ์สิทธิ์อันเป็นที่เคารพ เช่น ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระอารามสำคัญ ในพระที่นั่งต่อหน้าพระพุทธรูป และเฉพาะพระพักตร์พระมหากษัตริย์ แล้วต้องกล่าวคำสาบานตนว่าจะไม่ทรยศกบฏต่อพระมหากษัตริย์ ต่อบ้านเมือง และราษฎรถ้าคิดคำสาบานก็จะถึงความพินาศ แต่ถ้าซื่อตรงสุจริตก็จะมี

ราชาศัพท์	คำอธิบาย
<p>พิธีโล้ชิงช้า หรือ ยืนชิงช้า</p>	<p>ความเจริญสุข ในการพระราชพิธีศรีสังข์งานกาลนี้ พระมหากษัตริย์ก็ทรงค้ำน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ปฏิญาณพระองค์ว่าจะทรงปกครองบ้านเมืองด้วยความซื่อสัตย์ต่อประชาชนด้วย</p> <p>พระราชพิธีศรีสังข์งานกาลนี้ได้ค่อย ๆ เปลี่ยนแปรรูปพิธีและถ้อยคำในโองการซึ่งว่าเป็นโคลงห้า (มณฑกคคค) ส่วนคำสาบานฝ่ายหน้าฝ่ายใน เห็นได้ในสมัยรัตนโกสินทร์แต่ละรัชกาล มาถึงสมัยที่ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย มีพระมหากษัตริย์เป็นพระประมุขพระราชพิธีนี้จึงเลิกกันไป</p> <p>ครั้นพุทธศักราช ๒๕๑๒ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชดำริให้ฟื้นพระราชพิธีนี้เป็นพระราชพิธีถวายสัตย์สาบานของทหารผู้ได้รับพระราชทานราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาริบัติ มีคำถวายสัตย์สาบานอย่างย่อ ๆ ประกอบพิธี ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม^(๑)</p> <p>เดิมเป็นพิธีพราหมณ์ เนื่องกับพระราชพิธีตรีขัมปวายและตรีปวาย คือพระราชพิธีรับเสด็จและส่งเสด็จพระอิสริยยศและพระนารายณ์ที่เสด็จลงมาเยี่ยมโลกปีละครั้งในเดือนยี่ พระอิสริยยศเสด็จลงวันขึ้น ๗ ค่ำ เดือนยี่ แรม ค่ำหนึ่ง เสด็จกลับ ต่อจากวันนั้น วันแรมค่ำหนึ่ง พระนารายณ์เสด็จมิชขวนแห่รับเสด็จและส่งเสด็จเป็นที่สนุกครึกครื้น</p> <p>พิธีนี้มีแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ทำพิธีที่เทวสถานเพราะถือเป็นพิธีพราหมณ์ ต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่า พิธีตรีขัมปวายและตรีปวายเป็นพิธีใหญ่สำหรับพระนคร จึงโปรดให้มีพิธีสงฆ์ขึ้น ในวันขึ้น ๗ ค่ำ ๘ ค่ำ ขึ้น ๕ ค่ำ พระสงฆ์สวดมนต์และรับพระราชทานฉัน ครั้นถึงวันแรม ๕ ค่ำ เริ่มพระราชพิธีตรีปวายก็มีการพระราชทานฉัน</p>

(๑) คำถวายสัตย์สาบาน และคำสาบานถือน้ำพิพัฒน์สัตยาทำยบท

ราชาศัพท์	คำอธิบาย
	<p>ในพระราชพิธีนี้ มีข้าราชการคนหนึ่งรับหน้าที่สมมติว่าเป็นพระอิศวรเป็นเจ้าของเสด็จลงมาเยี่ยมโลกตามที่พราหมณ์คอยรับอยู่ จึงมีพิธีโล้ชิงช้า เดิมเจ้าพระยาพลเทพ ซึ่งเป็นตำแหน่งเกษตราธิบดี เป็นผู้รับหน้าที่ ต่อมาเปลี่ยนเป็นข้าราชการที่ได้รับพระราชทานพานทอง เปลี่ยนกันยืนชิงช้าปีละคน มีขบวนแห่ประกอบด้วยข้าราชการตำแหน่งต่าง ๆ ๘๐๐ คน</p> <p>การโล้ชิงช้ามีในวันขึ้น ๗ ค่ำ ตอนเช้า และวันขึ้น ๘ ค่ำ ตอนเย็น มีขบวนแห่ทั้ง ๒ วัน พระยายืนชิงช้าเข้าขบวนแห่ไปนั่งในปะรำไม้ไผ่คาดผ้าขาว เรียกว่า ชมรม มีพราหมณ์ยืนข้างขวา ๔ คน ข้างซ้ายข้าราชการกรมมหาดไทย และกรมพระกลาโหมกรมละ ๒ คน มีพราหมณ์เป่าสังข์อยู่ข้างหน้า ๒ คน นาลิวัน หรือผู้โล้ชิงช้า ขึ้นกระดานชิงช้า กระดานละ ๔ คน ๓ ครั้ง ๓ กระดาน มีเสาไม้ไผ่ปลายผูกถุงใส่เงินปักไว้ กระดานแรก ๓ คำถึง (๑๒ บาท) กระดานที่สองสิบบาท กระดานที่สาม ๒ คำถึง (แปดบาท) นาลิวันจะคอยคางดูเงินที่ห้อยไว้ตรงปลายไม้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเจ้านายทั้งพระเจ้าลูกเธอและเจ้านายฝ่ายใน เสด็จไปทอดพระเนตรกันมาก แต่งพระองค์เต็มยศถึงทรงเกี่ยวทรงนม เสด็จไปเป็นกระบวนช้างก็มี</p> <p>พิธียืนชิงช้านี้ ได้เลิกไปเมื่อรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว</p>

พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา

การบำเพ็ญพระราชกุศลในวันคล้ายวันพระบรมราชสมภพของพระมหากษัตริย์เมื่อบรรจบรอบทางสุริยคติกาล เกิดขึ้นโดยพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการบำเพ็ญพระราชกุศลสวดมนต์เลี้ยงพระ เป็นต้นเกล้าให้เจ้านายขุนนางทำบุญวันเกิดกันแพร่หลายในเวลาต่อมา ครั้นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระชนมพรรษาครบ ๖๐ พรรษา จึงจัดพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาเป็นการใหญ่ มีพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ๖๐ รูป และเจ้านายข้าราชการทำบุญสวดมนต์เลี้ยงพระทุกวังทุกบ้าน มีการจุดประทัดตามวังเจ้านายและบ้านเรือนขุนนางราษฎรทั่วไป พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จออก ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม (ในพระบรมมหาราชวัง ซึ่งรื้อลงแล้วในรัชกาลที่ ๕) เจ้านายขุนนางอ่านคำถวายชัยมงคล พระราชทานเหรียญทองคำรามวงกุหนักคำสิงทอง มีห่วงบนสำหรับร้อยสายห่วงล่างสำหรับห้อยพู่ ซึ่งผู้ได้รับโดยเฉพาะพวกจีน นำไปร้อยไหมห้อยคอในเวลาแต่งตัวเต็มยศเข้าเฝ้า

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเริ่มประกอบพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลวันคล้ายวันพระบรมราชสมภพ ตั้งแต่ยังทรงพระผนวชอยู่ เป็นการบำเพ็ญพระราชกุศลเจียบ ๆ ครั้นถึง พ.ศ. ๒๔๑๓ ทรงหล่อพระพุทธรูปพระชนมพรรษา จึงโปรดให้จัดงานฉลองพระพุทธรูป มีการบำเพ็ญกุศล จุดประทัดตามไฟในพระบรมมหาราชวังในวังเจ้านายและบ้านขุนนางราษฎร พระบรมวงศานุวงศ์ อ่านคำถวายพระพร ซึ่งได้โปรดให้จัดต่อมาเป็นงาน ๔ วันบ้าง ๕ วันบ้าง มีการสรงพระมูรธาภิเษกและพระราชทานเลี้ยงอาหารค่ำด้วย

ในรัชกาลปัจจุบัน พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา จัด ๒ วัน

วันที่ ๕ ธันวาคม เวลาเช้า เสด็จออก ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ประทับเหนือพระที่นั่งพุดตานกาญจจินสิงหาสน์บนพระราชบัลลังก์ ภายใต้ันพปลุสมหาเศวตฉัตร ทหารบกทหารเรือ ทหารอากาศ ยิงปืนใหญ่เฉลิมพระเกียรติ ฝ่ายละ ๒๑ นัด พระบรมวงศานุวงศ์ นายกรัฐมนตรี ประธานรัฐสภา กราบบังคมทูลถวายพระพรชัยมงคลตามลำดับ

เวลาบ่าย เสด็จพระราชดำเนิน ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม บรรพชิตจีนและญวนถวายพระพรชัยมงคลหน้าพระอุโบสถ แล้วเสด็จเข้าสู่พระอุโบสถ ทรงจุดธูปเทียนบูชาพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร พระสัมพุทธพรรณี และพระพุทธรูปฉลองพระองค์ แล้วทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการเทียนบูชาเทพดานพเคราะห์ พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์นวัคคหายุสมธรรม ไห่บูชาเทพดานพเคราะห์ แล้วเสด็จออก ณ หน้ามุขพระอุโบสถ พระราชทานราชสังคหวัตถุแก่ข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้สูงอายุ แล้วเสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งไปยังพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยทรงประกอบพิธีสถาปนาสมณศักดิ์พระสงฆ์ชั้นสมเด็จพระราชาคณะรองสมเด็จพระราชาคณะ และพระสงฆ์ที่ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ใหม่

ทรงจุดเทียนพระมหามงคล เทียนเท่าพระองค์ รูปเทียนบูชาพระพุทธรูป เทวดา พระเคราะห์ ทรงจุดรูปเทียนเครื่องนมัสการทรงศีล แล้วเสด็จขึ้นบนพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ทรงจุดรูปเทียนบูชาพระสยามเทวาธิราช แล้วเสด็จออก ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระสงฆ์ เจริญพระพุทธมนต์ การพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา แล้วเสด็จกลับ

ในวันนี้ ตั้งแต่ ๕.๐๐ - ๑๗.๐๐ น. สำนักพระราชวังจัดสำหรับพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการและประชาชนลงพระนามและลงนามถวายพระพร ในพระบรมมหาราชวัง

วันที่ ๖ ธันวาคม เวลาเช้า เสด็จพระราชดำเนิน ณ พระบรมมหาราชวัง ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ ทรงสดับพระธรรมเทศนาพระมงคลวิเศษกถา^(๑) กัณฑ์ ๑ แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับ

เจ้าพนักงานตั้งบายศรีแก้ว ทอง เงิน เวียนเทียนสมโภชดวงพระบรมราชสมภพ

บ่าย เสด็จออก ณ ศาลาศิวาลัย คณะทูตต่างประเทศและผู้แทนฝ่ายกงสุลเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายพระพรชัยมงคล มีพระราชดำรัสตอบ และพระราชทานเลี้ยง แล้วเสด็จขึ้น

เนื่องในโอกาสพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษานี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์แก่ข้าราชการและผู้บำเพ็ญประโยชน์ด้วย หน่วยราชการและประชาชนต่างพร้อมใจจุดประทีปโคมไฟเฉลิมฉลอง และมีการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ เช่น งาน ๕ ธันวาคมหาราช เป็นต้น

พระราชกุศลอาสาพหุบูชา

การบำเพ็ญพระราชกุศลทางพุทธศาสนา ในวันที่พระพุทธรเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนาในวันเพ็ญเดือนแปดทางจันทรคติ เป็นพระราชกุศลที่จัดขึ้นในรัชกาลปัจจุบันก่อนวันเข้าพรรษา ๑ วัน กำหนดการพระราชพิธีในเวลาเย็น ๑๖.๓๐ นาฬิกา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงจุดเทียนพรรษาบูชาพระรัตนตรัยถวายพุ่มรูปเทียนบูชาพระพุทธรมหามณีรัตนปฏิมากร พระสัมพุทธพรรณี พระพุทธรยอดฟ้าจุฬาโลกย์ พระพุทธรเลิศล้ำนภาลี^(๒) แล้วทรงจุดรูปเทียนเครื่องนมัสการ ทรงประเคนพุ่มรูปเทียนถวายสมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะ พระฐานานุกรมเปรียญพระภิกษุภาคหลวงแล้วเสร็จพิธี

(๑) ในการเทศนาพระมงคลวิเศษกถา พระธรรมกถึก จะหยิบยกหัวข้อธรรมะในทศพิฐราชธรรม และจักรวรรดิวัตร ขึ้นแสดงถวายปีละ ๑ ครั้ง เนื่องในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา

(๒) รัชกาลที่ ๔ ทรงสร้างพระพุทธรูปถวาย และเปลี่ยนสร้อยพระนามาภิไธย จากพระพุทธรเลิศล้ำสุลาสัย เป็นพระพุทธรเลิศล้ำนภาลี

พระราชกุศลเทศกาลเข้าพรรษา

การบำเพ็ญพระราชกุศลทางพุทธศาสนาที่ต่อเนื่องกับการบำเพ็ญพระราชกุศลวันอาสาฬหบูชา มีมาแต่ครั้งสุโขทัย ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ถือเป็นพระราชพิธีที่กำหนดไว้ในกฎมนเฑียรบาล พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชวินิจฉัยว่า น่าจะเป็นเพียงพระราชกุศล

ในรัชกาลปัจจุบัน กำหนดการพระราชกุศล วันแรม ๑ ค่ำ เดือนแปด^(๑) เวลาเช้า โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานนิมนต์พระสงฆ์ ๑๕๐ รูป เข้าไปรับพระราชทานอาหารบิณฑบาตของหลวงในพระบรมมหาราชวังตามราชประเพณี เวลาบ่าย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินยังวัดบวรนิเวศวิหาร เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระอุโบสถ ทรงจุดเทียนพรรษาบูชาพระรัตนตรัย ถวายพุ่มรูปเทียนบูชาพระพุทธรูปชินสีห์ พระรูปสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ พระรูปสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส พระรูปสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ พระราชอุปัชฌาย์ แล้วทรงจุดรูปเทียนเครื่องนมัสการและเครื่องราชสักการะ ถวายพุ่มรูปเทียนแด่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก เสด็จพระราชดำเนินออกจากพระอุโบสถ ไปทรงจุดเทียนพรรษาบูชาพระรัตนตรัย ถวายพุ่มรูปเทียนบูชา ณ ปุชณียสถาน ในพระอารามนี้

เวลา ๑๗.๐๐ นาฬิกา โปรดเกล้าฯ ให้พระราชวงศ์เสด็จไปยังพระอุโบสถวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ทรงจุดเทียนพรรษาบูชาพระรัตนตรัย ถวายพุ่มบูชาพระพุทธรูปปฏิมากร ทรงจุดรูปเทียนเครื่องนมัสการและเครื่องราชสักการะ แล้วเสด็จไปทรงจุดรูปเทียนบูชาพระพุทธรูป ณ ปุชณียสถานต่าง ๆ ถวายพุ่มบูชาพระอัฐิ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ที่ตำหนักवासกรี และถวายพุ่มดอกไม้รูปเทียนแด่พระราชอาคันตุกะเจ้าอาวาส กับทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระราชวงศ์เสด็จไปยังพระอุโบสถวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ถวายพุ่มบูชาพระพุทธรูปราช และถวายเครื่องราชสักการะ พระบรมราชสรีรางคารพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เช่นเดียวกับวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลมาฆบูชา

การบำเพ็ญพระราชกุศลในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ในวันเพ็ญเดือน ๓ หรือเดือน ๔ ในปีมีอธิกมาส เพื่อระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญซึ่งประกอบด้วยองค์ ๔ คือ

(๑) ๓ ถึง ๖ วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ นี้ เสด็จพระราชดำเนิน ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงเปลี่ยนเครื่องทรงพระพุทธรูปหามณีรัตนปฏิมากร จากฤดูร้อน เป็นฤดูฝน การเปลี่ยนเครื่องทรงนี้ แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๒ ทรงเปลี่ยนเครื่องทรงจากฤดูฝนเป็นเครื่องทรงฤดูหนาว และ แรม ๑ ค่ำ เดือน ๔ ทรงเปลี่ยนเครื่องทรงฤดูหนาวเป็นฤดูร้อน

๑. วันนั้นเป็นวันเพ็ญดวงจันทร์เสวยมาฆฤกษ์
๒. พระสงฆ์ ๑,๒๕๐ รูป มาประชุมพร้อมกันโดยมิได้นัดหมาย
๓. พระสงฆ์ที่มาประชุมในวันนั้นล้วนได้รับเอหิภิกขุอุปสัมปทา
๔. พระสงฆ์ที่มาล้วนเป็นพระอรหันต์ทั้งสิ้น

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในหนังสือเรื่องพระราชพิธีสิบสองเดือนว่า พระราชพิธีเพ็งเกิดมีขึ้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในรัชกาลปัจจุบัน กำหนดบำเพ็ญพระราชกุศล ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เวลา ๑๘.๐๐ น. เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระอุโบสถ ทรงจุดธูปเทียนนมัสการ พระพุทธรูปหามณีรัตนปฏิมากร พระสงฆ์ ๓๐ รูป เจริญพระพุทธมนต์จำแล้ว ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม พระราชาคณะถวายศีลและถวายพระธรรมเทศนา ๑ ถิ่นท์ พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรม พระราชาคณะถวายอดิเรกเป็นเสร็จพิธี

พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวิสาขบูชา

การบำเพ็ญพระราชกุศลในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ตรงกับวันเพ็ญเดือน ๖ หรือ เดือน ๗ ในปีมีอธิกมาส การบูชาในวันเพ็ญเดือน ๖ ซึ่งเป็นวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานของพระพุทธเจ้า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในหนังสือเรื่อง พระราชพิธีสิบสองเดือนว่า สมเด็จพระสังฆราช (มี) วัชรญาณวัชรบุรณะ ได้ถวายพระพรพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ให้ทรงเริ่มการพระราชกุศลวิสาขบูชาขึ้น

ในรัชกาลปัจจุบัน กำหนดบำเพ็ญพระราชกุศล ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

วันขึ้น ๑๔ ค่ำ เวลาบ่าย ๑๖.๓๐ นาฬิกา เสด็จพระราชดำเนินไปยังพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงจุดธูปเทียนนมัสการพระพุทธรูปหามณีรัตนปฏิมากร ประเคนผ้าไตร ประกาศนียบัตร พัดยศ ตั้งพระอภิบาลและสามเณรเปรียญ พระสงฆ์ออกไปครองผ้า แล้วกลับมาตั้งยังอาสนะ ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก ออกจากพระอุโบสถ แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับ

วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เวลา ๑๘.๐๐ นาฬิกา เสด็จพระราชดำเนินไปยังพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงจุดธูปเทียนนมัสการพระพุทธรูปหามณีรัตนปฏิมากร แล้วเสด็จออกหน้าพระอุโบสถ ทรงจุดธูปเทียนบูชาสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย แล้วเสด็จพระราชดำเนินประทับนิมิตพระอุโบสถ พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์และข้าทูลละอองธุลีพระบาทฝ่ายหน้าฝ่ายในล้วนสามารถรอบ เสด็จขึ้นพระอุโบสถ ทรงสดับพระธรรมเทศนาซึ่งพระราชาคณะถวายถินท์ ๑ แล้วเสด็จกลับ

พระราชพิธีสงกรานต์

ก่อนแต่วันที่ ๑ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ พุทธศักราช ๒๔๓๒ ขึ้นไป ประเทศไทยยังมีประเพณีนับวันเดือนปีตามจันทรคติอยู่ แม้ทางราชการก็ใช้วันขึ้นแรม เดือนอ้าย เดือนยี่ ปีมชวต ฤดูแล้ง ฤดูหนาว ฤดูร้อน ซึ่งสิ้นปีนักษัตรเมื่อวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ และขึ้นปีนักษัตรใหม่เมื่อวันขึ้นค่ำเดือน ๕ มาเปลี่ยนใช้ปฏิทินตามสุริยคติหรือปฏิทินแบบเกรโกเรียน ตามประกาศพระบรมราชโองการในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๒ เป็นต้นมา แต่ตามธรรมเนียมเดิมนั้น ก็เชื่อว่าจะไม่นับวันเดือนปีตามสุริยคติเสียทีเดียว เพราะเมื่อจะเปลี่ยนจุลศักราชใหม่ จะต้องรอให้พระอาทิตย์ยกขึ้นสู่วราศีเมษเสียก่อนเรียกวันนั้นว่า วันมหาสงกรานต์ ภายหลังจากวันมหาสงกรานต์แล้ว วันหนึ่งหรือสองวัน จึงจะถึงวันเถลิงศก เปลี่ยนจุลศักราช

ด้วยเหตุที่วันเปลี่ยนปีมีสองอย่าง คือ เปลี่ยนปีนักษัตร หรือปีตามจันทรคติอย่างหนึ่ง กับปีจุลศักราชหรือปีตามสุริยคติอีกอย่างหนึ่งด้วย ดังนี้ วันขึ้นปีใหม่ของไทยจึงมีเป็นสองขั้ว เรียกว่า “ตรุษ” คราวหนึ่ง “สงกรานต์” อีกคราวหนึ่ง

ตรุษนั้นนับแต่วันแรม ๑๓, ๑๔, ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ และเกาะเกี่ยวมาจนถึงวันขึ้นค่ำเดือนห้า อันเป็นวันเปลี่ยนปีนักษัตรด้วย เป็น ๔ วันด้วยกัน สงกรานต์นั้นเอา วันมหาสงกรานต์ที่อาทิตย์ยกขึ้นราศีเมษวันหนึ่ง วันเนาหรือวันระหว่างกลางวันหนึ่งหรือสองวัน กับวันเถลิงศกอีกวันหนึ่งเข้าด้วยกันรวมเป็นสามหรือสี่วัน การนับวันสงกรานต์ตามธรรมเนียมอย่างนี้ไม่สู้จะเหมือนกับวันที่ทางราชการกำหนดให้หยุดงานในบัดนี้นัก เพราะกำหนดให้หยุดตั้งแต่วันก่อนมหาสงกรานต์ หรือที่เรียกอย่างเก่าว่า “วันจ่าย” วันหนึ่ง วันมหาสงกรานต์ วันหนึ่ง และวันเนาอีกวันหนึ่งรวม ๓ วัน ส่วน วันเถลิงศก ซึ่งเป็นวันสำคัญและมีพระราชพิธีหลวงด้วยนั้นหากได้กำหนดให้เป็นวันหยุดด้วยไม่ จึงดูเหมือนเกินข้างหน้าวันหนึ่ง ขาดข้างท้ายไปวันหนึ่ง

วันตรุษ กับ สงกรานต์ มีความหมายอย่างไร วันตรุษ นั้น ตามคติเก่าถือว่า เป็นวันสิ้นปียิ่งกว่าวันขึ้นปีใหม่ เช่นที่ปรากฏในหนังสือ แสดงกิจจานุกิจ ของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ บอกไว้ว่า ตรุษ คือกำหนดสิ้นปี ควรที่จะทำบุญให้ทานเป็นการระลึกถึงสังขารว่าล่วงมาได้สิ้นสุดไปแล้ว การทำบุญทานในวัน ตรุษ ก็มุ่งบำเพ็ญกุศลให้บริบูรณ์ในสันดาน หรือให้จัดเป็นกุศลประการหนึ่ง กับประสงค์จะให้เป็นการเสริมสวัสดิมงคล ระงับภัยอันตรายมิให้เกิดแก่คนทั้งปวงอีกประการหนึ่ง ดังนี้ ในสมัยก่อน สมเด็จพระมหาภักษัตริย์จึงโปรดให้ทำพระราชพิธีตรุษสุดปีติดต่อกันถึง ๕ วัน ตั้งแต่วันแรม ๑๑ ค่ำ จนถึงแรม ๑๕ ค่ำ เดือนสี่ ซึ่งมีการสวดมนต์ประกาศแผ่นพระราชกุศลแก่เทวดา ขอให้มาปกป้องรักษาพระราชอาณาจักรเป็นต้น ที่สำคัญกว่าอื่นคือ มีการสวดอาถรรพณ์สุทธเพื่อระงับภัยอันตรายและอำนวยสวัสดิมงคล ตามพระบรมพุทธานุญาตซ้ำ ๆ

ไปในวันสิ้นปีตลอดคืนยังรุ่ง เทศกาลตรุษคาบเกี่ยวมาถึงวันขึ้นค่ำเดือนห้าด้วย ก็เพราะเมื่อสิ้นสุคติปีแล้ว รุ่งขึ้นก็เปลี่ยนปีนักษัตรใหม่ หรือขึ้นปีใหม่ทางจันทรคติ ของหลวงก็มีแต่ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล สดับปกรณ์กาลานุกาล สังเวชเวทคาบกับพระราชทานเลี้ยงปีใหม่ ต่อมาในรัชกาลที่ ๕ เมื่อเริ่มทำตามธรรมเนียมตะวันตก จึงมีการทูลเกล้าฯ ถวายการ์ดปีใหม่ และการส่งการ์ดอวยพรแก่กันในหมู่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการ

การทำบุญตรุษปล่อยนกปล่อยปลา ในปัจจุบันนี้ ดูจิตใจลงไปมากแล้ว ยกเอาไปทำในเทศกาลสงกรานต์ก็มี พระราชพิธีตรุษที่เป็นพิธีหลวงนั้นเลิกเสียเด็ดขาดแล้ว ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๘๐ การส่งการ์ดปีใหม่ก็ย้ายมาทำในวันที่ ๑ มกราคม อันเป็นเทศกาลปีใหม่ตามปฏิทินปัจจุบัน

ส่วนสงกรานต์นั้น เป็นเทศกาลบุญและเล่นนักษัตฤกษ์ต่าง ๆ ที่ยังประเพณีปฏิบัติกันเป็นลำเป็นสันในทุกวันนี้ และดูเหมือนจะเลื่องลือกว้างขวางข้ามทวีปไปในหมู่ชาวต่างประเทศด้วย แต่จะกลายจากเจตนาเดิมไปอย่างไรบ้างก็ยังมีได้มีท่านผู้ใดวิเคราะห์วิจัยไว้เป็นแน่นอน

ตามธรรมเนียมไทยในภาคกลางนี้ การทำบุญสงกรานต์มุ่งไปที่การระลึกรู้และการปฏิบัติตอบแทนพระคุณท่านผู้ใหญ่เป็นหลัก เห็นได้ว่าสิ่งที่กระทำเป็นประเพณีในเทศกาลสงกรานต์ เช่น การก่อดินทรายและขนทรายเข้าวัดก็ดี การสงฆ์น้ำพระพุทธรูปและพระสงฆ์ก็ดี การรดน้ำผู้สูงอายุ ผู้เป็นบิดามารดา ญาติผู้ใหญ่และผู้มีอุปการคุณก็ดี ล้วนเป็นปฏิการบูชาตอบแทนคุณท่านผู้มีคุณทั้งสิ้น ส่วนการเล่นนักษัตฤกษ์หาความสนุกความบันเทิงให้แก่ตนนั้น เป็นว่าเป็นความประสงค์รองลงมา ดังนั้น เมื่อเราทั้งหลายจะรักษาประเพณีสงกรานต์ไว้เป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ ก็น่าจะรักษาเจตนาดั้งเดิมไว้ให้สมบูรณ์ อย่าให้ได้ครึ่งเสียครึ่ง จึงจะขอเชิญชวนให้ศึกษาจากพระราชพิธีสงกรานต์ของหลวงเป็นต้นแบบ จะได้เข้าใจจุดหมายได้แน่ชัด

พระราชพิธีแต่เดิมนั้นทำหลายวัน ตั้งแต่วันจ่ายก่อนวันมหาสงกรานต์ต่อกันไปจนถึงวันเถลิงศก ประกอบด้วยกิจกรรมมากมายหลายอย่างอยู่ข้างจะซับซ้อน เช่น ก่อพระเจดีย์ทราย สวดมนต์ฉลองพระทราย ถวายข้าวบิณฑิ์ สวดพระปริตร เสกน้ำสำหรับสงฆ์มูธาภิเษก สงฆ์น้ำพระสงฆ์น้ำพระบรมอัฐิและพระอัฐิ เลี้ยงพระ สดับปกรณ์ผ้าคู่ และพระราชทานรดน้ำสงกรานต์ แก่พระบรมวงศานุวงศ์ และขุนนางผู้ใหญ่ที่สูงอายุ ผู้ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเคารพนับถือ เป็นต้น

ในปัจจุบันนี้ มีพระราชพิธีในวันเถลิงศก คือ วันที่ ๑๕ เมษายนเพียงวันเดียว ไม่ซับซ้อนเหมือนแต่ก่อน แต่ทว่ารวมสาระของพระราชพิธีสงกรานต์ไว้ครบถ้วนและชัดเจน กล่าวคือ

เวลาเช้า โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานนิมนต์พระสงฆ์ ๑๕๐ รูป เข้าไปรับ
 บิณฑบาตในพระบรมมหาราชวัง

- เวลา ๑๐ นาฬิกา ๓๐ นาที เสด็จพระราชดำเนินยังพระมหรณนทีพรตว์ ทรงสร่ง-น้ำ
 พระพุทธรูปสำคัญที่หอพระสุลาลัยพิมาน ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการ แล้วเสด็จฯ ไปทรง จุด
 ธูปเทียนบูชาพระสยามเทวาราชที่พระที่นั่งไพศาลทักษิณ แล้วเสด็จฯ ไปยังหอพระธาตุม
 ณฑีพรตว์ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะ และสร่งน้ำพระบรมอัฐิ พระอัฐิ แล้วเสด็จออกพระ
 ที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยย์ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระรัตนตรัย พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์
 ๗๒ รูป เจริญพระพุทธมนต์การพระราชพิธีสงกรานต์ จบแล้วทรงประเคนภัตตาหาร เมื่อพระสงฆ์
 รับพระราชทานฉันเสร็จ เจ้าพนักงานเชิญพระบรมอัฐิและพระอัฐิออกประดิษฐานบนพระราช
 บัลลังก์ ภายใต้นพปฎลมหาเศวตฉัตร และบนพระที่นั่งกงภายใต้ฉัตรขาวลายทอง ๕ ชั้น ทรงจุด
 ธูปเทียนเครื่องราชสักการะถวายบังคมพระบรมอัฐิพระอัฐิแล้ว ทรงทอดผ้าคู่ คือ ผ้าขาว ๒ ผืน
 สมมติแทนผ้าห่มผืนหนึ่ง ผ้าห่มผืนหนึ่ง อนุโลมผ้าที่พระราชทานในการรดน้ำสงกรานต์ พระสงฆ์
 ที่สดับปกรณ์พระบรมอัฐิ และพระอัฐิ มิได้นั่งตามลำดับสมณศักดิ์ หากนั่งตามลำดับพระบรมอัฐิ
 และพระอัฐิ เช่น อริบดีสงฆ์วัดประจำรัชกาลที่ ๑ สดับปกรณ์พระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระ
 พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช อริบดีสงฆ์วัดประจำรัชกาลที่ ๒ สดับปกรณ์พระบรมอัฐิ
 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เป็นต้น พระสงฆ์สดับปกรณ์แล้วถวายอนุโมทนา
 ถวายอดิเรก ถวายพระพรลา จึงเสด็จพระราชดำเนินกลับ

- เวลาบ่ายนั้น โปรดเกล้าฯ ให้พระราชวงศ์เสด็จไปปฏิบัติพระราชกรณียกิจ
 แทนพระองค์ ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม คือ ทรงพระสุหร่ายสร่งน้ำพระพุทธมหามณีรัตน-
 ปฎิมากร พระสัมพุทธพรรณี พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ พระพุทธเลิศหล้านภาลัย และสร่งน้ำ
 ปูชนียวัตถุตามเจดีย์สถานในพระอาราม แล้วเสด็จไปถวายสักการะพระอัฐิสมเด็จพระบวรราชเจ้า
 พระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวภายในหอพระนาก แล้วทรงทอดผ้า พระสงฆ์
 สดับปกรณ์พระบรมอัฐิและพระอัฐิที่ประดิษฐานในหอพระนาก แล้วถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก
 เป็นเสร็จการ ภายหลังพระราชพิธีแล้ว ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการเชิญน้ำสงกรานต์ไป
 พระราชทานพระราชวงศ์กับทั้งข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ และสมเด็จพระสังฆราชตาม
 โบราณราชประเพณีด้วย

มรรยาทในการเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

โดย ม.ร.ว.แสงสุรย์ ลดาวัลย์

ในโอกาสที่สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติจะจัดพิมพ์หนังสือเรื่อง “สมบัติผู้ดี” ของท่านเจ้าพระยาเสด็จสุเรนทราธิบดี ออกเผยแพร่อีกครั้งหนึ่งนั้น อนุกรรมการจัดทำเอกสารภาษาไทยสวดิบุคคลสำคัญได้พิจารณาเห็นว่า ในปัจจุบันนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระมหากรุณาพระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ข้าทูลละอองธุลีพระบาท และบุคคลทั่วไปเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทได้โดยกว้างขวางและบ่อยครั้งจึงปรากฏว่า ได้มีผู้ใช้มรรยาทในการเฝ้าฯ เป็นไปในทางที่ไม่ถูกต้องต่อธรรมเนียมประเพณีของไทยอยู่บ่อย ๆ เลยมีมติมอบหมายให้ผู้เขียนจัดทำคำอธิบายเกี่ยวกับมรรยาทในการเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทขึ้นเพื่อตีพิมพ์ต่อท้ายเรื่องสมบัติผู้ดี ผู้เขียนต้องขอออกตัวว่าไม่เชี่ยวชาญในราชประเพณี เพียงแต่รับราชการฉลองเบื้องพระยุคลบาทในราชสำนักมานาน พอรู้บ้างว่าอะไรควรไม่ควร จึงรับสนองนโยบายแห่งอนุกรรมการนั้นจัดทำคำชี้แจงเรื่อง “มรรยาทในการเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท” ขึ้น ภายในขอบเขตที่ผู้เขียนทราบและนึกออกได้ว่า เคยเห็นมีผู้ปฏิบัติผิดมรรยาทในการเฝ้าฯ มาแล้วอย่างไรบ้างเท่านั้น

การเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในงานต่าง ๆ ควรปฏิบัติดังนี้

๑. ผู้เข้าเฝ้าฯ พึงแต่งกายให้ถูกต้องตามหมายกำหนดการตามบัตรเชิญ หรือตามที่ทางผู้จัดงานนัดหมาย
๒. ในงานพระราชพิธี พระราชกุศล รัฐพิธี หรือในงานที่ทางราชการจัด การเฝ้าฯ ควรเป็นอย่างไรที่โบราณท่านใช้ว่า เฝ้าฯ โดยอนุกรม คือเรียงกันตามลำดับตำแหน่งชั้นยศ และเครื่องราชอิสริยาภรณ์
๓. ถ้าสถานที่เฝ้าฯ ตั้งเก้าอี้ไว้สำหรับให้ผู้เฝ้าฯ นั่ง เช่นในพระที่นั่ง ผู้มีตำแหน่ง, ยศ, และเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นเดียวกันควรเข้านั่งให้เต็มแถว ในตอนที่เขาจัดไว้สำหรับแต่ละฝ่าย ถือเป็นทหารก็ควรนั่งในฝ่ายที่จัดไว้สำหรับทหาร พลเรือนก็นั่งทางฝ่ายพลเรือน องคมนตรีท่านก็นั่งของท่านอีกฝ่ายหนึ่ง

ผู้ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูง มีบั้งควลงมานั่งเก้าอี้แถวหลังด้วยหวังที่จะได้พูดคุยกับคนที่ถูกใจ เพราะผู้ได้เครื่องราชอิสริยาภรณ์ต่ำกว่าท่านเขาจะไม่กล้าขึ้นไปนั่งที่ว่างแถวหน้าท่าน งานในพระที่นั่งนั้นเก้าอี้แถวหลังเต็มแถวหน้าว่าง ดูจากที่ประทับก็ไม่ใช่ที่สวยงามยิ่งกว่านั้นเมื่อหลังเต็มเพราะผู้มีตำแหน่ง ยศ และเครื่องราชอิสริยาภรณ์สูงมาแย่งนั่ง ผู้มีตำแหน่ง ยศ และเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นถัดไปจะเข้าไปนั่งเฝ้าฯ ในพระที่นั่งก็เข้านั่งไม่ได้ ต้องนั่งเฝ้าฯ ตามเด็ท้นนอกพระที่นั่ง เป็นการกันทำผู้มียศ ตำแหน่ง และเครื่องราชอิสริยาภรณ์ต่ำกว่าโดยใช่เหตุ ถ้าจะว่าทำไมเจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่รับรองจึงไม่เชิญให้เขียบไปนั่งให้ถูกที่ ก็ต้องขอเรียนว่าเขาเกรงใจไว้หน้าด้วยเห็นท่านเป็นผู้มียศ ตำแหน่ง และเครื่องราชอิสริยาภรณ์สูง เรื่องท่านองนี้ความคิดควรเกิดขึ้นในมโนสำนึกของผู้มีตำแหน่งเฝ้าฯ แต่ละท่านเองด้วย

ภริยาผู้เฝ้าฯทูลละอองธุลีพระบาทที่มาเฝ้าฯ พร้อมสามี นั่งข้างสามี

๔. เมื่อได้เข้าไปนั่งอยู่ในพระที่นั่ง, พลับพลา, หรือพิธีมณฑลแล้ว แม้จะยังไม่เสด็จพระราชดำเนินถึง ก็หาควรที่จะนั่งไขว่ห้างหรือสูบบุหรี่ไม่ ต้องเคารพสถานที่และบุขณียวัตรประจำสถานที่ เช่นพระมหาเศวตฉัตร หรือบุขณียวัตรสำหรับพิธี เช่น พระพุทธรูป เป็นต้น

๕. ในสมัยก่อนในงานพระศพเจ้านายชั้นสูงที่เป็นงานเสด็จพระราชดำเนินทางเจ้าภาพจัดทั้งหมดพลุ บุหรี่ ตั้งโต๊ะไว้รับรองแขกตามมรรยาทของเจ้าภาพ ผู้เขียนไม่เห็นมีผู้สูบบุหรี่คนไหนทำนอกสูบบุหรี่ยานไม่ได้ท่านก็ออกมาสูบนอกห้องพระโรง

๖. ก่อนเสด็จพระราชดำเนินสู่พิธีมณฑล ถ้าเจ้านายชั้นสูงเสด็จถึง ผู้เฝ้าฯ ควรยืนถวายคำนับ แต่ถ้าเจ้านายชั้นสูงพระองค์ที่ทรงศักดิ์สูงกว่าเสด็จประทับอยู่ก่อนแล้ว เจ้านายที่ทรงศักดิ์ต่ำกว่าเสด็จ ผู้เฝ้าฯ ก็ไม่จำเป็นต้องถวายเคารพต่อเจ้านายที่ทรงศักดิ์ต่ำกว่า เช่นถ้าในงานนั้นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเสด็จฯ ถึงก่อนสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์เสด็จถึงภายหลัง ผู้เฝ้าฯ ก็มีต้องถวายความเคารพสองพระองค์ที่เสด็จฯ ถึงภายหลัง

๗. เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินถึง ผู้เฝ้าฯ ถวายความเคารพเป็น ๓ ชั้นตอน

ตอนแรก เมื่อเสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระที่นั่ง หรือเสด็จขึ้นสู่พลับพลาพิธีมณฑล หรือเสด็จผ่านถวายคำนับครั้ง ๑

ตอนที่สอง เมื่อเสด็จไปทรงจตุรปูเทียนนมัสการพระพุทธปฏิมากร จตุรปูเทียนถวาย บังคมพระบรมอัฐิสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้าแล้ว เสด็จออกมาทรงคำนับผู้เฝ้าฯ ซึ่งผู้เฝ้าฯ จะต้องพร้อมกันถวายคำนับในตอนนี้ โดยต้องระมัดระวังอย่าให้ทรงคำนับก่อน มิฉะนั้นจะดูเป็นการ ถวายคำนับตอบท่าน ไม่เป็นการถวายคำนับรับเสด็จฯ

ตอนที่สาม เมื่อเสด็จประทับพระราชอาสน์แล้ว ก่อนที่ผู้เฝ้าฯ จะทรุดตัวลงนั่ง ต้องถวายคำนับอีกครั้งหนึ่ง

๘. ในระหว่างพิธี ถ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงลุกจากพระราชอาสน์ไป ปฏิบัติพระราชกรณียกิจประการใดก็ตาม เช่นเสด็จไปทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรม หรือทรง ทอดผ้า สดับปกรณ์ หรือทรงประเคนพัดยศแก่พระภิกษุสงฆ์ ผู้เฝ้าฯ ทุกท่านจะต้องยืน จนกว่าจะ ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจแล้วเสร็จ เสด็จกลับประทับพระราชอาสน์เรียบร้อยแล้ว จึงถวายคำนับ แล้วนั่งลง

๙. งานพระราชพิธีใดก็ตามที่มีการอ่านประกาศพระบรมราชโองการ เช่น ประกาศ พระบรมราชโองการสถาปนาพระอิสริยยศกิติ์พระราชวงศ์ หรือสถาปนาสมณศักดิ์ ผู้เฝ้าฯ ต้องยืนขึ้น สดับพระบรมราชโองการ จบแล้วจึงถวายคำนับแล้วนั่งลง

๑๐. ขณะประทับพระราชอาสน์อยู่ ผู้เฝ้าฯ ท่านใดมีความจำเป็นจะลุกขึ้นจากที่นั่ง ไปเพื่อกิจใดก็ตามต้องยืนขึ้นถวายคำนับก่อน จึงออกไป การเดินออกไปก็ไม่พียงหันหลังไปยังที่ ประทับ ควรถอยหลังออกไปในระยะอันควรเสียก่อน ในตอนกลับเข้านั่งที่เดิม ต้องถวายคำนับก่อน นั่งทุกครั้งไป

๑๑. เมื่อโปรดเกล้าฯ ให้เข้าร่วมปฏิบัติกรใด เช่นปฏิบัติพระสงฆ์เวลารับพระราช ทานฉัน หรือทอดผ้า สดับปกรณ์ บังสุกุล ต้องถวายคำนับทั้งก่อนและหลังปฏิบัติ

๑๒. เมื่อประธานสงฆ์ถวายอดิเรก ต้องนั่งสำรวม จบแล้วก็นั่งนิ่งห้ามยกมือไหว้ เพราะการถวายอดิเรกนั้น ท่านถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือพระบรมราชวงศ์ชั้นสูง ตั้งแต่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ขึ้นไป ที่เสด็จฯ ไปทรงเป็นประธานในงานเท่านั้น ไม่ได้เป็นการให้ พรสำหรับคนทั่วไป ถ้าไปปรับสมอ้างว่าเป็นพรที่พระท่านประสาทแก่ตน ถือได้ว่าเป็นพฤติกรรมที่ น่าเกลียดอย่างไม่ควรอภัย

๑๓. ไม่พียงบังควรสวมแว่นตาคำเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ไม่ว่าจะป็นงานใน พระราชพิธีหรือในที่รโหฐาน ถ้าตาเจ็บก็ไม่ควรเข้านงาน แต่ในกรณีอันจำเป็นหลีกเลี่ยงไม่ได้ ถ้าเข้า เฝ้าฯ เฉพาะพระพักตร์ ก็ควรกราบบังคมทูลให้ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ผู้เขียนเคยใส่แว่นตาสีแก่

ป้องกันแสงเข้าฝ้าฯ เฉพาะพระพักตร์เพราะตาเจ็บ ก่อนอื่นผู้เขียนได้กราบบังคมทูลว่า “ที่ใส่แว่นสี
แก่เข้าฝ้าฯ ครั้งนี้เพราะตาเจ็บ เป็นการไม่ต้องด้วยขนบประเพณี พระราชอาญาไม่พินเกล้า
พินกระหม่อม” ทรงแยมพระสรวลตรัสว่า “ไม่เป็นไร ผู้เขียนก็สบายใจที่ได้ตระหนักว่าพระราชทาน
อภัยมิได้ทรงถือสา

๑๔. ขณะนั่งฝ้าฯ อยู่ในพระราชพิธีมณฑลเฉพาะพระพักตร์นั้น ถ้าสมเด็จพระสังฆ-
ราชหรือสมเด็จพระราชาคณะประธานสงฆ์ ท่านเดินผ่านผู้ฝ้าฯ ในระยะใกล้ เพื่อไปขึ้นอาสนสงฆ์
หรือธรรมาสน์ ผู้ฝ้าฯ จะยกมือไหว้เป็นการคารวะก็ทำได้ ตอนที่ท่านเดินผ่านกลับก็เคารพได้
เช่นเดียวกัน แต่ให้นั่งไหว้อยู่กับที่ไม่ควรลุกจากที่นั่งไปไหว้หรือไปกราบ

๑๕. ในการปฏิบัติหน้าที่ของข้าทูลละอองธุลีพระบาทที่ตามเสด็จฯ แม้จะห่างไกล
พระองค์สักหน่อย ก็ยังถือว่าอยู่ในกระบวนเสด็จฯ มิบังควรทำความเคารพทักทายผู้ฝ้าฯ สองข้าง
ทางเสด็จฯ ต้องเคร่งครัดสำรวมเหมือนดังเป็นผู้อยู่ในแถวอันมีระเบียบ ผู้ฝ้าฯ สองข้างทางเสด็จฯ
ก็เหมือนกัน ไม่ควรเคารพหรือทักทายผู้ตามเสด็จฯ ให้ท่านต้องเกิดความสำนึกว่าเขาเคารพเรา ๆ
ต้องตอบ มิฉะนั้นจะเสียมรรยาท

๑๖. การยืนฝ้าฯ ด้านหน้าพระวิสูตรในการเสด็จออกมหาสมาคม ในงานพระราช-พิธี
เฉลิมพระชนมพรรษาที่ดี ในรัฐพิธีเปิดประชุมรัฐสภาที่ดี ภายหลังที่พระราชทานกระแสพระราช-
ดำรัสตอบ หรือกระแสพระราชดำรัสเปิดสภาแล้ว เจ้าพนักงานจะรัวกรับปิดพระวิสูตร แทบทุกครั้ง
พอบทเพลงสรรเสริญพระบารมี ก็จะมีเสียงพูดจาแซงแซ่ ในหมู่ผู้มาฝ้าฯ ด้านหน้าพระวิสูตรนั้น
ที่จริงภายในพระวิสูตรโดยเฉพาะในงานออกมหาสมาคมในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะยังคงประทับรองนกว่าเจ้าหน้าที่จะยกอฉัตรร่มมาเทียบให้เสด็จลงจากพระราช-
บัลลังก์ เมื่อเสด็จลงแล้วก็จะเสด็จไปทรงปราศรัยกับเจ้านายที่มาฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทก่อน
แล้วจึงเสด็จขึ้น เสียงแซงแซ่ภายนอกจึงเป็นการรบกวนมาก ผู้ฝ้าฯ ภายนอกพระวิสูตรน่าจะสำรวม
สงบปากสงบคำอยู่จนออกนอกพระที่นั่งแล้วจึงคุยกันก็จะดี งานเสด็จออกมหาสมาคมจะได้มีคุณค่า
คู่ควรแก่พระเกียรติยศยิ่งขึ้น

๑๗. การเข้าฝ้าฯ รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ได้แยกทำคำอธิบายไว้
ต่างหาก ซึ่งจะหาดูได้จากหนังสือรวมเรื่องและข้อปฏิบัติเกี่ยวกับราชสำนัก ซึ่งสำนักพระราชวังได้
จัดพิมพ์เผยแพร่ไว้แล้ว